T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
KAMU YÖNETİMİ PROGRAMI
DOKTORA TEZİ

ALEVİ SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİNİN AKP HÜKÜMETİNİN ALEVİLERE İLİŞKİN POLİTİKALARINA YAKLAŞIMI (İZMİR İLİ ÖRNEĞİ)

İlhan Ozan HAMURCU

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Ahmet Nazmi ÜSTE

İZMİR - 2017

DOKTORA
TEZ ONAY SAYFASI

2010800632

Üniversite : Dokuz Eylül Üniversitesi

Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Adı ve Soyadı : İlhan Ozan HAMURCU

Tez Başlığı : Alevi Sivil Toplum Örgütlerinin AKP Hükümetinin Alevilere İlişkin Politikalarına Yaklaşımı (İzmir İli Örneği)

Savunma Tarihi : 21.04.2017

Danışmanı : Yrd.Doç.Dr.Ahmet Nazmi ÜSTE

JÜRİ ÜYELERİ

Ünvanı, Adı, Soyadı	Üniversitesi	İmza
Yrd.Doç.Dr.Ahmet Nazmi ÜSTE	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	.....
Doç.Dr.Hakan AY	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	.....
Yrd.Doç.Dr.Levent YILMAZ	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	.....
Prof.Dr.Turgay UZUN	MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ	.....
Doç.Dr.Mustafa GÖRÜN	ÇANAKKLE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ	.....

Oybirliği ( )
Oy Çokluğu (X)

İlhan Ozan HAMURCU tarafından hazırlanmış ve sunulmuş "**Alevi Sivil Toplum Örgütlerinin AKP Hükümetinin Alevilere İlişkin Politikalarına Yaklaşımı (İzmir İli Örneği)**"başlıklı tezi kabul edilmiştir.

Prof. Dr. M. Banu DURUKAN SALI
Müdür

YEMİN METNİ

Doktora Tezi olarak sunduğum “Alevi Sivil Toplum Örgütlerinin AKP Hükümetinin Alevilere İlişkin Politikalarına Yaklaşımı (İzmir İli Örneği) ” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

..../..../.....

İlhan Ozan HAMURCU

ÖZET

Doktora Tezi

Alevi Sivil Toplum Örgütlerinin AKP Hükümetinin Alevilere İlişkin Politikalarına Yaklaşımı (İzmir İli Örneği)

İlhan Ozan HAMURCU

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Kamu Yönetimi Doktora Programı

Alevilik inancının ortaya çıkışında İslam'ın etkisinin yanında bu inancı benimseyen toplulukların tarihsel süreç içinde kabul ettikleri din ve inançlar ile yaşadıkları coğrafyada karşılaştıkları diğer din ve inançların da etkileri olmuştur. Bu durum da Aleviliğin içinde birçok inancı barındıran bağdaştırmacı bir inanç olmasını sağlamıştır. Aleviliğin bu yapısı ve Sünni İslam kadar yazılı kaynaklara ve doktriner bir yapıya sahip olmaması Alevi toplulukların birbiriyle benzeşmeyen inançlara sahip olmasına neden olmuştur.

Aleviler inançlarının otoriteye boğun eğmeyen ve bağımsızlıkçı yapısı nedeniyle yaşadıkları devletlerle ilişkilerinde sorunlar yaşamışlardır. Aleviler Cumhuriyet döneminde de çeşitli sorunlarla karşılaşmışlar ve hükümetlerden inançlarını özgürce yaşamaya yönelik taleplerde bulunmuşlardır. 2002'den beri tek başına iktidarını sürdürmekte olan Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Alevilerle olan ilişkileri bu çalışmanın konusunu oluşturmuştur. Bu çalışmada Alevi Açılımı konusunda Alevi Sivil Toplum Örgütleri'nin tepkileri ve açılım sonrası süreçte yaşanan gelişmeler de incelenmiştir.

İzmir ilinde örgütlü bulunan Alevi Sivil Toplum Örgütleri'nin üyeleri ve sempatizanlarının AKP hükümetlerinin Alevilere yönelik politikalarına ilişkin görüşleri hazırlanmış olan bir anketle belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca Alevi kanaat önderleri ve dedeler ile de yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre; Alevilerin gerçekleştirilmiş olan Alevi çalıştaylarından yeterince

memnun olmadıkları ve temel sorunlarına hala bir çözüm getirilmediğini beyan ettikleri görülmüştür.

Anahtar Kelimeler : Alevilik, Alevi Açılımı, Alevi Sivil Toplum Örgütleri, Alevi Çalıştayları, Adalet ve Kalkınma Partisi

ABSTRACT

Doctoral Thesis

Doctor of Philosophy (PhD)

The Approaches of Alevi Non Governmental Organizations Regarding to AKP's Government Policy About Alevis (İzmir Sample)

İlhan Ozan HAMURCU

Dokuz Eylül University

Graduate School of Social Science

Department of Public Administration

Public Administration Doctorate Program

In appearance of Alevi faith, besides the effect of Islam, the religions and faiths of the communities who adopted that faith and the other religions and faiths they encountered in the geographies they live in. This fact caused Alevism to become a harmonizing faith which contains many faiths within. This structure of Alevism and the fact that it does not have written sources and a doctrinally structure as Sunni Islam, caused Alevi communities to have distinguished faiths.

Alevis have always faced problems with the states they lived in due to independent and in-submissive property of their faith. Alevis faced various problems in Republican period as well and demanded from governments to live their faith freely. Their relations with Justice and Development Party (Adalet ve Kalkınma Partisi AKP) which rules Turkey since year 2002 constitutes the subject of this study. In this study the reactions of Alevi Non-Governmental Organizations about Alevi Opening and the course of events after opening were also examined.

The opinions of members and symphatizers of Alevi non governmental organizations stationed in Izmir related with policies of AKP Governments were determined bu using a survey. Besides face to face interviews were conducted Alevi opinion leaders and religious leaders. According to obtained results, it was

concluded that Alevis are not necessarily satisfied with the workshops realized and that they stated that solution could not be found for the basic problems.

Key words : Alevism, Alevi Opening, Alevi Non Governmental Organizations, Alevi Workshops, Justice and Development Party

ALEVİ SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİNİN AKP HÜKÜMETİNİN ALEVİLERE İLİŞKİN POLİTİKALARINA YAKLAŞIMI (İZMİR İLİ ÖRNEĞİ)

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI ii

YEMİN METNİ iii

ÖZET iv

ABSTRACT vi

İÇİNDEKİLER viii

KISALTMALAR xi

TABLOLAR LİSTESİ xiii

EKLER LİSTESİ xvii

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE ALEVİLİK

1.1. TARİHSEL SÜREÇTE TÜRKİYE'DE ALEVİLİK 7

1.2. OSMANLI DEVLETİ VE TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLETİ DÖNEMİNDE ALEVİLER 11

1.2.1. Osmanlı Devleti Döneminde Aleviler 12

1.2.2. Türkiye Cumhuriyeti Döneminde Aleviler 20

1.2.2.1. Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluş Döneminde Aleviler 21

1.2.2.2. Demokrat Parti Döneminde Aleviler 23

1.2.2.3. 1960 - 1980 Döneminde Aleviler 25

1.2.2.4. 12 Eylül 1980 Darbesinden Sonra Aleviler 35

1.3. AKP HÜKÜMETLERİ VE ALEVİ POLİTİKALARI 49
1.3.1. AKP'nin Parti Programı, Tüzüğü, Hükümet Programları ve Seçim Beyannamelerinde Alevilere Yaklaşımı 56
1.3.1.1. Parti Programında Alevilere Yaklaşımı 57
1.3.1.2. Parti Tüzüğünde Alevilere Yaklaşımı 59
1.3.1.3. Hükümet Programlarında Alevilere Yaklaşımı 62
1.3.1.4. Seçim Beyannamelerinde Alevilere Yaklaşımı 68
1.3.1.5. Diğer Parti Dokümanlarında Alevilere Yaklaşım 74
1.3.2. AKP Hükümetinin Alevi Açılımı Politikası 80
1.4. AVRUPA BİRLİĞİ İLERLEME RAPORLARINDA ALEVİLİK 93
1.5. AİHM KARARLARINDA ALEVİLERİN SORUNLARI 106

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE ALEVİLERİN SORUNLARI VE ÖRGÜTLENME SÜRECİ

2.1. ALEVİLERİN YAŞADIKLARI SORUNLAR VE ÖRGÜTLENMESİ 112
2.1.1. Alevi Sivil Toplum Örgütlerinin Oluşumuna Etki Eden Faktörler 113
2.1.1.1. Alevilerin Hafızasındaki Olumsuz Tecrübelerin Etkileri (Ortaca, Malatya, Sivas, Kahramanmaraş, Çorum, Madımak ve Gazi Olayları) 115
2.1.1.1.1. Ortaca Olayları 115
2.1.1.1.2. Elbistan Olayları 116
2.1.1.1.3. Malatya Olayları 117
2.1.1.1.4. Sivas Olayları (Eylül 1978) 118
2.1.1.1.5. Kahramanmaraş Olayları 119
2.1.1.1.6. Çorum Olayları 120
2.1.1.1.7. 2 Temmuz 1993 Sivas Olayları (Madımak Olayı) 122
2.1.1.1.8. Gazi Olayları 124
2.1.2. Alevi Sivil Toplum Örgütlerinin Kurulması 126
2.1.3. Alevilerin Talepleri 131
2.1.3.1. Çorum, Kahramanmaraş, Gazi ve Sivas Olaylarının Açığa Kavuşturulması ve Özür Talebi 131
2.1.3.2. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Statüsü 132
2.1.3.3. Zorunlu Din Dersleri Sorunu 133
2.1.3.4. Cem Evlerinin Durumu 135
2.1.3.5. Dedelik Sorunu 137
2.1.3.6. Nüfus Cüzdanlarında Din Hanesinin Bulunması Sorunu 139
2.1.3.7. Televizyon ve Radyo Yayınlarında Ayrımcılıkla Karşılaşılması 139
2.1.3.8. Hacı Bektaş Veli Dergahı'nın Durumu 140

2.1.3.9. Alevi Köylerine Cami Yapılması ve Toplumsal Ayrımcılık Sorunu 140
2.1.3.10. Kuran Kursları, İmam - Hatip Liseleri ve İlahiyat Fakülteleri Sorunu 143

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM, BULGULAR VE YORUM

3.1. ALAN ARAŞTIRMASININ YÖNTEMİ 144
3.1.1. Araştırma Amacı, Problem ve Alt Problemler 145
3.1.2. Veri Toplama Araçları ve Geliştirilmesi 146
3.1.2.1. Anketin Hazırlanma Süreci 146
3.1.2.2. Görüşme Sorularının Hazırlanma Süreci 148
3.1.3. Evren ve Örneklem 149
3.1.4. Uygulama Sürecine Ait Bilgiler 151
3.1.4.1. Anketin Uygulanma Süreci 151
3.1.4.1.1. Anketlerin Uygulanma Biçimi ve Geri Dönüş Oranı 152
3.1.4.2. Görüşmelerin Uygulanma Süreci ve Katılımcıların Özellikleri 154
3.1.5. Sınırlılıklar 155
3.1.6. Varsayımlar 156
3.1.7. Verilerin Analizinde Kullanılan Teknikler 156
3.2. BULGULAR VE YORUM 157
3.2.1. Örneklemin Demografik Özellikleri 157
3.2.1.1. Ankete Katılan Katılımcıların Özellikleri 157
3.2.2. Alt Problemlere Ait Bulgular ve Yorumları 166
3.2.2.1.Birinci Alt Probleme Ait Bulgular ve Yorumları 166
3.2.2.2.İkinci Alt Probleme Ait Bulgular ve Yorumları 200
3.2.2.2.1. Oturulan İlçeye Göre Görüşler 200
3.2.2.2.2. Katılımcıların Eğitim Durumuna Göre Görüşleri 209
3.2.2.2.3. Katılımcıların Alevi Dernek veya Vakıflarına Üye Olma Durumuna Göre Görüşleri 220
3.2.2.3.Üçüncü Alt Probleme Ait Bulgular ve Yorumları 229

SONUÇ 239

KAYNAKÇA 245

EKLER

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ABF	Alevi Bektaşi Federasyonu
ABKB	Alevi Bektaşi Kuruluşlar Birliği
ABTM	Alevi Bektaşi Temsilciler Meclisi
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AKD	Alevi Kültür Derneği
AKKAV	Anadolu Kültürünü Koruma ve Araştırma Vakfı
AKP	Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	Anavatan Partisi
AP	Adalet Partisi
AVF	Alevi Vakıflar Federasyonu
BİLGESAM	Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi
BİMER	Başbakanlık İletişim Merkezi
BP	Barış Partisi
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
DHKP - C	Devrimci Halk Kurtuluş Partisi - Cephesi
DİSK	Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
DP	Demokrat Parti
Dr	Doktora
DSP	Demokratik Sol Parti
DYP	Doğru Yol Partisi
Eğitim - Sen	Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası
EMEP	Emek Partisi
HADEP	Halkın Demokrasi Partisi
HBVAKV	Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı
KYK	Kredi ve Yurtlar Kurumu
MGSB	Milli Güvenlik Siyaset Belgesi
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
MOBESE	Mobil Elektronik Sistem Entegrasyonu

MYO	Meslek Yüksek Okulu
ÖDP	Özgürlük ve Dayanışma Partisi
PKK	Partiya Karkeren Kurdistane - Kürdistan İşçi Partisi
POL-DER	Polis Derneği
PSAKD	Pir Sultan Abdal Kültür Derneği
PTT	Posta ve Telgraf Teşkilatı
RP	Refah Partisi
RTÜK	Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
SDE	Stratejik Düşünce Enstitüsü
SHP	Sosyal Demokrat Halkçı Parti
SPSS	Statistical Package for Social Sciences - Sosyal Bilimler İçin İstatistik Programı
STÖ	Sivil Toplum Örgütü
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TBP - BP	Türkiye Birlik Partisi - Birlik Partisi
TCK	Türk Ceza Kanunu
TEPAV	Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
TESEV	Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı
TİKP	Türkiye İşçi Köylü Partisi
TİP	Türkiye İşçi Partisi
TKP	Türkiye Komünist Partisi
TÖB-DER	Tüm Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği
TRT	Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu
YDH	Yeni Demokrasi Hareketi
YL	Yüksek Lisans

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1 : Anketlerin STÖ'lere Göre Dağılım Durumu s.153

Tablo 2 : Anketlerin Dönüş Durumu s.154

Tablo 3 : Görüşme Yapılan Kişilere Ait Bilgiler s.155

Tablo 4 : Ankete Katılan Kişilerin Yaş Dağılımları s.158

Tablo 5 : Ankete Katılan Kişilerin Cinsiyete Göre Dağılımları s.158

Tablo 6 : Ankete Katılan Kişilerin Oturdukları Yere Göre Dağılımları s.159

Tablo 7 : Ankete Katılan Kişilerin Doğdukları İllere Göre Dağılımları s.161

Tablo 8 : Ankete Katılan Kişilerin İzmir'de Yaşama Süresine Göre Dağılımları s.162

Tablo 9 : Ankete Katılan Kişilerin Öğrenim Düzeylerine Göre Dağılımları s.163

Tablo 10 : Ankete Katılan Kişilerin Mesleklerine/Statülerine Göre Dağılımları s.163

Tablo 11 : Ankete Katılan Kişilerin Üyelik Durumlarına Göre Dağılımları s.164

Tablo 12 : Ankete Katılan Kişilerin Üye Oldukları Dernek ya da Vakıflar s.165

Tablo 13 : Ankete Katılan Kişilerin Dernek ya da Vakıflardaki Görevleri s.166

Tablo 14 : Ankete Katılan Kişilerin Dernek ya da Vakıflara Gitme Sıklıkları s.167

Tablo 15 : Ankete Katılan Kişilerin Alevilik Kavramına Yönelik Tarifleri s.168

Tablo 16 : Ankete Katılan Kişilerin Cem Evlerinin Statüsüne Yönelik Görüşleri s.170

Tablo 17 : Ankete Katılan Kişilerin Cem Evlerini Nasıl Tanımladıklarına Yönelik Görüşleri s.171

Tablo 18 : Ankete Katılan Kişilerin Okullarda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Aleviliğin Öğretilmesi Konusundaki Görüşleri s.172

Tablo 19 : Ankete Katılan Kişilerin İnanç/ Mezhepten Dolayı Ayrımcılığa Uğramaya Yönelik Görüşleri s.174

Tablo 20 : Ankete Katılan Kişilerin İnanç / Mezhepten Dolayı Ayrımcılığa Uğrama Sıklıklarına Yönelik Görüşleri s.176

Tablo 21 : Ankete Katılan Kişilerin İnanç/ Mezhepten Dolayı Ayrımcılığa Uğrama Ortamlarına İlişkin Görüşleri s.177

Tablo 22 : Ankete Katılan Kişilerin Alevi Açılımı Hakkındaki Bilgilerine İlişkin Görüşleri s.179

Tablo 23 : Ankete Katılan Kişilerin Alevi Açılımı Hakkındaki Bilgileri Nereden Edindiklerine İlişkin Görüşleri s.180

Tablo 24 : Ankete Katılan Kişilerin Alevi Açılımını Nasıl Bulduklarına Yönelik Görüşleri s.181

Tablo 25 : Ankete Katılan Kişilerin Alevi Açılımı Kapsamında Öncelikle Ele Alınması Gereken Sorunlarla İlgili Görüşleri s.184

Tablo 26 : Ankete Katılan Kişilerin Alevilerin Hak ve Özgürlükleri Açısından Mağduriyetlerine İlişkin Görüşleri s.186

Tablo 27 : Ankete Katılan Kişilerin Ders Kitaplarında/Müfredatta Alevilikle İlgili Ayrımcı İfadelerin Yer Almasına Yönelik Görüşleri s.188

Tablo 28 : Ankete Katılan Kişilerin Öğretmenlerin Alevi Öğrencilere Karşı Ayrımcı Tavrına Yönelik Görüşleri s.189

Tablo 29 : Ankete Katılan Kişilerin TV-Radyoda Aleviliğe Yönelik Ayrımcı Programların Yer Almasına Yönelik Görüşleri s.190

Tablo 30 : Ankete Katılan Kişilerin TV-Radyoda Aleviliğe Yönelik Ayrımcı Programlar Hakkındaki Görüşleri s.191

Tablo 31 : Ankete Katılan Kişilerin Alevi Köylerine Cami Yapılmasına İlişkin Görüşleri s.193

Tablo 32 : Ankete Katılan Kişilerin Yazılı Basında Alevilere Yönelik Ayrımcılık İçeren Haber ve Yorumlar Hakkındaki Görüşleri s.194

Tablo 33 : Ankete Katılan Kişilerin Mevcut Hükümetin Alevi Çalıştayları Vasıtasıyla Yürüttüğü Alevi Açılımı Kapsamında Hangi Temel Sorunlara Ağırlık Verdiği Hakkındaki Görüşleri s.196

Tablo 34 : Ankete Katılan Kişilerin Oturdukları İlçeye Göre Alevilik Kavramını Tanımlamalarına İlişkin Karşılaştırmaları s.201

Tablo 35 : Ankete Katılan Kişilerin Oturdukları İlçeye Göre Ayrımcılığa Uğrama Sıklıklarına İlişkin Karşılaştırmaları s.202

Tablo 36 : Ankete Katılan Kişilerin Oturdukları İlçeye Göre AKP Hükümetinin Yürüttüğü Alevi Açılımı Hakkındaki Bilgi Durumuna İlişkin Karşılaştırmaları s.203

Tablo 37 : Ankete Katılan Kişilerin Oturdukları İlçeye Göre Mevcut Hükümetin Yürüttüğü Alevi Açılımı Kapsamında Öncelikli Olarak Ele Alınması Gereken Sorunlarla İlgili Görüşlerine Yönelik Karşılaştırmalar s.204

Tablo 38 : Ankete Katılan Kişilerin Oturdukları İlçeye Göre Alevilerin Hak ve Özgürlükler Açısından Yaşadığı Mağduriyet Alanlarıyla İlgili Karşılaştırmalar s.206

Tablo 39 : Ankete Katılan Kişilerin Oturdukları İlçeye Göre Mevcut Hükümetin Alevi Çalıştayları Vasıtasıyla Yürüttüğü Alevi Açılımı Kapsamında Ağırlık Verdiği Temel Sorunlarla İlgili Karşılaştırmalar s.208

Tablo 40 : Ankete Katılan Kişilerin Eğitim Durumlarına Göre Alevilik Kavramını Tanımlamalarına İlişkin Karşılaştırmaları s.210

Tablo 41 : Ankete Katılan Kişilerin Eğitim Durumlarına Göre Ayrımcılığa Uğrama Sıklıklarının Karşılaştırılması s.211

Tablo 42 : Ankete Katılan Kişilerin Eğitim Durumlarına Göre Alevi Açılımı Hakkındaki Bilgi Durumlarının Karşılaştırılması s.212

Tablo 43 : Ankete Katılan Kişilerin Eğitim Durumlarına Göre Mevcut Hükümetin Yürüttüğü Alevi Açılımı Kapsamında Öncelikli Olarak Ele Alınması Gereken Sorunlarla İlgili Karşılaştırmalar s.213

Tablo 44 : Ankete Katılan Kişilerin Eğitim Durumlarına Göre Alevilerin Hak ve Özgürlükler Açısından Yaşadığı Mağduriyet Alanlarıyla İlgili Karşılaştırmalar s.217

Tablo 45 : Ankete Katılan Kişilerin Eğitim Durumlarına Göre Mevcut Hükümetin Alevi Çalıştayları Vasıtasıyla Yürüttüğü Alevi Açılımı Kapsamında Ağırlık Verdiği Temel Sorunlarla İlgili Karşılaştırmalar s.219

Tablo 46 : Ankete Katılan Kişilerin Alevi Dernek ya da Vakıflarına Üye Olma Durumlarına Göre Alevilik Kavramını Tanımlamalarına İlişkin Karşılaştırmaları s.221

Tablo 47 : Ankete Katılan Kişilerin Alevi Dernek ya da Vakıflarına Üye Olma Durumlarına Göre Ayrımcılığa Uğrama Sıklıklarına İlişkin Karşılaştırmaları s.222

Tablo 48 : Ankete Katılan Kişilerin Alevi Dernek ya da Vakıflarına Üye Olma Durumlarına Göre AKP Hükümetinin Yürüttüğü Alevi Açılımı Hakkındaki Bilgi Durumuna İlişkin Karşılaştırmaları s.223

Tablo 49 : Ankete Katılan Kişilerin Alevi Dernek ya da Vakıflarına Üye Olma Durumlarına Göre Mevcut Hükümetin Yürüttüğü Alevi Açılımı Kapsamında Öncelikli Olarak Ele Alınması Gereken Sorunlarla İlgili Karşılaştırmalar s.225

Tablo 50 : Ankete Katılan Kişilerin Alevi Dernek ya da Vakıflarına Üye Olma Durumlarına Göre Alevilerin Hak ve Özgürlükler Açısından Yaşadığı Mağduriyet Alanlarıyla İlgili Karşılaştırmalar s.227

Tablo 51 : Ankete Katılan Kişilerin Alevi Dernek ya da Vakıflarına Üye Olma Durumlarına Göre Mevcut Hükümetin Alevi Çalıştayları Vasıtasıyla Yürüttüğü Alevi Açılımı Kapsamında Ağırlık Verdiği Temel Sorunlarla İlgili Karşılaştırmalar s.228

Tablo 52 : Görüşme Yapılan Katılımcıların Çözüm Önerileri s.237

EKLER

EK 1 : Anket Formu ek s.1

EK 2 : Görüşme Formu ek s.9

EK 3 : İzmir'de Anket Uygulanan Alevi Sivil Toplum Örgütleri Listesi Şubelere Göre Liste ek s.11

EK 4 : İzmir'de Anket Uygulanan Alevi Sivil Toplum Örgütleri Listesi Genel Liste ek s.12

GİRİŞ

Alevilik büyük oranda sözlü kültür geleneğine sahip bir inanç olmuştur. Türklerin Müslüman olmasıyla birlikte çoğunlukla yoksul göçebe ve yarı göçebe Türkmen boylarının kabul ettiği bir inançtır. Bu inancın oluşumunda İslam kadar bu toplulukların yaşadıkları bölgelerde var olan Orta Asya, Uzak Doğu, İran ve Mezopotamya kökenli din ve inançların da etkili olduğu görülmüştür. Bütün bu inançların etkileşimi de Aleviliği senkretik bir inanç haline getirmiştir. Aleviler yüzyıllar boyunca içinde yaşadıkları devletlerle (Osmanlı Devleti gibi) farklı inanç yapıları nedeniyle sorunlar yaşamış ve tarih boyunca çeşitli isyanlar gerçekleştirmişlerdir.

Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu tarihten itibaren Osmanlı'dan gelen mirasın da etkisiyle çok farklı etnik veya din kökenli yurttaşları barındıran bir ülke konumunda olmuştur. Aleviler de bu farklı gruplardan birini oluşturmaktadır. Cumhuriyet'in kuruluş aşamasında M. Kemal Atatürk'e destek veren Alevi önderler, dedeler ve Alevi toplumu ilerleyen yıllarda bazı sorunlar/zorluklarla karşı karşıya kalmışlardır. Bu dönemde de Osmanlı dönemi kadar olmasa da ayrımcılık uygulamalarının devam ettiği söylenebilecektir. 1960 - 2002 yılları arasında çoğunlukla koalisyon hükümetlerinin yönetimde yer aldığı, büyük toplumsal ve ekonomik sorunların yaşandığı dönemlerde Aleviler de bu durumdan etkilenmişlerdir.

AKP, ilk girdiği 2002 genel seçimlerinde çoğunluğu alarak iktidara gelmiş ve o günden bu güne kadarda bu durumunu sürdürmeyi başarmıştır (7 Haziran 2015 hariç). AKP'nin kurulmasıyla kendisinin 2002 seçim beyannamesinde de vurguladığı gibi sisteme "Muhafazakar"[1] bir parti daha eklenmiştir. Bu partinin Alevilerle ilgili politikası kapsamında çeşitli çalışmalara yer verdiği görülmektedir. Alevi Açılımı kapsamında yapılan Alevi Çalıştayları Alevilerin sorunlarını ortaya koyma ve çözüm arama sürecinin başlamasını sağlamıştır. Bu çalıştay süreci sonrasında bir nihai rapor da hazırlanarak kamuoyuna sunulmuştur.

[1] Adalet ve Kalkınma Partisi 2002 Seçim Beyannamesi, s. 22.
http://www.akparti.org.tr/upload/documents/2002-beyanname.pdf (7.11.2015)

Çalıştay sürecinde Alevi sivil toplum örgütlerinin gündeme getirdiği sorunlar arasında cem evlerinin statüsü, zorunlu din derslerinin varlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın durumu, geçmişte yaşanan acı olaylarla ilgili gerekli çalışmaların yapılması, Madımak Oteli'nin müze olması gibi talepler bulunmaktadır. Ancak Alevi sivil toplum örgütlerinde Çalıştay sonrası söz konusu taleplerin tam olarak karşılanamadığı görüşü hakim olmuştur. Bu kapsamda ortaya konan sorunlar ile ilgili Alevilerin sahip oldukları görüşler de araştırmanın çıkış noktasını oluşturmaktadır. Bu çalışma ile toplumda önemli bir kitleyi oluşturan Alevilerin AKP iktidarları ve bu iktidarların icraatlarına yönelik görüşleri ortaya konmaya çalışılmıştır.

Alevilerin toplumda yaşadıkları sorunları ortaya koymaya, tanımaya onların yaşam felsefelerini anlamaya yönelik farklı kurumlar (STÖ'ler, Üniversiteler vb.) tarafından yapılmış çeşitli araştırmalar da bulunmaktadır. Stratejik Düşünce Enstitüsü'nün " Alevi Raporu " adıyla gerçekleştirdiği çalışma bu konuda oldukça detaylı bilgiler içermektedir. Çalışma 13-19 Eylül 2009 tarihleri arasında 26 ilde 2217 denekle yüz yüze görüşerek Marmara Sosyal Araştırmalar Tanıtım ve Danışmanlık Şirketi ile birlikte [2] yapılan bir araştırmadır. Bu konuda "Alevi Bakış Açısıyla Türkiye'de Ayrımcılık" adıyla yapılan diğer bir araştırma da bulunmaktadır. Bu çalışma Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik İçin Hareketlenme Projesi'nin alan araştırması olarak 12.07.2009 ila 13.08.2009 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Çalışmada mülakatın yanında bir de internet merkezli araştırma gerçekleştirilmiş ve 25.12.2009 tarihinden itibaren www.alevienstitusu.org web adresinde duyurulan bu ankete ise anket süresinin bittiği 23.02.2010'a kadar 1672 yurttaş [3] katılmıştır. Bu iki çalışmadan elde edilen veriler bu tezin ilerleyen bölümlerinde ilgili tablolarla karşılaştırma amacıyla kullanılmıştır.

Türkiye'de Alevilerin toplum ve devletle ilişkileri konusunda çeşitli tezler yapılmıştır. Bahadır yaptığı yüksek lisans tezinde "1980 Sonrası İzmir'de Alevi Örgütlenmeleri ve Bu Örgütlerin Alevi Kimliği Açısından Önemi " üzerinde çalışmıştır. Atalar , yaptığı yüksek lisans tezinde "Alevi Kimliği İçinde Farklı 'Alevilik' Algıları : Pir Sultan Abdal Kültür Derneği ve Cem Vakfı Örneği "

[2] Stratejik Düşünce Enstitüsü, "Alevi Raporu", SDE Yayınları, Kasım 2009, s. 11. http://www.sde.org.tr/userfiles/file/aleviraporu.pdf (03.08.2011)

[3] Aykan Erdemir ve diğerleri, " **Alevi Bakış Açısıyla Türkiye'de Ayrımcılık** ", Alevi Kültür Dernekleri ve Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı Yayınları, Ankara, 2010, s. 22.

konusunu ele almıştır. Ona göre; "Söz konusu çalıştaylarda Alevi örgütlerinin devletten talepleri noktasında bir ortaklık olmadığı ve farklı Alevi kimliklerine vurgu yapıldığı " [4] tespit edilmiştir.

Diğer bir çalışmada ise Yeler, Doktora tezi olarak " Türkiye'de Aleviliğin Kurumsallaşma Süreci (Problemler ve Çözüm Önerileri) " konusunu incelemiştir. Şen tarafından yapılan " Demokratik Açılım ve Aleviler " konulu yüksek lisans tezinde de Alevi çalıştayları ve nihai rapor incelenmiştir. Bu süreçte Aleviler tarafından gündeme getirilen taleplerin ; " ayrımcılığın ortadan kaldırılması, kimliklerinin tanınması, cem evlerinin yeniden yapılandırılması, zorunlu din derslerinin kaldırılması, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın lağvedilmesi, inanç önderlerinin manevi rehberliklerinin yeniden düzenlenmesi, Madımak Olayı'nın aydınlatılması ve Madımak Oteli'ne ilişkin taleplerin karşılanması " [5] olarak sıralandığı görülmektedir.

Yaprak tarafından yazılan yüksek lisans tezinde ise "Alevi Çalıştaylarına Yansıdığı Biçimiyle Alevilerin Toplumsal Talepleri " konusu ele alınmıştır. Yapılan çalıştayları inceleyerek Alevilerin taleplerini ortaya koyan bu çalışmada öncelikle olumlu gelişmeler özetlenmiştir. Örneğin cem evlerinin artması, din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde Aleviliğe de yer verilmesi, Madımak Oteli'nin müze yapılması olarak sıralanmaktadır. Tezde sonuç olarak çalıştayların " bütün bu çabalara rağmen Alevilerin asgari isteklerinin karşılanmadığı bir çalışma " [6] olduğuna vurgu yapılmaktadır.

Ayrıca Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne (AB) girme ve uyum sürecine başlamasıyla birlikte Türkiye'de yaşananların dışarıdan gözlenmesi ve değerlendirilmesi sürecine de girilmiştir. Farklı dönemlerde yayımlanan "AB İlerleme Raporlarında" o güne kadar yaşananlar ele alınmış, incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Bu raporlarda genel olarak; cem evlerinin statüsü, din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinin içeriği, Madımak Oteli'nin müze yapılması, Alevilerin kamu, özel yaşam

---

[4] Tuğba Atalar, **Alevi Kimliği İçinde Farklı 'Alevilik' Algıları : Pir Sultan Abdal Kültür Derneği ve Cem Vakfı Örneği**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2011, s. 1.

[5] İsmail Şen, **Demokratik Açılım ve Aleviler** , (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 2012, s. 132 - 133.

[6] Ömer Yaprak, **Alevi Çalıştaylarına Yansıdığı Biçimiyle Alevilerin Toplumsal Talepleri** , (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2015, s. 129.

ve medyada karşılaşılan ayrımcılık uygulamaları, Alevilere yönelik eylemler ve bunların soruşturulması konusundaki eksiklikler, nüfus cüzdanındaki din hanesi sorunu, Alevi dernek ve vakıflarının yaşadığı hukuki sorunlara yer verildiği görülmüştür. Bunun yanında Diyanet İşleri Başkanlığı içinde Alevilerin temsil edilmemesi bu nedenle Alevi din adamlarının maaş alamamaları da bir sorun olarak gündeme getirilmiştir. Özellikle din kültürü ve ahlak bilgisi dersleri ile cem evlerinin yasal statüsü hakkında AİHM düzeyinde alınmış kararlar ve dava süreçlerine rağmen olumlu bir gelişmenin yaşanmamış olmamasına da vurgu yapılmıştır.

Yukarıda belirtilmiş olan AB İlerleme Raporları, alan araştırmaları, yüksek lisans ve doktora tezleri ile incelenen yazılı kaynaklar bu araştırmanın çıkış noktasını oluşturmuştur. Bu araştırmada İzmir ili örneklemindeki Alevi sivil toplum örgütlerinin Alevi Açılımı ve Alevi Çalıştayları sonrası AKP'nin bu konudaki politikalarına yönelik görüşlerinin belirlenmesine çalışılmıştır. Çalışmadan elde edilen verilerin de Alevilerin sorunlarını ortaya koyarak muhtemel çözüm önerilerine ışık tutması hedeflenmiştir.

Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Alevilerin Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile olan ilişkileri ele alınmıştır. Bu bölümde Adalet ve Kalkınma Partisi'nin iktidarda bulunduğu sürede Alevilerle ilgili yaklaşımı değerlendirilmiştir. Yaklaşımın daha net ortaya konulabilmesi için Alevi Açılımı süreci ve bu dönemdeki Alevi Çalıştayları özellikle incelenmiştir. Türkiye'deki Alevilerin durumu Avrupa Birliği İlerleme Raporları ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin çeşitli kararları kapsamında da ele alınmıştır.

İkinci bölümde Alevilerin tarihsel süreçte yaşadığı bazı acı olaylara yer verilmiştir. Ayrıca bu bölümde Alevi sivil toplum örgütlerinin kurulma süreci ile bu sivil toplum örgütlerinin devletten taleplerine de değinilmiştir.

Üçüncü bölümde araştırmanın yöntemi, kullanılan veri toplama araçlarının geliştirilmesi ve uygulanmasına yönelik bilgiler bulunmaktadır. Bu çalışmada tarama modelinden yararlanılmıştır. Çalışmada İzmir ili örneklemindeki Alevi sivil toplum örgütleri bünyesindeki katılımcılara araştırmacı tarafından geliştirilen bir anket uygulanmıştır. 21 ilçeden toplam 534 kişiye uygulan anketler analiz edilerek elde edilen bulgular yorumlanmıştır. Ayrıca anketin uygulanmasından sonra Alevi kanaat

önderleri ve dedelerden oluşan 22 kişilik bir grupla yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Ayrıca bu bölümde yapılan araştırmadan elde edilen bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir. Bu bölümde veriler her alt problem bağlamında değerlendirilmiş ve tablolar halinde sunularak yorumlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM
TÜRKİYE'DE ALEVİLİK

Alevilik, İslam'ın doğuşundan özellikle de Hz. Muhammed'in ölümünden sonra başlayan Halifelik seçiminden sonra ortaya çıkan bir inanç olmuştur. Alevilik halife olan Hz. Ali'nin adına dayanan, " Ali'yi tutan ", " Ali'nin yolunda giden ", "Ali'ye bağlanan " [7] anlamlarına gelmektedir. "Alevi" veya "Alevilik" daha sonraları bir inanç akımı niteliği kazanmış, belirli bir topluluğun görüşlerini ifade eden özel bir kavrama dönüşmüştür. Bugün Alevilik denilince anlaşılması gereken inançtan çok bir yaşam biçimidir.

Türklerin Orta Asya, İran, Uzakdoğu kökenli birçok inancı benimsediği ya da bu inançlarla ilişkiler kurmak suretiyle onlardan bazı unsurları aldığı görülmektedir. Binlerce yıllık bu süreçte geçen yüzlerce nesle rağmen bu inanç unsurlarının korunmuş ve sonraki inançlara uyarlanmış olması dikkat çekicidir. Bu durum da toplumların hafızasının yaşadıkları büyük olaylara rağmen korunduğunun en büyük göstergesidir. Bu inanç unsurları çoğunlukla Alevilik içinde yer bulmasına karşın Sünnilik içinde de az da olsa etkileri görülmektedir.

Bu kapsamda Aleviliğin Anadolu'da ortaya çıkış süreci ve diğer dinlerle ilişkisi ele alındığında Aleviliğin içinde yaşadığı coğrafyada bulunan tüm din ve inançlardan bir biçimde etkilendiği görülmektedir. Yüzyıllar boyu belirli bir kültüre sahip olmuş ve onun içinde dönüşümler yaşamış, sonra bazı nedenlerle başka bir kültüre geçmiş insan topluluklarının bu geçiş sırasında ve hatta çok uzun zaman sonra bile eski kültürle ilgilerini tam olarak kesmedikleri görülmektedir. Ayrıca ona ait bazı unsurları olduğu gibi, bazılarını da yeni kültürün değerlerine uydurarak korudukları bilinmektedir. Bu durum değişik yer ve zamanlarda İslam kültürüne girmeye başlayan çeşitli Türk topluluklarında da söz konusu olmuştur. Bu Türk toplulukları İslam'dan önce de çeşitli dinlere girdikleri zaman eski inançlarından yeni dinle çatışmayanları olduğu gibi, çatışanları ise yeni dinden aldıkları motiflerle besleyerek ona uydurmaya [8] yönelmişlerdir. İslam'ın kabulü dönemi de aynı biçimde olmuştur.

---

[7] İsmet Zeki Eyuboğlu, **Alevilik - Sünnilik İslam Düşüncesi** , Der Yayınları, İstanbul, 1989, s. 23.
[8] Ahmet Yaşar Ocak, **Alevi ve Bektaşi İnançlarının İslam Öncesi Temelleri** , İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 53.

Alevilik ve Bektaşilik bugün bir arada düşünülse de Alevilik (Kızılbaş olmak) daha çok kırsal alanda etkili bir inanç iken, Bektaşilik ise kentsel alanın bir inancı olarak değerlendirilmiştir. Bunun nedeni Bektaşiliğin devletle ilişkilerinin köy Alevilerine göre daha iyi olması nedeniyle Bektaşilerin kısmen toplumsal düzene ve siyasal sisteme daha çok uyum göstermesiyle kentlerde de gelişme gösterebilmesidir. Bu kapsamda Bektaşilik için artık soy bağı önemli değilken, Alevilik için soydan gelme halen önemli bir kriter olarak varlığını sürdürmektedir.

Kısacası Bektaşiliğe sonradan giriş mümkün iken, Alevilik için bu söz konusu bile değildir. Bunun en önemli örnekleri Jön Türkler içinde yer alan bazı kişilerin köken olarak Sünni olsalar bile Bektaşiliği tercih etmeleridir. Bu kapsamda Alevilik kırsal çevrelerde halka bağlı olarak çoğunlukla eğitimli olmayan bir kitle olarak varlığını sürdürmüşken, Bektaşiler kentlerde yaşayan, eğitimli ve düzenli bir yaşama sahip bir kitle olmuşlardır. Bu durum da " Her Kızılbaş, Bektaşidir, fakat her Bektaşi Kızılbaş değildir."[9] sonucuna neden olmuştur. Bu nedenle de Alevilik sonradan Alevi olunabileceğini [10] kabul etmemektedir.

1.1. TARİHSEL SÜREÇTE TÜRKİYE'DE ALEVİLİK

Günümüzde farklı Alevi ve Alevilik tanımları vardır. Alevilerin ne zaman ve niye bu şekilde adlandırıldıklarıyla ilgili tam bir uzlaşma bulunmamaktadır. Ancak genel olarak, Osmanlı döneminde, Safevi soyundan Şeyh Haydar'ın ve müritlerinin taktıkları oniki dilimli kızıl taç sebebiyle daha sonra Şah İsmail ve taraftarlarının "Kızılbaş" olarak tanımlandıkları düşünülmektedir. [11] Osmanlı kayıtlarında Kızılbaşlar için Rafızi, Işık, Torlak ve Kalenderi gibi başka isimler de kullanılmaktadır. Ancak zamanla oluşan "Kızılbaş" sözcüğünün olumsuz içeriği nedeniyle, Osmanlı'nın son dönemlerinde "Kızılbaş" yerine "Alevi" kelimesinin, özellikle de Aleviler tarafından tercih edilmeye başlandığı görülmektedir.

---

[9] Irene Melikoff, **Uyur İdik Uyardılar** , Çev. Turan Altekin, Demos Yayınları, İstanbul, 2011, s. 102.
[10] Baskın Oran, " Türkiye'de Azınlıklar : Kavramlar, Lozan, İç Mevzuat, İçtihat, Uygulama" , TESEV Yayınları, Haziran 2004, s. 18.
http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/PDF/DEMP/Turkiyede%20Azinliklar.pdf (03.08.2011)
[11] Tahire Erman ve Aykan Erdemir, " Aleviler ve Topluma Eklemlenme Sorunsalı " , **Türkiye'de Çoğunluk ve Azınlık Politikaları : AB Sürecinde Yurttaşlık Tartışmaları** , (Ed. Ayhan Kaya, Turgut Tarhanlı) , TESEV Yayınları, Aralık 2005, s. 168.
http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/PDF/DEMP/AH/TURKIYEDECOGUNLUKAZINLIK-3.BASKI2008.pdf (03.08.2011)

Alevilerin çoğunluğu; sonradan İstanbul'u fetheden, tamamen yerleşik düzene geçen, sonra da kendilerini Doğu Roma'nın mirasçısı sayarak farklılaşan Osmanlılar gibi Türkmen kökenlidir. Konuştukları dillerden hareket edildiğinde ise, Alevilerin dört farklı gruptan oluştuğu görülmektedir:[12]

a) Azerbaycan Türkçesi konuşanlar: Bunların dini İran'daki Şiilere çok yakındır. Kars, Iğdır ve İstanbul Halkalı'da yaşamaktadırlar ve sayıları çok azdır. 12 İmam Şiiliği'ne en yakın olan grup olup Caferiler olarak da adlandırılırlar.

b) Arapça konuşanlar: Suriye'deki Alevi (Nusayri) cemaatinin uzantısıdırlar. Mersin - Adana - Antakya civarında yaşarlar. Nüfusları 200.000 civarındadır. Diğer Alevilerle tarihsel bağlara sahip değildir, etkileri çok azdır. Bunların dinsel kimliği (Alevi) etnik kimliklerinden çok önde gelmektedir. Arap olmalarının Türk üst kimliğine sorun çıkarmadığı düşünülmektedir.

c) Türkçe konuşanlar: Etnik ve dilsel açıdan Türk (Türkmen) olmakla beraber, Alevilik bilincini bu grubun taşıdığı düşünülmektedir. Kalabalık ve etkili grup bunlardan oluşmaktadır.

d) Zazaca ve Kürtçe konuşanlar; bunların sayısının yaklaşık 3.000.000 olduğu varsayılmaktadır. Türkiye'deki Kürtlerin yaklaşık yüzde 25'inin Alevi olduğu bilindiğine göre, bu sayı doğru olarak kabul edilebilecektir. Kürtçe konuşanlar Kırmanç lehçesini konuşmaktadırlar.

Azerice ve Arapça konuşan gruplar diğerlerine göre oldukça azdır. Türkiye'deki Alevi nüfusunun sayısı ve yöresel dağılımı hakkında da bir fikir birliği yoktur. Farklı kesimlerin tahminleri arasında büyük uçurumlar olabilmekte, kimileri beş milyon, kimileri de 25 milyon gibi uç tahminlerde bulunabilmektedirler.[13]

---

[12] Baskın Oran, " Türkiye'de Azınlıklar : Kavramlar, Lozan, İç Mevzuat, İçtihat, Uygulama" , TESEV Yayınları, Haziran 2004, s. 44 - 45.
http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/PDF/DEMP/Turkiyede%20Azinliklar.pdf (03.08.2011)

[13] Tahire Erman ve Aykan Erdemir, " Aleviler ve Topluma Eklemlenme Sorunsalı " , **Türkiye'de Çoğunluk ve Azınlık Politikaları : AB Sürecinde Yurttaşlık Tartışmaları** , (Ed. Ayhan Kaya, Turgut Tarhanlı) , TESEV Yayınları, Aralık 2005, s. 168.
http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/PDF/DEMP/AH/TURKIYEDECOGUNLUKAZINLIK-3.BASKI2008.pdf (03.08.2011)

Osmanlı döneminde kırsal bölgede yaşayanları Kızılbaş, kentlerde yaşayanları Bektaşi adıyla bilinen Alevilerin bugünkü sayısı hakkında çok farklı tahminler bulunmakla birlikte, yaklaşık 12.000.000 civarında oldukları söylenebilir.[14]

Kırdan kente göç öncesinde Türkçe konuşan Alevilerin en yoğun oldukları bölge İç Anadolu'da özellikle Kayseri-Sivas-Divriği bölgesidir. Ayrıca Hacıbektaş, Çankırı, Çorum, Tokat, Gümüşhane ve Ankara civarındaki kırsal alanlarda da yaşadıkları bilinmektedir. Bunun yanı sıra Trakya, Ege ve Akdeniz sahillerinde de Alevi topluluklar bulunmaktadır. Kürtçe konuşan Aleviler ise genellikle Tunceli bölgesinde bulunmakta olup, ama aynı zamanda Elazığ, Erzincan, Bingöl ve Kars'ta yaşamaktadırlar. Ayrıca Sivas, Malatya, Kahramanmaraş, Adana, Gaziantep, Erzurum ve Muş'ta da Alevilerin yaşadığı bilinmektedir. Kırdan kente kitlesel göçün ardından ise en yoğun Alevi yerleşimleri büyük kentlerde ve Batı Avrupa'dadır. İnançların ve ritüellerin büyük bölümü Alevi topluluğunun tamamında ortak olsa da dini uygulamalar açısından büyük bir çeşitlilik vardır. Ülkenin batısındaki Tahtacılar ve Abdallar gibi grupların kendilerine özgü inançları [15] ve cenaze törenleri vardır.

Alevileri göçmen veya yerleşik kategorisi içinde değerlendirmek çok zordur. Çünkü bir bölümü Anadolu'ya Osmanlı'nın da kökeni olan Kayı aşiretinden önce, bir bölümü yaklaşık onunla aynı zamanda, bir bölümü ise sonra gelmiştir.

Alevilerin dini bakımdan hangi durumda oldukları, dolayısıyla da azınlık olup olmadıkları konusu yurt dışında ve kısmen de Türkiye'deki Aleviler arasında çok konuşulan bir konu olmasına karşın, Türkiye'de açıkça gündeme gelmemiştir. Aleviler azınlık olduklarını kabul etmezler ve hatta buna şiddetle tepki gösterirler. Bunun nedenleri olarak sayılarının bir azınlık için fazlalığını, kurucu unsur olmalarını ve tarihsel olarak Anadolu toprakları üzerinde etkili bulunmalarını ifade etmektedirler. Ayrıca azınlık kavramının Osmanlı'daki anlamı Aleviler için kabul edilemez bulunmaktadır. Azınlık gruplarına dahil olmak çoğunluğun isteklerini kabul etmeyi, ikinci sınıf olmayı ve her an ülkeden sürülmeyi göz almak anlamına gelmektedir.

---

[14] Baskın Oran , " Türkiye'de Azınlıklar : Kavramlar, Lozan, İç Mevzuat, İçtihat, Uygulama" , TESEV Yayınları, Haziran 2004, s. 45.
http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/PDF/DEMP/Turkiyede%20Azinliklar.pdf (03.08.2011)

[15] Elise Massicard , **Türkiye'den Avrupa'ya Alevi Hareketinin Siyasallaşması** , Çev. Ali Berktay, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 20.

Aleviler ise bunu kabul etmemektedir. Diğer yandan, devlet de Lozan Anlaşması kapsamında Alevileri azınlık olarak görmemektedir.Aleviliğin içeriği ile ilgili önemli farklılıklar öne sürülmekte, Alevilik farklı gruplar tarafından toplumsal, siyasal ya da dinsel boyut vurgulanarak yapılmaktadır. [16] Aleviler arasında kendilerinin dinsel olarak ne olduğuna ilişkin en az beş görüş bulunmaktadır.

> *"1) Bir grup, Alevilerin gerçek Müslümanlar olduğunu düşünmektedir. Alevi dedelerinin peygamber soyundan geldiği iddiaları ve Balkanların Müslümanlaştırılmasında Alevi baba ve dedelerinin önemli rol oynaması buna kanıt olarak gösterilmektedir.*
>
> *2) İkinci görüş, Aleviliğin farklı dinsel inançlardan çeşitli öğeleri biraraya getiren bir inanç olduğunu söylemektedir. Bu anlamda İslam, Aleviliği oluşturan öğelerden biridir. Kısaca, Alevilik İslam'a indirgenemez; Şamanlıktan, Zerdüştlükten ve Hıristiyanlıktan da öğeler içeren, tamamen kendine özgü bir inanç yapısıdır.*
>
> *3) Üçüncü bir grup, Aleviliği dinsel bir inanç olarak değil, Anadolu'ya has bir kültür-dünya görüşü, felsefe olarak tanımlamaktadır.*
>
> *4) Bazıları ise Aleviliğin İslam içinde Sünnilikten ve Şiilikten farklı Anadolu merkezli bir mezhep olduğunu söylemektedir.*
>
> *5) Küçük ve Aleviler tarafından pek itibar edilmeyen bir grup ise, Aleviliği Şiilikle özdeşleştirmektedir. " [17]*

Bu durum azınlıklar açısından değerlendirildiğinde ise iki farklı yaklaşım bulunmaktadır. Birinci yaklaşıma göre Aleviler İslam kapsamında görülmemektedir. Çünkü Alevi pratiğinin İslam'ın temel kurum ve ilkeleriyle (cami, namaz, oruç, hac, zekat, şeriat, vb.) ilişkisiz olduğu görülmektedir. Alevi uygulamaları Orta Asya'daki Şamanlıkla benzeşmektedir. İkinci yaklaşımda ise Alevilik Müslümanlığın bir kolu olarak görülmektedir.

---

[16] Tahire Erman ve Aykan Erdemir, " Aleviler ve Topluma Eklemlenme Sorunsalı " , **Türkiye'de Çoğunluk ve Azınlık Politikaları : AB Sürecinde Yurttaşlık Tartışmaları** , (Ed. Ayhan Kaya, Turgut Tarhanlı) , TESEV Yayınları, Aralık 2005, s. 169.
http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/PDF/DEMP/AH/TURKIYEDECOGUNLUKAZINLIK-3.BASKI2008.pdf (03.08.2011)

[17] Baskın Oran , " Türkiye'de Azınlıklar : Kavramlar, Lozan, İç Mevzuat, İçtihat, Uygulama" , TESEV Yayınları, Haziran 2004, s. 43.
http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/PDF/DEMP/Turkiyede%20Azinliklar.pdf (03.08.2011)

1.2. OSMANLI DEVLETİ VE TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLETİ DÖNEMİNDE ALEVİLER

Alevilerin devletle ilişkileri her zaman karmaşık olmuştur. Gerek Anadolu Selçuklu devletinde gerekse de Osmanlı Devleti'nde devletin kurucu unsurları içinde olmalarına rağmen devlet örgütlenmesi geliştikçe Aleviliğin otoriterliğe uymayan, bağımsızlıkçı yapısı devlet ve devlet zihniyetiyle örtüşememiştir. Bu nedenle de Aleviler çeşitli nedenlerle Osmanlı tarafından sürekli olarak ezilmiştir. Bu baskının nedenleri şunlardır:

> *"1. Bu farklı dinsel özellikler Osmanlı'ya ve Sünni halka çok ters gelmiştir.*
> *2. Kırsal alanda kalmış Türkmenlerin göçebe toplumu olmaktan gelen özerk ve eşitlikçi özellikleri, devlete itaati telkin eden Sünnilikten kuvvet alan Osmanlı'yı çok rahatsız etmiştir. Çünkü devlet, ' nüfus kağıdı ve ikametgah ilmühaberi getiremeyen' kimselere asayiş, vergi, askerlik vb. gibi alanlarda egemen olmakta zorlanmaktadır.*
> *3. 1453'ten sonra yerleşik üretim biçimine geçen Osmanlı, göçebe üretim biçiminde kalan ve bu yüzden vergi alamadığı, vb. Türkmenleri düşman saymıştır.*
> *4. 16. yüzyıl başlarında İran tahtını ele geçiren Şah İsmail'in Alevi Türkmen kökenli olması, İstanbul tarafından ezilen Alevilerin Osmanlı'nın doğudaki tek rakibi İran'a meyletmelerine yol açmış, bu da Osmanlı'yı çok ürkütmüştür. "*[18]

Anadolu Alevileri, özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun yayılma ve İslam aleminde halifeliği (Sünni) üstüne alma dönemi olan Yavuz Selim zamanında Şah İsmail hükümdarlığındaki Safevi devleti (Şii) ile olan savaşlar sırasında ve bunu izleyen dönemlerde, karşılaştıkları baskı politikaları sonucunda, kimi zaman baskıya karşı isyan hareketleri içine girerek, çoğunlukla şehirde yaşayan Sünni kesimden uzaklaşarak, kırsal yerleşimlerde kendi içlerine çekilerek, kendi içlerinde evlenerek, içe dönük bir yaşantı sürdürmüşlerdir. [19]

---

[18] Baskın Oran , " Türkiye'de Azınlıklar : Kavramlar, Lozan, İç Mevzuat, İçtihat, Uygulama" , TESEV Yayınları, Haziran 2004, s. 43 - 44.
http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/PDF/DEMP/Turkiyede%20Azinliklar.pdf (03.08.2011)

[19] Tahire Erman ve Aykan Erdemir, " Aleviler ve Topluma Eklemlenme Sorunsalı " , **Türkiye'de Çoğunluk ve Azınlık Politikaları : AB Sürecinde Yurttaşlık Tartışmaları** , (Ed. Ayhan Kaya, Turgut Tarhanlı) , TESEV Yayınları, Aralık 2005, s. 160.
http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/PDF/DEMP/AH/TURKIYEDECOGUNLUKAZINLIK-3.BASKI2008.pdf (03.08.2011)

Bu nedenle Anadolu Alevileri, bağlı oldukları ocaklar ve geleneksel iç mekanizmaları ile toplumsal ve dinsel yaşantılarını düzenleyerek, genellikle merkezi otoriteden uzak olarak yaşamışlardır. Kendi toplumsal kurumlarını oluşturan Aleviler; dedelik, musahiplik, düşkünlük ve ayin-i cem ile dayanışma, paylaşma, eşitlik ve bir oranda kadın-erkek eşitliğine dayanan bir toplumsal yapı oluşturmuşlardır. Alevilerin Sünni İslam'ın şartları olan namaz, oruç, hac ve zekatı uygulamamaları, bunların yerine cem törenlerinde kadınlı erkekli, sazlı, semahlı dinsel ibadetlerini yapmaları, ortodoks Sünni anlayışına uymamıştır. Bu durum Sünniler arasında yanlış anlaşılmalara ve olumsuz önyargılara yol açmıştır. [20] Aleviler hem Osmanlı Devleti döneminde hem de Cumhuriyet döneminde çeşitli sorunlarla karşılaşmışlardır.

1.2.1. Osmanlı Devleti Döneminde Aleviler

Osmanlı Devleti, Selçuklu Devleti'nin gerek iç mücadeleler gerekse de Moğollar ile girdiği mücadeleler nedeniyle çökmesiyle ortaya çıkmıştır. Bu dönemde din alanı, kadıların, müderrislerin, fakihlerin değil ama halk İslamı'nın, babaların, şeyhlerin, çelebilerin ve ahi babaların etkisi altına girmiştir.[21] Osmanlı beyleri bu doğal liderlerle ittifak yapmakta tereddüt etmemişler ve belki de gelecekteki başarılarının temelini de bu ittifak oluşturmuştur. Bu ittifak bir yandan Osmanlı Devleti'nin hızla güç kazanmasını öte yandan da Türk dervişlerinin İslam yorumunun önünü açmasını sağlamıştır.

Kuruluş ve yükseliş dönemleri diye adlandırılan bu dönemlerin temel özelliği dinsel çeşitlilik olmuştur. Hacı Bektaş halifelerinden Abdal Musa'yı seferlerde bu dönemde görmek mümkündür. Geyikli Baba Osmanlı beyleriyle ilişki içindedir. Fatih Sultan Mehmet'in yanında Fazlullah Hurufi'nin dervişleri yer almaktadır.

---

[20] Tahire Erman ve Aykan Erdemir, " Aleviler ve Topluma Eklemlenme Sorunsalı " , **Türkiye'de Çoğunluk ve Azınlık Politikaları : AB Sürecinde Yurttaşlık Tartışmaları** , (Ed. Ayhan Kaya, Turgut Tarhanlı) , TESEV Yayınları, Aralık 2005, s. 161.
http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/PDF/DEMP/AH/TURKIYEDECOGUNLUKAZINLIK-3.BASKI2008.pdf (03.08.2011)

[21] Reha Çamuroğlu, " Osmanlı - Alevi İlişkileri " , **Din - Devlet İlişkileri ve Türkiye'de Din Hizmetlerinin Yeniden Yapılanması Uluslararası Sempozyumu** , 26-27 Mart 1996 Atatürk Kültür Merkezi - İstanbul, Cem Vakfı Yayınları: 2 Bilimsel Toplantılar Dizisi: 1, Yaylacık Matbaacılık, İstanbul,1998, s. 133.

Bu ilk dönemde Osmanlı Devleti'nin dini yapısında en fazla dikkati çeken özellik, dini yapının fıkıh ya da kelama dayanmayıp gaza ruhuna daha uygun olmasıdır. Bu dönemde kapıkulu teşkılatı da kurularak savaş sırasında gerekli olan destek sağlanmaya çalışılmıştır.

Belki de en önemli olay İstanbul'un fethi olmuştur. Osmanlı Devleti artık bir imparatorluk başkentini ele geçirmiş kendi başkenti yapmış böylece imparatorluğa dönüşmüştür. Bizans devlet geleneğinin en temel özellikleri devralınmıştır ki bunlardan birincisi hükümdarın aynı zamanda en yüksek dini otorite olduğu iddiasıdır. Artık dinde ademi merkeziyetçiliğe ve devlet dininde çeşitliliğe gösterilen zorunlu tahammül sona ermiştir. Aslında daha önce 1420'de Şeyh Bedrettin olayında ve 1444'teki Edirne Hurufi katliamında bu tavrın ilk sinyalleri görülse de artık genelde Türk Halk İslamı merkezden çevreye doğru sürülmeye başlamış, şehirlerde yerleşik heterodoks kesimler ise devlet dini tehdidi altında yaşamışlardır. Devlet medreseler açarak kendine kadro yetiştirmeye çalışmıştır.

Bu nedenle bugünkü Anadolu Alevilerinin öncüleri olan kesimler devletten uzak yaşama ve mümkün olduğunca az temasa girmeye başlamıştır. Bu durumun nedeni Osmanlı Devleti'ne bir alternatif oluşturma düşüncesi değildir. Devlet giderek bir yabancı gibi görülmeye, hatta doğal bir felaket gibi algılanmaya başlanmıştır.

15. yüzyılın hemen sonlarında ve 16. yüzyılın hemen başında dramatik bir değişim yaşanmıştır. Anadolu Türkmenleri arasında büyük bir saygınlığa sahip olan Erdebil Ocağı'ndan Şah İsmail, bu saygınlığın da büyük katkısıyla 1501'de İran'da Safevi hanedanını kurmuş ve ilk hükümdarı olmuştur. Cami minarelerinden Fatimiler'den beri ilk kez okunan " Aliyun Veliyullah " ekini içeren ezan, adeta peşinden gelecek dramatik gelişmelerin habercisi olmuştur. Anadolu boşalmaya başlamış ve tabi ki Osmanlı Devleti de tebaasını kaybetmeye " Şaha gidelim ! " nidası da o tarihlerde aynı zamanda doğrudan bir siyasi tercihin sloganı [22] haline gelmiştir.

[22] Reha Çamuroğlu, " Osmanlı - Alevi İlişkileri " , **Din - Devlet İlişkileri ve Türkiye'de Din Hizmetlerinin Yeniden Yapılanması Uluslararası Sempozyumu** , 26-27 Mart 1996 Atatürk Kültür Merkezi - İstanbul, Cem Vakfı Yayınları: 2 Bilimsel Toplantılar Dizisi: 1, Yaylacık Matbaacılık, İstanbul,1998, s. 134.

Aleviliğin doğuşu tek bir kökenle açıklanamasa da, en azından " Kızılbaş " tabirinin ortaya çıkışı 16. yüzyılın başlarında olmuştur denilebilecektir. Daha sonra kötüleyici bir anlam yüklenen " Kızılbaş " teriminin yerini 19. yüzyıl boyunca yavaş yavaş " Alevi " terimi [23] almıştır. Başlıklarının renginden dolayı kullanılan bu tabir, çoğunluğu göçer veya kırsal alanda yerleşik Türkmen savaşçılardan oluşan Safevi taraftarlarını anlatmaktadır. Tarikatın lideri İsmail (1487 - 1524), 1501'de İran şahı olurken büyük oranda bu Türkmenlerden gücünü almaktadır. Ancak Türkmenlerin önemli bir bölümü de İç ve Güney Anadolu'da yani İran'a komşu ve düşman bir devlet olan Osmanlı Devleti'nde yaşamaktadır.

Bu durum Osmanlı Devleti içindeki büyük bir istikrarsızlık dönemiyle çakışmaktadır. Kıtlıkların ve salgın hastalıkların dışında, çok sayıda topluluk kendilerini tahttaki hanedan tarafından dışlanmış hissetmektedir. Gerçekten de bu dönemde Türkmenler ve savaşçılarla olan eski ittifaklarını sona erdiren Osmanlı Devleti, özellikle şehirlerde yerleşik başka toplumsal sınıflarla yeni ittifaklar kurmuşlardır. Bu kapsamda zaferleri ve ganimet bölüşümündeki cömertliği dillere destan Şah İsmail'in temsil ettiği değerler son derece çekici olmuştur. Kızılbaşlar da bu hoşnutsuz gruplar içindedirler. 16. yüzyılın ilk yarısında Anadolu'da yaklaşık aynı bölgelerde özellikle İç Anadolu'da ortaya çıkan ve aynı çevreleri harekete geçiren birçok kanlı isyan yaşanmıştır.

Bu kapsamda Şah İsmail'in 1501'de, o döneme kadar Sünnilerin ağırlıkta olduğu İran'da On İki İmam Şiiliği'ni devlet dini haline getirmesi, Osmanlı Devleti ile olan dini cepheleşmenin sertleşmesine neden olmuştur. Artık Osmanlı Devleti'ne bağlılık dini Ortodoksluk yani Sünnilik ile ölçülmektedir. Ancak 16. yüzyıldan itibaren Sünnilik Osmanlı Devleti'nin resmi dini olarak görülmüştür. Kanuni Sultan Süleyman (1520 - 1566) şeyhülislam yönetiminde katı bir ulema hiyerarşisini kurumlaştırmıştır. Sonuç olarak Osmanlı Devleti'nin ödünsüz bir Sünniliğe yönelmesinde Kızılbaşların varlığının etkili olduğu düşünülebilecektir.

[23] Elise Massicard , **Türkiye'den Avrupa'ya Alevi Hareketinin Siyasallaşması** , Çev. Ali Berktay, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 30.

Erdebil, İran'da önde gelen Şii merkezlerden biridir. Şeyh Cüneyt'in 15. yüzyılın ortalarında Osmanlı sultanlarından izin alıp Anadolu'ya yerleşmesi dengeleri değiştirmiştir. 1456'da Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın kız kardeşi ile evlenen Şeyh Cüneyt, bazı siyasi amaçları da olan Kızılbaş hareketinin kurucusudur. Şeyh Cüneyt'in oğlu Şeyh Haydar da babasının izinden gitmiş ve Kızılbaşlığın yaygınlaşıp, siyasal olarak örgütlenmesi hareketini sürdürmüştür.[24] Şeyh Haydar'ın oğlu olan Şah İsmail ise Safevi devletinin kurucusudur ve bu devlet Anadolu'da yaygınlaşan Kızılbaş hareketi ile batıya doğru yayılmaya başlamıştır. Bu durum Osmanlı hükümdarı Yavuz Sultan Selim'in resmi öğreti olarak katı bir Sünniliği benimsemesine neden olmuştur. Bu nedenle 16. yüzyıldan itibaren Anadolu Alevilerinin tarihi acı ve baskı ile yazılmaya başlanmıştır.

Erdebil Tekkesi'nin Anadolu'daki faaliyetlerini takiben Yavuz Sultan Selim - Şah İsmail arasında başlayan iktidar mücadelesi inançların kullanılması ile Sünni ve Alevi inançları arasında kırılmalara neden olmuştur.[25] Anadolu'da birbirinin peşi sıra ayaklanmalar başlamıştır. Ege gibi, Akdeniz gibi İran'a uzak yerlerden bile büyük göç hareketleri başlamıştır. Osmanlı Devleti'nde nüfusun sonradan Sünni - Alevi biçiminde ifade edilecek olan dengesi hızla bozulmuştur. Ortaya çıkan dinsel görünümlü siyasal alternatif, Osmanlı Devleti'ni köklü dinsel değişikliklere gitmeye zorlamıştır.[26] Rakibin dinsel gücü ancak dinsel bir karşı hamleyle karşılanabilecektir. Şeyhülislam Ebussuud Efendi'nin İslam tarihinin yüz karası olarak nitelenebilecek fetvaları bu dönemde gündeme gelmiştir. Bu fetvalar, aynı zamanda Anadolu İslamı'nda günümüze kadar sürecek olan kırılmanın resmi ifadesi olmuştur. Din, bir defa daha siyasetin hizmetine çağrılmaktadır.

---

[24] Gencay Şaylan, " Cumhuriyet'te Alevilik Tartışması " , **Kimliğini Haykıran Alevilik** , (Ed. Lütfi Kaleli) , Habora Kitabevi, İstanbul, 1990, s. 93.

[25] Bekir Günay, Gökhan Türk, " Alevi Açılımı: Türkiye'de Demokrasinin Derinleşmesi ", BİLGESAM Yayınları, 2010, s. 5. http://www.setav.org/ups/dosya/28043.pdf (03.08.2011)

[26] Reha Çamuroğlu, " Osmanlı - Alevi İlişkileri " , **Din - Devlet İlişkileri ve Türkiye'de Din Hizmetlerinin Yeniden Yapılanması Uluslararası Sempozyumu** , 26-27 Mart 1996 Atatürk Kültür Merkezi - İstanbul, Cem Vakfı Yayınları: 2 Bilimsel Toplantılar Dizisi: 1, Yaylacık Matbaacılık, İstanbul,1998, s. 135.

Osmanlı Devleti, Safevilere ve onlara bağlı tarikatlar ile mezheplere karşı kendini Sünniliğin savunucusu ilan ettiği oranda, heterodoksluğa karşı hoşgörüsü de azalmıştır. Şah İsmail ve müritlerini " mülhitlik " ve " zındıklık " [27] ile suçlayan Osmanlı uleması, onları Ortodoks Müslümanlığın dışında tutmuş, bu sayede kolektif biçimde aforoz ederek, üzerlerinde uygulanacak baskıyı meşru hale getirmişlerdir. Bu baskı 16. yüzyılın hemen başında kitlesel tutuklamalar, tehcirler, katliamlar ile kendisini göstermiştir. Ancak ilgili nüfus da durmadan genişlemektedir. Önceleri sadece Şah yandaşlarını ifade eden Kızılbaş tabiri, daha sonra İran'la ilişkili olan toplulukların hepsini en sonunda da tüm heterodoksları ve Şiileri anlatan bir anlama sahip olmuştur. Osmanlı Devleti'nin zulmü de somut olarak imparatorluk içindeki Şii unsurları yavaş yavaş etkilemiştir.

Birçok Kürt beyince de desteklenen Yavuz Sultan Selim (1512 - 1520) Şah İsmail'e karşı saldırıya geçmiş ve iki ordu Van civarında Çaldıran'da savaşmıştır. Osmanlı egemenliği yerel Kürt beylerinin konumunu kuvvetlendirirken, Safeviler onların yerine kendi valilerini geçirmeyi tercih etmişlerdir. Kızılbaşlar arasında da Kürt aşiretleri vardır ve bunların da bu beylere karşı olması muhtemeldir. Savaştan yenilgiyle ayrılan Şah İsmail, ordusunun büyük bölümünü ve Anadolu'daki topraklarını kaybetmiştir. Bu sonuç Osmanlı Devleti içinde yaşanmakta olan Kızılbaş sorununun azalmasına yol açmıştır.

Kürtlerin çoğunlukla Sünniliği ve özellikle de Şafiliği benimsemesi nedeniyle Osmanlı Devleti onları askeri bir güç olarak hem Safevi devletine karşı hem de Anadolu Alevilerine karşı kullanmıştır. Bölgedeki Kürt liderler arasında İdris-i Bitlisi ön plana çıkmaktadır. İdris-i Bitlisi, Yavuz Sultan Selim'in en çok güvendiği alimlerden birisidir ve onun has adamıdır.[28] Yavuz Sultan Selim'in talimatı üzerine yaptığı katliamları İdris-i Bitlisi kendi yazdığı Selimşahname adlı eserinde de belirtmiştir. İdris-i Bitlisi eserinde 40 bin kişiyi öldürmesini övünerek anlatmaktadır. Osmanlı Devleti, İdris-i Bitlisi gibi Kürt liderlerini de bu süreçte kullanmıştır. Bu Kürt liderler de bu çalışmaları karşılığında devlet tarafından siyaseten ve maddi

[27] Elise Massicard , **Türkiye'den Avrupa'ya Alevi Hareketinin Siyasallaşması** , Çev. Ali Berktay, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 33.
[28] Rıza Zelyut, **Hünkar Hacı Bektaş-ı Veli : Ali'nin Sırrı** , Kripto Yayınları, İstanbul, 2014, s. 148.

olarak güçlendirilmişlerdir. Hatta İdris-i Bitlisi aldığı görev gereği Sünni Kürt reisleri, dinsiz ilan ettiği [29] Türkmenlere karşı saldırtmıştır.

Şah Kulu ayaklanması ile başlayan süreç Osmanlı Devleti ile Aleviler arasında bir isyan etme ve isyanı bastırma dönemine dönüşmüştür. Bu süreçte yedi yaştan yetmiş yaşa kadar [30] 40 bin Alevinin katledildiği belirtilmektedir. Özellikle Doğu Anadolu bölgesi parça parça Kürtleştirilmiş ve bu politika ile Alevi sayısı azaltılmıştır. [31]

Ancak Mehdi hayalleri ile yola çıkan Anadolu Alevileri, kısa sürede göreceklerdir ki Safevi hanedanı da bir başka tarzda aynı şeyi yapmaktadır. Huzursuzluklar resmen İsmail devrinde başlamış, oğlu Tasmasb döneminde ise İran'da bu kez " Kızılbaş Ayaklanmaları " ndan söz edilir olmuştur. [32] Bu ayaklanmalara yakından bakıldığında görülür ki Ustaclu gibi Anadolu'dan göçen Aleviler başrolde yer almaktadır.

16. yüzyıl, Anadolu Alevileri için öncüllerinin hem büyük hayal kırıklıklarının hem de bugünkü Aleviliğin dinsel yapılarının yerine oturmaya başladığı dönemdir. Bundan sonraki iki yüzyıl Osmanlı Devleti ile Alevilerin ilişkilerinin asgari düzeyde olduğu ancak çok fazla karşılıklı şiddetin görülmediği yüzyıllar olmuştur.

Alevi geçmişindeki bu ayaklanma geleneği Safevi kışkırtmaları ile ortaya çıkmamıştır. Daha Selçuklular zamanında, Anadolu'da, İran'da beliren ve despot devletlere karşı daha demokratik eğilimli düzenler kurmak için çarpışan Batıni hareketler zincirinin bir parçası Baba İlyas'ın, Baba İshak'ın, Şeyh Bedreddin'in ayaklanmaları bu zincire bağlanabilecektir. [33] Ancak Şah İsmail güçlendikten ve Mehdi olduğunu kabul ettirdikten sonradır ki, Anadolu Alevileri o dönemki adıyla Kızılbaşları, Safevilere destek olmaya, onların Osmanlılarla savaşlarına militan bir güç halinde katılmaya başlamışlardır. İki yüzyıl kadar süren bu Alevi ayaklanmaları

---

[29] Rıza Zelyut, **Hünkar Hacı Bektaş-ı Veli : Ali'nin Sırrı** , Kripto Yayınları, İstanbul, 2014, s. 153.
[30] Hasan Hüseyin Alpaslan, **Anadolu'daki Alevilik ve Kızılbaş Türkler** , Kum Saati Yayınları, İstanbul, 2011, s. 193.
[31] Nejat Birdoğan, **Anadolu'nun Gizli Kültürü Alevilik** , Kaynak Yayınları, İstanbul, 2010, s. 154.
[32] Reha Çamuroğlu, " Osmanlı - Alevi İlişkileri " , **Din - Devlet İlişkileri ve Türkiye'de Din Hizmetlerinin Yeniden Yapılanması Uluslararası Sempozyumu** , 26-27 Mart 1996 Atatürk Kültür Merkezi - İstanbul, Cem Vakfı Yayınları: 2 Bilimsel Toplantılar Dizisi: 1, Yaylacık Matbaacılık, İstanbul,1998, s. 135.
[33] İlhan Başgöz, " Köy Aleviliği'nin Özellikleri " **, Kimliğini Haykıran Alevilik** , (Ed. Lütfi Kaleli) , Habora Kitabevi, İstanbul, 1990, s. 55.

çağı, Safevi gücünün İran'da zayıflaması ile durulmuş ve Nadir Şah'ın (18. yüzyıl) Safevi Hanedanını ortadan kaldırması ile kesilmiştir.[34]

Sultan II. Mahmut (1808 - 1839) 1826'da hem yeniçeri ocağını kaldırmış hem de sürekli güç kaybeden Sünni ulemayı yatıştırmak için Bektaşi tarikatını yasaklamıştır. Tekkeler ya cami ya medrese yapılmış, başka tarikatlara verilmiş veya yıkılmıştır. Bu dönemde hem Bektaşi hiyerarşisinin hem de etkinliklerinin kısmen sürdürüldüğü ve 1839'dan itibaren bazı tekkelerin yeniden açıldığı görülmektedir. Bektaşilerin hükümetin yüksek katlarında ve entelektüel çevrede destek buldukları görülmektedir. 20. yüzyılın başında tarikatların büyük bir siyasi etkisi vardır. Tanzimatçıların önde gelenlerinin çoğu sufiliğe bağlıdırlar. Dervişler de onlarla birlikte sultanın istibdadına karşı mücadele vermişlerdir. Bektaşilik de, ilerici ve liberal fikirleri benimseyen tek topluluk olmamakla birlikte, onlara en iyi uyum sağlayan tarikattır.[35]

Ayrıca büyük şehirlerde Bektaşilik, masonluk ve Jön Türk hareketi arasında bir yakınlaşma da olmuştur. Aydın tarikatların özellikle de Bektaşilerin, Jön Türkleri desteklediği görülmektedir. İstibdada karşı yapılan bu ittifak sultanın devrilmesinden sonra bozulmuştur. Jön Türkler zaferi kazansalar da tarikat hızla bir kenara itilmiş ve yarı gizlilik içinde gelişmeye devam ettirmiştir.

19. yüzyılın başlarında ise Anadolu Aleviliği'nin Ege, İç ve Doğu Anadolu'da bazı ayanların çevresinde etkili olarak yeniden devlet konusunda akıl yürüten halde olduğu görülmüştür. 1826'da Yeniçeri Ocağı yok edilmiş ve ocağa birkaç yüzyıldır yön vermekte olan Bektaşi tarikatı yasadışı ilan edilerek birçok Bektaşi babası sürgüne yollanmıştır. Bu durum nedeniyle Anadolu'ya geçen bu babaların Alevi zümrelerle ilişki kurmaları, Alevilerin merkeze duymaya başladığı ilgiyi tazelemiş,[36] merkez onların zihniyetindeki " öteki " ve yabancı niteliğini yitirmeye başlamış, Osmanlı hala pek makbul bir kavram olmamakla beraber, artık yeniden ortak bir kavram olmuştur. Bu tür bir siyasallaşma Bektaşiliği

---

[34] İlhan Başgöz, " Köy Aleviliği'nin Özellikleri " **, Kimliğini Haykıran Alevilik** , (Ed. Lütfi Kaleli) , Habora Kitabevi, İstanbul, 1990, s. 55 - 56.

[35] Elise Massicard , **Türkiye'den Avrupa'ya Alevi Hareketinin Siyasallaşması** , Çev. Ali Berktay, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 41.

[36] Reha Çamuroğlu, " Osmanlı - Alevi İlişkileri " , **Din - Devlet İlişkileri ve Türkiye'de Din Hizmetlerinin Yeniden Yapılanması Uluslararası Sempozyumu** , 26-27 Mart 1996 Atatürk Kültür Merkezi - İstanbul, Cem Vakfı Yayınları: 2 Bilimsel Toplantılar Dizisi: 1, Yaylacık Matbaacılık, İstanbul, 1998, s. 135.

ulusallaştırmıştır. Bu kapsamda Jön Türk milliyetçiliği Bektaşiliği ve Aleviliği Türk tasavvufu olarak değerlendirmişlerdir.

II. Abdülhamit, Aleviliğin bir devlet sorunu olduğunu, bu sorunun şöyle ya da böyle ama barışçı yoldan çözülmesi gerektiğini kavrayarak konuyla ilgili bir heyet kurulmasını[37] emretmiştir. Sultan II. Abdülhamit (1876 - 1909) İslami birliği yeniden kurmayı önemsemiş olup, İslam'ın Hanefi yorumunu ideolojik harç olarak kullanmıştır. Merkez, heterodoksları resmi dinle bütünleştirmek için çaba harcarken, öncelikle Alevi köylerine camiler inşa ederek imamlar göndermiştir. Alevileri ümmetle bütünleştirme yönündeki bu politika, önemli bir muhalefetle karşılaşmasa bile başarısız olmuştur.[38]

Daha sonra İttihat ve Terakki Fırkası, Baha Sait bey aracılığı ile bir ön araştırma yaptırmıştır. Oysa bu tarihlerde batıda Alevilik üzerine ciddi araştırmalar bile başlamıştır. Siyasi açıdan ise iç platformlarda İttihat ve Terakki Fırkası ulemaya karşı bir ittifak gücü aramaktadır. Hacı Bektaş kasabası ziyaretleri bu dönemde başlamıştır. Birinci Dünya Savaşı yılları artık Alevilerin her alanda göründüğü yıllar olmuştur. Cepheler, İstanbul, müttefik esir kampları ve siyasi, kültürel örgütler Alevilerle tanışmışlardır. Jön Türkler (1908 - 1918) onun yerine daha hoşgörülü bir tutum izlemişlerdir. Kısacası Tanzimat dönemi Alevi özgünlüğünün örtük de olsa tanındığına ve baskı döneminden beri onlara dönük ilk siyasi önlemleri göstermektedir.

Osmanlı devleti bir yandan Alevileri izlemiş, baskı yoluyla onları Sünnileştirmeye çalışmış, bir yandan da Sünniler Alevilere karşı kışkırtılmıştır. İlginç nokta asimilasyonun gerçekleşmemesi, yani Alevilerin Sünnileşmemesidir. [39] Aleviler dinsel kimliklerini korumayı başarmışlar, ancak baskı nedeniyle Aleviler yerleşmelerini devletin kolayca ulaşamayacağı dağ tepelerine, ana yollardan uzak orman içlerine taşımış ve orada yaşamlarını sürdürmüşlerdir.

---

[37] Reha Çamuroğlu, " Osmanlı - Alevi İlişkileri " , **Din - Devlet İlişkileri ve Türkiye'de Din Hizmetlerinin Yeniden Yapılanması Uluslararası Sempozyumu** , 26-27 Mart 1996 Atatürk Kültür Merkezi - İstanbul, Cem Vakfı Yayınları: 2 Bilimsel Toplantılar Dizisi: 1, Yaylacık Matbaacılık, İstanbul, 1998, s. 136.

[38] Elise Massicard , **Türkiye'den Avrupa'ya Alevi Hareketinin Siyasallaşması** , Çev. Ali Berktay, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 40.

[39] Gencay Şaylan, " Cumhuriyet'te Alevilik Tartışması " , **Kimliğini Haykıran Alevilik** , (Ed. Lütfi Kaleli), Habora Kitabevi, İstanbul, 1990, s. 93.

Bu durumun cumhuriyet dönemine kadar sürdüğü Alevi-Sünni geriliminin ortadan kalkmadığı ifade edilebilecektir. Çok uzun bir dönem dışlanan Alevilerin laik cumhuriyet devrimini sevinçle karşılamaları tam bir destek vermeleri beklenen bir durumdur. Bu nedenle Alevilik ve Kemalizm arasında yoğun bir yakınlaşma olmuştur.

1.2.2. Türkiye Cumhuriyeti Döneminde Aleviler

Osmanlı döneminde çeşitli baskı, horlanma ve ayrımcılığa maruz kalan ve devlet korkusu içinde toplumun dışında yaşamlarını sürdüren Alevilerin çoğu, Mustafa Kemal'in Türkiye Cumhuriyeti'ni kurma çabasına büyük destek vermiş, laik bir devlet içinde yer alma arzusu nedeniyle, 1925'te dergah, zaviye ve tekkelerinin devlet tarafından kapatılmasına karşı çıkmamıştır.

Alevilerin Kurtuluş Savaşı içinde özel bir konumu bulunmaktadır. Kurtuluş Savaşı'na karşı olan İstanbul Hükümeti bir fetva yayınlayarak Mustafa Kemal ve arkadaşlarını hain ilan ettiğini belirtmiştir. Bu fetvanın daha çok Sünniler içinde bir etkinlik sağladığı söylenebilecektir. Aslında İstanbul hükümeti ve Şeyhülislam'ın yayınladığı fetva, Sünniler üstünde de sınırlı bir etki sağlamış, diğer bir deyişle Anadolu'nun Sünnilerinin de önemli bir çoğunluğu Kurtuluş Savaşı'nı desteklemiştir. Ancak İstanbul hükümeti ve Şeyhülislam'ın fetvasının Aleviler üzerinde hiçbir etkisi olmamıştır.

Bunun farkında olan Mustafa Kemal, Sivas Kongresi'nden sonra Ankara'ya gelirken yolunu değiştirmiş ve Hacıbektaş kasabasına uğramıştır. Bu ziyaretin amacının Alevilerin desteğini almak olduğu söylenebilecektir. Alevilerin, Sünnilerin büyük çoğunluğunun olduğu gibi Kurtuluş Savaşı'nda Ankara'nın yanında yer aldıkları bilinmektedir.[40] Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde de çok sayıda Alevi mebus bulunmaktadır. Vatan kavramı Alevilerle Sünnileri bir defa daha kaynaştırmaya başlamıştır. Kurtuluş Savaşı bu kaynaşmayı arttırmıştır. Atatürk, Hacı Bektaş kasabasını ziyaret etmiş, Alevilerin desteğini almıştır.

[40] Gencay Şaylan, " Cumhuriyet'te Alevilik Tartışması " , **Kimliğini Haykıran Alevilik** , (Ed. Lütfi Kaleli), Habora Kitabevi, İstanbul, 1990, s. 94.

1.2.2.1. Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluş Döneminde Aleviler

Kurtuluş Savaşı sonrasında Türkiye'nin girdiği kapsamlı dönüşüm, cumhuriyetin ilanı ve laikliğin yeni düzenin temel ilkesi seçilmesi, Aleviler için gerçek bir rahatlama sağlamış, Kemalist devrimlere tam bir destek vermiştir. Örneğin Şeyh Sait isyanı sırasında Alevilerin Ankara'yı destekledikleri anlaşılmaktadır. [41] Bir açıdan devlete karşı başkaldırma geleneğine sahip olan Alevilerin başkaldıranlara karşı tutum takınması ilginç bir gelişmedir. Bu tutumda Şeyh Sait'in isyan gerekçesinin laikliği ortadan kaldırmak olması etkili olmuştur.

Cumhuriyet, padişahlığı, hilafeti, şer'i mahkemeleri ve şeyhülislamlığı kaldırmış ancak Diyanet İşleri Başkanlığı'nı kurmuştur. 1928'de İslam'ın devlet dini olmaktan çıkarılması siyasi düzenin dini bakımdan meşrulaştırılmasını sonlandırmıştır. Ancak bu reformlar, devlet ile din işlerini birbirinden ayırmamış dinin devletleştirilmesine neden olmuştur. Doğrudan başvekile bağlanan Diyanet İşleri Başkanlığı her türlü ibadet ve inanç sorununu çözmekle görevli kılınmıştır. Bu durum, 1937 Anayasası ile ilan edilen laikliği korumaya yönelik dini araçların çeşitli anlamlara çekilebilirliğini göstermektedir.[42]

İslami yetkiyi cumhuriyetçi devlet elinde tutmakta ve din adamlarını o görevlendirip maaş vermektedir. Böylelikle Osmanlı Devleti'nin dini alanı tekeline alma iddiası devam ettirilmektedir. Tarikatlar, tekkeler ve onunla ilişkili makamlar kaldırılmış, bu durum Alevi ve Bektaşileri de etkilemiştir.

Tarikatlara karşı mücadele veya zaman zaman alınan açıkça din karşıtı nitelikteki önlemler, İslam'a karşı bir mücadeleden çok, Sünniliği devlet adına sahiplenerek gericiliğe son vermeyi hedeflemiştir. Ancak siyasi sistemin laik hale getirilmesi Alevilerin sorunlarını tam olarak çözmemiş, Sünni çoğunluğun Aleviler konusundaki tutum ve önyargılarında değişime neden olmamıştır.

Alevilerin cumhuriyete karşı tavrı da dikkat çekicidir. Birçok yazar ve araştırmacı Alevilerin Mustafa Kemal'e ve Cumhuriyet'e laik reformlardan dolayı kitlesel ve şartsız bir destek sağladığını savunmaktadır. Buna karşın Aleviler arasında da muhalifler bulunmaktadır. Önce Koçgiri, sonra da Dersim isyanları (1936 - 1938)

---

[41] Gencay Şaylan, " Cumhuriyet'te Alevilik Tartışması " , **Kimliğini Haykıran Alevilik** , (Ed. Lütfi Kaleli), Habora Kitabevi, İstanbul, 1990, s. 94.

[42] Elise Massicard , **Türkiye'den Avrupa'ya Alevi Hareketinin Siyasallaşması** , Çev. Ali Berktay, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 46.

Alevi muhalefetin varlığını göstermektedir. Aslında ayaklanmalar Alevilik için yapılmamıştır ama kitlelerin örgütlenmesinde Aleviliğin de etkili olduğu düşünülmektedir.

Sivas kongresinde Kürt Alevi aşireti Koçgiri'nin liderleri bir Osmanlı federasyonu bünyesinde Kürtlere özerklik talep etmişlerdir. 1920'de Koçgiri aşireti Ankara'daki yeni hükümete karşı isyan etmiştir. Nuri Dersimi'ye göre, Kürtçe konuşan Aleviler ve bazı Türkçe konuşan Aleviler de bu isyana katılmıştır. Ancak Kürtçe konuşan Sünniler isyana katılmazlar. Burada Kürt kimliğinin yanında Alevi kimliğinin de etkili olduğu söylenebilecektir.

Çok geniş bir özerkliğe sahip, çoğunlukla Kürt ve Alevi bölgesi olan Dersim'in Türk milliyetçilerine kararlı bir biçimde muhalefet ettiği görülmektedir. 1935'te Ankara bu feodal ve geri kalmış bölgede altyapı inşaatlarına başlamış, ancak bir yandan da aşiretleri silahsızlandırmayı hedeflemiştir. Bu durum 1936 - 1938 yıllarında, sonunda çok sert şekilde bastırılacak önemli bir isyana neden olmuştur. Bölgenin adı bile değiştirilmiş Tunceli adı verilmiştir. İsyana Zazaca konuşan bazı Alevi aşiretleri katılmış, diğerleri ise devletin yanında yer almıştır. [43] Bu durum aşiret etkeninin önemli olduğunu göstermektedir. Ankara'ya karşı tüm isyanlar kitleleri mezhep temelinde harekete geçirmektedir. Aleviler ve Sünnilerin birlikte ayaklanmadığı görülmüştür. Koçgiri ve Dersim isyanları Kürt ve Alevilerce desteklenirken, 1925'teki Kürt ve Sünni Şeyh Said isyanı Alevilerce desteklenmemiştir.

Dersim bölgesi esasında Aleviliğinden çok Kürtlüğünden ve devlete karşı isyankar olarak görülen aşiret niteliğinden dolayı baskı görmüştür. Bununla beraber bu baskı muhtemelen iktidar ile Alevilerin bir bölümü arasındaki ilişkilere de zarar vermiştir. Alevilerin çoğunluğunun Cumhuriyet'e destek verdiği ilk evrenin ardından, 1938'de Mustafa Kemal'in ölümü ve rejimin sertleşmesi, ekonomik durumun kötüye gitmesi, vergilerin ağırlaştırılması ve Dersim isyanının bastırılmasıyla birlikte Alevilerin devletle ilişkileri daha mesafeli hale gelmiştir.

[43] Elise Massicard , **Türkiye'den Avrupa'ya Alevi Hareketinin Siyasallaşması** , Çev. Ali Berktay, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 51.

1945 sonrasının en belirgin özelliklerinden biri dinin yeniden ciddi bir referans kaynağına dönüşmesidir. Burada din ile kastedilen ise Sünni İslam anlayışı olmuştur. Özellikle 1928 - 1940 arasında mümkün olduğu kadar günlük hayatın dışında bırakılan din, 1946 sonrası yeniden bu yaşama dahil olmuştur. Bu Aleviler açısından ise aynı zamanda egemen ve baskın dini yeniden hissetme sürecine dönüşmüştür.

1946'da DP'ye yönelmeyi gördüğü için CHP de bu süreçte dini eğilimlere yönelmiştir. CHP'nin 1947'deki kurultayında okullarda din dersinin okutulması, 1925'te kapatılan türbelerin yeniden açılması ve ezanın yeniden Arapça okunması önerilmiş ve bu öneriler kabul edilmiştir. Bu süreçte din dersi ilkokul programına alınmış, imam hatip okulları açılmıştır.

Demokrat Parti'nin (DP) henüz iktidar olmadığı ancak ciddi bir yükseliş döneminde olduğu 1949'da Bektaşiler DP lideri Adnan Menderes ile bir görüşme yapmışlar ve " Demokrat Parti'ye destek sözü "[44] vermişlerdir. Bu desteğin karşılığında ise muhtemel bir Demokrat Parti iktidarında Hacı Bektaş Dergahı'nın eski statüsünün geri verilmesini ve dergahın Bektaşilere devrini talep etmişlerdir.

1.2.2.2. Demokrat Parti Döneminde Aleviler

Siyasi düzlemde çok partili yaşama geçişin yaşandığı 1950'ler, toplumsal düzlemde de büyük dönüşümlerin yaşandığı yıllar olmuş, pazar için üretimin desteklenmesi çerçevesinde tarımın makinalaşması sonucunda köylerden büyük kentlere kitlesel göçler meydana gelmiştir. Özellikle çoğu dağ köylerinde yoksulluk içinde yaşayan Aleviler, iç göçün öncüleri arasında yer almışlardır.[45] Bu kapsamda uzun yıllar köylerinde kapalı bir toplum olarak yaşayan Aleviler, kabukları dışına çıkarak, kentlerde farklı bir toplumsal ortam ile karşılaşmışlar; kentte ayakta kalabilme ve durumlarını geliştirme mücadelesi içine girmişlerdir.

---

[44] Necdet Saraç, **Alevilerin Siyasal Tarihi 1300 - 1971**, Cem Yayınevi, İstanbul, 2011, s. 309.

[45] Tahire Erman ve Aykan Erdemir, " Aleviler ve Topluma Eklemlenme Sorunsalı " , **Türkiye'de Çoğunluk ve Azınlık Politikaları : AB Sürecinde Yurttaşlık Tartışmaları** , (Ed. Ayhan Kaya, Turgut Tarhanlı) , TESEV Yayınları, Aralık 2005, s. 162.
http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/PDF/DEMP/AH/TURKIYEDECOGUNLUKAZINLIK-3.BASKI2008.pdf (03.08.2011)

Göç, daha önce hiç örneğine rastlanılmamış bir toplumsal farklılaşmaya neden olmuştur. Alevi burjuvazisi ve zanaatkarı olmadığından pek çoğu ücretli işçiliği ve o sırada tam bir gelişme içinde olan kamu sektörünü tercih etmişlerdir. Birçok Alevi, serbest mesleklere de (doktor, avukat, mühendis) kapı açan eğitimi, bir toplumsal tırmanma yolu olarak seçmiştir. Ayrıca bu tür görevlere erken bir dönemde gelinmesi, yakınlara da iş olanağı sağlamaktadır. Aileler, ilkokuldan itibaren başarılı olanları desteklemek için genellikle topluca seferber olmuşlardır. Bu destekten yararlananlar da önemli mevkilere geldiklerinde kendilerine yardım edenlere aynı kolaylığı sağlamaya çalışmışlardır.

Çok partili rejim, dini bir koz haline getiren yeni bir siyasal yaklaşıma da neden olmuştur. Seçmenlerin artık oy verme gücü bulunmaktadır. Alevilerin her zaman CHP'yi destekledikleri yönündeki yaygın kanının aksine, 1950'deki ilk çok partili seçimde Alevilerin çoğunlukla DP'ye destek verdiklerini gösteren birçok işaret bulunmaktadır. [46] Aleviler, DP'nin ifade ettiği kırsal temalardan etkilenmişlerdir. İlk dönemlerde mezhep aidiyeti muhtemelen seçmen tercihlerinde belirleyici bir etken olarak görülmemiştir. Baskı görmek ve dışlanmak Alevileri yoğun bir biçimde siyasallaştırmıştır. Türkiye'nin çok partili yaşama geçmesi Alevilerin siyasallaşmasını önemli oranda hızlandırmıştır.

Örneğin 1950 seçimlerinde Alevilerin büyük çoğunlukla Demokrat Parti'yi destekledikleri ifade edilebilecektir. Alevilerin başlarda Demokrat Parti'yi desteklemeleri sürpriz değildir. Baskı altında olan veya kendini baskı altında hisseden azınlıkların özgürlükçü hareketleri desteklemeleri doğal bir davranıştır. 1950 seçimlerinde uzun yıllar tek başına iktidara sahip olmuş ve devlet kurumu ile özdeşleşmiş Cumhuriyet Halk Partisi'nin karşısında bulunan Demokrat Parti seçeneği [47] ile belirli bir siyasi özgürleşme gündeme gelmiştir. Bu açıdan elde tam ve kesin veriler olmamakla birlikte, Alevilerin 1950 ve 1954 seçimlerinde Demokrat Parti'yi destekledikleri ileri sürülebilecektir. Ancak Demokrat Parti hükümetlerinin laiklik konusuna giderek daha esnek bakmaya başlamalarının Alevileri korkuttuğu ve

[46] Elise Massicard , **Türkiye'den Avrupa'ya Alevi Hareketinin Siyasallaşması** , Çev. Ali Berktay, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 54.
[47] Gencay Şaylan, " Cumhuriyet'te Alevilik Tartışması " , **Kimliğini Haykıran Alevilik** , (Ed. Lütfi Kaleli) , Habora Kitabevi, İstanbul, 1990, s. 95.

1957 seçimlerinden itibaren daha çok Cumhuriyet Halk Partisi'ne yöneldikleri söylenebilecektir.[48]

Tek parti yönetiminde yaşanan baskıcı süreç DP'nin özgürlükçü, demokrat söylemlerini cazip kılmıştır. CHP baskının, DP ise demokrasinin simgesi olarak gösterilmiştir. Aleviler açısından 1950 sonrası DP'ye önemli bir oranda yönelme olsa da bu CHP'den ciddi ve keskin bir kopuşu beraberinde getirmemiştir. Bu dönemde DP'den de Sivas, Yozgat, Çorum, Malatya gibi illerde Alevi milletvekili adayları gösterildiği görülmüştür.

Ancak bu yerlerdeki Alevi adaylar bile sanıldığı kadar DP'nin Alevilerin çoğunluğunun desteğini almasına yetmemiştir. Alevilerin bu partiye desteği ciddi oranlardadır ancak bu destek tüm Alevilerin DP'ye yöneldiği anlamını taşımamaktadır. Bu dönemin Aleviler açısından bu kadar öne çıkmasının nedeni Alevilerin 1950'den bugüne kadar sağ partilere en fazla yöneldikleri dönem [49] olması olmuştur. Ancak 1950 seçimleri başta olmak üzere 1954 seçimlerinde Alevilerin kitlesel olarak DP'yi destekledikleri düşüncesi doğru değildir.

1950, 1954 ve 1957 seçimleri birlikte değerlendirildiğinde bile Alevilerin kitlesel olarak DP'ye yönelmedikleri anlaşılmaktadır. Bundan sonraki seçim sonuçlarına bakıldığında da Alevilerin esas olarak CHP başta olmak üzere sol partilere yöneldikleri dikkati çekmektedir.

1.2.2.3. 1960 - 1980 Döneminde Aleviler

DP'nin iktidarı döneminde yaşanan sorunlar nedeniyle 1960'da bir askeri darbe yaşanmıştır. Bu darbe ikinci bir siyasi dönüm noktası olmuştur. O döneme kadar yeraltında kalmış çeşitli akımlar medyanın da gelişmesinden faydalanarak ortaya çıkmışlardır. " Alevi Meselesi " de bu bağlamda yetkili makamların inisiyatifiyle ilk kez kamusal alanda tartışılır hale gelmiştir.

[48] Gencay Şaylan, " Cumhuriyet'te Alevilik Tartışması " , **Kimliğini Haykıran Alevilik** , (Ed. Lütfi Kaleli) , Habora Kitabevi, İstanbul, 1990, s. 95.
[49] Necdet Saraç, **Alevilerin Siyasal Tarihi 1300 - 1971**, Cem Yayınevi, İstanbul, 2011, s. 312.

Cemal Gürsel, Türkiye'de bir ilki gerçekleştirmiş ve devletin bir numarası olarak ilk defa resmi olarak Alevilere karşı ayrımcılığa karşı tutum takınmıştır. 1962'de Türkiye'de bir ilk olmuş, ilk defa Cemal Gürsel Cumhurbaşkanı sıfatıyla Alevilere yönelik ayrımcılık yapıldığını kabul ederek, bu ayrımcılığı eleştiren ve vatandaşlar arasında eşitliği öne çıkaran bir demeç vermiştir.

27 Mayıs 1960'daki darbeden sonra atılan önemli adımlardan biri de Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yetkilerinin artırılması ve Türkiye ölçeğinde kurumlaşmasının sağlanması olmuştur. Bu dönemde Diyanet İşleri Başkanlığı, yeni idari yapısıyla dine ilişkin tüm alanları sadece merkezde değil taşrada da denetim altına alan ve yönlendiren bir duruma ulaşmıştır. Laik devlet bakımından olmaması gereken bir kurum olan Diyanet İşleri Başkanlığı, 1963'te hem de anayasaya dayanılarak yetkileri arttırılınca, kültürel, sosyal, eğitimsel, düşünsel, ahlaki görevleri de üstlenmeye ve toplumun dokusunu yeniden biçimlendirmeye başlamıştır.

27 Mayıs 1960 darbesi sonrası devlet Diyanet İşleri Başkanlığı aracılığıyla dini yeniden biçimlendirerek denetim altına almayı düşünürken, benzer bir denetim düşüncesi Aleviler için de tasarlanmıştır. Bu planlama kapsamında, yeni anayasayı hazırlamakla görevli Anayasa Komisyonu Başkanı Prof. Dr. Sıddık Sami Onar gibi bazı kişi ve çevreler, Sünnilere tanınan hakların Alevilere de tanınması gerektiğini tartışmaya açsalar da [50] bu tartışmalar yeni anayasada yer bulmamıştır. Çünkü Sünni hakim anlayış bu tür bir yaklaşıma onay vermediği gibi, 1963'te hazırlanan yasadaki Mezhepler Müdürlüğü'ne bile karşı çıkmıştır.

1963'te Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel bazı Alevi ileri gelenlerinden Diyanet İşleri Başkanlığı içinde ülkedeki tüm mezhepleri temsil etmeyi amaçlayan bir "mezhepler bürosu" [51] kurulması konusundaki görüşlerini bildirmelerini talep etmiştir. 1963'te İsmet İnönü'nün Başbakanlığı dönemindeki koalisyon hükümeti Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yetkilerini arttırırken, Danışma Kurulu, Teftiş Kurulu, Hukuk Müdürlüğü ve Mezhep Müdürlüğü gibi yeni müdürlükler öngörülmüştür. Bu konuları içeren bir yasa tasarısı hazırlanmıştır.

[50] Necdet Saraç, **Alevilerin Siyasal Tarihi 1300 - 1971**, Cem Yayınevi, İstanbul, 2011, s. 343.
[51] Elise Massicard , **Türkiye'den Avrupa'ya Alevi Hareketinin Siyasallaşması**, Çev. Ali Berktay, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 55.

Dinci ve sağcı basın derhal hükümete ve Alevilere karşı saldırıya başlayarak Aleviliğin bir mezhep olmadığını ve Türkiye'de Şii bulunmadığını iddia etmişlerdir. Kendileri dışında hiçbir inanca tahammülleri olmayan, isimlerinin bile söylenmesine karşı çıkan sağcı ve muhafazakar çevreler konunun meclise gelmesi ve kamuoyuna yansıması üzerine saldırgan bir tutum sergilemişlerdir.

Alevilere yönelik saldırılar gittikçe artınca İsmet İnönü başkanlığındaki hükümet, olası Sünni-Şii çatışmasını gerekçe göstererek yasayı geri çekmiş ve Diyanet İşleri Başkanlığı'nın tüm Müslümanlara hizmet ettiğini ayrıca bir müdürlüğe ya da masaya ihtiyaç bulunmadığını ifade etmiştir.

Sağcıların bu saldırı dalgası, Cumhuriyet tarihinde ilk defa açıktan bir karşı duruşa da neden olmuştur. Ankara Üniversitesi'nin çeşitli fakültelerinde okuyan yaklaşık 60 Alevi öğrenci, Seyfi Oktay ve Mustafa Timisi'nin öncülüğünde bir bildiri hazırlayarak tasarıya destek verirken, Alevilere yönelik aşağılayıcı yayınları da protesto etmişlerdir.[52] Bu bildiri, " Alevi " tabirini açıkça kullanan ilk belge olmuştur. Medyada geniş yer bulan, birçok köşe yazarı tarafından desteklenen bu bildiriyi başka açıklamalar da izleyecek,[53] bu sayede kamusal bir tartışma ortamı oluşacaktır. 1963'teki bildirgede Alevilere yönelik iftira ve karalamaların son bulması talep edilirken, gerekli yasal düzenlemelerin yapılması için de hükümete çağrıda bulunulmuştur.

Bunların yanında Aleviler için önemli bir sorun da Hacı Bektaş dergahının durumu olmuştur. Hacı Bektaş Dergahı, Kurtuluş Savaşı'na doğrudan destek vermesine, postnişini Cemalettin Efendi'nin 1. Mecliste Meclis Başkan Yardımcısı olmasına karşın 30 Kasım 1925'te yürürlüğe giren 677 sayılı Tekke ve Zaviyeler ile Türbelerin Kapatılmasına ve Türbedarlar ile Bazı Unvanların Men ve İlgasına Dair Kanun gereğince kapatılmış, tüm belge ve bilgilere, tarihi eserlere de devlet tarafından el konulmuştur.

[52] Necdet Saraç, **Alevilerin Siyasal Tarihi 1300 - 1971**, Cem Yayınevi, İstanbul, 2011, s. 346.
[53] Elise Massicard , **Türkiye'den Avrupa'ya Alevi Hareketinin Siyasallaşması**, Çev. Ali Berktay, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 55.

Hacı Bektaş Veli külliyesi, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce 1958-1964 yılları arasında restore edilmiş, dergah kapatıldıktan sonra Ankara Etnografya Müzesi'ne götürülen eserler tekrar Hacıbektaş'a getirilmiş, Etnoğrafya Müzesi olarak düzenlenmiştir. Dergah 16 Ağustos 1964'te Hacı Bektaş Veli Müzesi olarak hizmete açılmıştır.

Hacı Bektaş Dergahı'nın 1964'te müze olarak açılmasından sonra anma törenleri yapılmaya başlanmıştır. Anma törenleri daha sonra uluslararası bir nitelik de kazanmıştır. Törenlerin her yıl 16 Ağustos'ta yapılması dikkati çekmektedir. Ancak Hacı Bektaş Veli Anma Törenlerinin her yıl 16 Ağustos'ta yapılmasının 1925'te kapatıldıktan tam 39 yıl sonra 16 Ağustos 1964'te müze olarak açılmasından özel bir anlamı bulunmamaktadır.

Adalet Partisi'nin (AP) 10 Ekim 1965 seçimlerinde iktidara gelmesi ve Diyanet İşleri Başkanlığı'na İbrahim Elmalı'nın atanması ile Alevilere yönelik psikolojik ve fiziki saldırıların arttığı görülmüştür. 17 Aralık 1965'te Diyanet İşleri Başkanı olarak atanan ve bu görevde 25 Ekim 1966'ya kadar kalan İbrahim Bedrettin Elmalı, " Alevilik sönmüştür." biçimindeki açıklamasıyla çok ciddi bir tartışmaya neden olmuştur. Elmalı, 27 Mayıs 1960 darbesi sonrası Alevilerin de Diyanet İşleri Başkanlığı'nda temsili ve bunun için de bir Alevi Masası oluşturulmasına ilişkin tartışmalara son vermek için " Alevilik denen şey dini olmaktan çok siyasi bir görüştür. Tarihteki Şah İsmail meselesine dayanır. Alevilik meselesi çoktan sönmüştür. Teşkilatımızda Aleviliğin tanınmasını isteyen hiç kimse yoktur. "[54] sözlerini söylemiştir.

Diyanet İşleri Başkanı'nın "Alevilik sönmüştür." biçimindeki açıklamasına Ankara ve İstanbul'daki üniversiteli Alevi gençler 1966'da bildiriler yayınlayarak tavır almışlardır. Bu bildiride Elmalı'nın istifa etmesi talep edilmiştir. İstanbul'daki öğrencilerin bildirisi Ankara'dakilere göre daha sert olmuştur. İstanbul'daki öğrenciler bir yandan bu gelişmelere sessiz kalan, tavır almayan Alevi ve Atatürkçü milletvekillerini istifaya davet ederlerken, diğer yandan da Diyanet İşleri Başkanı ve Milli Eğitim Bakanı'nın istifa etmesini istemişlerdir.

[54] Necdet Saraç, **Alevilerin Siyasal Tarihi 1300 - 1971**, Cem Yayınevi, İstanbul, 2011, s. 412.

Bu süreçte Aleviler yaşadıkları sorunlar nedeniyle sivil toplum örgütleri oluşturma yoluna gitmişlerdir. Önyargı ve ayrımcılıktan çekinen Aleviler, kent ortamı içinde kimliklerini gizleme eğilimi içine girmişler, ancak kurdukları köy dernekleri ile Alevi kültür ve inançlarını sürdürmeye çalışmışlardır.[55] Kente gelen Aleviler, şehirlerde öncelikle yöresel derneklerini kurmuşlardır. Sıra parti kurma aşamasına gelmiştir. 1961 Anayasasının sağladığı ortam ve kent koşulları Alevileri kapalı devre yaşamaktan kurtarmıştır. Kapalı devre yaşamdan çıkan Alevilik ise kentte kabul edilmeme direnci ile karşılaşmıştır.

1960'lı yıllar dünyada Küba devriminin ve Vietnam'da ABD işgaline karşı yükselen direnişin gündeme olduğu bir dönemdir. Avrupa'da 68 hareketi ile zirve yapacak güçlü bir öğrenci hareketi bulunmaktadır. Bu dönemde 13 Şubat 1961'de kurulmuş olan Türkiye İşçi Partisi (TİP) de kendini göstermeye başlamıştır. 1965 seçimlerinde % 3 oy alarak 15 milletvekili kazanarak mecliste yer bulmuştur. Özellikle öğrenci gençlik hareketleri bu süreçten hızlı bir biçimde etkilenmiştir. Alevilerden de Türkiye İşçi Partisi'ne karşı bir yönelme söz konusu olmuştur. Ayrıca bu ortamda Alevilerin sorunlarını ifade edilebileceği bir partinin kurulması için Ankara merkezli çeşitli çalışmalara başlanmıştır.

1960'larda Alevi tarihi bakımdan dikkat çekici bazı olguların ortaya çıkışı yaşanmıştır.[56] Birlik Partisi (TBP) de böyle bir sürecin ürünüdür. 1966'da kurulan ve siyasi varlığını 12 Eylül 1980'e kadar sürdüren Birlik Partisi Aleviler ve siyaset tartışmasında incelenmesi gereken önemli konulardan biridir. Partinin adı 1969'a kadar Birlik Partisi'dir, ancak İran hesabına çalıştıkları yönündeki [57] şüphelere bir son vermek için o tarihte parti ismine " Türkiye " kelimesi de eklenmiştir. 1969 seçimlerinde büyük bir sürpriz yaparak parlamentoya sekiz milletvekili ile giren Birlik Partisi, daha sonraları bu etkinliğini yitirmiştir.[58]

---

[55] Tahire Erman ve Aykan Erdemir, " Aleviler ve Topluma Eklemlenme Sorunsalı " , **Türkiye'de Çoğunluk ve Azınlık Politikaları : AB Sürecinde Yurttaşlık Tartışmaları** , (Ed. Ayhan Kaya, Turgut Tarhanlı) , TESEV Yayınları, Aralık 2005, s. 162.
http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/PDF/DEMP/AH/TURKIYEDECOGUNLUKAZINLIK-3.BASKI2008.pdf (03.08.2011)

[56] Irene Melikoff, **Hacı Bektaş: Efsaneden Gerçeğe**, Çev. Turan Alptekin, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2010, s. 355.

[57] Elise Massicard , **Türkiye'den Avrupa'ya Alevi Hareketinin Siyasallaşması** , Çev. Ali Berktay, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 56.

[58] Gencay Şaylan, " 1980 Sonrası " , **Kimliğini Haykıran Alevilik** , (Ed. Lütfi Kaleli), Habora Kitabevi, İstanbul, 1990, s. 100.

Sosyolojik olarak Alevi tabana seslenen ancak Alevilik inancı temelinde kurgulanan bir toplum ve devlet düzenine taraftar olmayan partinin sembolü (resmi açıklamalarda aksi söylense de) 12 imamı temsil ettiği söylenen 12 yıldız ve Hz. Ali'yi anlatan bir aslandır.

Kurulduğu tarihten itibaren çeşitli iç sorunlar yaşayan TBP 1969 seçimlerinde sadece 8 milletvekili kazanabilmiş olup grup oluşturabilecek olan 10 milletvekili sayısına bile ulaşamamıştır. Birlik Partisi'nin meclis macerası, demokrasi açısından olumlu olarak nitelenemeyecek bir deneyim olarak siyasi tarihimize geçmiştir. 1970'de Adalet Partisi'nin lideri olan Süleyman Demirel hükümetinin bütçesine 5 Birlik Partili milletvekili beyaz oy vermiştir. Bu durum vekillerin partilerinden ihraç edilmelerine neden olmuştur. İhraç edilen milletvekillerinden Hüseyin Balan, Hüseyin Çınar ve Yusuf Ulusoy Adalet Partisi'ne, Ali Naki Ulusoy ve Kazım Ulusoy ise Güven Partisi'ne katılmışlardır. [59]

Bu durum düşkünlük uygulamasını gündeme getirmiştir. Günümüzde düşkünlük uygulamaları siyasi süreçlerde kendini gösteren bir yaptırım olarak Aleviler kadar Alevi olmayan çevrelerin de ilgisini çekmiştir. Yakın dönemin iki önemli siyasi sürecinde Alevi kökeninden gelmiş olmakla beraber Alevi hukukuna aykırı davranan kişiler düşkünlük yaptırımı ile karşılaşmışlardır. Uygulanan bu yaptırımlar, Alevilerin dışındaki kesimlerin, kamunun vicdanında da son derece olumlu ve yerinde bulunmuş, uygulanan yaptırım takdirle karşılanmıştır.[60]

Bu durum Alevi toplumunun varlığını, birliğini ve hatta geleceğini tehlikeye atacak düzeyde olarak değerlendirilmiştir. Bu hareketin Alevi toplumunun insanlık önündeki imajını zedelediği kanaatine varılmıştır. Bu tür suçlar bireysel suçlara göre Alevi toplumunun bünyesinde daha ağır zararlara neden olmaktadır.

Düşkünlük yaptırımı Aleviler açısından; sosyal bir tepki, kınama ve denetim olarak uygulanmaktadır. Düşkünlük cezasının yaptırımlarının uygulanıp uygulanmayacağından daha çok, bu kişilerin üzerinde düşkünlük etiketinin bulunması önem taşımaktadır.

---

[59] Gencay Şaylan, " 1980 Sonrası " , **Kimliğini Haykıran Alevilik** , (Ed. Lütfi Kaleli), Habora Kitabevi, İstanbul, 1990, s. 100.

[60] Ali Yıldırım, **Alevi Hukuku**, İtalik Kitapları, Ankara, 2013, s. 69.

1970'li yıllarda Alevilik, sosyalizm ile özdeşleşmeye başlamış, kent ortamında "laikleşen" Aleviliğin, özellikle kentte yetişmiş genç kuşak Aleviler bağlamında, dinle olan bağlantısı kopmuş, Alevilik "ezilen halkların bağımsızlık mücadelesi" olarak yorumlanmaya başlanmıştır. [61] Çalkantılı bir süreçten sonra düşünsel seviyede gerçekleşen sola açılım, 1973 seçimlerinde eski TİP'lilerle yapılan seçim ittifakı ile ilerlemiştir.

Bu anlaşmaya göre, Aybar ve arkadaşlarıyla yapılan ittifak 14 Ekim 1973 akşamına kadar devam edecektir. Bu ittifak kamuoyunda ses getirmiş, her iki tarafta da olumlu ve olumsuz tepkilere neden olmuş, TBP içinde istifaları gündeme getirmiştir.

1973 seçimlerinde TBP, istediği sonuca ulaşamamıştır. Sadece Mustafa Timisi Sivas milletvekili olabilmiştir. 1973 seçimleri Türkiye Birlik Partisi için sonun başlangıcı niteliğindedir. TBP, sosyalist gençleri çekerek kendisine dinamik bir güç kazandırmak istemiştir ancak sosyalist gençlerin isteği bu doğrultuda değildir.

1977 seçimleri TBP'nin fiilen kapandığını gösteren bir tarih olmuştur. Parti CHP ile seçim ittifakı yapmak istese de bunu başaramamıştır. Tek başına girdiği seçimde de istediği başarıyı sağlayamamıştır. Çünkü örgütlerinin büyük bir bölümü CHP ile ittifakın kurulmasından yana olmasına rağmen iki partinin üst düzey yöneticilerinin anlaşamaması nedeniyle bu ittifak gerçekleşememiştir. Hiçbir milletvekili çıkartamayan TBP, 12 Eylül darbesinden sonra da diğer partiler gibi kapatılarak tarihe karışmıştır.

Sonuç olarak TBP, programının başlıca özgünlüğü kullanılan Alevi simgeselliği olan bir siyasi oluşum içinde kendilerini bulamayacak kadar toplumsal ve ekonomik farklılaşmaya uğramış Alevileri bir araya toplama [62] konusunda başarısız olmuştur. Türkiye Birlik Partisi'nin uğradığı başarısızlık, sadece bir mezhep topluluğunun - örtülü bir şekilde de olsa - savunulmasına dönük bir partiye yer olmadığı kanaatine neden olmuştur.

---

[61] Tahire Erman ve Aykan Erdemir, " Aleviler ve Topluma Eklemlenme Sorunsalı " , **Türkiye'de Çoğunluk ve Azınlık Politikaları : AB Sürecinde Yurttaşlık Tartışmaları** , (Ed. Ayhan Kaya, Turgut Tarhanlı) , TESEV Yayınları, Aralık 2005, s. 162 - 163.
http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/PDF/DEMP/AH/TURKIYEDECOGUNLUKAZINLIK-3.BASKI2008.pdf (03.08.2011)

[62] Elise Massicard , **Türkiye'den Avrupa'ya Alevi Hareketinin Siyasallaşması** , Çev. Ali Berktay, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 58.

Bu olay 1960'larda başlayan ve 1970'lerde hız kazanarak, gizli bir iç savaş noktasına varan siyasallaşma dinamiğinin dışına çıkmanın zorluğunu da ortaya koymaktadır. Toplumda yaşanan kutuplaşma, kısmen Sünni - Alevi kamplaşması biçimini almıştır. Bu durum daha önce benzeri görülmemiş bir siyasi farklılaşma nedeniyle iki kat ağırlaşmıştır. CHP sola kaydıktan sonra Kemalizm ile sosyal demokrasi arasında bir senteze yönelmiştir. Sağın en büyük partisi de milliyetçi sağ ve dinci sağ ile mesafesini koruyamamıştır.

Bu dönemde toplumdaki siyasallaşma da artmıştır. Dernek sayısındaki hızlı artışın da gösterdiği gibi siyasal katılımlar kitleselleşmiştir. Ayrıca radikal sol ve sağ, devlet kurumlarını da aşarak, şiddet içeren eylemlere başvurmuşlardır. Silahlı gruplar arası çatışmalar çoğalmıştır. 1975 ile 1980 arasında yaklaşık 5000 kişi bu çatışmalarda yaşamını kaybetmiştir.[63]

Kentlerdeki militanlar çoğunlukla kırsal göçle gelen, özellikle de Alevi - Sünni, Türk - Kürt, göçebe - yerleşik bölünmelerinin olduğu, zaman zaman da bu bölünmelerden birden fazlasının üst üste geldiği hassas bölgelerden gelen kitlelerden gelmektedirler. Bu topluluklar siyasi örgütlerle bağ kurmuşlar, bu da onların belirli olanaklara erişmesini sağlamıştır. Farklılıkları siyasallaştıran bu durum, Alevi - Sünni ayrılığı olanak paylaşımı mekanizmalarıyla olduğu kadar, ideolojik söylemlerle de bütünleşerek, ulusal düzeyde etkisini göstermiştir.

1960'lı ve 1970'li yıllar sol ile Alevilik arasında bir buluşmaya denk düşmektedir. Alevilik ile solun buluşması karşılıklıdır. Sol hareketler Alevilerin varlığıyla doğal bir müttefike sahip olduklarını düşünmüşlerdir. Aleviler ise hem ekonomik açıdan görece geri kalmışlığın hem de marjinalleştirilmiş bir topluluk olmaları nedeniyle Marksist mesaja daha eğilimli olmuşlardır. Alevi ve Kürt gençliğinin büyük bir bölümünün bu eşitlikçi ideolojiye yöneldikleri söylenebilecektir. Bu sayede ayrımcılığın sona ereceğini düşünmüşlerdir.

[63] Elise Massicard , **Türkiye'den Avrupa'ya Alevi Hareketinin Siyasallaşması** , Çev. Ali Berktay, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 59.

Aleviler sola kaydıkça sol da onlarla özdeşleşmiş olarak görülmüştür. 1960'ların ortalarından itibaren, dinsiz ve yabancı bir ideoloji olarak görülen komünizm korkusunun etkisiyle kamuoyunun önemli bir bölümü sol ile Aleviliği aynı şey olarak görmüştür. Simgesel bir birleştirme gerçekleşmiştir. Hem siyasi kutuplaşma hem de ideolojik çekişme de bu durumu desteklemektedir.

Alevilik ile radikal sol arasında kurulan bu ortaklık aslında bazı siyasi aktörler tarafından teşvik de edilmiştir. Sol grupların yöneticileri açısından Aleviliği benimsemek yerel kültür içinde kökleşmiş bir soy zinciri, yerli bir taban bulmak olarak görülmüştür.

Bununla beraber Alevilerin siyasi duyarlılıkları çeşitlilik arz etmektedir. Alevilik ve radikal sol arasındaki buluşma kuşaklara göre değişmektedir. Dini hiyerarşik yapı gençlerin Marksizm'e yönelmesinden üzüntü duymaktadır. Sol ideolojiyi benimseyen birçok genç dedeleri halkı sömürmekle ve halkın sırtından geçinmekle suçlamaktadırlar. Ancak dindarlar ve eski kuşakların büyük çoğunluğu ise CHP'yi desteklemeye devam etmiştir.

Ayrıca birçok Alevi de neredeyse zorla sola yönelmiştir. Siyasi kutuplaşma öylesine artar ki, inançları veya oportünizmi nedeniyle sağda olmak olanaksızlaşmıştır. Ayrıca yaşanan gerginlik ve çatışmalar kentlerin ve mahallelerin mezhepsel ya da siyasi ölçütlere göre coğrafi olarak türdeşleşmesine neden olmuştur. Aleviler, İç Anadolu'nun karma kentlerinden özellikle de tehditlerin ve sürtüşmelerin yaşandığı kentlerden kaçıp, metropollerin varoşlarında yer bulmuşlardır. İstanbul'da Gazi, Nurtepe, 1 Mayıs, Küçükarmutlu, Ankara'da Tuzluçayır gibi mahalleler [64] buna örnektir. Düşman bir çevrede şiddete maruz kalmak korkusuyla, solcu bir bölgede yaşamayı seçmişlerdir.

Mahalleler sol ve sağ grupların egemenlik alanlarına dönüşmüştür. Bu siyasi gruplar da bazı nüfus topluluklarını çeşitli olanaklara erişim aracılığıyla kendilerine bağımlı kılmışlardır. İletişim ağları kapanmış ve cemaatleşmiştir. Bu süreçte birçok şiddet eylemi de yaşanmıştır.

[64] Elise Massicard , **Türkiye'den Avrupa'ya Alevi Hareketinin Siyasallaşması** , Çev. Ali Berktay, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 61.

Alevilerin içinde bulundukları kültürel canlılık ve kaynaşma da gerilimleri arttırmıştır. İç ve Doğu Anadolu'da milliyetçi hareket Alevileri giderek doğrudan ve şiddet kullanarak hedef almaya başlamıştır. [65] 1978'de karma bir nüfusun olduğu taşra kentlerinde birçok çatışma yaşanmıştır. Bu kentlerde mezhepsel bölünme siyasal açıdan dilsel ayrılıktan daha etkilidir. Birçok yerde neredeyse aynı senaryo tekrarlanmıştır. Sağcı militanlar, çoğu zaman halkın bir bölümünün de desteğini alarak, solculara ve Alevilere saldırmışlardır.

Türkiye'nin 1950'lerden sonra içine girdiği sosyo-ekonomik değişimin ve şehirleşmenin de Alevileri etkilediği açıktır. 1950'lere kadar çoğunluğu köylerde yaşayan Aleviler bir hareketlilik içine girmiş ve şehirlere göç etmeye başlamışlardır. Ayrıca yurtdışında çalışma olanaklarına kavuşma ve şehirlere göç, Aleviler arasında küçük çaplı da olsa bir sermaye birikimine neden olmuş ve Aleviler ticaret alanına da girmeye başlamışlardır. Bu gelişmenin genel olarak orta büyüklükteki yerleşim merkezlerinde Alevi-Sünni çatışmasını gündeme getirdiği söylenebilecektir.

Bu tür yerleşim merkezlerinde ticaretin ve yerel finansmanın geleneksel olarak Sünnilerin elinde olduğu görülmektedir. Şehirlere göç etmeye başlayan Aleviler içinde ortaya çıkmaya başlayan küçük ölçekli sermaye, yerel ticaret içinde etkili olmaya başlamış, diğer bir deyişle Alevi ticaret erbabı Sünni ticaret erbabı ile rekabete başlamıştır. Aleviler arasındaki sıkı dayanışmanın, bu yarışmada Alevi tüccarlara belli avantajlar sağladığı görülmüştür. Bu yarışmanın Alevi ve Sünnilerin bir arada yaşadıkları orta büyüklükteki şehirlerde belli bir gerilime neden olduğu düşülünülebilecektir.

Milliyetçi Hareket Partisi'nin, oyunu arttırmak ve siyasal etkinlik sağlamak için bu gerilimi kullandığı ve Sünnileri, Alevilere karşı kışkırttığı ileri sürülebilmektedir.[66] Bunun sonucunda 1980 öncesinde Alevilerin belli bir çoğunluğa sahip olduğu şehirlerde sağ-sol çatışması şiddeti içeren bir Sünni-Alevi çatışmasına dönüşmüştür. Sivas, Çorum ve özellikle K. Maraş olayları, bu çatışmanın çok açık ve acı örneklerindendir. Bu çatışmalarda kullanılan ana temaların, sağ veya sol içerikli siyasi terminolojiden çok Alevilik-Sünnilik ayrımını içerdiği görülmektedir.

---

[65] Elise Massicard , **Türkiye'den Avrupa'ya Alevi Hareketinin Siyasallaşması** , Çev. Ali Berktay, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 62.

[66] Gencay Şaylan, " Cumhuriyet'te Alevilik Tartışması " , **Kimliğini Haykıran Alevilik** , (Ed. Lütfi Kaleli) , Habora Kitabevi, İstanbul, 1990, s. 97.

1970-1980 döneminde giderek yükselen bu çatışmanın çok ürkütücü bir tabloyu ortaya çıkardığı inkar edilememektedir. Cumhuriyetin ilanı ve laiklik uygulaması ile giderek yumuşamayan Sünni-Alevi çatışmalarının ortaya çıktığı ve yüzlerce yıllık peşin yargılar nedeni ile insanların birbirine şiddet kullanmaya kalkıştıkları bilinmektedir.[67] Örneğin 1966'da Ortaca'da başlayan bir çatışma Sivas'a sıçramıştır. Alevi yerel tüccarların yarışmaya girmesi gerçeği bir çatışmaya neden olabilmektedir. Ancak bu çatışmaların yerel kaldığı ve yaygınlık kazanmadığı, devlet güçlerinin de bu konuda duyarlı davrandıkları söylenebilecektir. Ancak 1980 öncesi Sünni-Alevi çatışması için aynı şey söylenememekte, devletin giderek etkisiz kalması yanında, çatışmanın yaygınlaşma eğilimi gösterdiği de görülmektedir.

1.2.2.4. 12 Eylül 1980 Darbesinden Sonra Aleviler

12 Eylül 1980'de Türk Silahlı Kuvvetleri emir komuta zinciri içinde hareket ederek bir askeri darbe gerçekleştirmişlerdir. Solcu kesimin ağır bir darbe yediği 12 Eylül askeri müdahalesini izleyen 1980'li yıllarda Aleviler birçok olumsuzluk yaşamışlar; çok sayıda Alevi genci tutuklanmış, Aleviler devlet kadrolarından uzaklaştırılmışlardır.[68] 12 Eylül 1980 askeri darbesi tüm partileri ve örgütlerin çoğunu dağıtıp, kitlesel tutuklamalar ve hapsetmeler yoluyla politizasyona son vermek istemiştir.

Askeri yönetimin ideolojik tercihinden dolayı sol üzerindeki baskı sağa uygulanandan çok daha sert olmuş ve Aleviler de bu baskıdan nasiplerini almışlardır. Askeri yönetim Alevi örgütlerini de dağıtmıştır. Hacı Bektaş Veli Kültür ve Turizm Derneği kapatılmış, üyeleri ise komünizm ve bölücülükle suçlanarak yargılanmışlardır.

---

[67] Gencay Şaylan, " Cumhuriyet'te Alevilik Tartışması " , **Kimliğini Haykıran Alevilik** , (Ed. Lütfi Kaleli) , Habora Kitabevi, İstanbul, 1990, s. 97.

[68] Tahire Erman ve Aykan Erdemir, " Aleviler ve Topluma Eklemlenme Sorunsalı " , **Türkiye'de Çoğunluk ve Azınlık Politikaları : AB Sürecinde Yurttaşlık Tartışmaları** , (Ed. Ayhan Kaya, Turgut Tarhanlı) , TESEV Yayınları, Aralık 2005, s. 163.
http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/PDF/DEMP/AH/TURKIYEDECOGUNLUKAZINLIK-3.BASKI2008.pdf (03.08.2011)

1980'li yıllar Alevilerin birçok alanda marjinalleştikleri bir dönem olmuştur. Devlet doktrini yeniden Türklük ve Sünnilik eksenine oturmuştur. Sağcı entelektüellerce 1970'lerin başında sosyalizme karşı çıkmak için geliştirilen Türk-İslam sentezi o dönemde yarı resmi bir görünüme kavuşmuştur. Bu görüş, milli kültürün Türklüğe ve İslam'a dayandığını savunaktadır. Bu görüşe göre İslam'ın da milliyetçilik ilkesi içine katılmasıyla, bu ideolojinin halkı bir araya toplayacağı varsayılmıştır. Ancak bu resmi öğreti hem Kürtleri hem de Alevileri dışlamaktadır. İdeolojideki bu yeni yapılanmanın somut sonuçları da olmuştur.

1982 Anayasası ilk ve orta okulda " din ve ahlak kültürü " dersini zorunlu ders haline getirmiştir. Hanefi mezhebine göre hazırlanmış bu derslerde Aleviliğe hiç yer verilmediği görülmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın olanakları arttırılmış ve birçok cami inşa edilmiştir. Hatta Alevi köylerine kadar imamlar gönderilmiştir.

Bu ideolojik marjinalleşmeyle siyasi bir marjinalleşme paralellik göstermiştir. Sağ, idarede anahtar yerleri ele geçirip, önceleri solun etkili olduğu kesimlerde de durumunu sağlaştırınca bir ölçüde devletle bütünleşmiştir. Bu yüzden solcular, özellikle de Aleviler kamusal kaynakların paylaşımında yer bulamamışlardır. Birçok tanıklık poliste, askerde ve İçişleri Bakanlığı gibi bazı bakanlıklarda Alevilere karşı bir ayrımcılık hissedildiğini ortaya koymaktadır. [69]

Topluluk, ekonomik ve sosyal açıdan kendi içinde ayrışsa da Aleviler kent yoksulları içinde önemli bir oranda yer almaktadırlar. 1980'ler ve 1990'larda topluluk hem toplumsal, hem siyasal, hem de ekonomik açıdan gerilemiştir. İçlerinde çok kalabalık bir Alevi kitlesinin bulunduğu işçiler ücretlerin düşmesini kabul etmek mecburiyetinde kalmışlardır. Alevilerin önemli oranda yer aldığı kamu sektörü de satın alma gücünde özel sektöre oranla önemli bir gerilemeyle karşılaşmıştır. Özel sektörü fazla önemsemeyen Aleviler bunun yerine eğitim yoluyla toplumsal yükselmeyi tercih etmişlerdir. Ancak 1980'lerden itibaren eğitimli orta sınıfın da statüsü ve gelirleri azalmıştır. Alevilerin ardılları mavi ya da beyaz yakalı olsunlar 1980'lerde zor bir dönem yaşamışlardır.

[69] Elise Massicard , **Türkiye'den Avrupa'ya Alevi Hareketinin Siyasallaşması** , Çev. Ali Berktay, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 72.

Türkiye'de İslamcı hareket ve Kürt siyasi hareketinin yükselişe geçtiği 1990'lı yıllarda hem bu hareketlerin gelişmesine paralel olarak hem de onların karşısında konumlanmış bir biçimde bu durum Aleviliğin yeniden canlanmasını sağlamıştır. Alevi uyanışı süreci içinde Alevi kimliği yeniden keşfedilmiş, hatta yeniden inşa edilmiş; Alevilik çok çeşitli tanımlarla ortaya çıkmış, farklı görüş ve topluluklar tarafından farklı şekillerde tanımlanmıştır.[70]

Laikliğin ve üniter devletin ateşli savunucuları olmalarına rağmen Kemalistler, Aleviliği gündeme taşımak konusunda öncü olmuşlardır. Türkiye'deki bu gelişmelerde Avrupa'daki Alevi örgütlenmesinin rolü bulunmaktadır. 1989'da Alevilik hakkında bir makale dizisi, sonra da Hamburg'daki Alevi haftası sırasında geliştirilen bildirgeyi yayımlayan Cumhuriyet gazetesi geniş bir kamusal tartışma başlatmıştır. [71] 1990'da Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan, Alevi ve Sünni aydınların imzaladıkları "Alevilik Bildirgesi," ilk defa Hamburg Alevi Kültür Merkezi'nce 1989'da hazırlanmıştır.

Alevilerin siyasallaşmasının bir de ekonomik boyutundan bahsedilmektedir. Alevilerin geleneksel olarak toplumun yoksul kesimlerini oluşturduğu, ekonomik durumlarının çok da iyi olmadığı söylenebilecektir. Yüzyıllar boyunca devletten ve Sünni baskısından kaçma zorunluluğu bu duruma neden olmuş gözükmektedir. Bu göreli yoksulluğun Alevileri ilginç bir biçimde etkilediği ve Alevilerin eğitim-öğretime büyük talep göstermesinin ardında bu ekonomik yoksulluğun yattığı iddia edilmektedir. Başka bir deyişle okuma, Aleviler için en yaygın "dikey hareketlilik" kaynağı sayılmış ve eğitim-öğretim olanakları daima Alevilerin yoğun ilgisini çekmiştir.[72]

---

[70] Tahire Erman ve Aykan Erdemir, " Aleviler ve Topluma Eklemlenme Sorunsalı " , **Türkiye'de Çoğunluk ve Azınlık Politikaları : AB Sürecinde Yurttaşlık Tartışmaları** , (Ed. Ayhan Kaya, Turgut Tarhanlı) , TESEV Yayınları, Aralık 2005, s. 165.
http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/PDF/DEMP/AH/TURKIYEDECOGUNLUKAZINLIK-3.BASKI2008.pdf (03.08.2011)

[71] Elise Massicard , **Türkiye'den Avrupa'ya Alevi Hareketinin Siyasallaşması** , Çev. Ali Berktay, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 129.

[72] Gencay Şaylan, " Cumhuriyet'te Alevilik Tartışması " , **Kimliğini Haykıran Alevilik** , (Ed. Lütfi Kaleli), Habora Kitabevi, İstanbul, 1990, s. 97.

1980 sonrası Türkiye'de Alevilerin, Alevi kimliği içinde daha yoğun ve örgütlü bir siyasallaşma içine girdiği görülmektedir. Bu durumda iki unsurun, 12 Eylül yönetiminin baskıcı tutumu ile Türkiye'de hızla yükselen Sünni köktenciliğin etkili olduğu iddia edilmiştir.

12 Eylül öncesi toplumsal kamplaşmada Alevilerin sol gruplar içinde yer aldıkları, kışkırtılan Alevi-Sünni karşıtlığının özellikle Alevi gençleri sol örgütlere yönelttiği görülmektedir. Bunun sonucunda 12 Eylül yönetimi Alevilere ağır bir baskı uygulamıştır.

Gerçekten de yüzyıllar boyunca kimliğini koruyan Aleviler, 12 Eylül döneminde yoğun bir asimilasyon girişimiyle karşılaşmıştır. Örneğin 12 Eylül generallerin seçtiği, anayasayı hazırlamakla görevli Danışma Meclisi'nde çok az sayıda, bir iddiaya göre sadece bir Alevinin yer aldığı ifade edilmiştir. Zorunlu din dersleri, kamu kitle iletişim araçlarından yoğun bir Türk-İslam sentezi propagandası yapılması, Alevilerin içindeki huzursuzluğu arttırmıştır. Türkiye'nin nüfusunun tamamına yakını Müslüman olan bir ülkedir ancak İslam'ın toplumun önemli büyüklükte bir kesimi tarafından farklı yorumlandığı da göz ardı edilmemelidir. Aleviler, İslam'ı Sünnilerden çok farklı bir biçimde yorumlamışlardır. Örneğin Aleviler, 5 vakit namaz kılmamakta, oruç tutmamakta, hacca gitmemekte, abdesti farklı yorumlamakta, kadınların örtünmesine karşı çıkmakta, ibadetini cami yerine farklı biçimde dergahında gerçekleştirmektedir.

Buna ek olarak 1980 sonrası Sünni köktenciliğin yükselmesi de Alevi-Sünni karşıtlığının yeniden gündeme gelmesine neden olmuştur. Din derslerinin zorunlu olmasından ve köktenci kadroların Milli Eğitim Bakanlığı örgütünde ciddi bir etkinlik sağlamasından sonra okullarda mezhep çatışmasının çeşitli örneklerinin yaşandığı görülmüştür. Örneğin Ankara Ayrancılar Lisesi'nde, din dersi öğretmeni öğrencilere Aleviliği, " Alevilik mezhebinde kızlar önce babaları ve erkek kardeşleri ile yatar." [73] sözleriyle anlatmıştır. Ankara'nın Namık Kemal Lisesi'nde din dersi öğretmeni, Alevilerin yıkanmadığını bu nedenle pis koktuklarını ileri sürmüştür.

[73] Gencay Şaylan, " 1980 Sonrası " , **Kimliğini Haykıran Alevilik** , (Ed. Lütfi Kaleli), Habora Kitabevi, İstanbul, 1990, s. 99.

Yine İslamcı görüşlere eğilimi ile tanınan bir günlük gazetenin bulmacasında, " ehli sünnet dışı, sapık bir mezhep" olarak ifade edilen sorunun cevabı ertesi günkü sayıda Aleviler olarak verilince davaya konu olmuştur.[74] Bu gazete bir mezhebe hakaret ettiği gerekçesiyle tazminat ödemekle cezalandırılmıştır.

Tüm bu gelişmelerin Alevileri ciddi biçimde tedirgin ettiği açıktır. Bu nedenle Alevilerin de yoğun bir siyasallaşmaya yöneldikleri görülmektedir. Diğer bir deyişle 1950'li ve 1960'lı yıllarda giderek etkisini kaybeden Alevi kimlikli siyasallaşmanın yeniden yükselmeye başladığı söylenebilecektir. Bu süreçte Aleviler laiklik çizgisi en belirgin olan siyasi parti olan SHP'ye (Sosyal Demokrat Halkçı Parti) yönelmişlerdir.

Bu Aleviler için oldukça yeni bir gelişmedir. 1960'larda tüm Alevileri tek bir siyasi çatı altında toplamak için kalkışılan partileşme girişimi başarılı olmamış, Aleviler sadece Alevi kimliğini öne çıkaran ve toplum içinde giderek bir mezhep bloklaşmasına neden olabilecek parti girişimlerine destek vermemişlerdir. Ancak 1980 sonrası ülkemizde yaşanan olaylar ve ortaya çıkan gelişmeler belirgin bir eğilimi göstermektedir.

1990'lara geçilirken yapay bir tek tipleştirmeyi dayatmanın hiç verimli olmadığı hatta tam tersi yönde sonuç verdiği düşüncesinde olan bazı yetkili makamlar, ülkenin çeşitliliğini istemeden de olsa kabul etmeye başlamışlardır. 1991 seçimlerinde 20 kadar Kürt kökenli siyasetçi, SHP listesinden milletvekili seçilmişlerdir. Bu durum hem bazı Kürt siyasi aktörleri hem de Türk yönetici sınıfının Turgut Özal'dan başlayarak bazı önemli liderleri tarafından ifade edilen bütünleşme isteğiyle de uyuşmaktadır. Özal, Türkçe dışındaki dillerin kullanılmasını yasaklayan kanunu 1991'de yürürlükten kaldırarak, Kürtleri bir etnik grup olarak nitelendirmiş ve onlara daha fazla kültürel özerklik tanımıştır.[75] Bu örnekten yararlanan başka bazı gruplar da - Alevilerin yanında Lazlar, Çerkezler vb - yayın hayatına girmiş ve örgütlenmeye başlamışlardır. Kitapçılarda bu toplulukların tarihiyle ve köken arayışıyla ilgili kitaplar görülmeye başlamıştır.

---

[74] Gencay Şaylan, " 1980 Sonrası " , **Kimliğini Haykıran Alevilik** , (Ed. Lütfi Kaleli), Habora Kitabevi, İstanbul, 1990, s. 99.

[75] Elise Massicard , **Türkiye'den Avrupa'ya Alevi Hareketinin Siyasallaşması** , Çev. Ali Berktay, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 75.

Alevilerin önemli bir toplumsal kesimi oluşturması çeşitli siyasi akımların Aleviliğe ilgi göstermesine neden olmuştur. Radikal sol hareketler devlete sadık bir Alevilik konusundaki Kemalist görüşü yalanlamış ve Alevilerin baş düşmanı olarak Sünnileri değil de "egemen sınıfları" göstermişlerdir. [76] Aleviler, solcular açısından destek alınan ve militan sağlanan bir taban oluşturmaktadır. Ayrıca bu solculardan bazıları da 1990'larda "Alevileşme" sürecini yaşamıştır.

Bazıları da 1970'lerde iki akım arasında yapılan ittifakı yenilemek için uğraşmıştır. Örneğin TKP'nin (Türkiye Komünist Partisi) Londra kanadının yöneticisi olan Rıza Yürükoğlu, Marksizm ile Alevilik arasındaki karışımı, Alevilere seslenen dergiler çıkararak ve Alevileri hareketinin bünyesinde örgütlemeye çalışarak günün modasına uygun bir biçimde yeniden yoğurmaya çalışmıştır.

Devrimci Halk Kurtuluş Partisi - Cephesi (DHKP - C) ise dini halkın afyonu olarak görmeyerek, Aleviliği saygıdeğer bir halk geleneği olarak değerlendirmektedir. Aleviliği toplumsal ve siyasi bir olay, haksızlığa karşı halk direnişinin ifadesi olarak kabul eden bu hareket [77] Hz. Ali, Zülfikar, sazını havaya kaldırmış Pir Sultan - zaman zaman sazın yerini bir kalaşnikof almaktadır - gibi simgeleri kullanmaktadır. DHKP - C, bir Alevi örgütü gibi görünmek istemese de, 1990'ların sonunda Almanya'da Alevilere yönelik olarak Kerbela dergisini yayınlamıştır. Hatta bir Alevi gençlik kolu kurmuş (Al - Genç), bu örgütlenme Almanya'nın çeşitli kentlerinde kısa bir süre görünüp sonra etkinliğini kaybetmiştir. Bununla beraber birçok sol örgüt Alevi hareketinin, tabanlarını kendilerinden uzaklaştırmayı hedeflediğini düşünmektedirler.

Aleviler, Kürt milliyetçiliği içinde uzun dönem tarihsel nedenlerden dolayı marjinal bir durumda kalmışlardır. Osmanlı Devleti, Sünni Kürtleri çevre bölgelerdeki asi Alevilere karşı merkezi iktidarın uzantıları olarak kullanmış, bu durum da Kürtçe konuşan bazı Alevi ve Sünni aşiretleri arasındaki düşmanlığı arttırmıştır. PKK, asıl gelişimini Kurmançi konuşan Sünni ağırlıklı bölgede göstermiş olup aynı durum Kürt milliyetçi partileri için de geçerlidir. Nüfusun çoğunluğunun Zazaca konuştuğu ve Alevilerin çoğunlukta olduğu bir bölge olan Tunceli, PKK'nın yerleşmekte en çok güçlük çektiği bölgedir.

---

[76] Elise Massicard , **Türkiye'den Avrupa'ya Alevi Hareketinin Siyasallaşması** , Çev. Ali Berktay, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 130.
[77] Elise Massicard, s. 131.

PKK içinde de tamamen Alevilerden oluşan gruplar yer bulmasına karşın, bunlar partinin programından farklı bir çizgiye sahip olmuşlardır. 1995 genel seçimlerine katılan Halkın Demokratik Partisi (HADEP) Sünni ağırlıklı kentlerde önde giderken, Alevi bölgelerinde veya karma nüfusun yaşadığı bölgelerde daha az oy almıştır. Ancak son dönemde bu durumun değiştiği de görülmektedir.

Bu politika değişikliği aynı zamanda stratejik bir zorunluluğun sonucudur. 1992'den beri güneydoğuda askeri açıdan gerileyen PKK faaliyetlerini komşu illere yaymaya çalışmaktadır. Ancak bu bölgeler de Alevi nüfusun yoğun bulunduğu yerlerdir. Daha sonra örgüt Tokat, Yozgat ve Amasya üstünden kuzeye çıkarak Karadeniz'e ulaşmayı denemiştir. Büyük çoğunluğu Türkçe konuşan bu bölge dini bakımdan karma bir nüfusa sahiptir. Bu nedenle PKK, Alevilerden güç bulmaya çalışmıştır. Kendini tüm ezilenlerin savunucusu gibi göstererek, militanlar Sünni köylerine saldırmış, Alevi köylerinden destek ve sığınak sağlamaya çalışmışlardır.

PKK, bu askeri kampanyalara paralel olarak, kendi Alevilik versiyonunu oluşturan ideolojik bir taarruza geçmektedir. Mayıs 1994'ten itibaren Avrupa'da Zülfikar adında, Kürtçe konuşan Alevilere yönelik olarak bir dergi çıkarmıştır. Mayıs 1996'ya kadar Türkiye'de de Çağdaş Zülfikar diye bir dergi çıkmış, ancak bu derginin hemen her sayısının toplatıldığı görülmüştür. Dergi, okuyucularını Alevilik ile Türklüğü birleştiren devlet propagandası ve Türk ve Sünni devlet kurumlarıyla işbirliği yapan Alevi burjuvaları konusunda uyarmaktadır. [78] Aleviliği, devletin Aleviliği asimile etmek, İslamlaştırmak ve Türkleştirmek için kullandığı bir araç olarak tanıtılan Bektaşilikten ayrı olarak görmektedir. Aleviliğin kökeninde bir Kürt direniş kültürü olduğunu savunmaktadır.

Ancak Alevilik hakkında etnik bir görüş geliştirenler sadece Kürt milliyetçileri olmamıştır. Türk milliyetçileri de Alevilik alanına yönelmişlerdir. 1970'lerin sonundaki kutuplaşma, özellikle de milliyetçi militanların sorumluluğunun açık olduğu Alevi katliamları, Alevilerle ilişkilerine büyük oranda zarar vermiştir. Milliyetçiler bu olaylardaki sorumluluklarını tamamen inkar etmiş, olayları polisiye hadiseler olarak hasıraltı etmiş ya da 1980 öncesi anarşi ortamı içinde olan olaylar olarak görmüşlerdir. Darbe öncesinin milliyetçileri içinden çıkan

[78] Elise Massicard , **Türkiye'den Avrupa'ya Alevi Hareketinin Siyasallaşması** , Çev. Ali Berktay, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 134.

akımlar, 1980 sonrasının siyasal bağlamı içinde ılımlı bir görüntü verebilmek için bu Alevi düşmanı imajını ortadan kaldırmaya çalışmışlardır.

Ayrıca Alevi kitle seferberliği ortaya çıktığından beri, MHP Alevilere dönük bir açılım politikası izlemekte, hatta çoğu zaman onlarla yakınlaşmaktadır. Hareket onlarla ilişki kurmaya uğraşmaktadır. Nisan 1999 seçimleri öncesinde parti ayrım yapılmaması ve gönüllerin herkese açılmasını ve herkesin özellikle de Alevilerin gönülllerinin kazanılmasını istemiştir. Hatta parti birkaç da Alevi aday çıkarıp onların çıkarlarını savunmaya açık olduklarını belirtmiştir. Bu dönüm noktası, basit bir seçim taktiği olmanın ötesinde, MHP'nin özellikle 1999 seçimlerindeki zaferden sonra, daha geniş bir milliyetçilik anlayışını ve daha açık bir İslamileşmeyi ön plana çıkaran genel yönelişi ile de uyumludur. Milliyetçilerin Alevilere karşı politikası Sünni İslam'a yönelik politikalarına göre, son derece pragmatik bir biçimde, hiç ideolojik olmayan bir tarzda değişmektedir. [79]

Bununla beraber, Aleviliğin milliyetçi öğreti içine yeniden katılması, Aleviliği İslam öncesi Türk dininin özü olarak öven 1960'ların Şamanist tezlerin kabul edildiğini göstermemektedir. Tam aksine bu işlem, Türklüğü ve İslam'ı bütünleştiren yeni bir bakış açısıyla gerçekleştirilmektedir. Alevilik, Şamanist öğelere vurgu yaparak değil Türklere özgü bir kültür olarak İslam içinde değerlendirilmektedir.

Sadece Türklere özgü bir İslam'ın taşıyıcısı olarak onurlandırılan Aleviler, böylelikle Türk-İslam sentezi çerçevesinde bütünleştirilmektedir. Böylece Aleviliğin Müslümanlık boyutu ön plana çıkartılmış, yeri geldiğinde de Sünnilikle olan farklılıkları biraz azaltılmıştır. İslam'a bağlama konusundaki bu girişim çoğunlukla Bektaşilik ile sağlanmaktadır. Bektaşilik de sadece Anadolu'nun Türkler tarafından fethi ve İslamlaştırma misyonu ile ilişkilendirilmiştir. Ayrıca, Kurtuluş Savaşı'nda Alevilerin üstlendiği rol milliyetçiler tarafından öne çıkarılmıştır.

Milliyetçilerin Alevileri reddetmesinde uzun dönem birinci neden olan anti komünizm tam anlamıyla aşılmış olmasa da, artık belirleyiciliğini kaybetmiştir. Bundan böyle istenilen Aleviliği sol gelenekten koparıp Müslüman ve milliyetçi bir kimlik içinde tutmaktır.

---

[79] Elise Massicard , **Türkiye'den Avrupa'ya Alevi Hareketinin Siyasallaşması** , Çev. Ali Berktay, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 135.

Milliyetçiler, Aleviliği laikliğin bekçisi olarak gören anlayışı inkar etmekte, bunun Kemalistler ve özellikle de sol tarafından yıkıcı amaçlarla uydurulduğunu iddia etmektedirler. Bu düşüncelerin eskiden MHP'ye yakın olan, sonra ANAP'a geçen Kültür Bakanı Namık Kemal Zeybek'i etkilediği ve 1990'dan itibaren Hacıbektaş şenliğinin devlet tarafından desteklendiği görülmektedir. Kemalistler gibi milliyetçiler de Türklük söylemini ön plana çıkarmışlardır. Bununla beraber onları Kemalistlerden ayıran işin içine dini boyutu da eklemeleridir. Yine de etnik boyut konusundaki bu ısrar onları bir ölçüde İslamcılardan farklı kılmaktadır.

1993'teki Sivas olayları ve olaylardan sonra İslamcılardan gelen bazı Alevilerin hakaret olarak gördüğü bazı açıklamalar, birçok Alevinin İslamcıları en büyük tehlike olarak görmesine neden olmuştur. Sivas'ta kalabalık bir topluluk Madımak Oteli'ni İslamcı sloganlar atarak ateşe vermiştir. Sivas'ın Refah Partili (RP) Belediye Başkanı Temel Karamollaoğlu kalabalığa nutuk atmış ve itfaiyecilerle güvenlik güçlerinin müdahalesini kolaylaştırmak için hiçbir çaba içinde olmamıştır. 1995-2002 arasında Sivas Milletvekili olarak görev yapmıştır. 1996'da Adalet Bakanı olan Refah Partisi'nin en önde gelen isimlerinden Şevket Kazan, Sivas davası sanıklarının avukatlığını yapmak istemiştir.

Fazilet Partisi Genel Sekreteri Recai Kutan ise 1998'de Suriye'yi PKK'ya karşı gösterdiği hoşgörüden dolayı eleştirmiş ve " Ülke nüfusunun % 90'ı Sünni olmasına rağmen Suriye'yi bir nevi sapık Alevi anlayışı içinde olan ve kendilerine Nusayri denilen % 10'luk bir azınlık yönetiyor. " ifadelerini kullanmıştır. Kendi partisi de dahil olmak üzere, çeşitli yerlerden gelen çok sayıda tepki üzerine, kamuoyu içinde açıkça özür dilemek zorunda kalmıştır. [80]

Bu örneklere karşın İslamcılar kendilerine yönelik her türlü Alevilik karşıtlığı yakıştırmasına karşı çıkmışlardır. 1990'lardan beri Alevilerle diyalog kurmayı denemişlerdir. 1994 belediye seçimlerinden önce Refah Partisi Alevilerle özellikle de Cem Vakfı'yla yakınlık kurmaya çalışmış ve hatta birkaç Alevi aday da listelerinde yer almıştır. 1995 genel seçimlerinden önce tüm Müslümanların kardeş olduğunu ilan etmiş ve Alevilere eşit muamele vaatlerinde bulunmuştur. Refah Partisi'nin halefi olan Fazilet Partisi 1999'da Tunceli'de ve Mersin'de Alevi adayları listesine almıştır. İslamcı partiler Aleviler konusundaki girişimlerini bu biçimde arttırırken,

[80] Elise Massicard , **Türkiye'den Avrupa'ya Alevi Hareketinin Siyasallaşması** , Çev. Ali Berktay, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 137.

kendilerini Sünni olarak değil, Aleviler de dahil olmak üzere müminlerin partisi olarak göstermeye çalışmışlardır.

Ancak İslamcıların ilgisi basit bir seçim hesabına dayanmamaktadır. İslamcıların Alevilik hakkındaki görüşü miliyetçilerinkine benzemektedir. Çeşitli eğilimler arasındaki önemsiz farklılıklara karşın bir ana fikir ortaya çıkmaktadır: Aleviliğin İslam'a aidiyeti olumlanmış ve Alevilerin özgüllüğü sistemli bir biçimde küçültülmüş, hatta toptan inkar edilmiştir.[81] Refah Partisi Genel Başkanı Erbakan 1995'te ; " Alevilerin de Sünnilerin de aynı Allah'a, aynı kitaba ve aynı peygambere inandıkları " fikrini savunmaktadır. Bu düşünceye bir de ilhak stratejisi eklenmiştir. Ehlibeyt Vakfı'nın seçimlerden kısa bir süre önce toplanan üçüncü kurultayının açılış töreninde (Mart 1999'da) bir Fazilet Partisi yetkilisi; " Alevilik eğer Hz. Ali ve Ehlibeyt'e bağlılık ve onlara hürmetse her Müslüman Alevidir. " ifadelerini kullanmıştır. İslamcılar kendilerini "materyalistler"e karşı gerçekleştirilen mücadelede Alevilerin müttefiki olarak göstermişlerdir.

İslamcı ve milliyetçi medya, kendilerini yakın hissettikleri Alevi hareketlerinin yani Cem ve Ehlibeyt vakıflarının tüm etkinliklerine yayın organlarında yer vermek konusunda titiz davranmaktadırlar. Buna karşın diğer örgütleri çoğunlukla eleştirmektedirler. Türkiye'deki siyasi aktörlerin hepsinin artık Alevilerin varlığını tanıdıkları ve Alevi karşıtlığından kaçındıkları görülmektedir. Ayrıca bu üçüncü tarafların hepsi tabanlarındaki Sünni çoğunluktan dolayı sıkıntı yaşasalar da Alevilere yaklaşmaktadırlar.

Devletin Alevilere yaklaşımı ise genellikle Diyanet İşleri Başkanlığı vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Alevilerin Diyanet'te temsil edilmesi fikri genelde sert bir şekilde reddedilerek, Alevi-Sünni ayrımı olmadığı, Hz. Ali sevgisinin tüm Müslümanlar için geçerli olduğu savunulmaktadır. Diğer yandan Alevilerden destek almak isteyen bazı siyasi parti ve hükümetler Alevilere Diyanet bütçesinden pay ayırma olasılığını gündeme getirmektedir. Örneğin, 1995 seçimleri öncesi Doğru Yol Partisi başkanı Tansu Çiller, Alevilere Diyanet bütçesinden 3 trilyon TL ayıracağı sözünü vermiştir. Bu yardımı alması öngörülen aday ise Cem Vakfı ve Başkanı İzzettin Doğan olmuştur. Bu durum da Aleviler arasında bir soruna neden olmuştur.

---

[81] Elise Massicard , **Türkiye'den Avrupa'ya Alevi Hareketinin Siyasallaşması** , Çev. Ali Berktay, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 138.

Ancak o dönemin başlıca topluluğu olan ve Aleviliğin resmen tanınma olasılığının en yakından ilgilendirdiği Alevi Bektaşi Temsilciler Meclisi (ABTM), "Alevilerin oylarını satmayı istemediklerini " [82] ilan etmiştir. Alevi Bektaşi Temsilciler Meclisi bu olayı bir rüşvet olarak değerlendirmiş ve devlet parasının alınmasına karşı çıkmıştır. Sonuçta bu para Alevi örgütlerine tahsis edilmemiştir. Ancak DYP-ANAP koalisyonu 1996 bütçesinden Alevilere hiç pay ayırmadığı gibi, Alevilerin Diyanet'te temsiline ve cemevlerine, Müslümanları böleceği gerekçesiyle karşı çıkmıştır.

Refah Partisi (RP) iktidarı döneminde de Alevilerin yaşadığı çeşitli ayrımcılık uygulamaları söz konusu olmuştur. 3 Kasım 1996'daki Susurluk kazası, 1990'lı yılların sonunda "sivil toplum"u etkileyen en önemli faktörlerdendir. Susurluk kazasından sonra 1 Şubat 1997'de başlatılan "Sürekli Aydınlık İçin Bir Dakika Karanlık" eylemi büyük ilgi görmüştür. Eylemde, toplumun önemli bir kesimi akşamları 21:00'de bir dakikalığına ışıklarını kapatmış ve çeşitli mutfak aletlerine vurarak protesto gösterisinde bulunmuştur. Dönemin RP'li Adalet Bakanı Şevket Kazan'ın, eylemi, "Mum söndü oynuyorlar" şeklinde nitelendirilmesi tepkilere neden olmuştur. Adalet Bakanı'nın talihsiz açıklamaları Aleviliğe atfedilen sözde "mum söndürme" adetine bir göndermedir.[83] Aynı biçimde 2000'li yıllarda cezaevlerinde başlayan açlık grevleri de Alevilikle suçlanmıştır. Bu grevler 122 tutuklu ve ölümlünün ölümüyle sonuçlanmıştır.

Bazı Aleviler ise kendi çeşitliliklerini sisteme entegre etmeyi planlamışlardır. Bunların içinde en dikkat çekicisi Tuncelili iş adamı Ali Haydar Veziroğlu'nun 1995'teki Demokratik Barış Hareketi girişimi olmuştur. Bu hareket daha sonra Barış Partisi'ne dönüşmüştür. Programında kimlik sorununun çözümlenmesi yer almaktadır. Ayrıca farklı etnik ve dini grupların siyasallaşmasını önlemek ve onları milliyetçi olmayacak bir yurttaşlık içine barışçı bir biçimde katabilmek için bu grupların kültürel haklarının tanınmasını savunmaktadır. Devletin de bir halkın ve bir mezhebin egemenliğinden vazgeçmesini istemektedir. Bu girişim, diğerleri gibi yeni

---

[82] Elise Massicard , **Türkiye'den Avrupa'ya Alevi Hareketinin Siyasallaşması** , Çev. Ali Berktay, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 145.

[83] Ferhat Ünlü, " Sivil Toplum Kuruluşları ", **Almanak Türkiye 2005 Güvenlik Sektörü ve Demokratik Gözetim** , (Ed. Ümit Cizre), TESEV Yayınları, Mayıs 2006, s. 188.
http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/PDF/DEMP/Almanak-2005-Turkce-Tam%20Metin.pdf
(03.08.2011)

çevrelere doğru genişleyememe sorunuyla karşılaşmıştır. YDH dağıldıktan sonra 1998'de birçok eski üye Barış Partisi'ne (BP) topluca dahil olmuşlardır.

Barış Partisi, Halkın Demokrasi Partisi (HADEP) ile de iyi ilişkiler kurmuştur. Hatta HADEP, 1999 seçimlerinde ittifak önermiş ama BP bunu reddetmiştir.[84] Aslında BP'nin HADEP hakkındaki genel görüşü olumludur ancak BP, HADEP'in tüm Türkiye'ye yönelik bir parti olmadığı düşüncesindedir. Ancak yerel düzeyde yakınlıklar kurulmuştur. Parti belirli bir mezhebi temsil eden Diyanet İşleri Başkanlığı'nın lağvedilmesini ve dini cemaatlerin özellikle eğitim konularında özyönetimini gerektiren gerçek bir laiklik kurulmasını talep etmiştir. Bu süreçte Alevilere ödenek verilmesi konusunda bir ilk yaşanmıştır. 1999 seçimlerinde iktidara gelen ANAP-DSP koalisyonu ilk kez Alevilere devlet bütçesinden ödenek ayırmıştır.[85]

Devletin Alevilere yaklaşımı konusu Avrupa Birliği'nin İlerleme Raporlarına da konu olmuştur. 1998 yılı ilerleme raporunda "İnsan Hakları ve Azınlıkların Korunması" bölümünde, ekonomik, sosyal ve kültürel haklar başlığı altında ;

> *" Din özgürlüğü konusunda, devlet ilkokullarında dinsel eğitim (Sünni) zorunludur. Gayri Müslim kökenlerini ispat etmeleri üzerine, Lozan Antlaşması azınlıkları, İslami din eğitiminden yasayla muaf tutulurlar. Türkiye tarafından tanınan dinsel azınlıklar kendi dinlerini icra etmekte serbesttirler, fakat (Sünni) İslam'dan başka dinlerin icrası, örneğin dinsel mekanların mülkiyetini ve faaliyetlerin genişletilmesini etkileyen pek çok bürokratik kısıtlamaya tabidir. Türkiye'nin Alevi Müslümanları en az 12 milyon kişi olarak tahmin edilmektedir. Sünni din adamlarının aksine, hükümetten maaş alan Alevi din adamları yoktur."*[86]

---

[84] Elise Massicard, **Türkiye'den Avrupa'ya Alevi Hareketinin Siyasallaşması** , Çev. Ali Berktay, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 152.

[85] Tahire Erman ve Aykan Erdemir, " Aleviler ve Topluma Eklemlenme Sorunsalı " , **Türkiye'de Çoğunluk ve Azınlık Politikaları : AB Sürecinde Yurttaşlık Tartışmaları** , (Ed. Ayhan Kaya, Turgut Tarhanlı) , TESEV Yayınları, Aralık 2005, s. 174. http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/PDF/DEMP/AH/TURKIYEDECOGUNLUKAZINLIK-3.BASKI2008.pdf (03.08.2011)

[86] Ruşen Çakır ve İrfan Bozan, " Sivil, Şeffaf ve Demokratik Bir Diyanet İşleri Başkanlığı Mümkün Mü ? ", TESEV Yayınları, Şubat 2005, s. 115. http://rusencakir.com/eKitaplar/Sivil-Seffaf-ve-Demokratik-bir-Diyanet-Isleri-Baskanligi-Mumkun-mu/23 (14.09.2015)

ifadeleri yer bulmuştur. 1999 yılı İlerleme Raporunda ise " Bu haklarla ilgili özel bir gelişme olmamıştır. " [87] sözleri ile aynı eleştiri söz konusudur. 2000 yılı ilerleme raporunda ;

> *"Alevilere yönelik resmi yaklaşımda herhangi bir değişiklik olmadığı görülmektedir. Alevilerin şikayetleri, sadece Sünni camileri ve dinsel vakıflarının inşası için mali destek sağlanması yanında, okullarda ve ders kitaplarında Alevi kimliğini yansıtmayan zorunlu din eğitimi verilmesi üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu konular son derece hassastır; ancak, bunlar hakkında açık bir tartışmaya girmek mümkün olmalıdır."*[88]

ifadeleri yer almış olup ayrıca genel değerlendirme bölümünde bu soruna ayrı bir paragraf ayrılmış ve "Din özgürlüğü açısından, gayri Müslim topluluklara yönelik olumlu bir yaklaşım benimsenmiş görünüyor, fakat bu yaklaşım, Sünni olmayan Müslümanlar dahil, bütün dinsel topluluklar için geliştirilmelidir." [89] değerlendirmesi yapılmıştır. Bu cümlenin raporun genel sonuç bölümünde de yer aldığı görülmektedir. 2001 yılı ilerleme raporunda ;

> "*Sünni olmayan Müslüman topluluklarının durumunda hiçbir gelişme kaydedilememiştir. Alevilere yönelik resmi tutum değişmemiştir. Alevilerin sorunları hala Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından dikkate alınmamaktadır. Alevilerin başlıca şikayetleri, okullarda zorunlu din derslerinin ve din kitaplarının Alevi kimliğini tanımaması ve sadece Sünni İslama yönelik cami ve vakıflara mali destek verilmesidir."*[90]

---

[87] Avrupa Birliği İlerleme Raporu (1999), s. 14. http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_1999.pdf (18.11.2015)

[88] Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2000), s. 14. http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2000.pdf (18.11.2015)

[89] Ruşen Çakır ve İrfan Bozan, " Sivil, Şeffaf ve Demokratik Bir Diyanet İşleri Başkanlığı Mümkün Mü ? ", TESEV Yayınları, Şubat 2005, s. 115. http://rusencakir.com/eKitaplar/Sivil-Seffaf-ve-Demokratik-bir-Diyanet-Isleri-Baskanligi-Mumkun-mu/23 (14.09.2015)

[90] Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2001), s. 27. http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2001.pdf (18.11.2015)

Tüm bu olumsuz gelişmelere karşın Aleviler Türkiye Cumhuriyeti'ne ve o cumhuriyetin değerlerine bağlı kalmayı sürdürmüşlerdir. Osmanlı Devleti döneminde yaşadıkları sorunlardan sonra kurulan yeni cumhuriyet ve onun önderi Mustafa Kemal Atatürk her zaman bir umut kaynağı olmuştur. Aleviler için Mustafa Kemal Atatürk her zaman bir kurtarıcı olarak görülmüştür. Alevi evlerinin baş köşesinde Hz. Ali, Hacı Bektaş ve Mustafa Kemal Atatürk resimleri bulunmaktadır. Eğer Atatürk vurgusu yoksa, resmi yoksa, sanki bir eksiklik, bir suç olduğu düşüncesi vardır. Aleviler için Atatürk hem gözetleyen, hem de koruyan bir niteliğe sahiptir. Atatürk bir kurtarıcıdır, boz atlı Hızır'dır, 12. İmam'dır, Mehdi'dir. [91] Bu konuda Alevi yazar ve düşünürler Alevilerin Atatürk aracılığıyla cumhuriyet, laiklik gibi değerleri kendi değerlerine uygun olarak görmelerinden dolayı kendi inançları ile Atatürk ve onun savunduğu değerler arasında bir özdeşleşme kurduklarını vurgulamışlardır.

Devletin dini denetlemesi ve dinsel hizmetlerin devlet örgütü içinde yerine getirilmesi, kaçınılmaz olarak Diyanet İşleri Başkanlığı'nda Sünnilerin ağırlık kazanmasına, Alevilerin ise yok sayılmalarına sebep olmuştur. Din, vicdan ve inanç özgürlüğü laiklik ilkesinin temeli olarak kabul edilmektedir. Klasik temel hakların en önde gelenlerinden biri olan bu özgürlük tam ve kesin olarak güvence altına alınmamışsa, laik bir devletin varlığından bahsetmek doğru olmayacaktır. Laikliğin demokrasinin olmazsa olmaz şartı sayıldığı dikkate alındığında din, vicdan ve inanç özgürlüğü ile demokrasi arasındaki yaşamsal ilişki ortaya çıkacaktır.

Laikliğin, dinin devlet tarafından denetimi biçiminde yorumlanıp uygulanması cumhuriyetin ilk yılları açısından anlaşılabilir bir olgudur. Ancak günümüzde laikliğin farklı biçimde yorumlandığı görülmektedir. Örneğin topluma din hizmeti götürecek olan Diyanet İşleri Başkanlığı'nın sayıları milyonları bulan Alevileri bir inanç grubu olarak yok saydığı ileri sürülmektedir. Diğer bir deyişle Aleviler ödedikleri vergiyi kullanan Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kendilerine din hizmeti getirmediğini, inançlarını yok saydığını düşünmekte,[92] bu değerlendirmenin doğru ya da yanlış olması bir yana Alevilerin geniş bir kesimince benimsendiği ifade edilebilecektir.

---

[91] Necdet Saraç, **Alevilerin Siyasal Tarihi 1300 - 1971**, Cem Yayınevi, İstanbul, 2011, s. 382.
[92] Gencay Şaylan, " Aleviler ve Laiklik " , **Kimliğini Haykıran Alevilik** , (Ed. Lütfi Kaleli), Habora Kitabevi, İstanbul, 1990, s. 108.

Çağdaş Türk toplumu içinde önemli oranda bir azınlığı oluşturan Aleviler artık yüzyıllardır süren kapalılıktan ve kendilerini gizlemekten kurtulmalıdırlar. Bunu sağlamak için devletin toplumdaki her türlü dinsel örgütlenmeye aynı uzaklıkta olması gerekmektedir. Böylece devlet tam anlamıyla laikleşebilecektir. Bu sayede temel hakların en önde gelenlerinden biri olan din, vicdan ve inanç özgürlüğü tüm boyutları ile gerçekleşecektir.

1.3. AKP HÜKÜMETLERİ VE ALEVİ POLİTİKALARI

2002'de yapılan genel seçimlerden sonra Adalet ve Kalkınma Partisi'nin mecliste üçte iki çoğunluğa yakın bir milletvekili sayısıyla tek başına iktidara gelmesi Türkiye'de siyasi dengelerin değişmesine neden olmuştur. Türkiye'nin siyasi hayatında 1990'lı yıllardan beri devam eden koalisyon hükümetlerinin sona ermesini de sağlayan bu durum söz konusu siyasi partinin Aleviler konusunda nasıl bir politika izleyeceğini de gündeme getirmiştir. Bu partinin dayandığı sosyal tabanın çoğunlukla milliyetçi ve muhafazakar eğilimli olması ayrıca partinin Refah Partisi ve Fazilet Partisi geleneğinden gelen bir parti olması, partinin önde gelen isimlerinin de bu partilerde bakanlık, milletvekilliği, belediye başkanlığı ve belediye meclis üyeliği gibi görevlerden gelmiş olmaları nedeniyle Aleviler tarafından temkinle yaklaşılan bir parti olmalarına neden olmuştur.

Alevilerin bu konudaki şüpheli düşüncelerinde AKP'li yetkililerin çeşitli açıklamaları da etkili olmuştur. Adalet ve Kalkınma Partisi Genel Başkanı ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan bu görüşü daha da ileriye taşıyarak; " Alevi, 'Hz. Ali'ye tabi olanlar' demekse ben kendim Hz. Ali gibi yaşamaya çalışıyorum. O zaman ben onlardan daha Aleviyim." ifadelerini kullanmıştır.

Adalet ve Kalkınma Partisi'nde 2002 seçimlerinin sonuçlarına göre hiçbir Alevi kökenli milletvekili bulunmazken, 2007 seçimleri sonuçlarına göre 3, 2011 seçim sonuçlarına göre ise 1 Alevi kökenli milletvekili vardır. 2007 seçimlerinde seçilen vekiller Reha Çamuroğlu, Hüseyin Tuğcu ve İbrahim Yiğit iken, 2011 seçimlerinde ise sadece İbrahim Yiğit milletvekili olarak Adalet ve Kalkınma Partisi'nin meclis grubunda yer bulmuştur.

Bu süreçte gerek ulusal düzeyde gerekse uluslararası düzeyde yaşanan gelişmeler Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) Aleviler konusunda bir politika geliştirmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Alevilerin sorununun Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne taşınması 26 Ocak 2004 tarihli başvuru ile orta öğretim kurumlarında verilen zorunlu din eğitimin ayrımcılık olduğu iddiasıyla Alevi bir velinin açtığı dava ile olmuştur. Zorunlu din dersinin kaldırılması için önce siyasi kanalları deneyen ve anayasanın ilgili maddesinin değişmesi için 1994'de TBMM'ye dilekçe veren Aleviler, başarılı olamayınca haklarını yasal yoldan almaya karar vermişlerdir. [93] Bu kapsamda da iç hukuk yollarını tüketen Aleviler konuyu uluslararası platforma taşımışlardır. Bununla birlikte davayı açanlar arasında konudan doğrudan etkilenmemesine rağmen Avrupa Alevi Birliği Konfederasyonu da bulunmaktadır.

Uluslararası düzeyde Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde bulunması, Avrupa Birliği tarafından hazırlanan raporlarda Alevilerin sorunlarından da bahsedilmesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Aleviler lehine verdiği kararlar bu konuda bir açılımı zorunlu hale getirmiştir. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik süreci içinde bulunması nedeniyle Alevilerin durumu konusu söz konusu yıllarda yayınlanan ilerleme raporlarında da yer bulmuştur. Avrupa Birliği tarafından Türkiye için hazırlanan 2005 yılı Avrupa Birliği İlerleme Raporu'nda ;

> *" Dini özgürlüklere ilişkin olarak, Ekim 2004'ten bu yana, gerek mevzuat gerek uygulama bakımından sadece çok sınırlı gelişme kaydedilmiştir. " [94]*
>
> *" Sünni olmayan Alevi Müslüman topluluğu; ibadethanelerinin tanınması, ilgili devlet kurumlarında temsil ve zorunlu dini eğitim konularında zorluklarla karşılaşmaktadır."[95]*

---

[93] Dilek Kurban, " Türkiye Ayrımcılıkla Mücadelede Nerede ? Dil ve Din Eğitimi Taleplerinin Siyasaldan Yasal Alana Taşımak " **Türkiye'de Azınlık Hakları Sorunu : Vatandaşlık ve Demokrasi Eksenli Bir Yaklaşım** , (Ed. Derya Demirler, Mert Kayhan) , TESEV Yayınları, Mart 2006, s. 149.
http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/PDF/DEMP/Azinlik%20Haklari%20Konferans%20Tebligleri.pdf (03.08.2011)

[94] İrfan Bozan, " Devlet ile Toplum Arasında Bir Okul : İmam Hatip Liseleri Bir Kurum Diyanet İşleri Başkanlığı ", TESEV Yayınları, Mart 2007, s. 73.
http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/BirOkulBirKurum.pdf (03.08.2011)

[95] Zeynep Songülen ve Utku Tuncay, " Türkiye'de Siyasi Reform Süreci ", TEPAV Yayınları, 2006, s. 6. http://www.tepav.org.tr/upload/files/1271249729r1496.Turkiye_de_Siyasi_Reform_Sureci.pdf (03.08.2011)

"Sünni olmayan Müslüman azınlıkların statüsünde hiçbir değişiklik olmamıştır. Aleviler resmen dini bir topluluk olarak tanınmamaktadır. Aleviler, okullardaki zorunlu dini eğitim, Sünni olmayan kimlikleri tanımamaktadır. Aleviler, Diyanet İşleri Başkanlığı'nda resmi olarak temsil edilmemektedir. İbadethane açma noktasında sıkıntı yaşamaktadırlar çünkü ' cem evleri ' ibadethane olarak kabul edilmemektedir. " [96]

Ayrıca, " Birçok Alevi, laik olan Türkiye Devleti'nin bütün dinlere eşit muamelede bulunması gerektiğini ve şimdi yaptığı gibi Diyanet aracılığıyla spesifik bir dini (Sünnileri) doğrudan desteklememesi gerektiğini söylüyor. " [97] ifadeleri yer almıştır. Bu durum Sünni olmayan Müslüman azınlıkların kısacası Alevilerin Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından dini bir gruptan çok kültürel bir grup olarak görüldüğü sonucuna neden olmaktadır. Bu nedenle de Sünni mezhebine göre eğitim verilmesi uygulaması sürdürülmektedir. Avrupa Birliği'nin İlerleme Raporu'nda Alevilerin " Müslüman azınlık " olarak gösterilmesi kamuoyunda önemli bir tartışmaya neden olmuştur. 2006 yılı ilerleme raporunda ;

"Düşünce, din ve vicdan özgürlüğü alanında genel olarak özgürlüklere saygı gösterilmektedir. Gayri Müslim dini topluluklar ve Müslüman Alevi topluluğu resmi olarak tanınmamaktadır." [98]

"Türkiye'nin azınlık hakları konusundaki yaklaşımı değişmemiştir. Türkiye uygulamalarının AB ve uluslararası standartlarla uyumlulaştırılmasında ilerleme yoktur." [99]

"Alevi cemaatinin durumunda hiçbir gelişme olmamıştır. Aleviler ibadet mekanlarını (Cemevleri) açmakta hala zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Cemevleri ibadet yeri olarak tanınmamakta ve devletten mali yardım alamamaktadır." [100]

---

[96] Zeynep Songülen ve Utku Tuncay, " Türkiye'de Siyasi Reform Süreci ", TEPAV Yayınları, 2006, s. 7. http://www.tepav.org.tr/upload/files/1271249729r1496.Turkiye_de_Siyasi_Reform_Sureci.pdf (03.08.2011)

[97] Ruşen Çakır ve İrfan Bozan, " Sivil, Şeffaf ve Demokratik Bir Diyanet İşleri Başkanlığı Mümkün Mü ? ", TESEV Yayınları, Şubat 2005, s. 116. http://rusencakir.com/eKitaplar/Sivil-Seffaf-ve-Demokratik-bir-Diyanet-Isleri-Baskanligi-Mumkun-mu/23 (14.09.2015)

[98] İpek Aydın ve diğerleri, " Türkiye 2006 Yılı İlerleme Raporu'nun Müktesebat Başlıklarına Göre Genel Değerlendirilmesi " , TEPAV Yayınları, Kasım 2006, s. 17. http://www.tepav.org.tr/upload/files/1271248775r9917.Turkiye_2006_Yili_Ilerleme_Raporu___nun_Muktesebat_Basliklarina_Gore_Genel_Degerlendirilmesi.pdf (03.08.2011)

[99] İpek Aydın ve diğerleri, s. 18.

[100] İrfan Bozan, " Devlet ile Toplum Arasında Bir Okul : İmam Hatip Liseleri Bir Kurum Diyanet İşleri Başkanlığı ", TESEV Yayınları, Mart 2007, s. 73. http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/BirOkulBirKurum.pdf (03.08.2011)

ifadelerine yer verilmiştir. 2007 yılı ilerleme raporunda ise olumlu bir adım olarak ; "Nüfus kütüklerinde din hanesinin doldurulması gerekliliği kaldırılmıştır."[101] bilgisine yer verilmiştir. Buna karşın raporda;

"Alevi inanışına mensup bir ailenin yaptığı başvuru üzerine 9 Ekim 2007 tarihinde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), oybirliğiyle, AİHS'nin 1 No'lu Protokolü'nün 2. maddesinin (eğitim hakkı) ihlal edildiğine karar vermiştir. "[102] ifadeleri yer almıştır.

Adalet ve Kalkınma Partisi ilk iktidar döneminde bu konuda bir girişimde bulunmazken 2007 yılında yeniden iktidara geldiği dönemde Aleviler ve onların sorunları konusunda belirli çalışmalara başladığı görülmüştür. Bu açılım da yazılı ve görsel medya tarafından Alevi Açılımı olarak değerlendirilmiştir. Bu açılım karşısında da çeşitli Alevi sivil toplum örgütlerinin açılımı destekleyen ve eleştiren nitelikte çalışmaları olmuştur.

Alevilerin durumu Türkiye'de zaman zaman güvenlik algısıyla birlikte de değerlendirilmiştir. Devletin gizli anayasası olduğu ileri sürülen Milli Güvenlik Siyaset Belgesi'nde (MGSB) Alevilere ilişkin bazı ifadelerin yer aldığı iddiaları gündeme gelmiştir. Bu iddialar TBMM'de bir soru önergesine neden olmuştur. CHP İstanbul Milletvekili Ali Rıza Gülçiçek, 22.12.2004 tarih ve 7/4507 esas sayılı bu soru önergesinde Hürriyet gazetesinde yayımlanan bir haberden hareketle, MGSB'de "Aleviliğin tehlikeli bir mezhep" olarak nitelenip nitelenmediğini sorgulamıştır. 25.01.2005 tarihinde, bu soruya Başbakan adına cevap veren Milli Savunma Bakanı Vecdi Gönül, söz konusu belgede, "Alevi vatandaşlarımızı zan altında bırakacak herhangi bir husus" bulunmadığını belirtmektedir. [103]

Bu dönemde sıklıkla söylenen "yeni azınlıklar yaratmak" ifadesinden anlaşıldığı gibi, bölücülükle ilgili iç tehditlerin çoğaldığı düşünülmektedir. Bu düşünceye göre, yeni azınlıkların farklı etnik grupların Kürt sorunu kapsamında elde edilebilecek olası haklar sonrası benzer teşebbüslerde bulunması ve misyonerlik

---

[101] AB Çalışma Grubu, " Avrupa Komisyonu 2007 Yılı Türkiye İlerleme Raporu : Müktesebat Fasılları ", TEPAV Yayınları, Kasım 2007, s. 42.
http://www.tepav.org.tr/upload/files/1271250733r8995.Muktesebat_Fasillari.pdf (03.08.2011)

[102] AB Çalışma Grubu, s. 42.

[103] Ahmet Yıldız, " Türkiye Büyük Millet Meclisi ", **Almanak Türkiye 2005 Güvenlik Sektörü ve Demokratik Gözetim** , (Ed. Ümit Cizre), TESEV Yayınları, Mayıs 2006, s. 20.
http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/PDF/DEMP/Almanak-2005-Turkce-Tam%20Metin.pdf
(03.08.2011)

faaliyetleri ile bu tehdit oluşmaktadır. Özellikle misyonerlik ile ilgili gelişmeler oldukça dikkat çekicidir. Bu konudaki en önemli belge basına 2005'te sızan "Ülkemizde ve Dünyadaki Misyonerlik Faaliyetleri " başlıklı Türk Silahlı Kuvvetleri raporudur. Raporda şu bilgilere yer verilmiştir:

> *"Kürtlere ve Alevi vatandaşlara yönelik misyonerlik faaliyetleri de dikkat çekicidir. Misyonerler, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da şube sayısını artırarak Türkiye'nin doğusunda kiliseler oluşturmak istiyorlar. 2020'de Türkiye nüfusunun yüzde 10'unu Hıristiyanlaştırmayı, 2005 sonu itibarıyla 50 bin Müslüman Türkün dinini değiştirmeyi hedefliyorlar. Hedef kitlelerinde öğrenciler, kimsesiz ve yoksul ailelerin çocukları ile işsiz ve reşit olmayan gençler bulunuyor. Dini bilgilerden yoksun, sosyal ve ekonomik yaşantıları nedeniyle dini açıdan tereddüde düşmüş ve kendilerini boşlukta hisseden gençler de misyonerlerin yakın markajında. Etkin ya da kültürel açıdan azınlık statüsünde görünenler veya kendilerini böyle tanımlayanlar, iç çatışma ve terör ortamında yaşayanlar ve deprem, sel felaketi gibi doğal afetlere maruz kalan insanlar, misyonerlerin hedef kitlesi içinde yer almaktadır."*[104]

Raporda ayrıca İncil dağıtımından yapılan yayınlara ve açılan kiliselere kadar bu türden faaliyetlerin bir dökümü de vardır. Tehdit değerlendirmelerinde, Hristiyan misyonerler, Yehova Şahitleri ile Bahailer gibi gruplar, Aleviliği Şii ve Nusayri veya ateist çizgilere çekmeye çalıştığı söylenen unsurlar yer almaktadır.

Emniyet teşkilatı açısından da Aleviler dikkat çekici bir grubu oluşturmuşlardır. Polisin bakış açısında tarihsel süreç içinde değişen öğelerden ilki düşmanlaştırılan kesimlerle ilgilidir. "Makbul vatandaş" kimliği olarak belirlenen "Sünni Türk" kimliğinin karşısında kimliklerini açıkça beyan edip kültürel haklarını talep eden etnik/mezhepsel gruplar, bu kategoriyi oluşturan en geniş gruplardan biri haline gelmişlerdir.[105] Aleviler de bu kapsamda kriminal olarak incelenmesi gereken gruplar içine dahil edilmişlerdir.

---

[104] Hale Akay, " Türk Silahlı Kuvvetleri: Kurumsal ve Askeri Boyut ",**Almanak Türkiye 2006-2008 Güvenlik Sektörü ve Demokratik Gözetim**, (Ed. Ali Bayramoğlu, Ahmet İnsel), TESEV Yayınları, Temmuz 2009, s. 136.
http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/PDF/DEMP/almanak2008_02_07_09.WEB%20icin.pdf
(03.08.2011)

[105] Biriz Berksoy, " Polis Teşkilatı ", **Almanak Türkiye 2006-2008 Güvenlik Sektörü ve Demokratik Gözetim**, (Ed. Ali Bayramoğlu, Ahmet İnsel), TESEV Yayınları, Temmuz 2009, s. 234. http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/PDF/DEMP/almanak2008_02_07_09.WEB%20icin.pdf
(03.08.2011)

Bu güvenlik algısı sadece Türkiye ile sınırlı kalmamış Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile ilişkilerimizde de bu kuşku etkili olmuştur. Bu dönem sadece ABD ile değil AB-Türkiye ilişkilerindeki sorunların da etkisiyle bütün batı dünyasından şüphe duyulmasına neden olmuştur. Bu konuda önemli örneklerden biri halen görev yapmakta olan ya da yapmış olan sivil ve askeri üst düzey yetkililerin açıklamaları olmuştur. Emekli Orgeneral Tuncer Kılınç, AB ile ilgili bir konuşmasında;

> *" Avrupa Birliği, Ermeni soykırımını ve Kıbrıs'ta Rum yönetimini tanımamızı, limanları Rumlara açmamızı, terör örgütü ile masaya oturmamızı, Kürt ve Alevi vatandaşlarımızı azınlık olarak nitelememizi istiyor. Avrupa Birliği böylece, birliğimizi, bütünlüğümüzü bozarak kolayca teslim olmamızı bekliyor."*[106]

ifadelerini kullanmıştır. Güvenlik algısı sadece raporlarda ya da açıklamalarda kendini göstermemiş yaşanan bazı olaylar da güvenlik algısının sürdüğünü göstermiştir. 2006-2008 yılları arasında gerçekleşen iki olay, diğer dikkat çekici örnekler arasındadır. Bunlardan ilki, Ümraniye Mustafa Kemal Mahallesi'nde, Ekim 2007'de, iki sivil polisin darp edildiği gerekçesiyle Terörle Mücadele, Asayiş, Çevik Kuvvet ve Özel Harekat'tan 2.000 polisin katılımıyla ve zırhlı araçlarla gerçekleştirilen baskındır.[107] Olaylarda 20 ev basılmış, 30 kişi gözaltına alınmış, 17'si kimlik kontrolünden sonra serbest bırakılmıştır. İkincisi de, yine Gazi Mahallesi'nde ve yine Ekim 2007'de yaşanmıştır. Mahalleye MOBESE kamerasının yerleştirilmesini protesto eden bir grupla polis çatışmış, bu olay nedeniyle 10 kişi gözaltına almıştır. Çevik Kuvvet polisi Gazi Polis Merkezi'ne dönerken " Ne mutlu Türküm diyene " ve " Her şey vatan için " sözleri eşliğinde tempo tutarak uygun

---

[106] Beril Dedeoğlu, " Türkiye Güvenliği Açısından NATO ", **Almanak Türkiye 2006-2008 Güvenlik Sektörü ve Demokratik Gözetim** , (Ed. Ali Bayramoğlu, Ahmet İnsel), TESEV Yayınları, Temmuz 2009, s. 80.
http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/PDF/DEMP/almanak2008_02_07_09.WEB%20icin.pdf
(03.08.2011)

[107] Biriz Berksoy, " Polis Teşkilatı " , **Almanak Türkiye 2006-2008 Güvenlik Sektörü ve Demokratik Gözetim** , (Ed. Ali Bayramoğlu, Ahmet İnsel), TESEV Yayınları, Temmuz 2009, s. 239 http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/PDF/DEMP/almanak2008_02_07_09.WEB%20icin.pdf
(03.08.2011)

adım yürüyüş yapmıştır. Sakinlerinin " vatan haini " olarak değerlendirildiği anlaşılan bu mahallelere karşı polis yoğun bir mobilizasyon içinde bulunmaktadır.[108]

Alevilerin sorunlarının siyasi alana çeşitli biçimlerde, çeşitli tarihsel dönemlerde yansımaları olmuştur. Bu konuda düşkünlük kararları dikkat çekicidir. Birinci düşkünlük kararı Birlik Partisi'nin milletvekillerinden 5'inin Adalet Partisi'ne güven oyu vermesi [109] sonucunda gündeme gelmiştir. Siyasi nedenlerle verilen ikinci düşkünlük kararı ise, AKP hükümeti ile işbirliği yaptığı düşünülen Alevi kökenli kişilerle ilgili olarak 2008'de verilmiştir.

AKP hükümetleri döneminde Alevi sorunlarının çözümü konusunda atılan adımlar Alevi örgütleri ve Alevi toplumunca yeterli görülmemiştir. Alevilerin sorunları bu dönemde daha da derinleşerek sürmüştür. Alevilere yönelik ayrımcı uygulamalar, hukuksuz uygulamalar, eşitsiz uygulamalar birçok alanda kendini göstermiştir.[110]

AKP hükümeti bu dönemde Alevileri öteki olarak değerlendirmiştir. Alevi kuruluşlarının hükümetle görüşme talepleri yeterince karşılık bulamamış ve randevu istemleri geri çevrilmiştir. Alevilerin sorunları AKP hükümeti sürecinde giderek artmış ve bir çözüme kavuşmadığı Avrupa Birliği İlerleme Raporları'nda her yıl yer almıştır. ABD Dışişleri Bakanlığı'nın yayınladığı İnanç Özgürlüğü raporlarında Türkiye'de Alevilerin varlığı ve yaşadığı sorunlar anlatılmıştır. Alevi kuruluşları ise Alevilerin sorunlarını ve taleplerini hukuki, siyasi ve diplomatik yönleriyle kamuoyu önünde sürekli olarak gündeme getirmiş ve birçok biçimde canlı tutmaya çalışmıştır.

---

[108] Biriz Berksoy, " Polis Teşkilatı " , **Almanak Türkiye 2006-2008 Güvenlik Sektörü ve Demokratik Gözetim**, (Ed. Ali Bayramoğlu, Ahmet İnsel), TESEV Yayınları, Temmuz 2009, s. 239. http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/PDF/DEMP/almanak2008_02_07_09.WEB%20icin.pdf (03.08.2011)

[109] Necdet Saraç, **Alevilerin Siyasal Tarihi 1300 - 1971**, Cem Yayınevi, İstanbul, 2011, s. 464.

[110] Ali Yıldırım, **Alevi Hukuku**, İtalik Kitapları, Ankara, 2013, s. 79.

1.3.1. AKP'nin Parti Programı, Tüzüğü, Hükümet Programları ve Seçim Beyannamelerinde Alevilere Yaklaşımı

2002'de Ecevit başbakanlığındaki koalisyon döneminden sonra tek başına iktidar çoğunluğunu alan AKP, 2017 yılına kadar 8 hükümet kurmuştur. Bu hükümetlerin yılları ve başbakanları şu şekildedir;

58. hükümet Kuruluş Tarihi : 19 Kasım 2002 Başbakanı : Abdullah Gül
59. hükümet Kuruluş Tarihi : 14 Mart 2003 Başbakanı : Recep Tayyip Erdoğan
60. hükümet Kuruluş Tarihi : 29 Ağustos 2007 Başbakanı : Recep Tayyip Erdoğan
61. hükümet Kuruluş Tarihi : 6 Temmuz 2011 Başbakanı : Recep Tayyip Erdoğan
62. hükümet Kuruluş Tarihi : 29 Ağustos 2014 Başbakanı : Ahmet Davutoğlu [111]

Haziran 2015'te yapılan genel seçimlerde AKP'nin iktidar çoğunluğunu kaybetmesi ve hükümet kurulamaması nedeniyle oluşturulan 63. seçim hükümeti ise 25 Ağustos 2015'te (Ahmet Davutoğlu) tarafından kurulmuştur. Bu hükümet erken seçim kararı almış ve yapılan 1 Kasım 2015 seçimlerinde AKP yeniden tek başına iktidar olabilme başarısını göstermiştir. Kurulan 64. hükümetin başbakanı yine Ahmet Davutoğlu olmuştur (24 Kasım 2015). Ancak bu hükümet 24 Mayıs 2016'da yerini Binali Yıldırım'ın başbakanlığındaki 65. hükümete bırakmıştır.

Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) kurulduğu 14 Ağustos 2001 tarihinden itibaren Alevilere yönelik yaklaşımlarına da bu çalışmada yer verilmesi gerektiği düşünülmektedir. AKP'nin siyasi bir parti olarak sahip olduğu internet sitesinde yer alan dokümanlar; " Parti Tüzüğü, Parti Programı, Seçim Beyannameleri, 2023 Siyasi Vizyonu, İcraatları, Hedef 2023 ile Yeni Türkiye Sözleşmesi 2023 " Alevilerle ilgili içerdiği önermeler doğrultusunda tek tek ele alınarak incelenmiştir.

[111] Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri, https://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/_Global/_Government/pg_CabinetHistory.aspx (11.12.2016)

1.3.1.1. Parti Programında Alevilere Yaklaşımı

Parti programı internet ortamından erişilerek incelenmiştir. Metin tamamıyla açıldığında sayfa numaralarının olmaması nedeniyle verilen atıflarda sadece bölüm ve başlıklara göre sınıflandırma yapılabilmiştir. Program yedi alt bölümden oluşmuştur. Programda yer alan ilk bölüm olan " 1. Giriş'te " aşağıdaki ifade yer almaktadır. Bu ifadenin Kalkınma ve Demokratikleşme Programı'yla benzerlik gösterdiği görülmektedir.

> *"Partimiz bu vasfıyla tüm vatandaşlarımızı cinsiyetleri, etnik kökenleri, inançları, ve dünya görüşleri ne olursa olsun ayırım yapmaksızın kucaklamaktadır. Bu çoğulcu anlayış temelinde, yurttaşlık bilincinin geliştirilmesi ve üzerinde yaşamakta olduğumuz vatana mensup ve sahip olma gururunun bütün yurttaşlarımızla paylaşılması, partimizin temel hedeflerindendir."*[112]
>
> *"'Herkes özgür olmadıkça kimse özgür değildir' özdeyişi, partimizin temel ilkelerindendir. Partimiz, bireyi bütün politikaların merkezine alarak demokratikleşmenin sağlanmasını, temel insan hak ve özgürlüklerini temin etmeyi ve korumayı en önemli ödevleri arasında sayar. Partimiz, Türkiye Cumhuriyeti'nin birlik ve bütünlüğünün, laik, demokratik, sosyal hukuk devletinin, sivilleşmenin, demokratikleşmenin, inanç özgürlüğünün ve fırsat eşitliğinin esas kabul edildiği bir zemindir."*[113]

Parti programının " 2. Temel haklar ve siyasi ilkeler " başlığı altında yer alan "2.1. Temel hak ve özgürlükler" kısmındaki aşağıda yer alan söylemler de kalkınma ve demokratikleşme programıyla benzerlik göstermektedir.

> *"Partimiz, dini insanlığın en önemli kurumlarından biri, laikliği ise demokrasinin vazgeçilmez şartı, din ve vicdan hürriyetinin teminatı olarak görür. Laikliğin, din düşmanlığı şeklinde yorumlanmasına ve örselenmesine karşıdır,"*[114]

[112] Adalet ve Kalkınma Partisi Programı, s. 630. http://www.akparti.org.tr/site/akparti/parti-programi (7.11.2015)
[113] Adalet ve Kalkınma Partisi Programı, s. 630. (7.11.2015)
[114] Adalet ve Kalkınma Partisi Programı, s. 632. (7.11.2015)

"Esasen laiklik, her türlü din ve inanç mensuplarının ibadetlerini rahatça icra etmelerini, dini kanaatlerini açıklayıp bu doğrultuda yaşamalarını ancak inançsız insanların da hayatlarını bu doğrultuda tanzim etmelerini sağlar. Bu bakımdan laiklik, özgürlük ve toplumsal barış ilkesidir,"[115]

" Partimiz, kutsal dini değerlerin ve etnisitenin istismar edilerek siyaset malzemesi yapılmasını reddeder. Dindar insanları rencide eden tavır ve uygulamaları ve onların, dini yaşayış ve tercihlerinden dolayı farklı muameleye tabi tutulmalarını anti-demokratik, insan hak ve özgürlüklerine aykırı bulur. Öte yandan dini, siyasi, ekonomik veya başka çıkarlara alet etmek veya dini kullanarak farklı düşünen ve yaşayan insanlar üzerinde baskı kurmak da kabul edilemez,"[116]

Aynı şekilde parti programının devamı da incelendiğinde Kalkınma ve Demokratikleşme Programı ile benzerlikler gösterdiği görülebilmektedir. Parti programının " 5. Sosyal politikalar " bölümünün " 5.2. Eğitim " başlığına ait aşağıdaki bölüm kalkınma programında da yer almaktadır.

" Temel eğitimin beşinci sınıfından itibaren "seçmeli dersler" konularak öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine göre genel ve mesleki eğitime yönelmeleri sağlanacaktır."[117]

Ancak Kalkınma Programı'ndaki laiklik ve seçmeli din derslerine ilgili ifadeler parti programında bulunmamaktadır. Onun yerine aşağıdaki görüş yer almaktadır.

" Din eğitimi ve öğretimi konusunda anayasanın 24. maddesiyle devlete verilen görevler, bu maddenin lafzına ve ruhuna uygun düşecek şekilde yerine getirilecek; özellikle isteğe bağlı din eğitimi ihtiyacı, eksiksiz düzeyde karşılanarak elverişsiz koşullarda ve ehliyetsiz kişiler eliyle yürütülen sağlıksız ve denetim dışı din eğitimi uygulamalarına meydan verilmeyecektir."[118]

Tüm yukarıda belirtilenlerin ışığında AKP parti programında da Alevilikle hiçbir ifadenin yer almadığı ancak laiklik ve inanç özgürlüğünden bahsedildiği görülmektedir.

---

[115] Adalet ve Kalkınma Partisi Programı, s. 632. http://www.akparti.org.tr/site/akparti/parti-programi (7.11.2015)
[116] Adalet ve Kalkınma Partisi Programı, s. 632. (7.11.2015)
[117] Adalet ve Kalkınma Partisi Programı, s. 659. (7.11.2015)
[118] Adalet ve Kalkınma Partisi Programı, s. 660. (7.11.2015)

1.3.1.2. Parti Tüzüğünde Alevilere Yaklaşımı

Parti tüzüğü 678 sayfalık bir metinden oluşmaktadır. Parti tüzüğünde Temel Amaçlar başlığı altında aşağıdaki maddelerde insan olmanın önemli olduğuna ve inançlara saygıya vurgu yapıldığı görülmektedir;

> *"4.3 - AKP; ' insan ' merkezli siyasi bir partidir. En üstün hizmetin, insana hizmet olduğuna inanır. İnsanın mutluluğu, huzuru, güveni ve sağlığı çalışmalarının hedefini teşkil eder. Bütün insanlarımızı, ' Türkiye ' coğrafyasında kurulu ' Türkiye Cumhuriyeti Devleti ' ismi altında büyük bir aile, diğer devletleri kendi sınırları içinde komşu aileler olarak kabul eder. Sulh içinde bir arada yaşamanın, insana verilen değerle mümkün olacağına inanır."*[119]
>
> *"4.4 - AKP; insanların farklı inanç, düşünce, ırk, dil, ifade etme, örgütlenme ve yaşama gibi doğuştan var olan tüm haklara sahip olduklarını bilir ve saygı duyar. Farklı olmanın ayrışma değil, pekiştirici kültürel zenginliğimiz olduğunu kabul eder."*[120]
>
> *"4.8 - AKP; bireylerin inandıkları gibi yaşama, düşündükleri gibi ifade etme haklarının tartışılamaz olduğunu, inanç ve düşüncenin hukuka uygun olarak tanıtım ve propagandasının, bireylere ve sivil toplum kuruluşlarına ait bir hak ve yetki olduğunu, her bireyin her kurumda ve yaşamın her alanında eşit ve ortak hakları bulunduğunu, dolayısıyla devletin, hiçbir inanç ve düşünceden yana veya karşı tutum sergilememesi gerektiğini, Anayasa'da yer alan laiklik ve kanun önünde eşitlik ilkelerinin, bu anlayış ve bakışın güvencesini teşkil ettiğini vurgular. Devletin ve parti tüzel kişiliğinin bu alanda yüklenebileceği işlevin, sadece hak kullanımlarını sağlayıcı ve güvence altına alıcı özgür ortam hazırlamaktan ibaret olması gereğini kabul eder. Temel hak ve özgürlüklerin, oylama konusu olamayacağını savunur."*[121]

Yukarıda yer alan ifadelerden de görülebileceği gibi parti tüzüğünde genel ifadelerle inanç özgürlüğüne atıf yapıldığı görülmektedir. Aynı tüzük metninin devamında "Kalkınma ve Demokratikleşme Programı" başlığında bir metin daha yer almaktadır. Bu metinde de konuya genel ifadelerle yer verildiği görülmektedir. Giriş bölümünde aşağıdakiler dikkat çekmektedir.

---

[119] Adalet ve Kalkınma Partisi Tüzüğü, s. 22. http://www.akparti.org.tr/site/akparti/parti-tuzugu (7.11.2015)
[120] Adalet ve Kalkınma Partisi Tüzüğü, s. 22. (7.11.2015)
[121] Adalet ve Kalkınma Partisi Tüzüğü, s. 22. (7.11.2015)

"Partimiz bu vasfıyla tüm vatandaşlarımızı cinsiyetleri, etnik kökenleri, inançları, ve dünya görüşleri ne olursa olsun ayırım yapmaksızın kucaklamaktadır. Bu çoğulcu anlayış temelinde, yurttaşlık bilincinin geliştirilmesi ve üzerinde yaşamakta olduğumuz vatana mensup ve sahip olma gururunun bütün yurttaşlarımızla paylaşılması, partimizin temel hedeflerindendir. ' Herkes özgür olmadıkça kimse özgür değildir ' özdeyişi, partimizin temel ilkelerindendir. Partimiz, bireyi bütün politikaların merkezine alarak demokratikleşmenin sağlanmasını, temel insan hak ve özgürlüklerini temin etmeyi ve korumayı en önemli ödevleri arasında sayar. Partimiz, Türkiye Cumhuriyeti'nin birlik ve bütünlüğünün, laik, demokratik, sosyal hukuk devletinin, sivilleşmenin, demokratikleşmenin, inanç özgürlüğünün ve fırsat eşitliğinin esas kabul edildiği bir zemindir. Toplumları ve devletleri tahrip eden yozlaşma, yolsuzluk, usulsüzlük, çıkarcılık, iltimas, hukuk önünde ve fırsat açısından eşitsizlik, ırkçılık, partizanlık, despotluk gibi olumsuzluklar partimizin en yoğun mücadele alanlarıdır."[122]

Daha sonra yer alan " 2-Temel haklar ve siyasi ilkeler kalkınma ve demokratikleşme programı " bölümünün " 2.1 Temel hak ve özgürlükler " başlığı altında ise aşağıdaki görüşlere yer verilmiştir.

" İnsan hakları alanında faaliyet gösteren gönüllü kuruluşların, sivil toplum örgütlerinin görüş ve önerileri dikkate alınacak, devlet organları ile bu kuruluşlar arasında sıkı bir işbirliği oluşturulacaktır. İnsan hakları ihlallerinin tespiti, çözüm önerilerinin geliştirilmesi, insan hakları eğitimi ve kolluk güçlerinin denetimi konularında bu kuruluşların katılımına ağırlık verilecektir. * Düşünce ve ifade özgürlükleri uluslararası standartlar temelinde inşa edilecek, düşünceler özgürce açıklanabilecek, farklılıklar birer zenginlik olarak görülecektir. * Partimiz, dini insanlığın en önemli kurumlarından biri, laikliği ise demokrasinin vazgeçilmez şartı, din ve vicdan hürriyetinin teminatı olarak görür. Laikliğin, din düşmanlığı şeklinde yorumlanmasına ve örselenmesine karşıdır. * Esasen laiklik her türlü din ve inanç mensuplarının ibadetlerini rahatça icra etmelerini, dini kanaatlerini açıklayıp bu doğrultuda yaşamalarını ancak inançsız insanların da hayatlarını bu doğrultuda tanzim etmelerini sağlar. Bu bakımdan laiklik, özgürlük ve toplumsal barış ilkesidir. * Partimiz kutsal dini değerlerin ve etnisitenin istismar edilerek siyaset malzemesi yapılmasını reddeder. Dindar insanları rencide eden tavır ve uygulamaları ve onların, dini yaşayış ve tercihlerinden dolayı farklı muameleye tabi tutulmalarını anti-demokratik, insan hak ve özgürlüklerine aykırı bulur. Öte yandan dini, siyasi,*

[122] Adalet ve Kalkınma Partisi Tüzüğü, s. 630. http://www.akparti.org.tr/site/akparti/parti-tuzugu (7.11.2015)

ekonomik veya başka çıkarlara alet etmek veya dini kullanarak farklı düşünen ve yaşayan insanlar üzerinde baskı kurmak da kabul edilemez."[123]

Yukarıdaki metinde genel olarak laiklik ve özgürlüğe atıf yapıldığı dikkat çekmekle birlikte özellikle dindar insanlara yönelik "rencide edici tavır ve uygulamalara" da vurgu yapılmaktadır. Dinin bir baskı aracı olmaması gerektiğinin söylenmesi önemlidir.

Ayrıca aynı " Kalkınma ve Demokratikleşme Programı'nın " devamında "5. Sosyal Politikalar" başlığı altındaki " 5.2. Eğitim " bölümünde ise şöyle denilmektedir;

" Laiklik ilkesinin gereği olarak vatandaşlarımızın dinlerini öğrenmeleri için her türlü kolaylık sağlanacaktır. İlk ve orta öğretimde din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinin dışında, velilerin rızasına bağlı olarak seçmeli din dersleri'nin verilmesi temin edilecektir."*[124]

Burada "vatandaşlarımızın dinleri" denilerek çok genel bir ifade kullanıldığı görülmektedir. Cümlenin devamında okullardaki din derslerinin dışında seçmeli din derslerinin de verilmesine vurgu yapılmaktadır. Program kitapçığı (metni) sonuç bölümüyle tamamlanmaktadır. Bu " 7. Sonuç " kısmında yer alan aşağıdaki ifadeler tüm yazılanların bir özetini belirlemektedir;

"Bu programın içtenlikle benimsediği siyasi doğrultu ve önerilerle Cumhuriyetimizin hukukun üstünlüğüne, insan hak ve özgürlüklerine dayalı demokratik bir yapıya kavuşturulması hedeflenmiştir. 'İnsanı yaşat ki devlet yaşasın' felsefesinden hareketle partimiz, bütün politikalarının merkezine bireyi koymuştur. Başta düşünce, ifade, inanç, eğitim, örgütlenme ve teşebbüs özgürlükleri olmak üzere bütün sivil ve siyasi özgürlükleri, çoğulculuğun, barış ve uzlaşmanın temel şartı olarak görüyoruz. Tüm bu özgürlükler Türkiye'yi herkes için yarınlarından emin olacakları büyük bir umut haline getirmenin de olmazsa olmaz şartlarıdır. Partimiz din, dil, mezhep, bölge, etnik köken ve cinsiyet farkı gözetmeksizin bütün Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını birinci sınıf vatandaş olarak görür ve kucaklar. Bizim demokratik anlayışımızda farklılıkların birbirine dönüşme mecburiyeti yoktur. Tarihi tecrübemizden süzülerek

[123] Adalet ve Kalkınma Partisi Tüzüğü, s. 632. http://www.akparti.org.tr/site/akparti/parti-tuzugu (7.11.2015)
[124] Adalet ve Kalkınma Partisi Tüzüğü, s. 660. (7.11.2015)

gelen farklı olanların bir arada barış içinde yaşama kültürü de bundan başka bir şey değildir."[125]

Sonuç olarak Parti Tüzüğü ve Demokratikleşme ve Kalkınma Programı birlikte ele alınarak incelendiğinde Alevilikle ilgili hiçbir içeriğin olmadığı ancak laiklik, inanç özgürlüğü gibi genel ifadelerin yer aldığı görülmektedir.

1.3.1.3. Hükümet Programlarında Alevilere Yaklaşımı

Bu bölümde belirtilen AKP hükümet programlarında, inanç ve ifade özgürlüğü, laiklik, cem evlerinin tanınması, din dersleri vb. gibi Alevilerin sorunlarının yer alıp almadığı incelenmektedir. Bu amaçla söz konusu hükümetlerin programlarına AKP'nin resmi internet sitesinden ulaşılarak incelenmiş ve aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

58'inci hükümet programında ; " Mülkiyet hakkını, düşünce, ifade, inanç, teşebbüs ve örgütlenme özgürlüğünü sınırlayan hükümleri, evrensel hukuk ve özgürlük anlayışı içinde dikkate alınarak yeniden düzenleyecektir. " [126] ifadelerine yer verilmiştir. Yine programda; "Hukuk ve adalet anlayışımız gereği, hukukun üstünlüğü içinde devletin topluma ve bireylere dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep aidiyeti gibi sebeplerle ayırım gözetmesi söz konusu olmayacaktır." [127] denilerek ayrımcılık reddedilmiştir. Hükümet programında yapılacak yeni anayasanın özellikleri tanımlanırken de şu görüşlere yer verilmiştir.

"Anayasamızda tanımlanan laiklik ilkesi ve din ve vicdan hürriyetine etkinlik ve işlerlik kazandırılarak, dinin, dini duyguların veya dince kutsal sayılan şeylerin siyasi veya kişisel çıkar yahut nüfuz sağlamak amacıyla istismar edilmesi veya kötüye kullanılmasını önleyebilecek bir din eğitimi ve öğretimi, Anayasamızda tanımlanan çerçevede etkinlik ve verimliliğe kavuşturulacaktır. Böylelikle, hem vatandaşlarımızın din eğitimi ve öğrenimi alanındaki beklentileri karşılanacak, hem de bu alanda yaşanan suiistimallere son verilmek mümkün olacaktır."[128]

---

[125] Adalet ve Kalkınma Partisi Tüzüğü, s. 676. http://www.akparti.org.tr/site/akparti/parti-tuzugu (7.11.2015)
[126] 58. Hükümet Programı, s. 6. http://www.akparti.org.tr/site/dosya/66517 (58inci-hukumet-programi.pdf) (4.12.2016)
[127] 58. Hükümet Programı, s. 7. (4.12.2016)
[128] 58. Hükümet Programı, s. 33. (4.12.2016)

Ancak hükümet programının tamamı incelendiğinde yukarıdaki ifadelerin dışında Alevilerin sorunları, cem evlerinin durumu vb. ile ilgili başka açıklamalara yer verilmediği belirlenmiştir.

59'uncu hükümet programında da benzer bir durum söz konusudur. Genel ifadelerle inanç ve ifade özgürlüğüne değinildiği görülmektedir.

> *"Hukuk ve adalet anlayışımız gereği, hukukun üstünlüğü içerisinde, devletin, topluma ve bireylere dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep aidiyeti gibi sebeplerle ayırım gözetmesi söz konusu olmayacaktır. Bu konular etrafında ayrımcı politikalar peşinde koşanlar, karşılarında, AKP hükümetini aşılmaz bir engel olarak bulacaklardır."*[129]

60'ıncı hükümet programında ise sadece yeni anayasadan bahsedilirken özgürlüklerden bahsedildiği belirlenmiştir.

> *"Yeni anayasa, cumhuriyetimizin değiştirilemez temel nitelikleri olan demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti ilkelerini tam olarak hayata geçirmeli, bireylerin haklarını en etkili şekilde korumalı, temel hak ve özgürlükleri İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin getirdiği ilke ve standartlarda güvence altına almalıdır."*[130]

61'inci hükümetin programında da tüm inançlara saygıdan bahsedilmiş ve

> *"Çoğulcu ve özgürlükçü bir demokrasi anlayışıyla bireylerin ve toplumdaki farklı kesimlerin bütün yönleriyle kendilerini özgürce ifade ettiği zeminlerin inşa edilmesini amaçladık. Hiç kimseye yaşam tarzı dayatmadık, tüm inançlara ve yaşam tarzlarına saygıyı ilke kabul ettik."*[131]

ifadeleri kullanılmıştır. Ayrıca bu hükümet programında ilk kez Alevi kavramına yer verilmiştir.

---

[129] 59. Hükümet Programı, s. 7. http://www.akparti.org.tr/site/dosya/66517 (59uncu-hukumet-programi.pdf) (4.12.2016)
[130] 60. Hükümet Programı, s. 4. http://www.akparti.org.tr/site/dosya/66517 (60inci-hukumet-programi.pdf) (4.12.2016)
[131] 61. Hükümet Programı, s. 7. http://www.akparti.org.tr/site/dosya/66517 (61inci-hukumet-programi.pdf) (4.12.2016)

"Bütün etnik gruplara, müslim veya gayrimüslim, Sünni veya Alevi, başörtülü veya başı açık, yoksul veya zengin, kadın veya erkek, engelli veya engelsiz, şu veya bu siyasi görüşten tüm vatandaşlarımıza aynı nazarla bakıyor, her bir bireyin temel hak ve özgürlüğünü en ileri düzeyde hayata geçireceği bir ortamı hedefliyoruz."[132]

62. hükümet programında aynı durum vurgulanmıştır;

" Onun için, daha ilk hükümet programlarında bugüne kadar hep özgürlük, güvenlik dengesi dedik. Şimdi bir kez daha söylüyoruz, Türkiye'de düşünce özgürlüğü, inanç özgürlüğü, ifade özgürlüğü, girişim özgürlüğü AKP hükümetlerinin teminatı altındadır."[133]

denilerek bu konuda duyarlı oldukları belirtilmiştir. Ayrıca bu hükümet programında da Alevi kavramının geçtiğini ve artık kimliklerini gizlemek zorunda kalmadıklarının belirtildiği görülmektedir.

"Hükümetlerimiz, temel hak ve özgürlüklerin doğumla elde edildiği ve evrensel nitelikte olduğu; yani zamana, mekana, kültüre veya inanca bağlı olarak hak ve özgürlüklerde ayrımcılık yapılamayacağı gerçeğine inanır. Hukuk devleti anlayışımız, vatandaşlarımızın hak ve özgürlüklerini kullanırken devlet merkezli herhangi bir engellemeye takılmamalarını öngörmektedir. Bu nedenle, hukuk devletinin hedefi vatandaşın temel hak ve özgürlüklerini garanti altına almak, bunların kullanımını kısıtlayan engelleri ortadan kaldırmayı sağlamak olmalıdır. Bu anlayış, vatandaşın hak ve özgürlüklerini devlete ve diğer güç merkezlerine karşı korumayı gerektirmektedir. Bu anlayışımızın bir yansıması olarak, artık devlet kapılarından geri çevrilen başörtülü kızlarımız, anadilini konuştuğu için zulüm gören kardeşlerimiz yok. Alevi vatandaşlarımız artık kimliklerini gizlemek zorunda kalmıyor. ….Bütün etnik, mezhebi ve dini kesimlere, başörtülü veya başı açık, köylü veya şehirli, kadın veya erkek, yoksul veya zengin, şu veya bu siyasi görüşten tüm vatandaşlarımıza eşit mesafede duruyor, her bir bireyin temel hak ve özgürlüğünden en ileri derecede yararlanacağı bir Türkiye'yi hedefliyoruz. Etnik, dini ve mezhepsel aidiyetlerden önce tarihdaşlık ve vatandaşlık anlayışını benimsiyoruz."[134]

---

[132] 61. Hükümet Programı, s. 10. http://www.akparti.org.tr/site/dosya/66517 (61inci-hukumet-programi.pdf) (4.12.2016)
[133] 62. Hükümet Programı, s. 12. http://www.akparti.org.tr/site/dosya/66517 (62nci-hukumet-programi.pdf) (4.12.2016)
[134] 62. Hükümet Programı, s. 21. (4.12.2016)

Tüm bunlara ek olarak bu programda ilk kez Alevilerin kanaat önderleriyle de görüşülerek sorunların çözümüne çalışılacağı belirtilmiştir.

> *" Hükümetimiz, Yeni Türkiye'yi inşa misyonu doğrultusunda diğer toplumsal kesimler gibi, Alevi vatandaşlarımızın da inanç ve kültür temelli taleplerini karşılamayı hedeflemektedir. Hükümetimiz bu süreci Alevi vatandaşlarımızın kanaat önderleri ve temsilcileriyle koordine ederek yürütmeye devam edecektir."*[135]

Ancak verilen bu sözlere rağmen yapılan seçimlerde AKP istediği oy oranını yakalayamamış ve tek başına hükümet kurmayı başaramamıştır. 63. hükümet bir erken seçim hükümeti olarak kurulmuş ve herhangi bir program açıklamadan seçime kadar ülkeyi yönetmiştir. Yapılan erken seçimde AKP tekrar hükümet kurma çoğunluğuna ulaşmıştır.

64. hükümet programında da benzer ifadelere yer verildiği görülmektedir. Özellikle inanç ve ifade özgürlüğüne atıf yapılarak ;

> *" Bu çerçevede düşünce, inanç, ifade ve girişim özgürlüğü insan onurunun ve kimliğinin ayrılmaz bir parçasıdır ve anayasal koruma altındadır. Bu özgürlükleri sınırlayan yegane unsur, eşit haklara sahip diğer vatandaşların özgürlük alanları ve onurlarıdır."*[136]

ifadeleri kullanılmıştır. Ayrıca programda Alevilerle diyalog kurulmasına yönelik çalışmalara atıf yapılarak ilk kez cem evlerine hukuki statü tanınmasından bahsedilmiştir.

> *"Etnik, dini ve mezhepsel aidiyetlerden önce, milletimizin temel değerlerinin yoğrulduğu tarihi yolculuktaki birlikteliğimizi ve eşit vatandaşlık anlayışını benimsiyoruz. Bu anlayışla, devletin bütün toplumsal kesimlerle hakkaniyet ölçüsünde, eşitlik temelinde demokratik bir ilişki geliştirmesini sağlayacak; toplumsal zenginliğimizin tüm unsurlarını çoğulcu bir yaklaşımla kucaklamaya devam edeceğiz. Herkesin temel hak ve özgürlüklerden en ileri derecede yararlanacağı bir Türkiye'yi hedefliyoruz. Bu hedefimiz doğrultusunda, toplumdaki her bireyin yaşam tarzını*

[135] 62. Hükümet Programı, s. 22. http://www.akparti.org.tr/site/dosya/66517 (62nci-hukumet-programi.pdf) (4.12.2016)
[136] 64. Hükümet Programı, s. 18. http://www.akparti.org.tr/site/dosya/66517 (64uncu-hukumet-programi.pdf) (4.12.2016)

güvence altına alan bir yaklaşımı benimsiyoruz. Bu bağlamda; geleneksel irfan merkezleri ve Alevi vatandaşlarımızın inanç ve kültür temelli talepleri karşılanacaktır. Cemevleri, eğitim sisteminde bilgilendirme, üniversitelerde araştırma ve uygulama merkezleri oluşturma gibi çeşitli konularda Alevi kanaat önderleri ile diyalog içinde demokratik uzlaşı temelinde gerekli adımları atacağız. Geleneksel irfan merkezleri ve cemevlerine hukuki statü tanıyacağız."[137]

Programda yapılması planlanan yeni anayasa çalışmalarında da benzer hedeflerin gözetildiğine vurgu yapılarak; "Türkiye'nin yeni anayasasında temel hak ve hürriyetlerin, demokrasinin, hukukun üstünlüğü ilkesinin, düşünce ve inanç özgürlüğünün dayanağı toplumsal meşruiyet olacaktır."[138] denilmiştir. Bu bölümde özellikle; "Yeni ve sivil anayasamız, bireysel hak ve özgürlükleri esas alırken, Türkiye'nin birikimi üzerine inşa edilecek, taraf olduğumuz uluslararası normları gözeterek demokratik bir anlayışla hazırlanacaktır." [139] denilerek uluslararası kabullere de atıf yapıldığı görülmektedir.

Son hükümet programı olan 65. hükümet programında da benzer niteliklere vurgu yapılarak;

"Farklılıklarımız zenginliğimizdir. Tüm vatandaşlarımızın bu anlamda inancına, diline, kültürüne, değerlerine, yaşam tarzına ve diğer tüm farklılıklarına saygı göstermeyi sürdüreceğiz. İnsani kalkınmayı esas alarak, hak ve özgürlüklerin alanını genişletmeye devam edeceğiz."[140]

ifadeleri kullanılmıştır. Bu programda da yeni yapılacak anayasa çalışmalarındaki hedefler açıklanırken düşünce ve inanç özgürlüğüne vurgu yapıldığı görülmektedir.

"Cumhuriyetimizin 100. Yılı olan 2023'e yürürken, önceliğimiz; özgürlükçü, demokratik, sivil, milli ve hukukun üstünlüğüne dayanan bir anayasaya sahip olmasını sağlamaktır. Bu değerler üzerine inşa edilecek yeni anayasal düzenimizin en temel ilkesi, ahlaki referansı 'insan onuru ve haysiyeti' olacaktır. Yeni anayasal düzenimizin

---

[137] 64. Hükümet Programı, s. 20. http://www.akparti.org.tr/site/dosya/66517 (64uncu-hukumet-programi.pdf) (4.12.2016)
[138] 64. Hükümet Programı, s. 24. (4.12.2016)
[139] 64. Hükümet Programı, s. 24. (4.12.2016)
[140] 65. Hükümet Programı, s. 9. https://www.akparti.org.tr/site/haberler/65.-hukumet-programi/84149#1 (24.06.2016)

odağında insan hak ve özgürlükleri yer alacaktır. Bu çerçevede düşünce, inanç, ifade ve girişim özgürlüğünü sınırlayan yegane unsur, eşit haklara sahip diğer vatandaşların özgürlük alanlarıdır."[141]

Yeni dönemde yapılması planlanan çalışmalara yer verilirken de;

"Bu dönemde de etnik kimliği, mezhebi ve inancı ne olursa olsun herkesi bağrına basan, onları eşit vatandaşlık ile evrensel ilke ve değerler temelinde demokratik bir ortak yaşam bilincine ulaştıran bir anlayışı, daha güçlü bir şekilde hayata geçireceğiz."[142]

ifadeleri kullanılarak ayrımcılığa karşı olunduğuna vurgu yapılmıştır. Ayrıca 62. ve 64. programlarda da yer aldığı gibi Alevilere yönelik destek ve diyalog çalışmalarının gerçekleştirileceği belirtilmiştir.

"Herkesin hak ve özgürlüklerden en ileri derecede yararlanacağı bir Türkiye'yi hedefliyoruz. Bu hedefimiz doğrultusunda, toplumdaki her bireyin yaşam tarzını güvence altına alan bir yaklaşımı benimsiyoruz. Bu bağlamda; geleneksel irfan merkezleri ve Alevi vatandaşlarımız dahil olmak üzere farklı öğretilerin ihtiyaçlarının karşılanmasına destek olacağız. Bu amaca yönelik üniversitelerdeki araştırma ve uygulama merkezlerinin sayısını artıracağız. Kanaat önderleri ile diyalog içinde demokratik uzlaşı temelinde gerekli adımları atacağız."[143]

Özet olarak belirtilecek olursa tüm AKP hükümeti programlarında düşünce, ifade, din ve inanç özgürlüklerine az ya da çok yer verildiği görülmektedir. Ancak Alevilerle ilgili açıklamaların sadece 62., 64. ve 65. hükümet programlarında bulunduğu belirlenmiştir. Bu ifadelerin de Alevilerin yıllardır talep ettikleri sorunların çözümü için yeterli görülmediği Alevi toplumunun tepkilerinden anlaşılmaktadır.

[141] 65. Hükümet Programı, s. 15.
https://www.akparti.org.tr/site/haberler/65.-hukumet-programi/84149#1 (24.06. 2016)
[142] 65. Hükümet Programı, s. 16. (24.06. 2016)
[143] 65. Hükümet Programı, s. 17. (24.06. 2016)

1.3.1.4. Seçim Beyannamelerinde Alevilere Yaklaşımı

Adalet ve Kalkınma Partisi kurulduğu tarih itibarı ile üç yerel seçime (2004, 2009 ve 2014) ile beş genel seçime (2002, 2007, 2011, 2015/Haziran ve 2015/Kasım) katılmıştır. Yerel seçimler yöresel bilgiler ve vaatler içerdiğinden sadece genel seçim beyannameleri ele alınmıştır. Partinin internet ortamından ulaşılan Seçim beyannamelerinin eski tarihli olanların Tanıtım ve Medya Başkanlığı tarafından Şubat-2015 tarihinde düzenlenerek yayımlandığı belirtilmektedir.

2002'deki AKP seçim beyannamesi incelendiğinde 138 sayfadan oluştuğu ve içeriğinde Alevilikle ilgili hiçbir beyanın bulunmadığı görülmektedir. Beyannamede " 2.Temel hak ve özgürlükler " bölümünde ise düşünce, ifade, inanç özgürlüğüne yönelik ifadeler yer almaktadır. Aşağıda bu bölümler verilmektedir.

> *" Toplumumuzda kısır çekişmelere yol açan, din, mezhep, cinsiyet, etnik ayırımcılık konularındaki tartışmalı uygulamaların temelinde, hak ve özgürlükler konusundaki eksiklikler yatmaktadır. Demokrasimizi evrensel düzeye taşıyacak 'insan haklarına dayanan' devlet anlayışının yerleşmesiyle bu kısır çekişmeler sona erecektir. "*[144]
>
> *"Temel hak ve özgürlükler konusunda, toplumun değişik kesimlerinin sorunlarına ve taleplerine karşı duyarlı olacak, bu alanda çifte standartlara, kısır çekişmelere ve siyasi istismarlara izin vermeyecektir."*[145]
>
> *"Yaşama ve mülkiyet hakkını, düşünce, ifade, inanç, teşebbüs ve örgütlenme özgürlüğünü sınırlayan hükümler, evrensel hukuk ve özgürlük anlayışı dikkate alınarak yeniden düzenleyecektir."*[146]

Sonuç olarak AKP'nin katıldığı ilk genel seçimdeki beyannamesinde inanç özgürlüğü konusunda kısa ve genel ifadelere yer verildiği söylenebilir.

2007 AKP Seçim Beyannamesi internet ortamında yayımlanan formatıyla 254 sayfadan oluşmaktadır. 2007 seçim beyannamesinde de aynı 2002'deki gibi Alevilikle ilgili bir içerik yer almamaktadır. Demokrasi ve hukuk devleti başlığı ile temel hak ve özgürlükler başlığı içeriğinde aşağıdaki ifadeler yer almaktadır.

---

[144] Adalet ve Kalkınma Partisi 2002 Seçim Beyannamesi, s. 30. http://www.akparti.org.tr/upload/documents/2002-beyanname.pdf (7.11.2015)
[145] Adalet ve Kalkınma Partisi 2002 Seçim Beyannamesi, s. 30. (7.11.2015)
[146] Adalet ve Kalkınma Partisi 2002 Seçim Beyannamesi, s. 31. (7.11.2015)

"*Demokrasi bir hak ve özgürlükler rejimidir. Bu açıdan laiklik, farklı yaşam tarzları için özgürleştirici bir modeldir ve toplumsal barış kuralıdır. Kimse dini inanç ve kanaatlerinden ötürü suçlanamayacağı gibi, hiç kimse devletin düzenini dini inanç ve anlayışına dayandırmaya da zorlayamaz."*[147]

"Anayasamızın 2.nci maddesinin gerekçesinde de belirtildiği üzere laiklik, 'her ferdin istediği inanca ve mezhebe sahip olabilmesi, ibadetini yapabilmesi ve dini inançlarından dolayı diğer vatandaşlardan farklı bir muameleye tabi kılınmaması'dır."[148]

"Din, mezhep, cinsiyet, etnik ayırımcılık konularındaki tartışmalı uygulamaların temelinde, hak ve özgürlükler konusundaki eksiklikler yatmaktadır. Demokrasimizi evrensel düzeye taşıyacak 'insan haklarına dayanan' devlet anlayışının yerleşmesiyle bu eksiklik giderilecektir."[149]

Bu seçim beyannamesinde de bir öncekinde olduğu gibi genel ifadelerle laiklik, temel hak ve özgürlükler ile inanç özgürlüğüne kısaca değinildiği görülmektedir.

2011 AKP Seçim Beyannamesi'nin internet ortamındaki formatı 298 sayfadan oluşmaktadır. 2011 seçim beyannamesinde de bir öncekilerde olduğu gibi Alevilikle ilgili bir içerik yer almamaktadır. Sadece ilk başlarda yer alan İleri Demokrasi bölümünde aşağıdaki ifadeler yer almaktadır.

"Çoğulcu ve katılımcı demokrasi, tüm vatandaşların devletin imkanlarından ve kaynaklarından eşit ve adil bir biçimde yararlanması ve herkesin hayat tarzına, kültürüne ve inancına saygı gösterip kendilerini ifade edebilmelerine imkan sağlanması anlamına gelir. Bunun için, AKP siyasetinde kendi insanından korkan, her farklılığı düşmanlık olarak gören, milletin sesine kulak vermeyen ceberrut siyaset anlayışına yer yoktur." [150]

[147] Adalet ve Kalkınma Partisi 2007 Seçim Beyannamesi, s. 20. http://www.akparti.org.tr/upload/documents/2007-beyanname.pdf (7.11.2015)
[148] Adalet ve Kalkınma Partisi 2007 Seçim Beyannamesi, s. 20. (7.11.2015)
[149] Adalet ve Kalkınma Partisi 2007 Seçim Beyannamesi, s. 24. (7.11.2015)
[150] Adalet ve Kalkınma Partisi 2011 Seçim Beyannamesi, s. 20. http://www.akparti.org.tr/upload/documents/2011-beyanname.pdf (7.11.2015)

Yukarıda da görüldüğü çok genel ifadelerle demokraside inanca saygının önemine değinilmektedir. Burada dikkat çekilen vurgu her farklılığı düşman görmemek üzerindedir. Ancak bir sonraki seçim için hazırlanan beyannamede ise bu konuya yer verildiği görülmektedir.

7 Haziran 2015 seçimleri için hazırlanan AKP Seçim Beyannamesi ise internet ortamında 380 sayfadan oluşmaktadır. 2015 seçim beyannamesinde diğer beyannamelerden farklı olarak hem Alevilik kavramı hem de Alevi Çalıştaylarına ilişkin ifadeler bulunmaktadır. Seçim beyannamesinin 1. Bölümü olan "Demokratikleşme ve Yeni Anayasal Sistem" başlığı altında yer alan Temel Hak ve Özgürlükler bölümünde farklı şekillerde konuya değinilmiştir. Aşağıda bununla ilgili bölümlere yer verilmiştir.

> *"Yeni Türkiye'de şiarımız; etnik kimliği, mezhebi ve inancı ne olursa olsun herkesi bağrına basan, onları eşit vatandaşlık ile evrensel ilke ve değerler temelinde demokratik bir ortak yaşam bilincine ulaştıran bir anlayışı, daha güçlü bir şekilde hayata geçirmektir."*[151]
>
> *"Farklı dillerin yanı sıra, farklı inanç ve mezhepler konusunda da cesur adımlar attık. İlk defa "Alevi Çalıştayları" düzenleyerek, İslam inancının farklı yorumlarının daha özgür bir ortamda tartışılmasına ve sorunlarının demokratik bir ortamda aşılmasına zemin hazırladık."*[152]
>
> *"Bütün etnik, mezhebi ve dini kesimlere, başörtülü veya başı açık, köylü veya şehirli, kadın veya erkek, yoksul veya zengin, şu veya bu siyasi görüşten tüm vatandaşlarımıza eşit mesafede duruyor; her bir bireyin temel hak ve özgürlüklerden en ileri derecede yararlanacağı bir Türkiye'yi hedefliyoruz."*[153]
>
> *"Etnik, dini ve mezhepsel aidiyetlerden önce, milletimizin temel değerlerinin yoğrulduğu tarihi yolculuktaki birlikteliğimizi ve eşit vatandaşlık anlayışını benimsiyoruz. Bu anlayışla, devletin, bütün toplumsal kesimlerle hakkaniyet ölçüsünde, eşitlik temelinde ve demokratik bir ilişki geliştirmesini sağlayacak; toplumsal zenginliğimizin tüm unsurlarını çoğulcu bir yaklaşımla kucaklamaya devam edeceğiz."*[154]

---

[151] Adalet ve Kalkınma Partisi Haziran 2015 Seçim Beyannamesi, s. 18. http://www.akparti.org.tr/2015-secim-beyannamesi-20nisan.pdf (7.11.2015)
[152] Adalet ve Kalkınma Partisi Haziran 2015 Seçim Beyannamesi, s. 21. (7.11.2015)
[153] Adalet ve Kalkınma Partisi Haziran 2015 Seçim Beyannamesi, s. 24 - 25. (7.11.2015)
[154] Adalet ve Kalkınma Partisi Haziran 2015 Seçim Beyannamesi, s. 25. (7.11.2015)

"Toplumdaki her bireyin yaşam tarzına gösterdiğimiz saygıyı, bundan sonra da özenle devam ettireceğiz. "[155]

"Cemevleri, eğitim sisteminde sağlıklı bilgilendirme, üniversitelerde araştırma ve uygulama merkezleri oluşturma gibi çeşitli konularda Alevi kanaat önderleri ile diyalog içinde demokratik uzlaşı temelinde gerekli adımları atacağız."[156]

"Yeni Türkiye'nin yeni anayasasında temel hak ve hürriyetlerin, demokrasinin, hukukun üstünlüğü ilkesinin, düşünce ve inanç özgürlüğünün dayanağı toplumsal meşruiyet olacaktır." [157]

"Yeni anayasamız, bireysel hak ve özgürlükleri esas alırken, Türkiye'nin birikimi üzerine inşa edilecek, taraf olduğumuz uluslararası normları gözeterek demokratik bir anlayışla hazırlanacaktır."[158]

"Yeni anayasa, milletimizin kültürel ve toplumsal çeşitliliğini tanıyan, herhangi bir etnik veya dini kimliğe referans yapmayan bir vatandaşlık tanımını esas alacaktır." [159]

Yukarıdaki alıntılar incelendiğinde ilk kez AKP seçim beyannamesinde açık ve net şekilde Aleviler ve cem evleri kavramlarına yer verilmesinin yanı sıra bireysel hak ve özgürlükler, inanç özgürlüğü vb. alanlarına vurgu yapılmıştır. Bu yaklaşımın toplumda yükselen uzlaşmacı tavra duyulan gereksinimleri karşılamaya yönelik olduğu düşünülmektedir. Tüm yapılacak icraatlar için 2023'ü hedef göstermeleri ve yeni yapılacak anayasaya atıfta bulunulması da dikkat çekicidir.

Yukarıdaki beyannamede verilen tüm vaatlere rağmen AKP 7 Haziran 2015 genel seçimlerinde istediği oy oranına ulaşamamıştır. Kurulduğu 2001 yılından itibaren girdiği tüm genel seçimlerde (2002, 2007 ve 2011) mecliste hükümet kuracak çoğunluğa ulaşmış olan parti yaşadığı bu sorunu aşmak amacıyla koalisyon kurmayı denemişse de olmamış ve "Erken seçim" kararı alınmıştır. Kurulan seçim hükümeti de ülkeyi 1 Kasım'da yeniden seçime taşımıştır. Bu yeni beyanname internet ortamında 300 sayfadan oluşmaktadır. 2015 Kasım dönemi seçim beyannamesinde de Alevilik kavramı, cem evleri ile Alevi Çalıştaylarına ilişkin ifadeler bulunmaktadır. Seçim beyannamesinin 1. Bölümü olan "Demokratikleşme

[155] Adalet ve Kalkınma Partisi Haziran 2015 Seçim Beyannamesi, s. 25. http://www.akparti.org.tr/2015-secim-beyannamesi-20nisan.pdf (7.11.2015)
[156] Adalet ve Kalkınma Partisi Haziran 2015 Seçim Beyannamesi, s. 25. (7.11.2015)
[157] Adalet ve Kalkınma Partisi Haziran 2015 Seçim Beyannamesi, s. 37. (7.11.2015)
[158] Adalet ve Kalkınma Partisi Haziran 2015 Seçim Beyannamesi, s. 37. (7.11.2015)
[159] Adalet ve Kalkınma Partisi Haziran 2015 Seçim Beyannamesi, s. 37. (7.11.2015)

ve Yeni Anayasal Sistem" başlığı altında yer alan Giriş kısmıyla, 1.1. Temel hak ve özgürlüklerde aşağıdaki ifadeler yer almaktadır.

> *"AKP olarak Türkiye'nin partisi olma iddiasıyla yola koyulduk, bu iddiayla yol aldık, Türkiye'nin birikmiş ve kronikleşmiş pek çok meselesini de bu anlayışla çözdük. Bunu Milletimizin beklenti ve ihtiyaçları doğrultusunda ve Milletimizin değerlerine sahip çıkarak yaptık. Hizmetlerimizi sunarken vatandaşlarımızın hangi inanç sistemine, mezhebe, kökene, kültüre ve gelir düzeyine mensup olduğuna bakmadık. Ülkemizin güçlü bir hukuk devleti olması yönünde önemli adımlar attık."*[160]
>
> *"Yeni Türkiye'de şiarımız; etnik kimliği, mezhebi ve inancı ne olursa olsun herkesi bağrına basan, onları eşit vatandaşlık ile evrensel ilke ve değerler temelinde demokratik bir ortak yaşam bilincine ulaştıran bir anlayışı, daha güçlü bir şekilde hayata geçirmektir."* [161]
>
> *"Farklı dillerin yanı sıra, farklı inanç ve mezhepler konusunda da cesur adımlar attık. İlk defa "Alevi Çalıştayları" düzenleyerek, İslam inancının farklı yorumlarının daha özgür bir ortamda tartışılmasına ve sorunlarının demokratik bir ortamda aşılmasına zemin hazırladık. "*[162]

Yukarıda verilen alıntılar AKP'nin " Neler yaptık" başlığı altında özetlenen Alevilere yönelik çalışmaları içermektedir. Bu bölümde söylenenler 7 Haziran seçim beyannamesindeki ifadelerle benzerlik göstermektedir. Daha sonra gelen " Neler yapacağız " bölümünde ise seçimlerden sonra yapacaklarına dair vaatleri yer almaktadır. Aşağıda bu bölüm verilmektedir.

> *"Bütün etnik, mezhebi ve dini kesimlere, başörtülü veya başı açık, köylü veya şehirli, kadın veya erkek, yoksul veya zengin, şu veya bu siyasi görüşten tüm vatandaşlarımıza eşit mesafede duruyor; her bir bireyin temel hak ve özgürlüklerden en ileri derecede yararlanacağı bir Türkiye'yi hedefliyoruz."*[163]
>
> *"Etnik, dini ve mezhepsel aidiyetlerden önce, milletimizin temel değerlerinin yoğrulduğu tarihi yolculuktaki birlikteliğimizi ve eşit vatandaşlık anlayışını benimsiyoruz. Bu anlayışla, devletin, bütün toplumsal kesimlerle hakkaniyet ölçüsünde, eşitlik temelinde ve demokratik bir ilişki geliştirmesini sağlayacak; toplumsal*

[160] Adalet ve Kalkınma Partisi Kasım 2015 Seçim Beyannamesi, s. 15. http://www.akparti.org.tr/1-kasim-secim-beyannamesi-rgb-rev-06-10-15.pdf (7.11.2015)
[161] Adalet ve Kalkınma Partisi Kasım 2015 Seçim Beyannamesi, s. 16. (7.11.2015)
[162] Adalet ve Kalkınma Partisi Kasım 2015 Seçim Beyannamesi, s. 18. (7.11.2015)
[163] Adalet ve Kalkınma Partisi Kasım 2015 Seçim Beyannamesi, s. 21. (7.11.2015)

zenginliğimizin tüm unsurlarını çoğulcu bir yaklaşımla kucaklamaya devam edeceğiz."[164]

"Toplumdaki her bireyin yaşam tarzına gösterdiğimiz saygıyı, bundan sonra da özenle devam ettireceğiz. "[165]

"Toplumsal uzlaşma hedefi doğrultusunda bütün kimlikleri ve yaşam tarzlarını bir zenginlik olarak devam ettirecek politikalarımızı sürdüreceğiz."[166]

"Cemevleri, eğitim sisteminde sağlıklı bilgilendirme, üniversitelerde araştırma ve uygulama merkezleri oluşturma gibi çeşitli konularda Alevi kanaat önderleri ile diyalog içinde demokratik uzlaşı temelinde gerekli adımları atacağız."[167]

"Bu noktada, geleneksel irfan merkezleri ve cemevlerine hukuki statü tanıyacağız. Aynı şekilde, geleneksel irfan merkezlerinin ve cemevlerinin ihtiyaçlarının karşılanması için 5393 sayılı Belediye Kanunu, 3194 sayılı İmar Kanunu ile 6446 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu'nda gerekli değişiklikleri yapacağız." [168]

Yukarıdaki bölümde de ilk başta söylenenler bir önceki seçim beyannamesi (7 Haziran) ile benzerlik göstermektedir. Ancak son paragrafta belirtilen cem evlerine hukuki statü tanınması ve ihtiyaçlarının karşılanması için gerekli değişikliklerin yapılacağı vaadi seçim beyannamelerinde bir ilktir. Bu vaadin farklı şekillerde yorumlanabileceği de açıktır. Bir önceki seçimde yaşanan oy kaybı nedeniyle yeni oylara duyulan ihtiyaç ve özellikle " geleneksel irfan merkezleri " tanımlamasının altında yatan belirsizliktir. Bu tanımlamaya eğer tekke ve zaviye gibi kurumlar da girebilecekse bu durum Devrim Kanunlarının bir şekilde kaldırılması anlamına da gelebilecektir.

Ayrıca seçim beyannamesinin 1.2. Yeni Anayasa bölümünde yer alan "Neler yapacağız" kısmında ise aşağıdaki görüşlerin yer aldığı görülmektedir.

"Yeni Türkiye'nin yeni anayasasında temel hak ve hürriyetlerin, demokrasinin, hukukun üstünlüğü ilkesinin, düşünce ve inanç özgürlüğünün dayanağı toplumsal meşruiyet olacaktır."[169]

"Yeni anayasamız, bireysel hak ve özgürlükleri esas alırken, Türkiye'nin birikimi üzerine inşa edilecek, taraf olduğumuz uluslararası normları gözeterek demokratik bir anlayışla hazırlanacaktır."[170]

---

[164] Adalet ve Kalkınma Partisi Kasım 2015 Seçim Beyannamesi, s. 21. http://www.akparti.org.tr/1-kasim-secim-beyannamesi-rgb-rev-06-10-15.pdf (7.11.2015)
[165] Adalet ve Kalkınma Partisi Kasım 2015 Seçim Beyannamesi, s. 21. (7.11.2015)
[166] Adalet ve Kalkınma Partisi Kasım 2015 Seçim Beyannamesi, s. 21. (7.11.2015)
[167] Adalet ve Kalkınma Partisi Kasım 2015 Seçim Beyannamesi, s. 21. (7.11.2015)
[168] Adalet ve Kalkınma Partisi Kasım 2015 Seçim Beyannamesi, s. 21. (7.11.2015)
[169] Adalet ve Kalkınma Partisi Kasım 2015 Seçim Beyannamesi, s. 31. (7.11.2015)

"Yeni anayasa, milletimizin kültürel ve toplumsal çeşitliliğini tanıyan, herhangi bir etnik veya dini kimliğe referans yapmayan bir vatandaşlık tanımını esas alacaktır."[171]
"Yeni anayasa, toplumun herhangi bir kesiminin dışlanmasına yol açacak değer yargıları ve siyasal tercihler barındırmayacaktır. Anayasamız tüm toplumu kucaklayan, kader birliğimizi yansıtan, demokratik denge ve denetim ilişkisini esas alan bir mahiyette hazırlanacaktır."[172]

Yukarıda da görüldüğü gibi yapılacak birçok vaatler Yeni Anayasa ile ilişkilendirilmekte ve düzenlemelerin ancak onunla gerçekleştirilebileceği imajı vurgulanmaktadır. Bu durumun seçmenleri vaatlerin gerçekleşebilmesi için yeni anayasayı desteklemeye yönlendirmeye yönelik olduğu söylenebilir.

Tüm yukarıda verilen alıntıların ışığında AKP'nin 1 Kasım 2015 seçim beyannamesinin eski beyannamelerin hepsinden daha fazla Alevilik, cem evleri, inanç özgürlüğü, düşünce özgürlüğü ve toplumsal uzlaşma gibi kavramlara yer verdiği görülmektedir. Bu sonucun AKP'nin parti olarak bu kavramlara verdiği önemi mi gösterdiği yoksa yaşadığı oy kaybını azaltarak yeniden tek başına iktidar olma amacıyla mı olduğu tartışılabilir. Seçimlerden sonra AKP'nin % 49.5 oranıyla tek başına iktidarı yakalamış olmasının ikinci seçeneği ve verilen vaatlerin toplumu etkilediği görüşünü daha fazla desteklediği söylenebilir.

1.3.1.5. Diğer Parti Dokümanlarında Alevilere Yaklaşım

AKP'nin " 2023 Siyasi Vizyonu " olarak tanımladığı belgeye de aynı internet sitesinden ulaşılmıştır. 30 Eylül 2012 tarihinde hazırlanmış olan ve " Büyük Millet Büyük Güç Hedef 2023 " sloganıyla başlayan 70 sayfalık metin de aynı açılardan incelenmiştir. Aşağıdaki bölüm " Siyaset " ana başlığı altında yer almaktadır.

"Kucaklayıcı birlik siyaseti: AKP farklı siyasi çizgilerden gelen kişilerin belli değerler ve belli ilkeler üzerinde buluşma noktası olarak kendisini konumlandırmaktadır. Hareketinin merkezine tek bir dini anlayışı, mezhebi veya etnik özelliği yerleştirerek 'biz ve diğerleri' ayrımı yapan ayrışmacı kimlik siyaseti, hem siyasi alanda kutuplaşmaya sebep olmuş, hem de partilerin marjinal kalmasını sağlamıştır. AKP ise

---

[170] Adalet ve Kalkınma Partisi Kasım 2015 Seçim Beyannamesi, s. 31.
http://www.akparti.org.tr/1-kasim-secim-beyannamesi-rgb-rev-06-10-15.pdf (7.11.2015)
[171] Adalet ve Kalkınma Partisi Kasım 2015 Seçim Beyannamesi, s. 31. (7.11.2015)
[172] Adalet ve Kalkınma Partisi Kasım 2015 Seçim Beyannamesi, s. 31. (7.11.2015)

bütün toplum kesimlerinin her türlü meselesini siyasetinin konusu yapmış, genel bir demokratikleşme çerçevesinde temel sorunların çözülebilmesi için uğraşmıştır."[173]

Metinde vurgulanan ayrışmacılığa karşı olma durumu AKP'nin demokratikleşme sürecine atıf yapmaktadır. Parti buradan eski anayasanın yetersiz kaldığı noktasına ulaşmakta ve yeni bir anayasayı sorunların çözümü için önermektedir. Bu amaçla " Yeni Anayasa " başlığı altında şunlar ifade edilmektedir;

"Temel hak ve hürriyetler, demokrasi, hukuk devleti, düşünce ve inanç özgürlüğü gibi kavramlar, 1982 Anayasası'nda evrensel anlamlarıyla yer almamaktadır. Anayasa'da dar anlamlarıyla, çok sınırlı ve kendine özgü şekilde yer almaktadır."[174]

"12 Haziran 2011 seçimlerinden önce oy hesaplarıyla bütün partiler yeni anayasa projeleriyle milletin önüne çıkmıştır. Geç de olsa herkesin yeni anayasa zaruretini idrak etmesi önemli bir gelişmedir. Bu gelişmenin neticesinde 12 Haziran seçimleri sonrası oluşan parlamentoda yeni anayasa hazırlığı süreci başlamıştır. AKP yeni anayasa hazırlanma sürecinde de öncülük etmiş, yapıcı ve yol açıcı olmuştur. Anayasa değişiklikleri için TBMM Anayasa Komisyonu yerine yeni bir komisyon önermiştir. Zira TBMM Anayasa Komisyonu'nda siyasi partiler milletvekili sayıları oranlarıyla temsil edildiğinden ve çoğunluk AKP'de bulunduğundan, diğer partilerin gerçek bir katılım sağlayamayacağı düşünülmüş, bütün partilerin gönüllü katılacağı ve gerçek katkı sunabileceği her partiden 3 temsilcinin bulunduğu bir Uzlaşma Komisyonu AKP tarafından önerilmiştir. Yani yeni anayasa fikrinin olduğu kadar yeni anayasa yapım sürecinin de mimarı AKP'dir."[175]

Yukarıdaki metinden de görülebildiği gibi toplumu kucaklamanın, hak ve özgürlüklere, düşünce ve inanç hürriyetine kavuşmanın yolu yeni anayasadan geçmektedir.

Ayrıca vizyon belgesinde yer alan "Temel Hak ve Özgürlükler" bölümünde de Laiklik ve inanç özgürlüğü ile ilgili aşağıdaki görüşler yer almaktadır.

"Temel hak ve özgürlükler bağlamında laiklik ilkesine bakışımızı da bir kez daha vurgulamak istiyoruz. Laiklik, devletin tüm dinlere ve inanç gruplarına karşı eşit mesafede durduğu, kimsenin inancından dolayı baskı altında tutulmadığı, hiçbir dini inanışın diğerine hakim kılınmadığı, inanç özgürlüğünün demokrasinin olmazsa

[173] Adalet ve Kalkınma Partisi 2023 Siyasi Vizyonu, s. 7. http://www.akparti.org.tr/upload/documents/akparti2023siyasivizyonuturkce.pdf (7.11.2015)
[174] Adalet ve Kalkınma Partisi 2023 Siyasi Vizyonu, s. 17. (7.11.2015)
[175] Adalet ve Kalkınma Partisi 2023 Siyasi Vizyonu, s. 18. (7.11.2015)

olmazlarından kabul edildiği bir ilke olarak anlaşılmalıdır. Bu ilkeden hareketle AKP, laikliği toplumdaki tüm inanç ve görüşler karşısında devletin tarafsızlığı olarak görmektedir. AKP laikliği, dinsizlik veya din karşıtlığı olarak görmemekte, laikliğin din karşıtı gösterilerek örselenmesine karşı çıkmakta ve laikliği bütün dinlerin ve inançların teminatı olarak görmektedir. "[176]

"AKP, laikliği, din ve vicdan hürriyetinin, her türlü din ve inanç mensuplarının ibadetlerini rahatça icra etmelerinin, dini kanaatlerini açıklayıp bu doğrultuda yaşamalarının ve inançsız insanların da hayatlarını bu doğrultuda tanzim etmelerinin sigortası, bir özgürlük ve barış ilkesi olarak görmektedir. AKP, kutsal dini değerlerin istismar edilerek siyaset malzemesi yapılmasını dinin siyasi, ekonomik veya başka çıkarlara alet edilmesini reddeder. Farklılıkların bir arada yaşatılmasını hedefleyen demokratik bir ülkede inançlarından dolayı insanları baskı altında tutmak, çoğulculuğu, birlikte yaşama arzusunu, hoşgörü ve diyalogu ortadan kaldıracaktır. AKP, dindar insanları rencide eden tavır ve uygulamaları ve onların, dini yaşayış ve tercihlerinden dolayı farklı muameleye tabi tutulmalarını veya dini kullanarak farklı düşünen ve yaşayan insanlar üzerinde baskı kurulmasını kabul etmez ve bu tür yaklaşımları antidemokratik, insan hak ve özgürlüklerine aykırı bulur."[177]

Daha önce de belirtildiği gibi bu bölümde AKP din ve inanç özgürlüğü ile laiklik kavramına sıklıkla vurgu yapmaktadır. Ancak buradaki dindar insanlara yönelik rencide edici tavırlara yönelik uyarı da dikkat çekicidir.

Metinde yer alana ve AKP'nin demokratik açılımla başlattığı demokratikleşme hamlesi olarak tanımladığı "Milli Birlik ve Kardeşlik Süreci" başlıklı bölümde ise din, inanç ve etnik ayrımcılığa karşı oldukları belirlenerek aşağıdaki ifadelere yer verilmiştir.

"Bütün dini, etnik, sosyoekonomik ve kültürel hakların özgürce kullanılabilmesi için her tedbir bu dönemde alınmıştır. Ülkemizde, geçmişte devletin ötekileştirici uygulamalarına maruz kalmış olan din, inanç ve etnik bütün kesimlerin tekrar bu millete, devlete ve topluma aidiyet duygularını güçlendirmek için yeni politikalar ve düzenlemeler hayata geçirilmiştir. AKP takip ettiği kucaklayıcı birlik siyaseti ile bütün etnik ve inanç kesimlerinin karşılaştığı sorunların aşılması için Milli Birlik ve Kardeşlik

[176] Adalet ve Kalkınma Partisi 2023 Siyasi Vizyonu, s. 24.
http://www.akparti.org.tr/upload/documents/akparti2023siyasivizyonuturkce.pdf (7.11.2015)
[177] Adalet ve Kalkınma Partisi 2023 Siyasi Vizyonu, s. 25. (7.11.2015)

sürecini başlatmış, böylece Türkiye'nin toplumsal dokusunu aşındıran kronik sorunların çözümü için çok boyutlu politikaları yürürlüğe koymuştur."[178]

Tüm yukarıdaki alıntıların ışığında AKP'nin 2023 Siyasi Vizyonu belgesinde Alevilik, cem evleri gibi kavramlara yer verilmediği görülmektedir. Ancak sınırlı da olsa inanç özgürlüğü, düşünce özgürlüğü ve toplumsal uzlaşma gibi kavramlara değinildiği görülmektedir.

AKP'nin aynı internet sitesinde İcraatlar başlığı altında yer alan ve Türkiye Genel İcraatları kitabı olarak tanımlanan 777 sayfalık bir broşür de yer almaktadır. Bu broşür Mayıs 2015 tarihinde hazırlanmış olup " Millete Hizmet Yolunda 13. Yıl " başlığıyla, renkli, resimli ve kısa kısa yapılan icraatların anlatıldığı bir kitapçıktır. Metin incelendiğinde sadece aşağıdaki bilgilere yer verildiği görülmektedir. Yazım stili metinden aynen alındığı için değiştirilmemiştir. Bu icraatlar kitapçığında ilk başta yer alan " Demokratikleşme " başlığı altında sadece aşağıdaki veriler bulunmaktadır.

"DİN VE İNANÇ ÖZGÜRLÜĞÜNÜN GÜVENCELERİNİ ARTIRDIK
Demokratikleşme Paketi ile kişilerin bireysel ibadetlerinin ve dini inançlarının gereklerini yerine getirmelerinin engellenmesini yaptırıma bağladık."[179]
"NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
Toplumsal değerlerle barışık bir devlet anlayışının yansıması olarak, Nevşehir Üniversitesi'nin adı, yasal düzenlemeyle, 13. Yüzyıl'da yaşamış büyük mutasavvıf Hacı Bektaş Veli'nin isminin eklenmesiyle 'Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi' olarak değiştirilmiştir."[180]

Yukarıdaki metinden de görülebildiği gibi din ve inanç özgürlüğü kısa bir açıklama ile verilmiş ve devam eden sayfada verilen üniversite adının değiştirilmesi de sanki bu özgürlüğün bir devamı gibi sunulmuştur. Kitapçığın ilerleyen bölümlerinde bulunan "Ekonomi" başlığının altında ise inançlara sadece şu şekilde atıfta yapılmıştır.

---

[178] Adalet ve Kalkınma Partisi 2023 Siyasi Vizyonu, s. 26.
http://www.akparti.org.tr/upload/documents/akparti2023siyasivizyonuturkce.pdf (7.11.2015)
[179] Adalet ve Kalkınma Partisi Türkiye Genel İcraatları, s. 30.
http://images.teskilat.akparti.org.tr/uploads/documents/genel-icraat-kitabi.zip (7.11.2015)
[180] Adalet ve Kalkınma Partisi Türkiye Genel İcraatları, s. 31. (7.11.2015)

"Cumhuriyet Tarihinde ilk kez milletin talepleri, öncelikleri ve inançları hükümet politikaları ile bu derecede güçlü bir uyum arz etmiştir."[181]

Aleviliğe, cem evlerine hiçbir şekilde yer verilmeyen kitapçıkta " Avrupa Birliği " başlığı altındaki bölümde ise din ve ibadet konusunda şöyle denilmiştir.

"FARKLI İNANÇ GRUPLARIMIZLA HEP BİRLİKTE TÜRKİYE'YİZ
AB üyesi ülkelerde hoşgörüsüzlüğe ve ayrımcılığa doğru yönelen dinler arası ilişkiler, Türkiye'de tam tersi yönde gelişmiştir.
2006 yılından itibaren farklı inanç gruplarına mensup vatandaşlarımızla yakın diyalog kurmak maksadıyla çeşitli cemaat temsilcileri ve ruhani liderler ile Bakanlık düzeyinde görüşmeler yapılmakta, geçmişten gelen sıkıntılar elbirliğiyle giderilmektedir."[182]
"KAMUDA BAŞÖRTÜ YASAĞINI KALDIRDIK
30 Eylül 2013 tarihinde açıklanan Demokratikleşme Paketi çerçevesinde, kamu kurumlarında ayrımcılık içeren uygulamalara son verecek şekilde başörtü yasağını kaldırdık. Böylelikle din ve ibadet özgürlüğü ve ayrımcılıkla mücadele alanlarında bireysel hak ve özgürlüklerin korunması ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) normları çerçevesinde önemli bir adım atılmıştır."[183]

Metin incelendiğinde Avrupa Birliği'ne uyum çalışmaları amacıyla yapılan cemaat temsilcileri ve ruhani liderlerle gerçekleştirilen toplantılarla sorunun elbirliğiyle giderildiği mesajı verilmektedir. Ayrıca din ve ibadet özgürlüğüne yönelik atılan önemli bir adımında " kamuda başörtüsü yasağını kaldırmak" olduğu vurgulanmaktadır. Bu vurgulananların ve söylenilenlerin Alevilerin ya da diğer mezheplerin/dinlerin (Süryani, Yahudi, Ermeni vb.) karşılaştığı sorunlarla ve inanç özgürlüğü ile ilişkisi tartışılabilir. Sonuç olarak Türkiye Genel İcraatları kitapçığında Alevilere yönelik hiçbir atfın bulunmadığı söylenebilir.

İnternet ortamında yer alan "Hedef 2023" [184] başlığında resimlerle yapılacak olan hizmetler tek tek sunulmaktadır (örneğin; 2023'e kadar 2 nükleer santral, İstanbul'a 3. havaalanı, Kız çocuklarımız okula gidecek, Kadına şiddete son vb. yüzlerce resim ve üzerinde slogan). Ancak bu bölümde tez konusu ile ilgili bir bilgiye ulaşılamamıştır.

[181] Adalet ve Kalkınma Partisi Türkiye Genel İcraatları, s. 109. http://images.teskilat.akparti.org.tr/uploads/documents/genel-icraat-kitabi.zip (7.11.2015)
[182] Adalet ve Kalkınma Partisi Türkiye Genel İcraatları, s. 227. (7.11.2015)
[183] Adalet ve Kalkınma Partisi Türkiye Genel İcraatları, s. 278. (7.11.2015)
[184] Hedef 2023 http://www.akparti.org.tr/site/hedefler (7.11.2015)

Aynı şekilde internet ortamından ulaşılan ve AKP'nin görüşlerini ifade ettiği diğer bir dokümanda "Yeni Türkiye Sözleşmesi 2023"tür. Bu belgede 100 ayrı madde halinde yazılmış vaatler yer almaktadır. Nisan 2015'te hazırlanmış olan sözleşme 42 sayfadan oluşmaktadır. Metinde Alevilik, cem evleri, laiklik, inanç ve inanç özgürlüğü ile ilgili içerikler taranmıştır. Yazıda ilk üç kavrama hiç değinilmezken inanç ve inanç özgürlüğü ile ilgili aşağıdaki ifadeler yer almaktadır. Baştaki numaralar madde numarasını göstermektedir.

> *4-"Etnik, dini, mezhebi ve bölgesel zenginliğimiz, kadim ortak geçmişimizin güzel yansımalarıdır ve vatanımızın asli sahipleri ve devletimizin eşit vatandaşları olduğumuz gerçeğinin en güçlü dayanaklarıdır."* [185]
>
> *11-"İnsan onuru ile taçlandırılan Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlığı kimliği taşıyan hiç kimse hiç bir makam ve güç sahibi tarafından tahkir edilemez; inancı, rengi, cinsiyeti, dili, ırkı, siyasi düşüncesi, felsefi anlayışı ve hayat tarzı sebebiyle ayrımcılığa maruz bırakılamaz, herhangi bir şekilde nefret söylemine muhatap kılınamaz."*[186]
>
> *22-"İnsan onuru ancak ve ancak insanın tercih ve irade gücünü yansıtan özgürlükler ile hayat bulabileceğinden, yeni anayasal düzenimizin odağında insan hak ve özgürlükleri yer alacaktır."*[187]
>
> *23-"Kadim kültürümüzde esasları konmuş olan canın, aklın, neslin, inancın ve mülkün korunması kamunun sorumluluk alanlarını, çağdaş toplumsal hayatın temelini dokuyan evrensel insan hakları beyannamesi ise vatandaşların temel özgürlük alanlarını tanımlar."*[188]
>
> *24-"Bu çerçevede düşünce, inanç, ifade ve girişim özgürlüğü insan onurunun ve kimliğinin ayrılmaz bir parçasıdır ve anayasal koruma altındadır."* [189]
>
> *25-"Bu özgürlükleri sınırlayan yegane unsur eşit haklara sahip diğer vatandaşların özgürlük alanları ve onurlarıdır."*[190]
>
> *26-"Her özgürlük bir sorumluluk getirir. Basın ve ifade özgürlüğü özel hayata saygılı basın ahlakını, girişim özgürlüğü meşru ve vergilendirilmiş kazanç anlayışını, inanç özgürlüğü diğer inançlara saygıyı gerektirir."*[191]

---

[185] Adalet ve Kalkınma Partisi Yeni Türkiye Sözleşmesi 2023, s. 5. http://www.akparti.org.tr/upload/documents/2023-sozlesmesi-seçim-2015.pdf (7.11.2015)
[186] Adalet ve Kalkınma Partisi Yeni Türkiye Sözleşmesi 2023, s. 7. (7.11.2015)
[187] Adalet ve Kalkınma Partisi Yeni Türkiye Sözleşmesi 2023, s. 11. (7.11.2015)
[188] Adalet ve Kalkınma Partisi Yeni Türkiye Sözleşmesi 2023, s. 11. (7.11.2015)
[189] Adalet ve Kalkınma Partisi Yeni Türkiye Sözleşmesi 2023, s. 12. (7.11.2015)
[190] Adalet ve Kalkınma Partisi Yeni Türkiye Sözleşmesi 2023, s. 12. (7.11.2015)
[191] Adalet ve Kalkınma Partisi Yeni Türkiye Sözleşmesi 2023, s. 12. (7.11.2015)

Yukarıdaki metindeki tüm maddeler incelendiğinde genel olarak inanç ve inanç özgürlüğüne atıf yapıldığı görülmektedir. İnsan onuru ve eşit haklara sahip vatandaşlıktan bahsedildiği görülen maddelerde çok genel ifadelerin yer aldığı görülmektedir.

AKP hükümetlerinin yayınladıkları hükümet programlarında Alevilerin sorunlarına doğrudan değinmek yerine genellikle ülkedeki farklılıkların zenginlik olarak görüldüğü, tüm vatandaşların dinine, inancına, kültürüne, değerlerine ve yaşam tarzına saygı gösterileceği konusunda vaatlerde bulunulmuştur. İnsan hak ve hürriyetlerine büyük önem verildiği ve bunların korunması ve geliştirilmesi için çalışılacağı yönünde ifadeler kullanılmıştır.

AKP'nin gerek parti programı, seçim beyannameleri, hükümet programları ve partiyle ilişkili tüm diğer resmi dökümanlar incelendiğinde Alevilere yönelik ifadelerin çok sınırlı kaldığı ve bazı somut vaatler olmasına rağmen uygulamaların henüz hayata geçirilemediği söylenebilecektir.

Sonuç olarak özetlenecek olursa incelenen dokümanların genelinde inanç ve inanç özgürlüğünden bahsedildiği Alevilik ve cem evleri kavramlarının ise sadece 7 Haziran ve 1 Kasım Seçim beyannamelerinde yer aldığı görülmektedir. Bu durumun toplumsal yaşamda karşılaşılan talep ve istemlere karşılık verme ile seçim yatırımı olarak değerlendirilmesinin mümkün olduğu düşünülebilecektir.

1.3.2. AKP Hükümetinin Alevi Açılımı Politikası

Alevi açılımı başlığı altında üç aşamalı bir projenin varlığından bahsedilerek çalışma başlatılmıştır. Bu plana göre hükümet, Aleviliğin devlette temsil edilmesi için Alevi kurumu oluşturacaktır. Bu kurum, Başbakanlığa bağlı bir 'genel müdürlük' olarak düzenlenecektir. Bu genel müdürlüğün kadro sayısı 3 bin, bütçe ise 2 milyon YTL olacaktır. Kurum içinde veya ayrı olarak kurulması planlanan Alevi Enstitü'lerinde ise Alevi dedelerin eğitimi sağlanacaktır. Alevi dedeleri ve zakirler devletten maaş alacaktır. Ankara ve İstanbul'da dergah büyüklüğünde 2 cem evi açılacaktır. Hükümet, 2008 yılı Ocak ya da Şubat ayında Ankara'da Alevi kongresi düzenleyecektir. [192]

[192] Ali Yıldırım, **Alevi Hukuku**, İtalik Kitapları, Ankara, 2013, s. 80.

AKP hükümetince Alevi açılımı kapsamında Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın danışmanı da olan AKP İstanbul Milletvekili Reha Çamuroğlu'nun düzenlediği bir Muharrem İftarı organizasyonu yapılacağı kamuoyuna medya aracılığıyla açıklanmıştır. Bu iftarın 11 Ocak 2008 Cuma günü Ankara Bilkent Otel'de düzenleneceği ve söz konusu etkinliğe Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın da katılacağı ifade edilmiştir.

Bu durum üzerine çeşitli Alevi sivil toplum örgütleri, Alevi kökenli aydınlar, sanatçılar, yazar ve kuruluşlar da yazılı ve görsel medyaya yansıyan açıklamalarıyla AKP'nin bu etkinliğini protesto ettiklerini belirtmişlerdir. Bu kapsamda da iftardan bir gün önce 10 Ocak 2008'de çeşitli Alevi sivil toplum örgütleri ve Alevi dedeleri adına Ankara Mülkiyeliler Birliği'nde bu iftarı eleştiren bir açıklama yapılmıştır. Bu açıklamada etkinliğe katılacakların Alevi toplumunca düşkün ilan edilecekleri de ifade edilmiştir.

Hem AKP'nin düzenleyeceğini açıkladığı Muharrem İftarı hem de Alevi sivil toplum örgütlerinin ve Alevi dedelerinin bu iftarla ilgili eleştirel açıklamaları yazılı ve görsel medyada geniş oranda yer bulmuştur. Örneğin Cumhuriyet gazetesi 11 Ocak 2008 tarihli sayısında " İftar Yemeğine Katılmayı Reddettiler " başlığıyla [193] habere yer vermiştir. İftar yemeğine katılmayı reddeden dernekler bu haberde aşağıdaki biçimde yer bulmuştur.

> *" Şahkulu Sultan Vakfı, Karacaahmet Sultan Derneği, Karacaahmet Sultan Vakfı, Hubyar Vakfı, Hubyar Sultan Derneği, Alevi Birlikleri Federasyonu, Cem Vakfı, Pir Sultan Abdal Dernekleri, Hacı Bektaş Anadolu Vakfı, Hacı Bektaş Dernekleri, Erikli Baba Derneği, Garip Dede Derneği, Kartal Cemevi, Bağcılar Cemevi, Ankara Hacıbektaş Derneği, Gazi Cemevi, Okmeydanı Cemevi, Sarıgazi Cemevi, Hıdır Abdal Sultan Derneği, Cura Baba Derneği, Şah İsmail Hatayi Derneği, AKKAV, Hamza Baba Derneği, Alevi Araştırmaları Merkezi, Hüseyin Gazi Derneği, Ehlibeyt Vakfı, Abdal Musa Derneği, İmam Zeynel Abidin Derneği, Cemevleri Yaptırma Derneği, Alevi-Bektaşi Derneği. " [194]*

[193] Ali Yıldırım, **Alevi Hukuku**, İtalik Kitapları, Ankara, 2013, s. 103 - 105.
[194] Ali Yıldırım, s. 103.

Birgün gazetesi de 10 Ocak 2008 tarihli sayısında " İftara Katılım Az Olacak" başlığıyla [195] habere yer vermiştir. Habere göre; Alevi Dernekleri Federasyonu sözcüsü Metin Tarhan; Alevi Bektaşi Federasyonu'na bağlı 148, Alevi Vakıfları Federasyonu'na bağlı 54, Alevi Dernekleri Federasyonu'na bağlı 20 vakıf ve dernek, Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı ile 30 şubesi ve hiçbir federasyona bağlı olmayan Ehlibeyt Vakfı, Hubyar Vakfı ve Şahkulu Vakfı gibi 19 vakıf ve derneğin iftara katılmama kararı aldıklarını beyan etmiştir.

Milliyet gazetesi de 11 Ocak 2008 tarihli sayısında "Alevilerden AKP'li İftara Destek Yok " başlığıyla [196] habere yer vermiştir. Habere göre Alevi Dernekleri Federasyonu sözcüsü Metin Tarhan, Türkiye'de buluna 279 Alevi kuruluşundan yalnızca 8'inin iftara katılacağını ifade etmiştir. Tarhan, iftara katılacak kurumlar arasında Cemevleri Birliği Federasyonu ve buna bağlı yedi dernek ile Abdal Musa Vakfı'nın bulunduğunu belirtmiştir.

İftar organizasyonundan sonraki haberlerde de iftara öngörüldüğü gibi Alevi sivil toplum örgütlerinin büyük bir bölümünün katılmadığı hatta iftarda Alevi sivil toplum örgütlerinin temsilcilerinden daha çok AKP'li bakan, milletvekili ve yöneticilerin bulunduğu belirtilmiştir.

AKP hükümetinin bakış açısına göre Alevi çalıştayları ile başlayan Alevi Açılımı sürecinde Alevi vatandaşlarla görüşülmüş ve sorunlarını ilk elden, doğrudan sorunun taraflarından dinleme fırsatı bulunmuştur. Bu sayede tarihte ilk defa Alevi vatandaşlar devlet tarafından bu boyutta ve bu samimiyet derecesiyle muhatap alınmışlardır. Bu bağlamda ilki 3-4 Haziran 2009'da, sonuncusu da 28-30 Ocak 2010'da olmak üzere 7 adet Alevi çalıştayı gerçekleştirilmiştir. Bu açılım toplantılarına 300'den fazla kişi katılmıştır.

Bu sürece kadar devlet birbirlerine karşı öteden beri mesafeli olan Alevilerin ve Sünnilerin arasındaki soğukluğu ortadan kaldırmak için herhangi bir çaba içine girmemiştir. Resmi söylem çevresinde oluşturulabilecek zorunlu bir mutabakatın bazı kadim sorunların giderilmesinde yeterli olabileceği [197] devlet aklının tek tercihi olmuştur. Buna karşın çözüme ilişkin öneriler de başta belli başlı istismar alanlarının

[195] Ali Yıldırım, **Alevi Hukuku**, İtalik Kitapları, Ankara, 2013, s. 114 - 115.
[196] Ali Yıldırım, s. 108 - 110.
[197] Necdet Subaşı, **Alevi Çalıştayları Nihai Rapor**, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık, Başak Matbaacılık, Ankara, 2010, s. 15.

çoğalıp genişlemesi nedeniyle yeni kuşak Alevilerin sert ideolojik tutumlara yönelmesine ve bir biçimde kendi kendini ötekileştirerek mağduriyet dilini benimsemelerine sebep olmuştur. Aslında olaylar tahmin edilenden daha da yıpratıcı bir biçimde gerçekleşmiştir.

Açılım sürecinin birer parçası olarak 7 çalıştay ve bu konseptin içinde yer almak üzere de 3 toplantı düzenlenmiştir.[198] Bu toplantıların tamamında ağırlıklı olarak Alevilerin yaşadıkları sorunlar değerlendirilmiş ve kamuoyunun gündeminde yer alan talepleri müzakere edilmiştir.

İlki 3-4 Haziran 2009'da Ankara'da gerçekleştirilen çalıştayda, tamamı Alevilerden oluşan yüksek bir katılım söz konusu olmuştur. Katılımcılar inanç rehberi dedeler, kanaat önderleri, örgütsel yapılanmalarda yer alan liderler, aydınlar ve sanatçılardır. İlk çalıştayda katılımcılardan devlet ve toplum düzeyinde yaşadıkları sorunlar başta olmak üzere sıkıntı ve kaygılarını tüm açıklığıyla anlatmaları istenmiştir.

İkinci çalıştay, 8 Temmuz 2009'da İstanbul'da akademisyenlerin katılımıyla yapılmıştır. Çalıştayda yer alan akademisyenlerin Alevilik hakkındaki çalışma ve yaklaşımlarıyla ön plana çıkmış olmalarına özen gösterilmiştir. Bu kapsamda sorunun bu zamana kadar nasıl değerlendirildiğine ilişkin tarihsel, teolojik ve kültürel bilgiler kadar bugün bu tartışmanın ne yönde ilerlediği ve gelecekte ne yöne doğru gelişeceğine ilişkin görüşler ileri sürülmüştür.

Üçüncü çalıştay, ilahiyat çevrelerinden akademisyenlerin katılımıyla 19 Ağustos 2009'da Ankara'da yapılmıştır. Genel akademik buluşmanın sağlandığı 2. çalıştayda genellikle Alevilerin sosyo-kültürel gerçekliği incelenirken bu çalıştayda da özellikle Alevilik değerlendirilmiştir.

Dördüncü çalıştay, sivil toplum kuruluşlarının temsilcileriyle 30 Eylül 2009'da Ankara'da yapılmıştır. Çalıştayda sendikacılar, insan hakları örgütlerinden temsilciler ve diğer sivil toplum kuruluşları üyeleri yer almıştır. Yerini tarihsel süreç boyunca İslami gelenek içinde konumlandıran Aleviliğin bugün oldukça çeşitlenen yapılanması karşısında sivil toplumun ilgi, tepki ve reflekslerinin içeriği oldukça önemlidir.

---

[198] Necdet Subaşı, **Alevi Çalıştayları Nihai Rapor**, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık, Başak Matbaacılık, Ankara, 2010, s. 19.

Beşinci çalıştay, 11 Kasım 2009'da İstanbul'da medya mensuplarının katılımıyla yapılmıştır. Alevilerin medyadaki temsilinin değerlendirildiği bu çalıştaydaki tartışmalar, var olan sunumların Aleviliği ne oranda yansıttığı sorunu çerçevesinde incelenmiştir. Alevi sorununun bugün geldiği noktalarda özellikle medyanın rolünün yüksek olduğu ifade edilmiş, sorunların çözülebilmesi için iyi niyete, nesnelliğe ve olası provokasyonlara alet olunmaması için dikkatli davranılmasının önemine vurgu yapılmıştır.

Altıncı çalıştay, 17 Aralık 2009'da Ankara'da geçmişte ya da şu anda siyasette aktif olarak rol alan politikacıların yer aldığı bir toplantı olarak düzenlenmiştir. Farklı politik geleneklerden gelen siyasetçiler arasından Alevi konusuna duyarlı milletvekilleri bu toplantıya katılmıştır. Çalıştayda Alevilerin sorunları, daha çok siyasi boyutu bakımından değerlendirilmiştir. Bu bağlamda Alevilerin siyaset dünyasından destek bekleyen kamuoyunca bilinen istekleri belirlenmiş, öteden beri olumsuz olan şartların nasıl değiştirilebileceği konusunda öne sürülen görüşler tartışılmıştır.

Açılım sürecinin çalıştaylarla sürdürülen bölümü 28-30 Ocak 2010'da Ankara Kızılcahamam'da yapılan yedinci çalıştay ile son bulmuştur. Son çalıştay, daha önceki toplantılarda yer alan belli sayıda katılımcının bir araya getirilmesi ile gerçekleştirilmiştir. Üç gün süren toplantıda o tarihe kadar gerçekleştirilen çalıştayların sonuçları yeniden değerlendirilmiş, var olan durum katılımcıların dikkat çekici çeşitliliği içinde bir defa daha müzakere edilmiştir. Çalıştay sonunda alınan kararlar, hazırlanan bir ön raporla kamuoyunun dikkatine sunulmuştur.

> *"Süreç boyunca ortaya çıkan bazı endişe ve kaygıların giderilmesi için bir dizi görüşmeye daha gereksinim duyulmuş, bu amaçla başta Alevi inanç rehberleri olarak bilinen dedelerle olmak üzere (Ankara, 14 Ocak 2010), Sivas'ta Madımak Olayı'nda yakınlarını kaybeden aile temsilcileriyle (Ankara, 11 Şubat 2010) ve yine Madımak Oteli'yle ilgili belli başlı konuları ele almak üzere sivil toplum kuruluşu temsilcilerinin katılımıyla Sivas'ta (24 Şubat 2010) geniş ölçekli birer toplantı "*[199]

[199] Necdet Subaşı, **Alevi Çalıştayları Nihai Rapor**, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık, Başak Matbaacılık, Ankara, 2010, s. 23.

düzenlenmiştir. Bu bağlamda hem çalıştaylar hem de yukarıda belirtilen diğer buluşma toplantıları katılımcıların bilgisi dahilinde kayıt altına alınmış ve eldeki veriler deşifre edilip kitaplaştırılarak kamuoyuna sunulmuştur. Nihai rapor da çalıştaylar ve diğer görüşmeler esas alınarak hazırlanmıştır. Bu nihai raporda Madımak Oteli'nin müze yapılması talebi ve bu müzede söz konusu olayı anlatacak metne de karar verilmiştir. Söz konusu metin şu şekildedir:

" Ortak Acı Hatırası
Sağduyu ve sevgi yoksunluğunun çok acı verici olaylarından birisi 2 Temmuz 1993'te burada yer alan Madımak Oteli'nde yaşanmıştır.
Bu acı olayın kurbanlarının adlarını diğer bütün sevgisizlik kurbanlarıyla birlikte, ortak ve derin bir acıyla ve rahmetle anıyoruz." [200]

Bu çalıştay süreci sırasında genellikle toplantılara 30-40 kişilik gruplar halinde bir katılım olmuştur. Toplam katılımcı sayısı ise nihai raporda 304 olarak belirtilmiştir. Bu çalıştaya genel merkez düzeyinde katılan Alevi sivil toplum örgütleri şunlardır :

"*Alevi Bektaşi Federasyonu*
Alevi Vakıfları Federasyonu
Alevi Dernekler Federasyonu
Pir Sultan Abdal Kültür Derneği
Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı
Hacı Bektaş Veli Kültür ve Tanıtma Derneği
Pir Sultan Abdal 2 Temmuz Kültür ve Eğitim Vakfı
Ehlibeyt Vakfı
Cem Vakfı
Hubyar Sultan Alevi Kültür Derneği
Karacaahmet Derneği
Karacaahmet Sultan Derneği
Şahkulu Dergahı
Ehlibeyt Kültür ve Dayanışma Vakfı
Alevi Bektaşi Eğitim ve Kültür Vakfı
Hacı Bektaş Kültür ve Eğitim Derneği

[200] Necdet Subaşı, **Alevi Çalıştayları Nihai Rapor**, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık, Başak Matbaacılık, Ankara, 2010, s. 185.

Hacı Bektaş-ı Veli Vakfı
Tunceli Dernekleri Federasyonu
Hacı Bektaş Veli Kültür ve Tanıtma Derneği
Garip Dede Derneği
Erikli Baba Kültür Derneği
Battal Gazi İmam Zeynel Abidin Vakfı
Gazi Mahallesi Cemevi
Bağcılar Cemevi
Malatya Hacı Bektaş Veli Kültür Merkezi Vakfı "[201]

Bunun yanında çeşitli dernek ve vakıfların Türkiye'nin değişik şehirlerinde bulunan şubelerinden de katılımlar olmuştur. Bu dernek ve vakıfların şubeleri şunlardır :

"*Pir Sultan Abdal Kültür Derneği Sivas Şubesi*
Pir Sultan Abdal Derneği Ankara Şubesi
Alevi Kültür Dernekleri Sivas Şubesi
Cem Vakfı İstanbul Şubesi
Cem Vakfı Ankara Şubesi
Cem Vakfı Aydın Şubesi
Cem Vakfı Erzincan Şubesi
Cem Vakfı Malatya Şubesi
Cem Vakfı Sivas Şubesi
Cem Vakfı Tekirdağ Şubesi
Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı Erzincan Şubesi
Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı Sivas Şubesi
Şahkulu Derneği İstanbul Şubesi
Abdal Musa Vakfı Sivas Şubesi
Hacı Bektaş Derneği Nevşehir Şubesi
Malatya Hacı Bektaş Veli Kültür Merkezi Vakfı "[202]

[201] Necdet Subaşı, **Alevi Çalıştayları Nihai Rapor**, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık, Başak Matbaacılık, Ankara, 2010 , s. 196 - 202.
[202] Necdet Subaşı, s. 196 - 202.

AKP hükümetine göre, Alevi sorunlarının kalıcı bir çözüme ulaştırılması için yapılan çalıştaylarda konu tüm boyutlarıyla değerlendirilmiş, anayasal düzenin gereklilikleri ve sosyo-kültürel temeller göz önüne alınmak koşuluyla atılması gereken adımlara karar verilmiştir. Değerlendilirilen tüm konularda ülkenin birlik ve beraberliğine yapılan ortak atıflar tüm katılımcılar için memnuniyet verici olarak görülmüştür. İlkesel düzeyde barışın ve bir arada yaşamanın her türlü pazarlığın üstünde görülmesi, sorunun çözümü konusunda tüm katılımcılarda yüksek bir heyecanın oluşmasını sağlamıştır.

Çalıştayların sonucunda hazırlanan nihai raporda 30 maddeden oluşan çözüm önerileri de yer almaktadır. Bu öneriler şunlardır :

1. Aleviliğin çerçevelendirilmesi ve tanımlanması tamamen Alevilerin yetkisinde olmalıdır.

> *"Devletin kendinden beklenen sorumluluğu yerine getirebilmesi için, Alevilerin kendi aralarında en başta tanımlama ve çerçevelendirme olmak üzere inançlarına yönelik konulara açıklık kazandırmaları ve bunu paylaşmaları gerekmektedir. Devlet herhangi bir inanç alanının içeriğine müdahale edemez ve onu düzenleyemez."*[203]

Ancak bu alanın güvence altına alınabilmesi için gerekli adımların atılmasında koruyucu bir role sahip olabilir. Bu kapsamda Alevilerin de kendi yükümlülüklerini yerine getirmeleri gerekmektedir. Bu yükümlülükler hiçbir şekilde muğlaklığa izin vermeyen bir netlikte ve tam bir yetkinlik içinde inanç alanının açıklıkla ortaya konulmasını gerektirmektedir. [204]

2. Aleviler devlet ve toplum nezdinde ayrımcılığa uğradıklarını belirtmektedirler. Devletin, şeffaflık içinde bu algının ortadan kaldırılması için acilen rahatlatıcı adımlar atması gerekmektedir.[205] Sorunun karşılıklı hoşgörü, diyalog ve empati eksenli girişimlerle aşılması kesinlikle mümkündür. Ancak tüm bunlarla beraber her şeyden önce ayrımcılığa neden olan uygulamalara son verilmesi ve özellikle de hukuki mevzuatın ayrımcılığı besleyen ve kurumsallaştıran öğelerden bir an önce temizlenmesi gerekmektedir.

---

[203] Necdet Subaşı, **Alevi Çalıştayları Nihai Rapor**, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık, Başak Matbaacılık, Ankara, 2010, s. 189.
[204] Necdet Subaşı, s. 189.
[205] Necdet Subaşı, s. 189.

"3. Tarihsel gelenekteki yapılanmalardan bağımsız, toplumumuzun sosyo-politik gerçekliğine uymayan, ikili ilişkileri zorlayan ucube adımlar atmak yerine, toplumsal birlik, beraberlik ve kardeşliğin her şeyden önce tüm inanç gruplarının eşitlikçi bir şekilde yaşadığı ve kendine yer bulabildiği bir hukuk devletinde ancak sağlanabileceğinin bilinmesi gerekmektedir. "[206]

4. Alevi sorunu hukuk devleti normlarıyla hiçbir şekilde çelişmeyen bir laiklik anlayışı içinde ele alınmalı ve çözülmelidir.[207]

5. Aleviliğin bir kimlik farklılaşması içinde ortaya çıkmasının sakıncalarına dikkat etmek gerekmektedir.[208]

6. Alevi sorunları Devrim Kanunları ve ulus devlet yaklaşımının dayandığı siyasi ve kültürel zemin göz önüne alınmadan çözülemez. Sorunun çözülmesi için başta devletin homojenleştirici kimlik politikaları olmak üzere anayasal düzeyde teminat altına alınmış hususların gerçeklikle buluşturulması [209] sağlanmalıdır.

7. Yasalarda gerçekleştirilecek düzenlemelerin devlet gerekliliklerine olduğu kadar toplumsal birlik ve beraberlik isteğine de destek sağlaması gerekmektedir. Yeni ayrımcılık alanlarına yol açacak düzenlemeler toplumsal uyum ve birlik arayışlarını uzun vadede sekteye uğratacaktır.[210]

8. Yasal düzenlemelerin Alevi sorunlarının aşılmasındaki rolü kabul edilmekle beraber gündelik yaşamda var olan ilişki bozukluklarını da ortadan kaldırmak gerekmektedir. Bu nedenle Alevilik bağlamındaki sorunların her şeyden önce tarafların birbirlerine karşı yakınlaşmasını ve empatiyi artırıcı süreçlere tabi olması gerekmektedir.[211]

Bunun için de Sünni ve Alevi vatandaşların birbirlerine karşı daha özenli davranmalarının önemine dikkat çekilmektedir.

---

[206] Necdet Subaşı, **Alevi Çalıştayları Nihai Rapor**, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık, Başak Matbaacılık, Ankara, 2010, s. 190.
[207] Necdet Subaşı, s. 190.
[208] Necdet Subaşı, s. 190.
[209] Necdet Subaşı, s. 190.
[210] Necdet Subaşı, s. 190.
[211] Necdet Subaşı, s. 190.

9. Konunun önemli boyutları anayasal düzeyde ele alınıp tartışılırken, " Din ve Vicdan Hürriyeti " nin garanti altına alındığı 24. maddenin de, " Tekke ve Zaviyeler Kanunu " ve " Tevhid-i Tedrisat Kanunu " bağlamında değerlendirilmesi[212] gerekmektedir. Esasında sorunların kilitlendiği-kilitlenebileceği alan da bu ilişkiden kaynaklanmaktadır. Bu tartışmalar Aleviliğin referans ve aidiyet sorunlarının giderilmesinde de oldukça faydalı olacaktır.

10. Aleviler, İslam dairesi ve Müslümanlık ortak paydası içinde Diyanet'in sunduğu hizmetlerden yararlanma hakkına her Sünni vatandaş kadar sahip olmalıdır.[213] Bu konuda bir sınırlama olmamalıdır. Ancak konunun siyasallaşmış olması, soğukkanlı bir biçimde değerlendirilmesini zorlaştırmaktadır. Ayrıca Diyanet İşleri Başkanlığı'nın da üst İslam söylemi konusunda bilinen hassasiyetlerinin takipçisi olmaktan [214] vazgeçmemesi gerekmektedir. Bu duyarlılık ülke güvenliğinin de olmazsa olmaz şartları arasında bulunmalıdır.

> *"11. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın mevcut statüsüyle, Sünnilik dışındaki diğer İslami temelli inanç gruplarına nasıl hizmet götüreceği, bu konuda ciddi çekinceleri olan gruplar karşısında devletin nasıl bir yapılanmaya gideceği konusunda hukuki çerçevede birtakım çalışmalar yapılması gerekmektedir."*[215]
>
> *"12. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın hizmetlerinden genel toplumun hoşnut olduğu, bu nedenle de ortaya konacak önerilerin vatandaşlar arasında herhangi bir ayrımcılığa fırsat vermeden anayasal çerçeve içinde gerçekleştirilmesi gerektiği unutulmamalıdır."*[216]

13. Sorunun Diyanet İşleri Başkanlığı'ndan çok devletin bir sorunu olduğu dikkate alınmalıdır. Diyanet İşleri Başkanlığı ne Mevlevi ne Nakşibendiler gibi tarikatlar ne de Alevilik ve Nusayrilik gibi farklı inanç grupları için tasarlanmıştır.[217] Bugün pek çoğu ilgili yasa ve mevzuatlar gereği yasal bir statüye sahip olmayan bu

[212] Necdet Subaşı, **Alevi Çalıştayları Nihai Rapor**, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık, Başak Matbaacılık, Ankara, 2010, s. 191.
[213] Necdet Subaşı, s. 191.
[214] Necdet Subaşı, s. 191.
[215] Necdet Subaşı, s. 191.
[216] Necdet Subaşı, s. 191.
[217] Necdet Subaşı, s. 191 - 192.

yapılanmaların önündeki engellerin anayasal sistemin gereklilikleri içinde kaldırılması [218] toplumda bir rahatlamaya neden olacaktır.

14. İnanç hizmetleri konusunda Diyanet İşleri Başkanlığı ile hiçbir ilişki kurmak istemeyen Alevilerin istekleri de dikkate alınmalı, durumlarına uygun bir yapılanmaya devlet ve toplum gereklilikleri içinde laiklik ilkesini koruyarak olanak verilmelidir. Bu bağlamda laik devlet de kısıtlayıcı, engelleyici ve daraltıcı yorumları değil, genişletici, gerçekçi ve özgürlükçü yorumları temel almalıdır.[219]

15. Zorunlu din dersleri konusunda uygulamada ortaya çıkan sorunlarının ortadan kaldırılması için anayasada yeni bir düzenleme yapılması gerekmektedir. Bu çerçevede söz konusu derslerin, diğer olağan derslerle aynı statüde tanımlanmasının yerinde olacağı düşünülmektedir. [220]

> *"16. Anayasanın 24. maddesinde yer alan ve tüm vatandaşların isteğe bağlı bir şekilde yararlanmalarına fırsat tanıyan eğitim ve öğretim programının işlerlik kazanması için, başta Aleviler olmak üzere tüm inanç gruplarının bu derslerden yararlanabilmeleri doğrultusunda gerekli düzenlemeleri yapmak üzere Milli Eğitim Bakanlığı'nın ilgili birimlerince teknik çalışmalar başlatılmalıdır. "*[221]

17. İsteğe bağlı dersler, vatandaşların kendi rıza ve isteklerine bağlı olarak verilmekle birlikte hiçbir şekilde kendi kimliklerini beyan etmek zorunda kalmayacakları bir şekilde tasarlanmalıdır. [222]

18. Mevcut haliyle din dersleri revize edilmeli, müfredat tüm inanç alanlarıyla aynı mesafe bilinciyle hazırlanmalıdır. [223]

19. Hükümet, derslerde yaptığı düzenlemeler hakkında uluslararası sözleşme ve yükümlülüklere uygun hareket ettiğini ilgili taraflara izah etmelidir.[224]

---

[218] Necdet Subaşı, **Alevi Çalıştayları Nihai Rapor**, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık, Başak Matbaacılık, Ankara, 2010, s. 192.
[219] Necdet Subaşı, s. 192.
[220] Necdet Subaşı, s. 192.
[221] Necdet Subaşı, s. 192.
[222] Necdet Subaşı, s. 192.
[223] Necdet Subaşı, s. 192.
[224] Necdet Subaşı, s. 192 - 193.

20. Din eğitim ve öğretimi, devletin denetleme hakkına zarar vermemek şartıyla inanç gruplarının temel ilkeleriyle uygunluk içinde olmalıdır. Bu kapsamda hem zorunlu din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde hem de isteğe bağlı eğitim ve öğretim programlarında Aleviliğin gerçekte neleri içerdiği, önemli inanç ve ritüellerinin neler olduğu gibi konularda belirleme hakkı toplulukta olmalıdır. Bununla birlikte Alevilerin de mevcut toplumsal düzen içinde kendi temsillerini nasıl sağlayacakları konusunda topluluk içi kanallar arasında gerekli uzlaşmayı sağlayacak belli bir söylemde uzlaşmaları gerekmektedir.[225]

21. İsteğe bağlı din derslerinin içeriğini ilgili grupların belirlemesi hakkı olmalıdır. Ancak bu durum da Türkiye'nin farklı inanç gruplarının yapılanmasına başından beri izin vermeyen vatandaşlık düzenini dikkate almayı gerektirmektedir.[226]

22. Cemevlerine hukuki bir statü kazandırılmalı, bu çerçevede gerekli ihtiyaçlar eşitlik ilkesine uygun bir şekilde devletçe karşılanmalıdır.[227]

23. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın hizmetlerini kendileri için yeterli görmeyen veya bu hizmetlerden hiçbir biçimde yararlanamayan, yararlanmak istemeyen inanç gruplarının isteklerini incelemek, değerlendirmek ve anayasaya uygun bir biçimde sonuçlandırmak üzere bir hukuk komisyonu oluşturulmalıdır. Bu kurum laik demokratik sosyal hukuk devletinin gereklilikleri içinde gerçekleştireceği çalışmalarıyla hükümetin bu alandaki adımlarına katkı sunacaktır.[228]

24. İnanç vergisi önerisi, toplumsal, dinsel ve kültürel maliyetleri bütün boyutlarıyla birlikte ele alınarak değerlendirilmelidir. [229]

25. Tüm düzenlemelerde aslolan, toplumsal birlik ve kardeşlik düşüncesini pekiştirmek olmalı, ayrılığı ve karşıtlığı besleyici her adımdan özellikle imtina edilmelidir.[230]

26. 1993'te Sivas'ta gerçekleşen Madımak Olayı, bütün boyutlarıyla aydınlatılmalı, vatandaşlar arasında kin, nefret ve düşmanlığı körükleyen unsurlar tasfiye edilmelidir. [231]

---

[225] Necdet Subaşı, **Alevi Çalıştayları Nihai Rapor**, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık, Başak Matbaacılık, Ankara, 2010, s. 193.
[226] Necdet Subaşı, s. 193.
[227] Necdet Subaşı, s. 193.
[228] Necdet Subaşı, s. 193.
[229] Necdet Subaşı, s. 193.
[230] Necdet Subaşı, s. 194.

27. Madımak Oteli kamulaştırılmalı; bina, birlik ve beraberliğin nişanesi olarak Sivas halkının taleplerini de dikkate alacak bir şekilde yeniden değerlendirilmelidir. [232]

28. Otelin bir bölümü Madımak olayında hayatını kaybedenlerin anısını hatırlatacak şekilde düzenlenmeli ve girişine bu olayı telin eden bir pano asılmalıdır.[233]

29. Düzenleme her halükarda unutma yerine hatırlamayı, kargaşa ve kaosu değil barış ve huzuru, geçiştirmeyi değil yüzleşmeyi öncelemelidir.[234]

30. Çözüm için atılan adımların toplumun ortak referanslarına, değer ve inançlarına uygun olmasına özen gösterilmelidir. [235]

Açılım süreci içinde belirtildiği gibi Alevi Çalıştayları düzenlenmiş ve bu çalıştaylar sonrasında bir rapor hazırlanmıştır. Ancak Alevi Çalıştayları konusunda hazırlanan rapor Alevi örgütlerinin önemli bir bölümü tarafından yeterli bulunmamış hatta çok yoğun bir şekilde eleştiriye de uğramıştır. Bu eleştiriler de çeşitli yazılı kaynaklarda kendine yer bulmuştur. Bu kapsamda Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı tarafından hazırlanmış, 2011'de basılmış bulunan Alevi Çalıştayları Nihai Raporu Üstüne Bir Değerlendirme başlıklı kitap önemli eleştirileri içinde barındıran bir eser olarak dikkati çekmektedir. Bu eleştiriler içinde en belirgin olanları raporun Sünnilik eksenli bir anlayışla hazırlandığı, Alevilerin temel sorunlarına çözüm getirmediği ve çözüm olarak öne sürülen yaklaşımların da Aleviliğin Sünniliğe benzetilmesine neden olacağı olmuştur.

AKP hükümetinin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, Aleviliği "Ali'yi sevmek" olarak tanımlayarak, kendisinin "daha Alevi" olduğunu ifade etmektedir. AKP hükümetinin iktidardaki politikaları ve söylemlerindeki ikircikli tutum, AKP'nin Alevilik politikası adı altında net bir tanım yapılmasını engellemektedir. Diğer yandan AKP yönetimi ve tabanı Alevileri ve Alevilik'i oldukları gibi

---

[231] Necdet Subaşı, **Alevi Çalıştayları Nihai Rapor**, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık, Başak Matbaacılık, Ankara, 2010, s. 194.
[232] Necdet Subaşı, s. 194.
[233] Necdet Subaşı, s. 194.
[234] Necdet Subaşı, s. 194.
[235] Necdet Subaşı, s. 194.

kabullenmekten uzak bir görüntü çizmektedir. [236] Adalet ve Kalkınma Partisi hükümetinin Alevilik konusundaki tıkanıklıkları aşmak için kendi siyasi ve dinsel geleneğiyle yüzleşmesi zorunlu gözükmektedir.

Alevi dedelerine maaş verilmesi ve cemevlerine hukuki statü verilmesi konularında verilen sözlere karşın bir adım atılmadığı görülmüştür. Buna karşın Nevşehir'in Hacıbektaş ilçesinde yer alan ve Alevilerce büyük bir öneme sahip olan Hacıbektaş Dergahı'na girişlerin ücretsiz olması imkanı sağlanmıştır. Ayrıca Kasım 2013'te Nevşehir Üniversitesi'nin adı Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi olarak değiştirilmiştir. Sivas'ta 1993 yılında Madımak olayının yaşandığı Madımak Oteli Bilim ve Kültür Merkezi yapılmıştır. Ancak bu müzede kurbanların adlarıyla olay sırasında hayatını kaybeden saldırganların adlarının yanyana yer alması çeşitli Alevi sivil toplum örgütlerinin ve Alevi toplumunun tepkisine neden olmuştur. Ayrıca bu kapsamda AKP hükümetinde yer alan Başbakan ve Bakanların çeşitli Alevi sivil toplum örgütlerinin düzenledikleri etkinliklere katıldığı bir süreç de yaşanmıştır.

Bu tartışmalar Alevi çalıştaylarının Aleviliği yeniden yapılandırmaya önem verdiğini göstermekte, Alevilerin ve sivil toplum örgütlerinin gündeme getirdiği somut sorunlar konusunda ciddi bir çaba içinde olmadığı kanaatini oluşturmaktadır.

1.4. AVRUPA BİRLİĞİ İLERLEME RAPORLARINDA ALEVİLİK

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne (AB) girme ve uyum sürecine başlamasıyla birlikte Türkiye'de yaşananların dışarıdan gözlenmesi ve değerlendirilmesi sürecine de girilmiştir. Farklı dönemlerde yayımlanan "AB İlerleme Raporlarında" o güne kadar yaşananlar ele alınarak, incelenmekte ve değerlendirilerek sunulmaktadır. Bu raporlarda da hükümetlerin Aleviler yönelik politikalarına/yaklaşımlarına yönelik değerlendirmeler yer almaktadır. 2002'den 2016'ya kadar hazırlanan tüm ilerleme raporlarının Aleviler ve onların sorunlarıyla ilgili bölümlerinden aşağıda kısaca bahsedilmiştir.

---

[236] Tahire Erman ve Aykan Erdemir, " Aleviler ve Topluma Eklemlenme Sorunsalı " , **Türkiye'de Çoğunluk ve Azınlık Politikaları : AB Sürecinde Yurttaşlık Tartışmaları** , (Ed. Ayhan Kaya, Turgut Tarhanlı) , TESEV Yayınları, Aralık 2005, s. 174.
http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/PDF/DEMP/AH/TURKIYEDECOGUNLUKAZINLIK-3.BASKI2008.pdf (03.08.2011)

2002 Raporu'nda; " Aleviler konusunda gelişme olmamıştır. " [237] denilerek dernek kapatma ve ayrımcılık konusunda yaşanan diğer sorunlara değinilmiştir. Raporda;

> *"Şubat ayında, Alevi ve Bektaşi Oluşumları Birliği Kültür Derneği, Anayasanın 14 ve 24'ncü maddeleri ve Dernekler Kanununun 5'inci maddesi uyarınca, Müslüman dini topluluklarına atıf yapacak şekilde Alevi veya Bektaşi adı altında dernek kurulamayacağı gerekçesiyle feshedilmiştir. Derneğin başvurusu üzerine, kararın uygulanması, Yargıtay kararına kadar bekletilmektedir. " [238]*
>
> *" Alevi-Bektaşi Kuruluşları Birliği Kültür Derneği'nin kapatılması konusunda bir program yapılmasını takiben, Mayıs ayında, RTÜK, Anadolu'nun Sesine 180 günlük bir yayın durdurma cezası vermiştir. Yayın durdurma cezasının, RTÜK Kanununun 4(g) maddesinde yer alan toplumu şiddete, teröre, etnik ayrımcılığa sevk eden veya toplumda nefret duyguları oluşturan yayınlara imkan verilmemesi ilkesi ihlal edildiği için verildiği belirtilmiştir. " [239]*

ifadeleri yer almaktadır. 2003 Raporu'nda ise bir önceki yıl yaşanan sorunlarla ilgili gelişmelere yer verilerek olumlu adımlardan da söz edilmiştir. Ancak devam eden sorunların varlığının da ifade edildiği görülmektedir. Raporda;

> *"Sünni olmayan Müslüman toplulukların durumuna ilişkin olarak, Aleviler konusunda bir değişim olmuştur. Nisan 2003'te, daha önce yasaklı bulunan Alevi ve Bektaşi Dernekleri Birliği'ne faaliyetlerini sürdürmesine imkan tanıyacak bir hukuki statü tanınmıştır. Bununla birlikte, Alevilerin Diyanet İşleri Başkanlığı'nda temsil edilmesi ve Alevi kimliğinin okullardaki zorunlu din eğitiminde tanınmaması konusunda sorunlar sürmektedir." [240]*

[237] Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2002), s. 31. http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2002.pdf (18.11.2015)
[238] Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2002), s. 28. (18.11.2015)
[239] Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2002), s. 32. (18.11.2015)
[240] Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2003), s. 32. http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2003.pdf (18.11.2015)

ifadeleri bulunmaktadır. 2004 Raporu'nda; "Aleviler hala bir Müslüman azınlık olarak tanınmamaktadır." [241] ifadesi bulunmaktadır. Bunun yanında devam eden sorunlardan da açıkça söz edilmiştir. Raporda;

> *"Sünni olmayan Müslüman azınlıkların statüsünde hiç bir değişiklik olmamıştır. Aleviler bir dini topluluk olarak resmen kabul edilmemektedir. Aleviler, ibadethanelerini açarken genellikle güçlüklerle karşılaşmaktadırlar ve okullardaki zorunlu dini eğitim, Sünni olmayan kimlikleri tanımamaktadır. Bir Alevi çocuğun anne ve babası, zorunlu dini eğitim konusunda AİHM'de dava açmıştır. Bir çok Alevi, Türkiye'nin laik bir devlet olarak bütün dinlere eşit muamele yapması gerektiğini ve şu anda Diyanet aracılığı ile yapmakta olduğu gibi tek bir dini (Sünniler) doğrudan desteklememesi gerektiğini belirtmektedir."* [242]

ifadeleri bulunmaktadır. 2005 Raporu'nda "Dini özgürlüklere ilişkin olarak, Ekim 2004'ten bu yana, gerek mevzuat gerek uygulama bakımından sadece çok sınırlı gelişme kaydedilmiştir." [243] denilerek yaşanan sorunların devam ettiği vurgulanmıştır. Dernek kurma hakkının tanınmadığı ve "Sünni olmayan Alevi toplum, ibadet yerlerinin tanınması ve ilgili devlet kurumlarında temsillerinin yanı sıra, zorunlu din eğitimine ilişkin güçlükler yaşamaya devam etmektedir." [244] denilmektedir.

Rapora göre ; "Aleviler hala ibadet yeri açma konusunda güçlükler yaşamakta, ibadet yerleri olan cemevlerinin yasal bir statüsü bulunmamakta ve kamu makamlarından hiçbir mali kaynak almamaktadırlar. " [245] Ayrıca " Alevi çocukları okullarda, özgün değerlerini kabul etmeyen zorunlu Sünni dini eğitime maruz kalmaktadırlar.[246] Alevi bir çocuğun ailesinin AİHM'de açtığı davadan da söz edilmiştir. Sonuç olarak raporda genel anlamda Alevilerin sorunlarının çözümünde çok da önemli bir ilerleme olmadığına vurgu yapılmaktadır.

---

[241] Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2004), s. 46. http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2004.pdf (18.11.2015)
[242] Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2004), s. 37. (18.11.2015)
[243] Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2005), s. 33. http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2005.pdf (18.11.2015)
[244] Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2005), s. 33. (18.11.2015)
[245] Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2005), s. 35. (18.11.2015)
[246] Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2005), s. 35. (18.11.2015)

2006 Raporu'nda; "Alevi topluluğun durumuna dair hiçbir gelişme olmamıştır. Aleviler ibadethanelerini (Cemevleri) açmakta güçlüklerle karşılaşmaktadırlar. Cemevleri ibadethane olarak tanınmamakta ve resmi makamlardan mali yardım alamamaktadırlar. " [247] denilerek yaşanan sorunların devam ettiği vurgulanmıştır. Raporda;

> *" Alevi ailelerin çocukları okullarda kendi özgünlüklerini tanımayan zorunlu din eğitimine tabi tutulmaktadır. Zorunlu din eğitimine dair bir dava halen Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde görülmektedir. Önümüzdeki seneden itibaren orta öğretim müfredatında Alevilere değinilmesi öngörülmektedir."*[248]

ifadelerine yer verilmiştir. Raporda "Ayrıca Aleviler ayrımcı uygulamalarla karşı karşıya kalmaya devam etmektedirler." [249] vurgusu da yapılmıştır.

2007 Raporu'nda; " Yerel makamlarca ibadet yerleri için inşa izni verilmesi, ilden ile değişiklikler arz etmektedir. Aleviler, ibadet yerlerini (cem evleri) açmakta sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Cem evleri, ibadet yeri olarak tanınmamakta ve resmi makamlardan yardım almamaktadırlar."[250] ifadeleri kullanılmaktadır. Bu raporda eğitim konusunda yaşanan sorunlardan da bahsedilmiştir. Raporda;

> *" Eğitimle ilgili olarak, din kültürü ve ahlak bilgisi dersleri zorunludur. Alevi bir aile tarafından yapılan başvuruya karşılık AİHM, Ekim 2007'de, oybirliğiyle, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 1 No'lu Protokolünün (eğitim hakkına ilişkin) 2'nci maddesinin ihlal edilmiş olduğuna karar vermiştir. Mahkeme, Hükümet tarafından, bu derslerin Türk toplumundaki dini çeşitlilikleri gözetmediğinin kabul edilmesini not etmiştir. Mahkeme ayrıca, Türkiye'deki din eğitimi müfredatının demokratik toplumun gerektirdiği tarafsızlık ve çoğulculuk ölçütlerini karşılamadığına ve ebeveynlerin inançlarına saygı duyulmasını teminat altına alan uygun bir yöntemin bulunmadığına hükmetmiştir. Sonuç*

[247] Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2006), s. 15. http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2006.pdf (18.11.2015)
[248] Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2006), s. 15. (18.11.2015)
[249] Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2006), s. 16. (18.11.2015)
[250] Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2007), s. 16. http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2007.pdf (18.11.2015)

olarak, Mahkeme, Türkiye'nin eğitim sistemini ve ulusal mevzuatını Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne uygun hale getirmesi gerektiğine hükmetmiştir."[251]

ifadeleri bulunmaktadır. Raporda ayrıca " Aleviler ve gayrimüslim dini topluluklar tarafından karşılaşılan temel zorluklara ilişkin olarak gelişme kaydedilmemiştir. " [252] ifadeleri bulunmaktadır. Sonuç olarak 2007'de de; "Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü alanında, Kasım ayında kabul edilen mevzuat nüfus kütüklerinde din hanesinin doldurulması gerekliliğini kaldırmıştır. Bununla birlikte, gayri-müslim cemaatlerin ve Alevilerin karşılaştıkları sorunlar devam etmektedir."[253] görüşlerinin savunulduğu görülmektedir.

2008 Raporu'nda öncelikle olumlu ve olumsuz gelişmelere yer verilmiştir. Örneğin ;

"Alevilerle ilgili olarak, hükümet bu cemaat ile diyalogun geliştirilmesi ve kaygılarına cevap verilmesi konusunda bir girişim açıklamıştır. Bir ilk olarak, bir belediye meclisi bir cem evini ibadethane olarak kabul etmiş ve camilerle aynı tarifeden su faturası verilmesi uygulaması başlatmıştır." [254]

"Ancak hükümetin inisiyatifi tam olarak uygulanmamıştır. Aleviler genel olarak, başta eğitim ve ibadethanelere ilişkin olmak üzere, mevcut sıkıntıları yaşamayı sürdürmektedir. Bu durum, Başbakan'ın Alevi konularında danışmanı olan bir AKP milletvekilinin bu görevinden istifa etmesine neden olmuştur."[255]

Bunun yanı sıra eğitimde zorunlu din derslerinin içeriğinin hala istenen biçimde değişmediğine de atıf yapılmıştır. Açılan ve sonuçlanan davalardan bahsedilerek Alevilerin lehine çıkan kararların uygulanmaması eleştirilmiştir. Bu konuda,

---

[251] Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2007), s. 16. http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2007.pdf (18.11.2015)

[252] Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2007), s. 17. (18.11.2015)

[253] Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2007), s. 61. (18.11.2015)

[254] Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2008), s. 17. http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2008.pdf (18.11.2015)

[255] Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2008), s. 17 - 18. (18.11.2015)

"Ağustos 2008'de bir Alevi Federasyonu, bu hükmün uygulanmadığı ve ders kitaplarının bir kısmı yanlış yönlendirmelere de neden olabilecek şekilde yeni ders kitaplarının Aleviler hakkında yanlış bilgiler içerdiği iddiaları ile Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'ne başvurmuştur. Mart 2008'de iki farklı davada Danıştay, Alevi ailelerin çocuklarının bu din derslerinden muaf olması yönünde karar vermiştir."[256]

bilgisine yer verilmiştir. Cem evlerinin ibadethane olabilmesi konusundaki sorunların devam ettiği hatta bu alanda açılmış bulunan davaların olduğu ifade edilmiştir. Vakıflar konusundaki yasal değişimlerin olumlu olmakla birlikte yeterli bulunmadığı da belirtilmiştir.

2009 Raporu'nda sorunların çözümüne yönelik icraatlara ilişkin aşağıdaki ifadeler dikkat çekmektedir;

"Aralık 2008'de Kültür Bakanı, ilk Alevi Enstitüsü'nün açılışına katılarak geçmişte devletin yol açtığı acılar nedeniyle Alevilerden özür dilemiştir. Ocak 2009'da Başbakan geçen yıl olduğu gibi bu yıl da Alevilerin iftar yemeğine katılmıştır. Hükümet, Alevilerin sorun ve beklentilerinin açıkça tartışılmasına yönelik çalıştaylar düzenlemiştir ve bu girişim Alevi cemaatince olumlu karşılanmıştır. Kamu yayın kuruluşu, Alevilerin Muharrem kutlamaları üzerine bir dizi program yayımlamıştır. Diğer bir sembolik jest olarak Kültür Bakanlığı, 1993 olaylarının mağdurları anısına Sivas'ta Madımak Oteli içinde bir kültür merkezinin kurulmasını tartışmaya açmıştır. Üç belediye meclisi, cemevlerini ibadet yerleri olarak tanımıştır ve cemevlerine camilere tanınan aynı mali kolaylıkları sağlamıştır. Antalya, Ankara ve İstanbul'daki idare mahkemeleri, Alevi öğrencilerin zorunlu din kültürü ve ahlak bilgisi dersinden muaf tutulmaları yönünde karar vermiştir. İzmir İdare Mahkemesince verilen benzer bir karar Danıştay tarafından onanmıştır. " [257]

[256] Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2008), s. 18. http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2008.pdf (18.11.2015)

[257] Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2009), s. 21. http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2009.pdf (18.11.2015)

Alevi Bektaşi Dernekleri Federasyonu'nun Alevileri küçük düşürücü ve ayrımcı nitelikte yayın yapan 3 gazete aleyhine dava açtığı belirtilmiştir. Ayrıca azınlık grupları üyelerinin ibadetlerinin güvenlik güçlerince izlendiği ve kaydedildiği yönünde iddiaları olduğu dile getirilmiştir. Vakıflar Kanunu'nun uygulanmasında sıkıntıların devam ettiği, din adamlarının eğitimi konusunda da sorunların yaşandığı ifade edilmiştir. Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü, vakıfların durumu ve din adamlarının eğitimi konularında AİHS ile uyumlu düzeye gelinmemesi eleştirilmiştir. Görüldüğü gibi bu dönemde bazı olumlu gelişmelerin yaşandığına vurgu yapılmaktadır. "Dini özgürlüklerin tümüyle uygulanmasına elverişli bir ortam yaratılması için daha fazla çabaya ihtiyaç bulunmaktadır. "[258] denilerek hala Alevi toplumunun temel sorunlarının çözülemediği de ifade edilmektedir.

2010 Raporunda; "Alevi toplumuna yönelik açılım devam etmiştir. Başlangıçta planlandığı üzere, farklı sosyal ve meslek grupları ve Alevi temsilcileri ile yedi çalıştay yapılmıştır. " [259] ifadeleri bulunmaktadır. Ancak cem evlerinin resmen tanınmasına yönelik taleplerin hala çözülmediği görülmekte ve " Cem evlerinin bazı belediye meclisleri tarafından fiilen ibadet yeri olarak tanınmasına rağmen, bunların ibadet yeri olarak tanınmaması yönündeki genel politika değişmemiştir. " [260] denilmektedir.

Cem evleri konusunda AİHM'e başvuru yapıldığı da dile getirilmiştir. Alevilerle devletin içinde bulunduğu diyalog sürecinin henüz bir sonuç vermediği de belirtilmiştir. Ayrıca; "Din adamlarının eğitimi de dahil, tüm gayrimüslim cemaatlerin ve Alevilerin gereksiz kısıtlamalar olmaksızın faaliyet göstermelerine yönelik AİHS ile uyumlu bir hukuki çerçeve henüz oluşturulmamıştır. " [261] bilgisine de yer verilmiştir.

---

[258] Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2009), s. 22. http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2009.pdf (18.11.2015)

[259] Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2010), s. 23. http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2010.pdf (18.11.2015)

[260] Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2010), s. 24. (18.11.2015)

[261] Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2010), s. 25. (18.11.2015)

2011 Raporunda yaşanan gelişmelerden bahsedilmiştir. Özellikle AKP hükümetinin gerçekleştirdiği açılım ve çalıştay sürecine atıf yapıldığı görülmektedir.

> *"2009 Alevi açılımı kapsamında gerçekleştirilen yedi çalıştayı takiben, Mart 2011'de nihai bir rapor yayımlanmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı, Alevilikle ilgili bilgileri de içeren yeni bir din eğitimi kitabı yayımlamıştır. Bu kitaplar, 2011-2012 öğrenim yılından itibaren kullanılmaya başlanacaktır. Az sayıda belediye meclisi, fiilen cem evlerini ibadet yeri olarak tanımıştır. Sivas ilindeki Madımak Oteli kamulaştırılmıştır. Aleviler, otelin müzeye dönüştürülmesini talep etmişlerdir. "*[262]

Cem evlerinin statüsü konusunda mahkemelerin Alevilerin aleyhine karar verdiği, iç hukuk yollarının tükendiği ve konunun AİHM'e taşındığı belirtilmiştir. Bu konuda ; " Aleviler ve gayrimüslim cemaatler elektrik ve su faturalarını ödemek zorunda iken, camilerin bu tür masrafları devlet tarafından karşılanmaktadır. " [263] bilgisine yer verilmiştir.

Ancak tüm bu gelişmelere rağmen din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin zorunluluğunun devam ettiği, cem evlerinin hukuki statü kazanmasının engellendiği ve henüz düşünce, vicdan ve ifade özgürlüğü konularında istenilen düzeye gelinemediğine de vurgu yapılmıştır.

2012 Raporu'nda öncelikle Başbakan'ın 1937-1938 yıllarında yaşanan Tunceli (Dersim) olayları ile ilgili olarak hesap vermeye hazır olduklarını ifade etmesinden söz edilmiştir. Ancak cem evleri ve zorunlu din kültürü ve ahlak bilgisi dersleri ile ilgili sorunun hala devam ettiği görülmektedir. Bu konuda şöyle bir vurgulama da yapılmıştır; "Camilerin, elektrik ve su giderleri devlet tarafından karşılanmakta olduğu halde Aleviler ve gayrimüslim cemaatler bu tür masrafları kendileri karşılamaktadırlar. " [264] Alevi açılımında somut bir gelişme olmadığı dile getirilmektedir. Ayrıca çeşitli ayrımcılık olaylarından da bahsedilmiştir;

---

[262] Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2011), s. 29. http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/2011_ilerleme_raporu_tr.pdf (18.11.2015)

[263] Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2011), s. 30. (18.11.2015)

[264] Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2012), s. 25. http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/2012_ilerleme_raporu_tr.pdf (18.11.2015)

"Bazı illerde Alevi vatandaşlara ait birçok evin işaretlenmesi ve kendilerine karşı gerçekleşen olaylar Alevileri endişelendirmiştir. Şikayetler, Alevi dernekleri tarafından savcılıklara iletilmiştir; adli ve idari soruşturmalar devam etmektedir. Mecliste cem evi açılması talebi, Alevi milletvekillerinin camiye gidebilecekleri gerekçesiyle reddedilmiştir. Madımak davasının kapanmasına karşı yapılan gösteride olduğu gibi, Aleviler tarafından düzenlenen bazı anma törenleri kimi zaman güç kullanması suretiyle polis tarafından engellenmiştir. Bazı Aleviler, kamu görevinde ayrımcılığa maruz kalmaktadır. " [265]

Örgütlenme özgürlüğü konusundaki mevzuatın AB standartları ile uyumlu olmasına rağmen, mevzuatın sınırlayıcı bir biçimde yorumlanarak bazı Alevi örgüt yöneticilerinin taciz edilmeleri ve tutuklanmaları eleştirilmiştir.

Cem evlerinin kurulmasını isteyen bir derneğin yasaklanması talebinin yerel mahkemece kabul edilmediği ancak bu kararın Yargıtay tarafından bozulduğu belirtilmiştir. Davaya İçişleri Bakanlığı'nın da müdahil olduğu ifade edilmiştir. Bunun yanında " 2012-2013 eğitim-öğretim yılı için Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Alevi inancı ile ilgili bilgiler içeren yeni din eğitimi kitapları hazırlanmıştır. " [266] bilgisine de yer verilmiştir. Din kültürü ve ahlak bilgisi dersleri konusunda zorunluluğun sürmesi, AİHM'de bu konuda Türkiye aleyhine çıkan kararın hala uygulanmaması, derslere katılmayan öğrencilerin ayrımcılığa uğraması konuları eleştirilmiştir. Alevi açılımının sürdürülmemesi, cem evlerinin resmen tanınmaması ve yeni cem evlerinin açılmasında sorunların yaşanması konuları gündeme getirilmiştir. Sonuç olarak 2012 raporunda da gerçekleşen tüm gelişmeler özetlenmesine rağmen düşünce, vicdan ve din özgürlüğü konularında sınırlı bir ilerleme yaşandığına vurgu yapılmaktadır.

2013 Raporu'nda daha önceki raporlarda da vurgulanan cem evlerinin statüsü, din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinin içeriğinin yetersizliği, kamuda maruz kalınan ayrımcılıktan söz edildiği görülmektedir. AİHM'in zorunlu din dersleri konusundaki kararının hala uygulanmaması eleştirilmiştir. Alevi açılımında somut adımların atılmadığı belirtilmiştir. Cem evlerinin ibadet yeri olarak tanınmaması, yeni cem evleri açılmasında sorunların yaşanması eleştirilmiştir. Bu konuda

[265] Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2012), s. 25. http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/2012_ilerleme_raporu_tr.pdf (18.11.2015)
[266] Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2012), s. 24. (18.11.2015)

"Diyanet İşleri Başkanlığı, İslam'daki yegane ibadethanenin cami olduğu yönünde görüş bildirmiştir. Bu görüş üst düzey Türk yetkililer tarafından tekrarlanmış ve mahkemelerde de kullanılmıştır." [267] denilerek sorunlarının devamlılığın altının çizildiği görülmektedir.

Bunun yanında; "Aleviler, kamu hizmetleri ve eğitim sistemi de dahil olmak üzere ayrımcılığa maruz kaldıkları kanısındadırlar. Ankara'nın bir semtinde aynı yere cami ve cem evinin inşa edilmesi kararıyla ilgili olaylar meydana gelmiştir. "[268] bilgilerine yer verilmiştir. Ayrıca önceki yılda belirtilen ayrımcılık olayları ile ilgili "Bazı illerde Alevi vatandaşların evlerinin işaretlenmesi üzerine adli soruşturmalar başlatılmıştır. " [269] ifadeleri kullanılmıştır.

Cumhurbaşkanı'nın Alevi temsilcilerle birlikte iftar yemeği düzenlediği ayrıca Cumhurbaşkanı'nın bir açıklamasında devletin, bütün inanç mensuplarına ve inancı olmayanlara karşı eşit mesafede durması gerektiğini söylediği belirtilmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı'nın Alevilik konusunda bilgiler içeren yeni bir din kültürü ve ahlak bilgisi kitabı yayınladığı ifade edilmiştir. Alevilerin yenilenen din kültürü ve ahlak bilgisi ders kitaplarından memnun olmadığı belirtilmiştir. Camilerin giderlerinin devlet tarafından karşılandığı cem evlerinin ise bu imkandan yararlanamadığı vurgulanmıştır. Vakıflar konusundaki sorunların devam ettiği belirtilmiştir.

2014 Raporu'nda cem evlerinin statüsü ve din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinin içeriğinin yetersizliği konularından yeniden bahsedilmiştir. Bunun yanında; " Aleviler, İstanbul Boğazı'nda yapılacak üçüncü köprüye, binlerce Alevinin öldürülmesinden sorumlu olduğu düşünülen Yavuz Sultan Selim'in adının verilmesinden duydukları memnuniyetsizliği dile getirmişlerdir." [270] ifadeleri bulunmaktadır. Bir önceki raporda da vurgulanan Alevi vatandaşların evlerine yönelik gerçekleşen eylemlere de atıf yapılmıştır. Ayrımcılık konusunda yaşanan sorunlar üzerinde önemle durulmuş ve bu konuda "Aleviler, Hükümet üyelerinin ifadeleri dahil olmak üzere, ayrımcı söyleme maruz kaldıkları yönünde bir algıya

---

[267] Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2013), s. 56. http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/2013_ilerleme_raporu_tr.pdf (18.11.2015)
[268] Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2013), s. 56. (18.11.2015)
[269] Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2013), s. 55. (18.11.2015)
[270] Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2014), s. 54. http://www.ab.gov.tr/files/ilerlemeRaporlariTR/2014_ilerleme_raporu_tr.pdf (18.11.2015)

sahiptirler. ” [271] ifadeleri kullanılmıştır. Zorunlu din dersleri konusundaki AİHM kararının uygulanmadığı gibi bu konuda yeni bir kararın da söz konusu olduğu ifade edilmiştir. 2015 Raporu'nda ;

> *"Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), Türkiye'nin, Eylül 2014'ten bu yana çoğunlukla, yaşama hakkı, işkencenin yasaklanması, adil yargılanma hakkı, aile hayatına saygı, ifade özgürlüğü, düşünce, vicdan ve din özgürlüğü ile özgürlük ve güvenlik hakkı ile ilgili 92 davada Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)'ni ihlal ettiğini tespit etmiştir. Toplamda 1997 yeni başvurunun bir karar organına sevk edilmesiyle birlikte, derdest başvuru sayısı 9.224'e yükselmiştir. AB, Türkiye'yi AİHM'in tüm kararlarını uygulama konusundaki çabalarını artırmaya davet etmiştir."*[272]

ifadeleri kullanılarak AİHS'de yer alan din ve vicdan özgürlüğüne atıf yapılmış ve Türkiye'nin bu alanda AİHM kararlarına uymaması eleştiri konusu yapılmıştır. 2015 Raporu'nda ;

> *" Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü konusunda, ibadet özgürlüğüne genel olarak saygı gösterilmeye devam edilmiştir. Cemevlerine ve zorunlu din kültürü ve ahlak bilgisi derslerine ilişkin mahkeme kararları, düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne saygı için elverişli bir ortamın yaratılmasına katkıda bulunmuştur. Ancak AİHM kararları, Avrupa Konseyi tavsiye kararları ve AB standartları doğrultusunda hukuki çerçevenin değiştirilmesine ve uygulanmasına ihtiyaç vardır. Zorunlu din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinden muafiyet, kimlik kartlarında din hanesinin bulunması, dini topluluk ve kurumların tüzel kişiliği, din adamı seçimlerine katılım kuralları, ibadet yerleri ile yabancı din adamlarına oturma ve çalışma izni verilmesi konularına ilişkin kararların uygulanmasına özel önem verilmelidir. Yargıtayın, Cemevlerinin ibadet yeri olarak tanınmasına ilişkin kararının uygulanması ve Alevilere karşı işlenen saldırıların etkili adli takibinin yapılması konuları da dahil olmak üzere Aleviler ile ilgili bekleyen sorunların da ele alınması gerekmektedir. " [273]*

---

[271] Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2014), s. 60.
http://www.ab.gov.tr/files/ilerlemeRaporlariTR/2014_ilerleme_raporu_tr.pdf (18.11.2015)
[272] Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2015), s. 65.
http://www.ab.gov.tr/files/000files/2015/11/2015_turkiye_raporu.pdf (09.03.2016)
[273] Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2015), s. 67. (09.03.2016)

ifadeleri kullanılmıştır. Bu kapsamda özellikle cem evlerinin statüsü ile zorunlu din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinin varlığı ve bu konuda alınmış AİHM kararlarından bahsedilmiştir. Alevilere karşı çeşitli şehirlerde gerçekleşmiş bulunan saldırı olaylarına da atıf yapılmış, bu konuda devletin gerekli adli ve idari işlemleri yapmaması eleştiriler içerisinde yer almıştır.

2016 Raporu'nda ise ifade özgürlüğü konusuna geniş oranda yer verildiği görülmektedir. Bu raporda Alevilerin sorunları konusunda ise;

> *"Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü konusunda, ibadet özgürlüğüne büyük ölçüde saygı gösterilmeye devam edilmiştir. Dini değerlerin aşağılanması, ceza gerektiren bir suçtur. Ocak'ta, hükümet, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesine, AİHM'nin cemevleri ile ilgili vermiş olduğu karar ve zorunlu din dersleri ile ilgili vermiş olduğu iki adet kararın uygulanması ile ilgili olarak iki eylem planı sunmuştur. AİHM kararları, Avrupa Konseyi tavsiyeleri ve AB standartları ile uyumlu olan kapsamlı bir yasal çerçevenin oluşturulması ve istikrarlı bir şekilde uygulanması gerekmektedir. Zorunlu din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinden muaf tutulma, kimlik kartlarında din hanesinin bulunması ve Alevilerin ibadet mekanları ile ilgili AİHM'in verdiği kararların uygulanmasına özel önem verilmelidir."*[274]

ifadeleri kullanılmıştır. Ayrıca raporda; " Bazı AİHM kararlarının uygulanması dahil olmak üzere, Alevi topluluğu ile ilgili öne çıkan konuların ele alınması gerekmektedir." [275] denilerek konunun üzerinde durulduğu görülmektedir.

Raporda medyada yaşanan bazı gelişmelerden de özellikle bahsedilmesi dikkat çekmektedir. Raporda;

> *"Hükümet medya kuruluşlarını devralmaya devam etmiştir. Kayyumlar bu kuruluşların yayın politikasını değiştirmişler, pek çok gazeteci işten atılmıştır. Bu medya gruplarından biri, kayyum atanmasından beş ay sonra kapatılmıştır. Darbe girişimi sonrasında, hükümet, ağırlıklı olarak Gülen hareketiyle bağlantıları olduğu iddiasıyla, TV kanallarının ve radyo istasyonlarının kapatılmasını öngören kararnameler yayımlamıştır. Ancak, kapatılma ve yayın durdurma kararları, Kürtçe yayın yapan*

[274] Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2016), s. 78.
http://www.ab.gov.tr/files/ceb/Progress_Reports/2016_ilerleme_raporu_tr.pdf (23.12.2016)
[275] Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2016), s. 78. (23.12.2016)

birkaç kanalı, bir Alevi kanalı ve bazı muhalif kanalları kapsayacak şekilde genişletilmiştir. "[276]

Bunun yanı sıra sürmekte olan olağanüsü hale ilişkin eleştirilerde de bulunulmuş olup; "Olağanüstü hal dönemleri dahil olmak üzere, bu kısıtlayıcı tedbirlerin orantılılığı ve uluslararası standartlarla uyumu şüphe uyandırmaktadır."[277] ifadelerine yer verilmiştir.

Kültürel haklar konusuna da raporda değinildiği görülmektedir. Bu konuda raporda; " Türk makamlarının, Kürtçe dilinde ve Alevi kültürüne yönelik yayım veya yayıncılık faaliyetleri sürdüren bazı medya kuruluşlarının kapatılmasına ilişkin kararı endişe kaynağıdır. "[278] ifadeleri kullanılmıştır.

Ayrıca raporda ifade özgürlüğüne sıklıkla yer verilmiş ve AİHM kararlarına da atıflarda bulunulmuştur. Bu kapsamda aşağıdaki ifadelerin kullanıldığı görülmektedir;

"Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), Eylül 2015'ten bu yana çoğunlukla, yaşam hakkı, işkencenin yasaklanması, özgürlük ve güvenlik hakkı, adil yargılanma hakkı, özel hayata ve aile hayatına saygı, düşünce, vicdan ve din özgürlüğü, barışçıl toplanma özgürlüğü, ayrımcılığın yasaklanması ve mülkiyetin korunması ile ilgili 75 davada AİHS'nin bir veya daha fazla kez ihlal edildiğini tespit etmiştir. Toplamda 2.075 yeni başvurunun bir karar organına sevk edilmesiyle birlikte, derdest başvuru sayısı 7.982'ye yükselmiştir. AB, Türkiye'yi AİHM'in tüm kararlarını uygulama konusundaki çabalarını artırmaya davet etmiştir. Türkiye'nin genişletilmiş denetim usulü kapsamında 938 davası bulunmaktadır."[279]

Belirtilen tüm Avrupa Birliği ilerleme raporlarında bazı sorunların özellikle ön plana çıktığı görülmüştür. Bunlar arasında cem evlerinin statüsü, din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinin içeriği, Madımak Oteli'nin müze yapılması, Alevilerin kamu, özel yaşam ve medyada karşılaşılan ayrımcılık uygulamaları, Alevilere yönelik eylemler ve bunların soruşturulması konusundaki eksiklikler, nüfus

[276] Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2016), s. 79.
http://www.ab.gov.tr/files/ceb/Progress_Reports/2016_ilerleme_raporu_tr.pdf (23.12.2016)
[277] Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2016), s. 79. (23.12.2016)
[278] Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2016), s. 85. (23.12.2016)
[279] Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2016), s. 75. (23.12.2016)

cüzdanındaki din hanesi sorunu, Alevi dernek ve vakıflarının yaşadığı hukuki sorunlardan bahsedilmiştir.

Bunun yanında Diyanet İşleri Başkanlığı içinde Alevilerin temsil edilmemesi bu nedenle Alevi din adamlarının maaş alamamaları da bir sorun olarak gündeme getirilmiştir. Özellikle din kültürü ve ahlak bilgisi dersleri ile cem evlerinin yasal statüsü hakkında AİHM düzeyinde alınmış kararlar ve dava süreçlerine rağmen olumlu bir gelişmenin yaşanmamış olmasına da vurgu yapılmıştır.

1.5. AİHM KARARLARINDA ALEVİLERİN SORUNLARI

Ülkemizde bulunan mevzuat gereği kişiler ya da kurumlar hak ve özgürlükleri ile ilgili olarak öncelikle iç hukuk yollarını tüketmek zorundadırlar. Bu iç hukuk yolları da adli ve idari yargı organlarının en alt düzeylerinden en üst düzeylerine kadar uzanan bir başvuru ve mahkeme sürecini beraberinde getirmektedir. Kişi ya da kurumlar bu süreçten istedikleri sonucu elde edemezlerse konuyu Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne taşıma yoluna gitmektedirler. Aleviler de hem bireysel olarak hem de kurdukları sivil toplum örgütleri aracılığıyla AİHM düzeyinde çeşitli davalar açmışlardır.

Bu konuda açılmış ilk dava Hasan ve Eylem Zengin'in Türkiye'ye karşı açmış olduğu davadır. Dava 2 Ocak 2004 tarihinde açılmış, 9 Ekim 2007 tarihinde ise karara bağlanmıştır. Davacı; zorunlu din kültürü ve ahlak bilgisi derslerin okutulma şeklinin, Sözleşmeye ek 1 No'lu Protokol'ün 2. maddesinin ikinci cümlesi ve AİHS'nin 9. maddesi uyarınca güvence altına alınan haklarını ihlal ettiğini ileri sürmüştür. 1 No'lu Protokol'ün 2. maddesinin ikinci cümlesi şu şekildedir : "Devlet, eğitim ve öğretim alanında yükleneceği görevlerin yerine getirilmesinde, ana ve babanın bu eğitim ve öğretimin kendi dini ve felsefi inançlarına göre yapılmasını sağlama haklarına saygı gösterir." [280] AİHS'nin 9. maddesinde ;

> *"1. Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, din veya inanç değiştirme özgürlüğü ile tek başına veya topluca, açıkça veya özel tarzda ibadet, öğretim, uygulama ve ayin yapmak suretiyle dinini veya inancını açıklama özgürlüğünü de içerir.*

[280] Hasan ve Eylem Zengin Türkiye'ye Karşı Davası Kararı, s. 8.
http://hudoc.echr.coe.int/tur#{"itemid":["001-121536"]} (22.08.2016)

2. Din veya inancını açıklama özgürlüğü, ancak kamu güvenliğinin, kamu düzenin, genel sağlığın veya ahlakın, ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için demokratik bir toplumda zorunlu tedbirlerle ve yasayla sınırlanabilir." [281]

ifadeleri yer almaktadır. AİHM, AİHS'ne Ek 1 No'lu Protokol'ün 2. maddesi çerçevesinde tespit ettiği ihlali göz önünde bulundurarak, 9. madde kapsamında ayrı bir sorunun bulunmadığı kanısındadır. Bu gerekçelere dayalı olarak AİHM oybirliğiyle AİHS'ne Ek 1 No'lu Protokol'ün 2. maddesi'nin ihlal edildiğine; AİHS'nin 9. maddesi kapsamında ayrı bir sorunun bulunmadığına; [282] karar vermiştir. Bu karar Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin herhangi bir itirazda bulunmaması üzerine 9 Ocak 2008'de kesinleşmiştir.

Alevilerin açtığı ikinci dava ise Sinan Işık'ın Türkiye'ye karşı açmış olduğu dava olmuştur. Dava 3 Haziran 2005'te açılmış, 2 Şubat 2010'da karara bağlanmıştır. Başvuran, nüfus cüzdanında yazılması zorunlu olduğu için kendi rızası olmaksızın dini inancını ifşa etmek mecburiyetinde kaldığından şikayetçi olmuş ve bu vesileyle AİHS'nin 9. maddesinin 1. paragrafı anlamında din ve vicdan özgürlüğü hakkının ihlal edildiğini ileri sürmüştür.[283]

Başvuran, Asliye hukuk mahkemesinin yalnızca bir kamusal kurum olan Diyanet İşleri Başkanlığı'nın görüşüne başvurduğunu öne sürerek, AİHS'nin 6. maddesinin ihlal edildiği, bu kurumun Alevi mezhebi konusunda uzman olmadığı ve bu hususla ilgilenmediği için Aleviler hakkında görüş beyan edecek yetkiye sahip olmadığı, eğer mahkeme Alevi Bektaşi Dernekleri Federasyonu'nun (Alevi dernekleri özel birliği) görüşünü almış olsaydı elde edeceği yorumların Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yorumlarından farklı olacağı, bu nedenlerle ulusal mahkemelerin soruşturmalarının yetersiz kalmış ve adil bir yargılama yapılmadığı, talebinin ulusal mahkemeler tarafından reddedilme sebebinin Alevi mezhebine mensup olmasından kaynaklandığı, Asliye hukuk mahkemesinin yalnızca Aleviliğin varlığını bile inkar eden bir kamusal kurumun görüşüne başvurmakla yetinmesi ve

[281] Hasan ve Eylem Zengin Türkiye'ye Karşı Davası Kararı, s. 16. http://hudoc.echr.coe.int/tur#{"itemid":["001-121536"]} (22.08.2016)
[282] Hasan ve Eylem Zengin Türkiye'ye Karşı Davası Kararı, s. 17. (22.08.2016)
[283] Sinan Işık Türkiye'ye Karşı Davası Kararı, s. 1. http://www.fap.hsyk.gov.tr/dosyalar/aihm-karar-inceleme/m9/Isin-Karar.pdf (22.08.2016)

yukarıda belirtilen federasyonun düşüncesini almamasının bir ayrımcılık oluşturduğu dolayısıyla AİHS'nin 14. maddesini ihlal edildiğini [284] ileri sürmüştür.

Mahkeme, söz konusu ihlalin, başvuranın inancının (Alevi), nüfus cüzdanında yer almasından değil, ancak, zorunlu ya da isteğe bağlı olsun veya olmasın, nüfus cüzdanının bir din hanesini içermesi olgusundan kaynaklandığına işaret etmektedir.[285] Mahkeme, altıya karşı bir oyla 9. madde ihlalinin bulunduğuna karar vermiştir. Mahkeme yine aynı çoğunlukla, 6. ve 14. maddelerin ihlal edilip edilmediğinin ayrıca incelenmesine gerek olmadığına karar vermiştir.[286]

Alevilerin bir örgüt aracılığıyla açtıkları ilk dava Cumhuriyetçi Eğitim ve Kültür Merkezi Vakfı'nın (Cem Vakfı) Türkiye'ye karşı açmış olduğu dava olmuştur. Dava 7 Mayıs 2010'da açılmış, 2 Aralık 2014'te ise karara bağlanmıştır. Başvuran vakıf, camilere, kiliselere ve sinagoglara sunulan bir imkan olan, elektrik faturalarını ödemekten muaf tutulmasına yönelik talebinin reddedilmesinin, Sözleşme'nin 14. maddesiyle birlikte ve ayrı olarak, Sözleşme'nin 9. maddesi ile güvence altına alınan haklarını ihlal ettiğini iddia etmektedir. Sözleşme'nin 14. maddesi şu ifadeleri içermektedir:

> *" Sözleşme'de tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya diğer kanaatler, ulusal veya toplumsal köken, ulusal bir azınlığa aidiyet, servet, doğum başta olmak üzere herhangi başka bir duruma dayalı hiçbir ayrımcılık gözetilmeksizin sağlanmalıdır."*[287]

Sözleşme'nin 9. maddesi ise aşağıdaki gibidir:

> *"1. Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir; bu hak, din veya inanç değiştirme özgürlüğü ile tek başına veya topluca, kamuya açık veya kapalı ibadet, öğretim, uygulama ve ayin yapmak suretiyle dinini veya inancını açıklama özgürlüğünü de içerir.*

---

[284] Sinan Işık Türkiye'ye Karşı Davası Kararı, s. 6. http://www.fap.hsyk.gov.tr/dosyalar/aihm-karar-inceleme/m9/Isin-Karar.pdf (22.08.2016)
[285] Sinan Işık Türkiye'ye Karşı Davası Kararı, s. 2. web.e-baro.web.tr/uploads/00/Haberler/Belgeler/.../aihm/Sinan_Isik_Turkiye.doc (22.08.2016)
[286] Sinan Işık Türkiye'ye Karşı Davası Kararı, s. 2. (22.08.2016)
[287] Cumhuriyetçi Eğitim ve Kültür Vakfı (Cem Vakfı) Türkiye'ye Karşı Davası Kararı, s. 12. http://hudoc.echr.coe.int/tur#{"itemid":["001-158584"]} (22.08.2016)

2. Din veya inancını açıklama özgürlüğü, sadece yasayla öngörülen ve demokratik bir toplumda kamu güvenliğinin, kamu düzeninin, genel sağlık veya ahlakın ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli sınırlamalara tabi tutulabilir."[288]

AİHM, oybirliğiyle, Sözleşme'nin 9. maddesiyle birlikte 14. maddesinin ihlal edildiğine; 1'e karşı 6 oyla, Sözleşme'nin 9. maddesi bağlamındaki şikayetin ayrı olarak incelenmesine gerek olmadığına;[289] karar vermiştir.

Alevilerin bu konuda açtığı dördüncü dava İzzettin Doğan ve diğerleri'nin Türkiye karşı açmış olduğu davadır. Dava 31 Ağustos 2010 tarihinde açılmış, 22 Şubat 2016'da karara bağlanmıştır. Büyük Daire ise bu konudaki son kararı 26 Nisan 2016'da vermiştir. Davacılar;

a. Alevi vatandaşlara din hizmetlerinin kamu hizmeti olarak sunulması,
b. Alevi inancındaki vatandaşların ibadet mekanları olan Cemevlerine ibadethane statüsü kazandırılması,
c. İnancın gereği olan ibadetin icrası için yeteri kadar, yetkin ve Alevilerce yetkin kabul edilen kişilerin kamu görevlisi olarak istihdam edilmesi,
d. Genel bütçeden bu konularda verilecek hizmetlerin karşılanması için ödenek ayrılmasının temin edilmesini, bu konuda gerekli çalışmalar yapılarak Bütçe Kanunu'nda ödenek ayrılmasının sağlanması [290]

taleplerinde bulunmuşlardır. Davacılar sözleşme'nin 9. maddesinin ihlal edildiğini iddia etmişlerdir. Sözleşme'nin 9. maddesi aşağıdaki gibidir:

"1. Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir; bu hak, din veya inanç değiştirme özgürlüğü ile tek başına veya topluca, kamuya açık veya kapalı ibadet, öğretim, uygulama ve ayin yapmak suretiyle dinini veya inancını açıklama özgürlüğünü de içerir.

[288] Cumhuriyetçi Eğitim ve Kültür Vakfı (Cem Vakfı) Türkiye'ye Karşı Davası Kararı, s. 12. http://hudoc.echr.coe.int/tur#{"itemid":["001-158584"]} (22.08.2016)
[289] Cumhuriyetçi Eğitim ve Kültür Vakfı (Cem Vakfı) Türkiye'ye Karşı Davası Kararı, s. 22. (22.08.2016)
[290] İzzettin Doğan ve Diğerleri Türkiye'ye Karşı Davası Kararı, s. 9. http://hudoc.echr.coe.int/tur#{"itemid":["001-164217"]} (22.08.2016)

2. Din veya inancını açıklama özgürlüğü, sadece yasayla öngörülen ve demokratik bir toplumda kamu güvenliğinin, kamu düzeninin, genel sağlık veya ahlakın ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli sınırlamalara tabi tutulabilir." [291]

Davacılar dine dayalı ayrımcılığa maruz kaldıklarını iddia etmişlerdir. Bu bağlamda, Sözleşme'nin 9. maddesiyle birlikte ele alındığında 14. maddesine dayanmışlardır. Sözleşme'nin 14. maddesi aşağıdaki gibidir:

"Bu Sözleşme'de tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya diğer kanaatler, ulusal veya toplumsal köken, ulusal bir azınlığa aidiyet, servet, doğum başta olmak üzere herhangi başka bir duruma dayalı hiçbir ayrımcılık gözetilmeksizin sağlanmalıdır." [292]

AİHM, beşe karşı on iki oyla, Sözleşme'nin 9. maddesinin ihlal edilmiş olduğuna; bire karşı on altı oyla, Sözleşme'nin 9. maddesi ile birlikte değerlendirildiğinde 14. maddesinin ihlal edilmiş olduğuna; [293] karar verilmiştir.

Alevilerin bu konuda açtığı beşinci dava Mansur Yalçın ve diğerleri'nin Türkiye'ye karşı açmış olduğu davadır. Dava 2 Şubat 2011'de açılmış, 16 Eylül 2014'te karara bağlanmıştır. Başvuranlar, ilk ve orta dereceli okullarda zorunlu olarak okutulan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin işlenme biçiminin Sözleşme'ye Ek 1 No'lu Protokol'ün 2. maddesinin ikinci cümlesi bağlamındaki haklarını ihlal ettiğini ileri sürmüşlerdir. Başvuranlar ayrıca, Sözleşme'nin 9 ve 14. maddelerinin de ihlal edilmesinden şikayet etmişlerdir. Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 2. maddesinin ikinci cümlesi şu şekildedir: "Devlet, eğitim ve öğretim alanında üstleneceği görevlerin yerine getirilmesinde, ana ve babanın bu eğitim ve öğretimin kendi dini ve felsefi inançlarına göre yapılmasını sağlama haklarına saygı gösterir."[294]AİHM ise oybirliğiyle;

---

[291] İzzettin Doğan ve Diğerleri Türkiye'ye Karşı Davası Kararı, s. 53. http://hudoc.echr.coe.int/tur#{"itemid":["001-164217"]} (22.08.2016)
[292] İzzettin Doğan ve Diğerleri Türkiye'ye Karşı Davası Kararı, s. 80. (22.08.2016)
[293] İzzettin Doğan ve Diğerleri Türkiye'ye Karşı Davası Kararı, s. 99. (22.08.2016)
[294] Mansur Yalçın ve Diğerleri Türkiye'ye Karşı Davası Kararı, s. 25. http://www.inhak.adalet.gov.tr/ara/karar/yalcin.pdf (22.08.2016)

Yukarıda belirtilen üç başvuran bakımından Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 2. maddesinin ihlal edildiğine; 3'e karşı 4 oyla; Sözleşme'nin 9. maddesi, Sözleşme'nin 9. maddesiyle birlikte 14. maddesi ve Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 2. maddesi bağlamındaki şikayetlerde belirtilen hakların ihlal edilip edilmediğinin incelenmesinin gerekli olmadığına [295]

karar vermiştir. Tüm bu kararlar incelendiğinde genellikle AİHS ve AİHS'e ilişkin ek protokoller bağlamında din ve vicdan özgürlüğü, cem evlerinin statüsü ve bu statüden kaynaklı sorunlar, zorunlu din derslerinin varlığı ve nüfus cüzdanlarındaki din hanesinin varlığı gibi alanlarda çeşitli ihlal kararlarının var olduğu görülmektedir.

[295] Mansur Yalçın ve Diğerleri Türkiye'ye Karşı Davası Kararı, s. 39. http://www.inhak.adalet.gov.tr/ara/karar/yalcin.pdf (22.08.2016)

İKİNCİ BÖLÜM
TÜRKİYE'DE ALEVİLERİN SORUNLARI VE ÖRGÜTLENME SÜRECİ

Aleviler, Çelebi ailesinin temsilcilerinin mecliste yer aldığı Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren siyasi hayatın içinde bulunmuşlardır. Ancak bu var oluş belirli kişilerin varlığıyla sınırlı kalmış ve toplumsal bir tabanın desteğini arkasına alamamıştır. Alevilerin siyasi hayata yoğun bir biçimde katılımı ise 1960 - 1980 arası dönemde gündeme gelebilmiştir. Dernek ve vakıfların kurulması, Alevilerce kurulan siyasi partilerin varlığı ya da mevcut siyasi partilere yoğun bir biçimde katılım 1960 - 1980 arası toplumsal uyanışın dünyada ve Türkiye'de yaşandığı bir dönemde gerçekleşebilmiştir.

2.1. ALEVİLERİN YAŞADIKLARI SORUNLAR VE ÖRGÜTLENMESİ

Alevilerin 1960 - 1980 döneminde yaşadığı acı olaylar, bu dönemde dünyada ve Türkiye'de yaşanan gelişmeler toplumun önemli bir bölümünü oluşturan Alevilerin bu kimliklerinden kaynakların sorunlarının gündeme gelmesine neden olmuştur. Bu gündeme geliş süreci Alevilerin de gerek gazete ve dergiler yayınlaması gerek dernek ve vakıflar kurarak örgütlenmesi gerekse de hem kendi siyasi partilerini kurması ya da mevcut siyasi partiler içinde yer almaya başlamaları ile hız kazanmıştır. 12 Eylül 1980'de yaşanan darbe nedeniyle tüm siyasi faaliyetler sona erdiğinden Alevilerin siyasi hayata katılımı da kesintiye uğramıştır.

Darbe sonrası dönemde hem dernek ve vakıfların hem de siyasi partilerin faaliyetlerine izin verilmesiyle birlikte Alevi toplumunun örgütlenme süreci yeniden başlamıştır. 1980 sonrası ve özellikle de Yugoslavya'nın ve Sovyetler Birliği'nin dağıldığı 1990'larda dünyada kimlik hareketlerinin ön plana çıkmasıyla beraber Alevi hareketinin siyasallaşma süreci hız kazanmış, Aleviler artık siyasi partilerin seçimlerde oy kazanabilmeleri için önemli bir toplumsal kesimi oluşturmuşlardır. Siyasi partiler ile çeşitli Alevi sivil toplum örgütleri arasında çeşitli oy pazarlıkları ve örgüt yöneticileri ile siyasi parti temsilcileri arasında geçişkenlikler yaşanmaya başlanmıştır.

2.1.1. Alevi Sivil Toplum Örgütlerinin Oluşumuna Etki Eden Faktörler

Milli mücadeleden sonra yeni bir düzen kurulması kapsamında girişilen değişimler için laik bir düzenin kurulması hedeflenmiştir. Bu kadro, Tanzimat dönemi ile başlayan modernleşme hareketini geliştirmeyi istese de; cumhuriyet yönetiminin düşüncelerin arkasında Osmanlı Devleti'nden izler bulunmaktadır.

1924 Anayasası'nın 2. maddesinde; " Türkiye devletinin dini, dini İslam'dır." ifadesi yer almış olup, bu durum 1937 yılına kadar devam etmiştir. Şeriye ve Evkaf Vekaleti korunmuş, buna karşın 1925'te Tekke ve Zaviyeler kapatılmıştır. 1924 tarihli 442 sayılı Köy Kanunu'nda her köye bir cami yapımı zorunlu hale getirilmiş ve " cami " köyü belirleyen temel öğelerden biri olarak görülmüştür. 6785 sayılı İmar Kanunu'nun 18. maddesinde değişiklik yapan 3195 sayılı yasa ve 3402 sayılı Kadastro Yasası'nın 16. maddesi tek yönlü bir düzenlemeyle camilere ayrıcalık sağlamıştır.

1950'den sonra çok partili siyasi yaşama geçilmesiyle beraber uygulanan popülist politikalar sonucu cumhuriyetin temel ilkelerinden ödünler verilmiş ve devlet yansızlığını iyice kaybetmiştir. Günümüzdeki;

"- Zorunlu din dersleri,
- Kamu Kurumları ve okullarda ibadet yerlerinin açılmasının yaygınlaştırılması,
- Cami sayısının gittikçe artması,
- Alevi köylerini cami yaptırmaya zorlamalar,
- Diyanet İşleri Başkanlığı'nın genel yönetim yapısı içinde yer alması "[296]

bu durumun göstergeleridir. Bu durum Türkiye Cumhuriyeti'nin, Osmanlı Devleti'nden miras olarak aldığı bir geleneğin günümüzdeki Türk-İslam Sentezi anlayışı ile kazandığı boyutu ve geliştirilen yeni yöntemleri göstermektedir.

Çoğulculuğu tam olarak benimseyemeyen ve kültürel zenginliğin değerini bilemeyen bazı siyasi yaklaşımların da etkisiyle Alevi ve Sünnilerin birlikte yaşadıkları bölgelerde çeşitli toplumsal olaylar yaşanmıştır. Bu olaylar insanların canlarına ve mallarına zarar verilmesine neden olmuştur.

[296] Kamil Ateşoğulları, " İnsan Hakları ", **Alevilik ve Günümüzdeki Sorunları**, Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı Genel Merkezi Yayını, Akademi Matbaası, Ankara, 2004, s. 34.

"1) 1974 - 1980 yılları arasında Malatya'da 95 kişi,

2) Aralık 1978'de K.Maraş'ta 111 kişi,

3) Mart-Temmuz 1980'de Çorum'da 46 kişi,

4) 1974 - 1980 yılları arası Sivas'ta 17 kişi,

5) 2 Temmuz 1993 Sivas - Madımak Olayı'nda 35 kişi,

6) Mart 1995 İstanbul Gazi ve Ümraniye olaylarında 22 kişi öldürülmüştür."[297]

Bütün bu olaylar Aleviler açısından bir dönüm noktası olmuş ve Aleviler kurdukları dernekler ve vakıflar ile örgütlenme çabaları içine girmişlerdir. Bu sayede de devlet yöneticileri karşısında isteklerini dile getirebilecekleri platformlar oluşturma imkanına sahip olmuşlardır. Bu dernek ve vakıfların üye sayılarının artması, giderek birleşerek federasyonlara dönüşmeleri, yazılı ve görsel medyada daha çok gündeme gelmeleri, dünyada etnik ve dinsel kimliklerin belirginleşmeye başladığı bir sürecin yaşanması ve Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde yer alması gibi faktörler de bu süreci hızlandırmıştır.

Alevilik, toplumun barındırdığı kültürel çeşitliliğe tanınan hak ve özgürlükler çerçevesi içinde kendine toplumda ve devletle ilişkisinde bir yer edinme şansı bulmuşken, kendi içindeki çeşitliliği eritme, yok etme tehlikesiyle karşılaşmaktadır. Bu durumda seçilmiş ve atanmış resmi görevlilerin Alevilerin haklarının tanınmasının ön şartı olarak ana hatları, ritüelleri ve öğretisi yazılı hale getirilerek standartlaştırılmış ve yöresel farklılıklarından arındırılmış bir din oluşturma talepleri etkili olmaktadır. Günümüzde artık bu tarz talepler içselleştirilmekte ve pek çok Alevi inanç önderi ve örgütü tarafından da dile getirilmektedir.

[297] Kamil Ateşoğulları, " İnsan Hakları ", **Alevilik ve Günümüzdeki Sorunları**, Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı Genel Merkezi Yayını, Akademi Matbaası, Ankara, 2004, s. 34 - 35.

2.1.1.1. Alevilerin Hafızasındaki Olumsuz Tecrübelerin Etkileri (Ortaca, Malatya, Sivas, Kahramanmaraş, Çorum, Madımak ve Gazi Olayları)

Alevilerin 1960 ila 1980 yılları arasında Ortaca, Malatya, Çorum, Kahramanmaraş, Sivas ve 1990'larda yaşadıkları Madımak ve Gazi olayları nedeniyle ortaya çıkan can ve mal kayıpları Alevi toplumunun yalnızken güçsüz durumda oldukları düşüncesine yol açtığından birlikte hareket etme duygusunda bir artışa neden olmuştur. Birliktelik ve kendini koruma içgüdüsü 1960'larda kentlerde sosyal ortamlar yaratma düşüncesiyle bu işe başlarken 1980'lerden sonra etnik ve dini kimliklerin tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de ön plana çıkmaya başlaması ile hız kazanmıştır. 1980 sonrası süreçte kimliklerin yeniden keşfi ve örgütlülüğe izin veren düzenlemeler de Alevi sivil toplum örgütlerinin kurulmasını sağlamıştır.

2.1.1.1.1. Ortaca Olayları

Ortaca'ya bağlı Fevziye köyü Alevi inançlı olup, yıllarca çevre köylerle çok uygar ilişkiler içinde, barış ortamında yaşamalarına karşın bir çıkarcının bölgedeki tüm arazilere sahip olma istemi [298] nedeniyle çevre halkını Alevilere karşı kışkırtması, baskı yaptırması, tarikatlarla ilişkiye geçmesi ve mezhep ayrımını körüklemesiyle bu olaylar oluşmuştur. Ortaca'daki Alevilere ait işyerleri tahrip edilmiş ve duruma müdahale eden jandarma ile çatışma söz konusu olmuş ve çatışmada bir saldırgan ölmüştür.

Olaylar şu şekilde cereyan etmiştir; 4 Haziran 1966'da Sünni köylerinden 500 kişi, " Aleviler, Ortaca'daki caminin minaresini yıktılar, namaz kılanları dövdüler. Ne duruyorsunuz ? Din elden gidiyor ? "[299] yalanı ile Ortaca'da Alevilere ait kahvehane ve iş yerlerine saldırmışlardır. Bu sırada da bir saldırgan ölmüş, Alevi bir kadına da tecavüz edilmiştir.

[298] Nedim Şahhüseyinoğlu, " Yakın Tarihimizdeki Olaylar ", **Alevilik ve Günümüzdeki Sorunları**, Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı Genel Merkezi Yayını, Akademi Matbaası, Ankara, 2004, s. 260.
[299] Necdet Saraç, **Alevilerin Siyasal Tarihi 1300 - 1971**, Cem Yayınevi, İstanbul, 2011, s. 416.

Sorun gittikçe büyümektedir. Sünni köyleri bölgenin tek Alevi köyü olan Fevziye köyünü sarmışlardır. Bu köyün bucak ile bağlantılı köprüsünü de havaya uçurmuşlardır. Aleviler kendilerini korumak için silahlanarak köylerinin etrafında nöbet tutmaya başlamışlardır. Ardından da sıkıyönetim ilan edilmiştir.

Yaklaşık bir hafta süren gerilim karşısında Türkiye'nin dört bir yanında hatta Avrupa'da kamuoyu baskısı oluşmuştur. Bu baskı sonucunda hükümet olaylara müdahale etmek zorunda kalmış ve yeni bir kan dökülmesini önlemiştir.

Ortaca'da Alevilere yönelik açıkça bir saldırı varken, çevrenin tek Alevi köyü abluka altındayken, kamuoyunda ciddi bir tepki varken, Başbakan Süleyman Demirel bu saldırıyı münferit bir hadise olarak değerlendirmiş ve " Hadiseler büyütülerek mezhep kavgası varmış gibi gösterilmeye çalışıyor."[300] demiştir. Ancak o sırada sadece Ortaca'da değil başka yerlerde de Alevilere yönelik saldırılar olmuştur. Bu kapsamda Alevilerin ve demokratik güçlerin baskısıyla konu TBMM'de ve Senato'da da gündeme gelmiştir.

Ortaca olayı, aslında sonraki tüm saldırıların başlangıcı niteliğindedir. Senaryo hep aynı olmuştur. Her defasında ya cami kundaklanmış ya da camiden çıkanlara Aleviler saldırmış olarak gösterilmiştir. Maraş, Sivas, Çorum, Madımak olayları da böyle olmuştur.

2.1.1.1.2. Elbistan Olayları

10 Ekim 1965'te Adalet Partisi'nin % 52 oranında oy alarak iktidara gelmesi, Diyanet İşleri Başkanlığı'na İbrahim Elmalı'nın atanması, Alevilere yönelik iftiraları, aşağılanmaları, horlanmaları ve Ortaca olaylarında olduğu gibi artık Alevilere dönük saldırılara neden olmuştur. Alevilerin dernekler kurması, dergiler yayınlaması, hatta parti kurması, siyasal İslamcı çevrelerde rahatsızlığa neden olmuştur. İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük şehirler dışında örneğin 1965'te Erzincan'da, 1966'da İskenderun'da yapılan Alevi etkinliklerine binlerce kişi katılmış, deyişler söylenmiş ve semah dönülmüştür.

[300] Necdet Saraç, **Alevilerin Siyasal Tarihi 1300 - 1971**, Cem Yayınevi, İstanbul, 2011, s. 419.

Özellikle küçük yerleşim yerlerinde ilçelerin tamamının Sünni olması, İslamcı, ülkücü örgütlenmelerin buralarda yaygın ve güçlü olması Alevilere karşı ciddi bir mahalle baskısına neden olmuştur. 1967'de Maraş'ın Elbistan ilçesinde Alevilere yönelik saldırı böyle bir ortamda gerçekleşmiştir. Gazeteci, yazar, yayıncı Ali Göçmen [301] olayları şu şekilde aktarmıştır.

Mahsuni konser vermek için Elbistan'a gelmiş olup yanlarında Kul Ahmet ve Osman Dağlı da bulunmaktadır. Konser davetiyeleri birkaç gün önceden dağıtılmıştır. Elbistan'ın tüm bürokrasisi, savcısı, hakimi, memuru gelmiştir ancak Alevi dinleyiciler çoğunluktadır. Alevileri öven türküler söylenince, din ağırlıklı sağcı bir grup ayağa kalkıp, İstiklal Marşı'nı okuyarak aleyhte slogan atmaya başlamıştır. Alevi önderleri olayı engellemeye çalışmış ancak başarılı olamamıştır. Tartışma kavgaya dönüşmüş ve bu durum konserin dağılmasına neden olmuştur.

Pazartesi günü Elbistan'ın pazarı vardır. Konudan haberi olmayan Alevi köylüleri, ürettikleri malları satmak için (koyun, keçi, süt, yoğurt vb) pazar yerine gelmişlerdir. Akşamdan örgütlenen Sünni sağ görüşlü bir grup 'Allahu ekber, Alevilere ölüm ' sloganlarıyla saldırmışlardır. Pazarda ve sokakta görülen Alevilere sopalarla saldırılmış ve ağır yaralanan insanlar olmuştur.

Güvenlik güçleri ve savcılık saldırganları takip etmek yerine tahrik ettiler diyerek Alevileri yargılamış ve sorgulamıştır. Bu dönemden sonra Aleviler ve Sünniler arasında düşmanlık tohumları atılmaya başlanmıştır.

2.1.1.1.3. Malatya Olayları

Malatya, Alevilerle Sünnilerin, Türklerle Kürtlerin iç içe yaşadığı bir yerdir. Halkın kendi arasında hiçbir sorun olmamıştır. Tam tersine yüzyıllar boyunca kardeşçe birlikte yaşamışlardır. [302] 17 Nisan 1978'de mafya babası bir toprak ağası olan bağımsız aday olarak girdiği seçimleri sağcı partilerin desteği sayesinde kazanan Malatya belediye başkanı bombalı bir paketle öldürülmüştür. [303] Bu gelişmeden sonra milliyetçilerle dincilerden oluşan ama ılımlı insanların da katıldığı

[301] Necdet Saraç, **Alevilerin Siyasal Tarihi 1300 - 1971**, Cem Yayınevi, İstanbul, 2011, s. 424 - 426.
[302] Nedim Şahhüseyinoğlu, " Yakın Tarihimizdeki Olaylar " , **Alevilik ve Günümüzdeki Sorunları**, Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı Genel Merkezi Yayını, Akademi Matbaası, Ankara, 2004, s. 261.
[303] Elise Massicard, **Türkiye'den Avrupa'ya Alevi Hareketinin Siyasallaşması,** Çev. Ali Berktay, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 62.

sağcı kitleler CHP binalarını ve solcu dernekleri basmışlardır. Alevi mahalleleri saldırıya uğramış, evler ve dükkanlar yağmalanmıştır. Çatışmalarda yaklaşık 10 kişi ölmüş, yüzlerce kişi yaralanmış ve önemli maddi hasar yaşanmıştır.[304] Daha sonra devam eden çatışmalarla birlikte Malatya'da öldürülen insan sayısı 95'i bulmuştur.

2.1.1.1.4. Sivas Olayları (Eylül 1978)

Sivas'ta " Müslüman Gençlik " adlı grubun Alevileri uyaran bildiriler dağıtması ile olaylar başlamıştır. Divriği ve İmranlı ilçelerinde bazı olaylar tezgahlandıysa da halk bu oyunlara gelmediğinden istenilen sonuca ulaşılamamıştır. Bunun üzerine çalışmalar Sivas il merkezine kaydırılmış ve yerel gazetelerde sürekli tahrik edici yazılara yer verilmiştir. İlerici-demokrat öğretmenlere saldırı, Alevilerin yoğunluklu olarak oturdukları mahallelerin kurşunlanması olayları aralıksız devam etmiştir.

4 Eylül günü saat 10.00 sularında Alibaba Mahallesi halkı pazarda bayram alışverişi yaparken, yakın bir yere patlayıcı madde atılmış ve hazırlıklı saldırganlar tahriklerini ve saldırılarını sürdürmüş, çevreye ateş açarak bir kadını öldürmüş, pazar yeri tahrip edilmiş ve saldırganlar mahalle aralarına dalmışlardır.[305] Bu süreçte daha önceden belirlemiş olan ev ve işyerleri yakıp, yıkılmıştır. Birinci gün 6 kişi ölmüş, yüzlerce kişi yaralanmış, bine yakın ev ve işyerinin tamamı yakılıp, yıkılmıştır.

Bayram namazında okunması için hazırlanan bildiriyi okumayan müftüye de saldırılmıştır. Bayram namazından çıkanlara baskı yapan saldırganların Alibaba, Yüceyurt, Çayyurt, Dedebalı ve Gülyurt mahallelerine saldırmaları sonucunda birçok ev yağmalanmış, tahrip edilmiştir. 4 Eylül 1978'deki Sivas olaylarında 12 kişinin öldüğü, 105 kişinin yaralandığı ve 100'den fazla işyeri ve ev tahrip edildiği bilinmektedir.

---

[304] Elise Massicard , **Türkiye'den Avrupa'ya Alevi Hareketinin Siyasallaşması,** Çev. Ali Berktay, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 62.

[305] Nedim Şahhüseyinoğlu, " Yakın Tarihimizdeki Olaylar " , **Alevilik ve Günümüzdeki Sorunları**, Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı Genel Merkezi Yayını, Akademi Matbaası, Ankara, 2004, s. 266.

2.1.1.1.5. Kahramanmaraş Olayları

En kanlı olay 1978'in sonunda Kahramanmaraş'ta yaşanmıştır. K. Maraş kırsalında yaşayan Alevilerin zaman içinde ekonomik olarak güçlenmeleri, il merkezine taşınarak işyerleri açmaları ve öne çıkmaları, bu alanlarda iş yapan diğer kesimlerde rahatsızlığa neden olmuştur. Bu gelişmeyi önlemek için çeşitli yolları izlemişlerdir.

19 Aralık 1978'de Çiçek Sineması'nda gösterilen " Güneş Ne Zaman Doğacak " isimli bir filmin son gösteriminden az önce bir patlama olmuştur. [306] Şüpheler hemen solcular üzerinde yoğunlaşmıştır. Mahkemede bu saldırının sağcı militanlarca yapıldığı, şüphelerin solcular üzerine yıkılarak olayların çıkması için bir kıvılcımın çakılmasının [307] istendiği anlaşılmıştır. Salona doldurulan çeşitli ilçe ve köylerden getirilen kişiler CHP il binasına ve PTT'ye saldırmışlardır. Yeni mahalledeki Akın Kıraathanesi'ne ise patlayıcı madde atılmış ve 2 kişi yaralanmıştır. 21 Aralık 1978'de sol görüşlü öğretmenler Hacı Çolak ve Mustafa Yüzbaşıoğlu silahlı saldırı sonucu öldürülmüşlerdir.

Bu sırada Bağlarbaşı imamı da 22 Aralık 1978 günü Cuma namazında; "Oruç ve namazla hacı olunmaz; bir Alevi öldüren beş sefer hacca gitmiş gibi sevap kazanır. "[308] ifadelerinin yer aldığı bir vaaz vermiştir.

Sonraki dönemde, Alevi mahalleleri, sol örgütler ve bazı resmi binalar sağcı militanların saldırısına uğramıştır. Öğretmenlerin cenazesinin kaldırılacağı 22 Aralık 1978'de saldırganlar hazırlıklı olduklarından cenaze korteji camiye yaklaştığında saldırı başlamıştır. CHP, DİSK, TÖB-DER, POL-DER, TİKP, Tekstil Sendikası, Sağlık Müdürlüğü binası, işyerleri ve konutlar saldırıya uğramıştır. Sokak çatışmalarında saldırganlardan üçü ölmüşlerdir. Askerlerin müdahalesi sayesinde olaylar o gün için sona ermiştir.

---

[306] Nedim Şahhüseyinoğlu, " Yakın Tarihimizdeki Olaylar " , **Alevilik ve Günümüzdeki Sorunları**, Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı Genel Merkezi Yayını, Akademi Matbaası, Ankara, 2004, s. 263.

[307] Elise Massicard , **Türkiye'den Avrupa'ya Alevi Hareketinin Siyasallaşması,** Çev. Ali Berktay, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 63.

[308] Yusuf Ziya Bahadınlı, **Anadolu Aleviliği- Batınilik ve İslam Fanatizmi,** Yazılama Yayınevi, İstanbul, 2014, s. 101.

23 Aralık 1978'de bir gün önce yaşamlarını kaybedenlerin cenazelerinin kaldırılması için bir önceki gece hazırlıklar yapılmıştır. 23 Aralık 1978'in sabahında Alevi ve solcuların yoğunlukta olduğu mahallelere saldırılar başlamıştır. Olaylar 24 Aralık 1978'e kadar devam etmiştir. Bu süreçte 111 kişi ölmüş, bine yakın kişi yaralanmış, evler zarar görmüştür.

2.1.1.1.6. Çorum Olayları

Kahramanmaraş olayları tüm ülkede büyük tepki uyandırmıştır. Bu olayların ardından ilan edilen sıkıyönetime karşın 1980'de Çorum'da da benzer olaylar yaşanmıştır. Çorum olayları ülkenin diğer yerlerinde yaşanan sağ-sol grup çatışmalarından farklı bir nitelik göstermektedir. Burada farklı etnik kökenden ve mezhepten insanların yaşadığı bir bölgede gelişen toplumsal muhalefetin baskı altına alınması ile Alevilerin ve solcuların göçe zorlanması düşüncesinin bulunduğu söylenebilecektir.

27 Mayıs 1980'de Ankara'da Gün Sazak'ın öldürülmesiyle daha çok Ankara dışındaki yerlerde tepkiler konarak saldırı, tahrip, cinayetler meydana gelmiştir. Ertesi gün Çorum'da sağcı gruplar caddelerde yürüyüş yaparak solcu ve Alevilere ait işyerlerine saldırmışlardır.

Ankara'da cenaze törenine katılanlar Çorum'a gelmişler ve 29 Mayıs'ta cadde ve sokaklar işgal edilmiştir. Solculara ve Alevilere ait işyerlerine karşı saldırılar olmuştur. Ayrıca Çorum ile bağlantılı tüm yollar kesilmiş, insanlara işkenceler yapılmıştır. Bu sırada Çorum il merkezinde Çorum Gazetesi ve Bahar Kitabevi de saldırıya uğramış ve tahrip edilmiştir.[309]

Saldırganlar Alevilerin yoğunlukta olduğu Milönü Mahallesi'ne saldırmışlarsa da halk barikatlar kurarak kendisini savunmuştur. Savunma önlemi alamayan diğer mahallelerde ise çok sayıda insan yaralanmış, ev ve işyerleri tahrip edilmiştir. Olayların genişlemesi nedeniyle " sokağa çıkma yasağı " ilan edilmiş ve barikatların kaldırılması istenmiştir. Jandarma İl Komutanı'nın hassasiyeti sayesinde barikatların kaldırılmaması sağlanmıştır.

[309] Nedim Şahhüseyinoğlu, " Yakın Tarihimizdeki Olaylar " , **Alevilik ve Günümüzdeki Sorunları**, Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı Genel Merkezi Yayını, Akademi Matbaası, Ankara, 2004, s. 264.

Barikatların kaldırılmasını isteyen vali, askeri birliklerden yardım istemiş, bunu fırsat bilen emniyet güçleri mahallelerde operasyonlara başlamışlar ve olaylar sırasında iki polis öldürülmüştür. Olayı incelemek için Çorum'a gelen milletvekillerine de saldırıda bulunulmuştur. Ancak milletvekillleri polislerin müdahalesiyle saldırıdan kurtulmuşlardır.

1 Temmuz 1980 gecesi uzun menzilli silahlarla solcuların ve Alevilerin evlerine ateş açılmıştır. Ertesi gün de çevreden Çorum Pazarı'na gelenlerin maskeli saldıganlarca yolları kesilmiş ve onlara işkence yapılmıştır. Bu süreçte 4 kişi ölmüş, 10 kişi yaralanmıştır. Ayrıca 50 ev ve işyeri de zarar görmüştür.

Bu olaylardan sonra 3 Temmuz'da sokağa çıkma yasağı kaldırılmıştır. 4 Temmuz sabahı çeşitli camilere dağılan militanların " Solcular ve Aleviler Milönü'ndeki Alaaddin Cami'sine bomba attılar. " ifadesi nedeniyle namazdan çıkanlar ellerine ne geçtilerse topluca Milönü'ne gelmişlerdir. Aslında camiye karşı herhangi bir saldırı olmamıştır. O gün ölü sayısı 17'ye ulaşmıştır.

> *"Köy yollarını tutan saldırganlar yakınların haber almak için Çorum'a gidenleri rehin almışlar ve onlardan bir daha haber alınamamıştır. Daha sonra bunları cesetleri tarlalarda bulunmuştur. Bu olaylar sonucu 57 kişi ölmüş, 200'ün üzerinde kişi yaralanmıştır. 300'e yakın ev ve işyeri de tahrip edilmiş, yakılmıştır." [310]*

İyi bilinen bu birkaç olayın yanında daha küçük çapta birçok çatışma da yaşanmıştır. Benzer toplumsal yapıya sahip başka yerlerde de " komünistler camilere saldıracak " [311] sözleri ile aynı olaylar yaşanmıştır. Tokat, Bingöl, Adıyaman, Muş, Gaziantep, Elazığ şehirleri ve Sivas'ın Divriği ilçesi bu bölgelere örnektir. Olayların yönlendiricisi saldırganlar olsa da, sivil halkın kendiliğinden katılımı olayları tam bir katliama çevirmiştir. Bu saldırıların hem Alevilere, hem solculara hem de onların örgütlerine yöneltildiği ifade edilebilecektir.

---

[310] Nedim Şahhüseyinoğlu, " Yakın Tarihimizdeki Olaylar " , **Alevilik ve Günümüzdeki Sorunları**, Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı Genel Merkezi Yayını, Akademi Matbaası, Ankara, 2004, s. 266.

[311] Elise Massicard , **Türkiye'den Avrupa'ya Alevi Hareketinin Siyasallaşması,** Çev. Ali Berktay, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 63.

2.1.1.1.7. 2 Temmuz 1993 Sivas Olayları (Madımak Olayı)

Pir Sultan Abdal Kültür Derneği, 1 - 4 Temmuz 1993'te Anadolu'nun halk ozanı Pir Sultan Abdal Şenlikleri'nin dördüncüsünü düzenlemiştir.[312] Radikal dinci ve sağcılardan oluşan bir kalabalık Salman Rüştü'nün çok tartışılan Şeytan Ayetleri romanının Türkçe'ye çevrilmesinin hukuki ve entelektüel sorumluluğunu üstlenen ve ateist olduğunu hiçbir zaman gizlemeyen [313] Aziz Nesin'in şehre gelmesini protesto etmek istemiştir.

Bazı kişiler mahallelerde, camilerde saldırının propagandasını ve hazırlığını başlatmışlardır. Sivas olaylarında kullanılan sloganlar ve ifadeler de dikkat çekmektedir. Bu ifadelerden bazıları şunlardır;

" Cumhuriyet Sivas'ta kuruldu Sivas'ta yıkılacak"

" Sivas TC'nin mezarı olacak " [314]

" Vali istifa, Vali gidecek şeriat gelecek, Sivas Aziz'e mezar olacak, Şeytan Aziz, Dinsizlere ölüm, Müslüman Türkiye " [315]

" Kanımız aksa da Zafer İslam'ın "[316]

Bu süreçte yayımlanan bildirilerde ve yerel gazetelerde de şu ifadelere yer verilmiştir;

"Gün Müslümanlığın gereklerini yerine getirme günüdür."

" Müslüman mahallesine salyangoz sattılar." (Bizim Sivas gazetesi) [317]

---

[312] Nedim Şahhüseyinoğlu, " Yakın Tarihimizdeki Olaylar ", **Alevilik ve Günümüzdeki Sorunları**, Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı Genel Merkezi Yayını, Akademi Matbaası, Ankara, 2004, s. 267.

[313] Elise Massicard , **Türkiye'den Avrupa'ya Alevi Hareketinin Siyasallaşması,** Çev. Ali Berktay, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 85.

[314] Öner Yağcı, " Türkiye'yi Sevr'e Zorlayan Emperyalist Politikalar ", **Sivas'ı Unutmak**, (Ed. Öner Yağcı), İleri Yayınları, İstanbul, 2004, s. 237.

[315] Öner Yağcı, " Şeriatın Sivas Katliamı ", **Sivas'ı Unutmak**, (Ed. Öner Yağcı), İleri Yayınları, İstanbul, 2004, s. 74.

[316] Yusuf Ziya Bahadınlı; **Anadolu Aleviliği - Batınilik ve İslam Fanatizmi,** Yazılama Yayınevi, İstanbul, 2014, s. 101.

[317] Öner Yağcı, " Sivas : Şenlikten Katliama ", **Sivas'ı Unutmak**, (Ed. Öner Yağcı), İleri Yayınları, İstanbul, 2004, s. 85.

Göstericiler Pir Sultan Abdal olarak algıladıkları bir heykeli de kırmışlardır. Bu grup etkinlik yapılan Kültür Sarayı'nı sararak içerdeki kişileri öldürmeye çalışmıştır. Ancak direnişle karşılaşmışlardır. Amaçlarına ulaşamayınca yazar ve sanatçıların kaldığı Madımak Oteli'ne yönelmişlerdir. Madımak Oteli sarılmış ve ateşe verilmiştir. Otelde bulunanlar önce Sivas'taki, sonra da Ankara'daki devlet yetkililerini arayarak olayın büyüklüğünü anlatmışlar ve güvence almışlardır.[318] Ancak boş yere beklemişlerdir ve sonunda ikisi saldırgan 37 kişi hayatını kaybetmiştir. Olaylar toplam sekiz saat sürmüştür.

Bu şiddet olayları büyük bir infiale neden olmuştur. Sağcı ve İslamcı çevreler Aziz Nesin'i olayları kışkırtmakla suçlamıştır. Kemalistler ve solun büyük bir bölümü bu olayları laikliğe karşı gerici ve yobaz yaklaşımların bir saldırısı olarak değerlenmişlerdir. Aleviler ise olayları Alevi karşıtı bir katliam olarak değerlendirmişler ve - kurbanların hepsi Alevi olmamasına ve şiddet olaylarının kentteki Alevi nüfusu hedef almamasına karşın -[319] 1970'li yıllarda yaşanan katliamların, hatta Osmanlı Devleti dönemindeki katliamların tarihsel bir uzantısı olarak yorumlamışlardır.

Bu olay hem Türkiye'de hem de Avrupa'daki göçmenler arasında Alevi hareketini önemli oranda güçlendirmiştir. Ölenler için İstanbul'da düzenlenen cenaze törenine yaklaşık 100.000 kişi katılmıştır. Köln'deki protesto gösterisinde ise 50.000 kişi yer almıştır. Bu katliam birçok kişinin kendiliğinden harekete katılmasına, dolayısıyla da hareketin gençleşmesine neden olmuştur. Önceki dönemlerde hareketi esasında ikinci göçmen kuşağından eskiden sola yönelmiş kişiler yürütmektedir. Birçok genç Alevilik kimliğinin bilincine vararak harekete katılmıştır. 2 Temmuz Sivas olayları, Alevi-Sünni, sağ-sol çatışması değildir. Sivas Olayları'ndan sonra yazılı ve görsel medyada çıkan haberler de bu zihniyet konusunda bazı fikirler vermektedir.

---

[318] Nedim Şahhüseyinoğlu, " Yakın Tarihimizdeki Olaylar ", **Alevilik ve Günümüzdeki Sorunları**, Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı Genel Merkezi Yayını, Akademi Matbaası, Ankara, 2004, s. 267.

[319] Elise Massicard , **Türkiye'den Avrupa'ya Alevi Hareketinin Siyasallaşması,** Çev. Ali Berktay, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 85 - 86.

"Ya Müslüman Türkiye ya hiç !" (İsmet Özel, Milli Gazete, 8 Temmuz 1993)[320]

> *"Halk, hakkına sahip çıkıyor ve 70 yıldır hayatı kendisine zindan eden işgalci laiklere karşı 'kısas'ın hayat veren soluğuna sığınıyor. Artık TC'de hayat yalnız Müslümanlar için zor olmayacak, işgalci laikler için de zor olacak. Sivas sadece küçük bir haber ! Herkes safını doğru seçmekle mükellef ! Bizden söylemesi ! Gerisi ' Mevlam görelim neyler ! Neylerse güzel eyler !' " (Faruk Akıncı, Taraf, 1 Ağustos 1993)* [321]

Olaylardan sonra sorumluluk makamında olan hükümet yetkilileri ve üst düzey devlet görevlilerinin yaptıkları açıklamalar da dikkat çekicidir. Bunlar şu şekilde sıralanabilecektir:

" Devlet güçleriyle halk karşı karşıya getirilmemelidir." (Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel)

" Yangın topluluk psikolojisi ile ortaya çıkmıştır. "[322] (İçişleri Bakanı)

" Sivas'ta üzücü olaylar olmuştur. Devlet oradadır. Çok şükür otelin dışındaki halkımıza bu yangından zarar gelmemiştir. Halktan kimsenin burnu kanamamıştır. Ve ölenler de çıkan yangından boğularak ölmüştür. Olayı bu kadar büyütmek yanlıştır."[323] (Başbakan Tansu Çiller)

2.1.1.1.8. Gazi Olayları

Alevilerin yoğun yaşadığı mahalleler polis baskınları ve yoğun polis gözetimiyle karşılaşmaktadır. Gazi Mahallesi, İstanbul'un varoşlarından biridir ve Doğu, Güneydoğu ve İç Anadolu'dan gelen yoksulların yerleştiği bir mahalledir.[324] Alevilerin çoğunlukta olduğu mahallede işsizlik, yoksulluk ve bunlara bağlı olarak beslenme, sağlık ve eğitim yetersizliği yaşandığı görülmektedir.

---

[320] Öner Yağcı, " 2 Temmuz'u Unutmak ", **Sivas'ı Unutmak**, (Ed. Öner Yağcı), İleri Yayınları, İstanbul, 2004, s. 144.
[321] Öner Yağcı, s. 144.
[322] Öner Yağcı, " Sivas Katliamının 9. Yılında " , **Sivas'ı Unutmak**, (Ed. Öner Yağcı), İleri Yayınları, İstanbul, 2004, s. 171.
[323] Erdoğan Aydın, **Kimlik Mücadelesinde Alevilik**, Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2011, s. 312.
[324] Nedim Şahhüseyinoğlu, " Yakın Tarihimizdeki Olaylar ", **Alevilik ve Günümüzdeki Sorunları**, Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı Genel Merkezi Yayını, Akademi Matbaası, Ankara, 2004, s. 268.

Tüm bu toplumsal ve ekomomik sorunların yaşandığı bölgede olaylar bir kahvehanenin taranması ile başlamıştır.

> *"12 Mart 1995 Pazar günü Doğu Kıraathanesi saat 20.45'te otomatik silahlarla taranmış ve Alevi dedesi Halil Kaya yaşamını yitirmiş, birçok insan yaralanmıştır. Provokatörler aynı anda 4 ayrı kahvehane ile 1 pastaneyi de taramışlar ve 15 kişi yaralanmıştır."* [325]

Polis karakolu, saldırının yapıldığı yerin hemen yakınında olmasına karşın saldırganlar kaçmayı başarmış ve kimlikleri belirlenememiştir. Radikal sağa mal edilen saldırıya polisin de göz yumduğu düşünülmüştür. Zaten Gazi Mahallesinde görevli polis memurlarının hem aşırı sağla iç içe oldukları hem de Alevi karşıtı duygular besledikleri ileri sürülmüştür. Bir süre önce Alevi bir sanık aynı karakolda işkenceyle öldürülmüştür. [326]

Saldırı sırasında polis karakolundan yardım istenmişse de sonuç alınamamıştır. Bu durum nedeniyle yüzlerce kişi gösteri yapmaya başlamış ve karakola karşı patlak veren isyan 100 kadar dükkanın da zarar görmesine neden olmuştur. Mahalle halkı ve haberi televizyonlardan öğrenip İstanbul'un diğer semtlerinden gelenlerle büyük bir kalabalık toplanmıştır. Özellikle de radikal sol militanlar barikatlar kurarak slogan atmışlardır.

Alevi derneğinin önüne bin kişiyi aşan bir kalabalık toplanmış, dernekten hoparlörle yapılan konuşmalarla halk sükunete davet edilerek teskin edilmeye çalışılmıştır. Güvenlik güçlerinin ilgisizliği üzerine başlatılan yürüyüşe polis müdahale etmiş ve havaya ateş açmıştır. Bu davranış öfkenin daha da artmasına neden olmuştur.

Bir yandan emniyet güçlerinin yanlı tutumu ve tahrikleri on binlerce insanın öfkesi ve sol hareketlerin kendi aralarındaki tartışmaları içinden çıkılmaz bir ortam oluşturmuştur. Bu süreçte kalabalık yollarda barikatlar kurmuştur. Polisler ile kalabalık arasında yaşanan gerilim polisin ateş açması ile sonuçlanmıştır. Olaylarda 19 insan ölmüş, yüzlercesi yaralanmıştır.

---

[325] Nedim Şahhüseyinoğlu, " Yakın Tarihimizdeki Olaylar ", **Alevilik ve Günümüzdeki Sorunları**, Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı Genel Merkezi Yayını, Akademi Matbaası, Ankara, 2004, s. 268.

[326] Elise Massicard , **Türkiye'den Avrupa'ya Alevi Hareketinin Siyasallaşması,** Çev. Ali Berktay, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 87.

Gazi olayları, askerlerin katkısıyla denetim altına alınmıştır. İlginçtir ki, halkın üstüne ateş açıp 22 kişiyi öldüren polisler bulanamamıştır. Ancak toplumsal tepkinin sonucunda birkaç polis yargı önüne çıkarılmışsa da, yargılamanın Trabzon'da olması, mağdurların gidişlerinde baskı ve saldırıya uğramaları ve çeşitli nedenlerden dolayı dava sıfırla noktalanmıştır. [327] Gazi olayları sonrası Necmettin Erbakan'ın yaptığı açıklama da dikkat çekmektedir. Erbakan'ın açıklaması şu şekildedir:

" Olay bizim inancımıza göre tamamen dış güçlerin etkisiyle yapılan bir provokasyondur. Dış güçler nasıl bir ülkede etnik ayrımlar meydana getirmek istiyorlarsa, mezhep ayrımı için de ellerinden gelen gayreti gösteriyorlar. "[328]

Bu olaylar aynı zamanda Aleviliğin devletten ve o sırada iktidar ortağı olan CHP'den uzaklaşmalarına neden olmuştur. Kahramanmaraş olaylarından sonra da bazı Alevi milletvekilleri - özellikle CHP'liler - hükümeti eleştirmiş ve meclis çoğunluğundan çekilmeyi düşünmüşlerdir. [329]

Bütün bu gelişmeler Alevilerin siyasi partilerden uzaklaşmalarına ve kendi sorunlarını dile getirebilmek için sivil toplum örgütleri kurma yoluna gitmelerine neden olmuştur.

2.1.2. Alevi Sivil Toplum Örgütlerinin Kurulması

1919'da başlayan kurtuluş savaşında görünen, ilk TBMM'de ve Cumhuriyet'in ilan edilişinde ortaya çıkan Aleviler, daha sonra yaklaşık 40 yıl siyaseten ortalarda gözükmediler.[330] 1950'lerde önce Türkiye içinde başlayan sonra da Almanya başta olmak üzere Avrupa ülkelerine doğru yönelen göç olayı Alevileri görünür hale getirmiştir. 1950'lerin ikinci yarısında kurulan çeşitli köy dernekleri bu görünürlüğün işaretleri olmuştur. 27 Mayıs 1960'da yaşanan darbe ve yeni anayasanın yarattığı yeni siyasi ortam, Alevilerdeki görünürlüğü ve bilinirliği kentler aracılığıyla arttırmıştır.

---

[327] Nedim Şahhüseyinoğlu, " Yakın Tarihimizdeki Olaylar ", **Alevilik ve Günümüzdeki Sorunları**, Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı Genel Merkezi Yayını, Akademi Matbaası, Ankara, 2004, s. 269.

[328] Erdoğan Aydın , **Kimlik Mücadelesinde Alevilik**, Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2011, s. 322.

[329] Elise Massicard , **Türkiye'den Avrupa'ya Alevi Hareketinin Siyasallaşması,** Çev. Ali Berktay, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 65.

[330] Necdet Saraç, **Alevilerin Siyasal Tarihi 1300 - 1971**, Cem Yayınevi, İstanbul, 2011, s. 339.

Bu dönemde kentlere yaşanan göç ve çok partili seçim sistemi Alevileri giderek daha önemli bir hale getirmiştir. Oy hakkına sahip olan bir Alevi, artık önemsenmesi gereken birine dönüşmüştür. Aleviler de bu durumun farkına varmışlardır. Kentlerde bir araya gelmeler söz konusu olmuş, Ankara'da ilk hemşeri dernekleri kurulmaya başlanmıştır. Alevilerin dernekleşmeye başlaması ve önemli bir seçmen kitlesini oluşturmaları, dikkate alınması gereken toplumsal bir güç olmalarını sağlamıştır.

Bu nedenle iç göç sonrası, büyük şehirlerde Alevilerin ilk adımı kendi köy derneklerini kurmak olmuştur. 1955'te Ankara'da Hızır Abdal adına kurulan " Ocak Köyü Kalkınma Derneği " ve 1957'de İstanbul'da kurulan "Divriği Kültür Derneği" bu tür derneklerin öncüleridir.[331] Daha sonraki dönemde bunların sayısının gittikçe arttığı görülmüştür. Aleviler ikisi Ankara'da, biri Hacıbektaş'ta şube olmak üzere Hacıbektaş'ın adını taşıyan geçen üç dernek kurmuşlardır. Ancak Alevilerin "Alevi" adıyla dernek kurabilmeleri için bu tarihin üzerinden bir 30 yıl geçmesi gerekmiştir.

Aleviler kendilerini ifade etmek amacıyla 1960'lı yıllardan itibaren kurdukları dernek ve vakıflarla Türkiye'de sivil toplum örgütlenmelerini gerçekleştirmişlerdir. Ancak 12 Eylül 1980'de yaşanan askeri darbe nedeniyle tüm toplumsal ve siyasi faaliyetler sona erdirilmiştir. Bununla birlikte türdeş bir toplum yaratma yönündeki bu çalışmalar da işe yaramamıştır.

1983'ten sonra derneklerin kurulmasına yeniden izin verilirken en uzun süre yasaklı kalanlar radikal sol etkinlikler olmuştur. Yurtdışında yaşayan Alevilerin de etkisiyle 1990'lı yıllarda Alevi hareketi yeniden sesini duyurmaya başlamıştır. Türkiye'de ve Almanya'da Aleviliğin tanınmasını isteyen bir " Alevi bildirisi " [332] yayınlanmıştır. Daha sonra Cumhuriyet gazetesince de yayımlanan bu bildiri geniş bir kamusal tartışmaya neden olmuştur. Cumhuriyet gazetesindeki metin hafifçe değiştirilmiş olup, 15 Mayıs 1990 tarihinde yayımlanmıştır.

[331] Necdet Saraç, **Alevilerin Siyasal Tarihi 1300 - 1971**, Cem Yayınevi, İstanbul, 2011, s. 350.
[332] Elise Massicard , **Türkiye'den Avrupa'ya Alevi Hareketinin Siyasallaşması,** Çev. Ali Berktay, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 77.

Bu dönemde ilk Alevi dernekleri kurulmuş ve aslında yasak olan cem törenleri halka açık olarak gerçekleştirilmiştir. Kısacası Alevi örgütlenme en başından beri bu iki ülkede Türkiye'de ve Almanya'da kurulmuştur.

Türkiye'de hareket büyük kentlerdeki entelektüel çevrede başlamıştır. 1993'ten sonra Aleviliğin ulusal sorun haline gelmesi kitle örgütlenmesinde bir gelişime neden olurken bunun coğrafi bakımdan da yayılmasına vesile olmuştur. Bu dönemden sonra orta büyüklükteki kentlerde hatta kasabalarda birçok dernek kurulmuştur. Alevi örgütlenmesine yönelik çekingenlik bir kez kırılınca örgütlenme çalışmaları yerel düzeyde de yaygınlaşmıştır.

Eylül 1991'de kurulan Hacı Bektaş Veli Kültür ve Tanıtma Derneği, 1990'ların ortasına gelindiğinde 60.000 üyeye ve 2005 yılında Türkiye'de toplam 73 şubeye sahip [333] olmuştur. Aynı yıl kurulan Anadolu Hacı Bektaş Veli Kültür Vakfı ile sık sık işbirliği de yapmıştır. Bu iki örgüt yerel şubeleriyle batının büyük kentlerinde olduğu gibi, İç Anadolu, Ege ve Güney Anadolu bölgelerinde de örgütlenmiştir.

Merkezi Ankara'da bulunan Pir Sultan Abdal Derneği çok farklı bir yol izlemiştir. 1988'de " isyankar " mirasını koruma iddiasını taşıdığı efsanevi ozanın doğduğu Banaz köyünün (Sivas) derneği olarak kurulan bu örgüt giderek çapını genişleterek, 1993'teki Sivas olaylarıyla birlikte ulusal bir boyuta erişmiştir. Dernek önceleri Alevi hareketini ayrılıkçı bulmuş olsa da zaman içinde çok sayıda şubeye ve üyeye ulaşmıştır.

Bunların dışında Aleviliğin dini yönünü daha çok ön plana çıkaran örgütlenmeler de ortaya çıkmıştır. Bu örgütlerin içinde ilk sırada açıkça dini bir yorumu sahiplenen Ehlibeyt Vakfı yer almaktadır. Ehlibeyt tabiri Hz. Muhammed'in ailesini ifade etmek için kullanılırken, açıkça Şii bir özellik göstermektedir. Merkezi İstanbul'dadır. 1994'ün sonunda zengin işadamı Fermani Altun tarafından kurulmuştur. Kuran'ın Alevi inancının temeli olarak kabul edilmesi ve Sünnilerle girilen dostluk ve işbirliği ilişkileri bu örgütü diğerlerinden farklı kılmaktadır. Dolayısıyla bu vakıf Sünniliğe yakın bir bakış açısını temsil etmektedir. Semah veya saz dersleri verilmeyen, hatta cem ayini bile yapılmayan tek Alevi örgüt burası olmaktadır.

---

[333] Elise Massicard , **Türkiye'den Avrupa'ya Alevi Hareketinin Siyasallaşması,** Çev. Ali Berktay, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 90.

Diğer bir dini yönelimli örgütlenme olan Cem Vakfı ise düşünce çok eski olsa da 1995'te kurulmuştur. Cem kısaltmasının iki anlamı vardır. Bir yandan Cumhuriyetçi Eğitim ve Kültür Merkezi'nin kısaltmasıdır. Diğer yandan da Alevi törenine gönderme yapmaktadır. Bu çift anlamlılık, bir örgütün adında ya da tüzüğünde Alevilikten söz etme yasağının delinmesini sağlamıştır. Kurucusu ve başkanı olan İzzettin Doğan'ın kimliğinin fazlasıyla ön planda olduğu bir vakıftır. İzzettin Doğan hem dededir hem de Galatasaray Üniversitesi'nde profesördür.

Kısacası Alevici örgütlenmeler üç ana grupta toplanmaktadır. Eski Bektaşi tekkeleri ve Hacı Bektaş veli örgütleri geleneksel kültürü tanıtıp daha fazla yaşatmaya önem vermektedirler. Pir Sultan Abdal Derneği ve 2 Temmuz vakfı gibi örgütlenmeler ise daha çok siyasi ya da toplumsal boyutu ön plana çıkarmaktadır. Son olarak Ehlibeyt ve Cem vakıfları ise daha dini bir eğilimi savunmaktadırlar.

Alevi sivil toplum örgütlerinin kurulmasından itibaren yaşanan bazı olaylar (Sivas/Madımak ve Gazi olayları gibi) örgütlerin birleşme yönünde çalışmalar içine girmesine neden olmuştur. Kasım 1994'te o sırada hem Türkiye'de hem de yurtdışında bulunan örgütlerin hemen hemen tamamını bir araya getiren Alevi Bektaşi Temsilciler Meclisi (ABTM) kurulmuştur.[334] ABTM, Alevilere ilişkin her konuda tek yetkili muhatap ve yaptırım gücüne sahip merci olduğunu iddia etmiştir. Bu örgütlenme sayıları giderek artan Alevi radyolarının ve yayınlarının birleştirilmesini de planlamıştır.

Ancak 1995 seçimleri sürecinde aday belirleme ve oy tercihi konusunda yaşanan sorunlar nedeniyle ABTM feshedilmiştir. Gazi Mahallesi olaylarının neden olduğu kutuplaşmadan sonra, yeni bir birleşme girişiminin gün ışığına çıkması için 3 yıl geçmesi gerekmiştir. 1999 genel seçimlerinde oyların Alevi örgütlerinin önerdikleri adaylarda birleşmesinin sağlanması için bir " üst birlik " kurulmuştur. Ancak bu yapı da pek başarılı olamamıştır. Yavaş yavaş iki cepheden oluşan bir kutuplaşma ortaya çıkmaktadır.

[334] Elise Massicard , **Türkiye'den Avrupa'ya Alevi Hareketinin Siyasallaşması,** Çev. Ali Berktay, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 99.

Bu cephenin bir kanadını oluşturan 9 dernek 30 Mayıs 1999'da Ankara'da yeni bir ABTM kurmuşlardır. Bu örgüt bir yıl sonra Alevi Bektaşi Kuruluşları Birliği Kültür Derneği'ne (ABKB) dönüşmüştür. ABKB tüzüğü, hukuki türdeki bazı kaygılar nedeniyle Nisan 2003'te onaylanmıştır. Avrupa Birliği'ne uyum çerçevesinde federasyonlar kurulmasını kolaylaştıran yasama reformlarından istifade ederek, Alevi Bektaşi Federasyonu'na (ABF) dönüşmüştür. [335]

Cem ve Ehlibeyt vakıflarıyla eski İstanbul dergahlarının yer almadığı bu Alevi Bektaşi Federasyonu içinde esasında Pir Sultan Abdal Kültür Dernekleri ile Hacı Bektaş Veli Kültür ve Tanıtma Dernekleri yer almaktadır. Hacı Bektaş Veli Kültür ve Tanıtma Dernekleri olarak bilinen bu dernekler, 2008 yılında isimlerinde bir değişikliğe giderek Alevi Kültür Dernekleri (AKD) ismini almışlardır. [336] Yöneticilerin ifadesine göre 2004 yılı itibariyle Türkiye'de 118 örgüt bu federasyonun içindedir. Bilindiği gibi Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı da bu Federasyonla birlikte hareket etmektedir. Bunların yanında Pir Sultan Abdal 2 Temmuz Kültür ve Eğitim Vakfı, Karacaahmet Sultan Eğitim ve Kültür Vakfı ve Şahkulu Sultan Vakfı gibi vakıflar da bulunmaktadır.

Diğer yandan aynı yasal değişimlerden yararlanan bir Alevi Vakıflar Federasyonu da (AVF) 2005'te, bir düzine kadar muhafazakar vakıf tarafından Cem Vakfı'nın öncülüğünde kurulmuştur.

Sonuç olarak Alevi örgütlerine baktığımızda beş grubun öne çıktığı görülmektedir. Pir Sultan Abdal Kültür Derneği (PSAKD) ve Alevi Kültür Derneği (AKD) ile bazı yerel örgütlerin oluşturduğu Alevi Bektaşi Federasyonu (ABF), Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı (HBVAKV), Cumhuriyetçi Eğitim ve Kültür Merkezi (CEM Vakfı) ve Ehl-i Beyt Vakfı ile Şahkulu, Karacaahmet dernek ve vakıfları gibi ulusal düzeyde örgütlenmemiş olan örgütlenmelerden oluşmaktadır.

---

[335] Elise Massicard , **Türkiye'den Avrupa'ya Alevi Hareketinin Siyasallaşması,** Çev. Ali Berktay, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 100.

[336] Abdülkadir Yeler, **Türkiye'de Aleviliğin Kurumsallaşma Süreci (Problemler ve Çözüm Önerileri),** (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2012, s. 107.

2.1.3. Alevilerin Talepleri

Aleviliğin yasal düzeyde tanınması Alevi toplumunun temel talepleri arasındadır. Bu durumda Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yapısı, din dersleri, cemevlerinin hukuki statüsü önemli tartışma noktaları olarak ortaya çıkmaktadır. [337] Alevilerin temel talepleri aşağıda özetlenerek verilmiştir.

2.1.3.1. Çorum, Kahramanmaraş, Gazi ve Sivas Olaylarının Açığa Kavuşturulması ve Özür Talebi

1960 ve 1970'li yıllarda yaşanan Ortaca, Malatya, Sivas, Kahramanmaraş, Çorum ve 1990'lı yıllarda gerçekleşen Sivas-Madımak ve Gazi olayları Alevilerin tarihi, toplum içindeki konumu ve devletle ilişkileri bakımından çok derin yaralara neden olan olaylar olmuştur. Bu olaylar, Alevilerin kendileri dışındaki gruplara ve devlete karşı derin bir güvensizliğe kapılmasına yol açmıştır. Ayrıca bu olaylara katılarak can ve mal kayıplarına neden olan kişilerin yargılanarak cezalandırılmaması da önemli bir sorun teşkil etmiştir. Bu durum da hem bireysel olarak her bir Alevi yurttaş tarafından hem de Alevi dernekleri, vakıfları ve bunların oluşturduğu federasyonlar tarafından çeşitli platformlarda gündeme getirilmiştir. Ancak tatmin edici bir sonuca ulaşılamamıştır. Bu konuda son dönemde özellikle Sivas-Madımak olayı ile ilgili davanın zaman aşımı nedeniyle düşmesi ve sorumluların ceza almadan kurtulması çarpıcı bir örnek olmuştur.

Alevilerin Sivas'taki Madımak Oteli'nin " Utanç Müzesi"ne dönüştürülmesi talebi, bazı çevrelerin iddialarının tersine, Alevilerin yas ve acıyı ebedileştirme isteğinden kaynaklanmamaktadır. Bu kapsamda Madımak Oteli'nin müze yapılması talebi aynı zamanda acının paylaşılması ve katliamın utancıyla yüzleşilmesi talebi de olmaktadır.

---

[337] Tahire Erman ve Aykan Erdemir, " Aleviler ve Topluma Eklemlenme Sorunsalı " , **Türkiye'de Çoğunluk ve Azınlık Politikaları : AB Sürecinde Yurttaşlık Tartışmaları**, (Ed. Ayhan Kaya, Turgut Tarhanlı) , TESEV Yayınları, Aralık 2005, s. 171.
http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/PDF/DEMP/AH/TURKIYEDECOGUNLUKAZINLIK-3.BASKI2008.pdf (03.08.2011)

2.1.3.2. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Statüsü

İslam dini hakkında tek otorite olarak, dini hayat gibi sivil bir alanın genel idare içinde kalan resmi bir kurumu olan Diyanet İşleri Başkanlığı etrafındaki tartışmalar her zaman gündemde olmuştur ve bu konuda her zaman iki olgu öne çıkmıştır. Bunlardan ilki laik bir devlette Diyanet İşleri Başkanlığı gibi bir kurumun olup olamayacağı diğer bir deyişle kurumun statüsüdür. Diğer bir tartışma konusuysa Diyanet İşleri Başkanlığı'nın İslam dininin sadece Sünni yorumunu benimsediği diğer mezhep ve inanç gruplarına hizmet götürmediğidir. [338] Bu kapsamda Diyanet İşleri Başkanlığı'na yönelik en sert eleştiriler kendisini Alevi olarak tanımlayanlardan gelmiştir.

Devletin din politikası bağlamında en göze çarpan kurumu Diyanet İşleri Başkanlığı'dır. Kuruluşundan günümüze yoğun tartışmaların hedefi olmuş bu kurum, bugün pek çok Alevi talep ve eylemlerinin odağında yer almaktadır. Alevilerin genel olarak Diyanet İşleri Başkanlığı'nda bir değişim olmasına yönelik talepleri bulunmaktadır. Diyanet'in kaldırılmasını ve görevlerinin yerel kurullara aktarılmasını isteyen Aleviler olduğu gibi, Diyanet'te temsil hakkı isteyen ve Alevilere sağlanacak dinsel hizmetler için hazineden kaynak ayrılmasını talep edenler de vardır. Diyanet İşleri Başkanlığı sorununun çözümüne yönelik önerilerde bir uzlaşmadan bahsedilemeyeceği gibi, Diyanet ile ilgili olarak kısa vadede takınılacak tavır konusunda da büyük ayrılıklar bulunmaktadır. PSAKD gibi Aleviliği bir demokrasi kültürü olarak tanımlayan Alevi örgütleri Diyanet'in bir an önce lağvedilmesi gerektiğini düşünürken, Cem Vakfı gibi Aleviliği din ve İslam üzerinden tanımlayan Alevi örgütleri, Diyanet bütçesinden Alevilere pay ayrılmasını talep etmektedirler.[339]

---

[338] İrfan Bozan, " Devlet ile Toplum Arasında Bir Okul : İmam Hatip Liseleri Bir Kurum Diyanet İşleri Başkanlığı ", TESEV Yayınları, Mart 2007, s. 69.
http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/BirOkulBirKurum.pdf (03.08.2011)

[339] Tahire Erman ve Aykan Erdemir, " Aleviler ve Topluma Eklemlenme Sorunsalı " , **Türkiye'de Çoğunluk ve Azınlık Politikaları : AB Sürecinde Yurttaşlık Tartışmaları**, (Ed. Ayhan Kaya, Turgut Tarhanlı) , TESEV Yayınları, Aralık 2005, s. 173.
http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/PDF/DEMP/AH/TURKIYEDECOGUNLUKAZINLIK-3.BASKI2008.pdf (03.08.2011)

Diyanet İşleri Başkanlığı, mevcut haliyle temsil ettiğini ve biricikliğini dayattığı Müslümanlıkla ilgili gerekliliklerin ve işlevlerin ötesinde açıkça siyaset üreten ve neredeyse cumhuriyet hükümetlerinin üzerinde yer alan bir konuma yükselmiştir.[340] Anayasa'da kurumların görevleri ve işlevleri açıkça belirtilmiştir. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın, yürüttüğü faaliyetlerle birçok örnekte görüldüğü üzere temel çerçevesi olan laiklik ilkesini zedelediği gibi temel işlevsel sınırlarına da zarar verdiği düşünülmektedir.

Mevcut haliyle Diyanet İşleri Başkanlığı, Alevilik sorununun çözümünde başlıca engeli oluşturmaktadır. Zorunlu din dersleri, kaynakların eşit paylaşımı, inançların kendilerini tanımlama özgürlüğü ve inançların hayata geçirilebilmesinde Diyanet İşleri Başkanlığı tek başına belirleyici bir aktör konumundadır. Sorunu çözmek isteyen bir hükümet bu konuda içtenlikli ve kararlı bir irade sergileyecekse Diyanet İşleri Başkanlığı konusu ile işe başlamalıdır.

2.1.3.3. Zorunlu Din Dersleri Sorunu

Okullardaki zorunlu din dersleri Alevilerin gündemindeki en büyük sorunlardandır. Sünni ibadet ve inancını merkeze alan bu eğitim sistemi, Alevilerce sadece bir hak ihlali, düşünce ve inanç özgürlüğünün kısıtlanması olarak görülmemekte; Alevi toplumunun kendini yeniden üretmesinde anahtar rol oynayacak genç ve çocukları hedef alması nedeniyle asimilasyoncu ve baskıcı bir pratik olarak değerlendirilmektedir. Öte yandan, Sünni yaklaşım Alevilerin din dersi ile Sünni propagandası yapılıyor suçlamalarına, dersin " din dersi" değil, "din kültürü dersi" olduğu şeklinde bir savunma getirmektedir.[341]

Alevilerin din derslerine tepkilerinde de büyük bir çeşitlilik bulunmaktadır. Bazıları din derslerinin okullardan tümüyle kaldırılmasını savunurken, bazıları da seçmeli olarak isteyen öğrencilerin kendi dinlerini okullarda öğrenebilmesini istemektedirler.

---

[340] **Alevi Çalıştayı : Birinci Etap Alevi Örgütleri ve Temsilcileri Toplantısı Değerlendirme İstem ve Öneri Raporu,** Alevi Kültür Dernekleri Genel Merkezi ve Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı Genel Merkezi Yayını, Hisar Ofset, Ankara, 2009, s. 34.

[341] Tahire Erman ve Aykan Erdemir, " Aleviler ve Topluma Eklemlenme Sorunsalı " , **Türkiye'de Çoğunluk ve Azınlık Politikaları : AB Sürecinde Yurttaşlık Tartışmaları**, (Ed. Ayhan Kaya, Turgut Tarhanlı) , TESEV Yayınları, Aralık 2005, s. 175.
http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/PDF/DEMP/AH/TURKIYEDECOGUNLUKAZINLIK-3.BASKI2008.pdf (03.08.2011)

Zorunlu din derslerinin yarattığı mağduriyetin yanında, sistematik bir Alevilik eğitimi vermenin hukuki olanaklarının olmaması, Alevi din eğitimi verilmesi önünde önemli bir engel oluşturmaktadır. Günümüzde Alevilik eğitimi oldukça sınırlı olanaklarla da olsa fiili bir biçimde çeşitli Alevi kurumlarında veya aile içinde verilmektedir. Bu fiili durumun varlığı ve hukuki güvencelerin yoksunluğu Alevi din eğitiminin yürütülmesi önünde önemli engeller olarak karşımıza çıkmaktadır.[342]

Hükümet, Alevi sivil toplum örgütlerinin eleştirileri karşısında zorunlu din derslerinde Aleviliğin de yer almasını önermiş ve Aleviliği müfredata dahil etmiştir. İlk defa 2011 - 2012 öğretim yılında zorunlu din kültürü ve ahlak bilgisi ders kitaplarında Aleviliğe de yer verildiği görülmüştür. İlk öğretim yılında bu konuya çok sınırlı yer verilmiş olmasına rağmen 2012 - 2013 yılı müfredatıyla birlikte konuya daha çok yer verildiği görülmüştür. Bu kapsamda söz konusu kitaplarda yer alan bilgilerin de incelenmesi ve bu dersleri veren öğretmenlerin bilgi düzeyleri konusundaki görüşlerinden bahsetmek gerekmektedir.

Alevilik ve Bektaşilik din kültürü ve ahlak bilgisi ders kitaplarında ayrı bir bölüm olarak yer almasa da Alevi-Bektaşi anlayışı ile ilgili çeşitli bilgilere yer verildiği görülmektedir. Aleviliğin İslam içinde tasavvufi bir yorum olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Bu kitaplarda Hz. Ali, Ehl-i Beyt, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin, On iki İmam, Cafer-i Sadık, Hacı Bektaş Veli gibi karakterlerin hayatları, Anadolu'nun Türkleşmesi'ndeki ve İslam'ın yayılmasındaki rolleri ve sözleri, bizzat kendi eserlerinden alıntılar yapılarak verilmekte; cem evi, cem, pir, nefes vb. kavramlar [343] ile Aleviliğin anlatıldığı anlaşılmaktadır. Her sınıf için yazılan kitaplarda Alevilik ve Bektaşilikten az ya da çok bahsedildiği bu konuyla ilgili bilgi, söz ve görsellerin yer aldığı görülmekte olup, Alevi - Bektaşi şairlerin şiirlerinden de örnekler verildiği dikkati çekmektedir.

---

[342] Tahire Erman ve Aykan Erdemir, " Aleviler ve Topluma Eklemlenme Sorunsalı " , **Türkiye'de Çoğunluk ve Azınlık Politikaları : AB Sürecinde Yurttaşlık Tartışmaları**, (Ed. Ayhan Kaya, Turgut Tarhanlı) , TESEV Yayınları, Aralık 2005, s. 175.
http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/PDF/DEMP/AH/TURKIYEDECOGUNLUKAZINLIK-3.BASKI2008.pdf (03.08.2011)

[343] Eyup Şimşek ve Özcan Güngör, " Alevi Yapısallaşması, Talepler ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarında Alevilik-Bektaşilik ", **Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Volume 8/3, Winter 2013, s. 554.
http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423933053.pdf (25.11.2015)

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi programındaki Alevilik gibi konularla ilgili yaşanan bu değişim bu dersi veren öğretmenler açısından da bazı sorunlara neden olmuştur. Bu dersi veren öğretmenlerin aldıkları eğitimde bu konulara yeterince yer verilmediğinden, Sünni - Hanefi anlayışa sahip bir bilgi birikimine sahip olduklarından öğretmenler Alevilik konusunun öğretilmesinde yetersiz kaldıkları düşüncesindedirler. Farklı illerde 774 öğretmene anket uygulanarak yapılan bir araştırmada bu öğretmenlerin % 60 oranında Alevilik konusunda kendilerini yeterli görmedikleri dile getirilmekte, öğretmen yetiştirme ve hizmet içi eğitim programlarının Alevilik öğretimi bakımından gözden geçirilmesi gerektiği [344] ifade edilmektedir.

Öğretmenler din kültürü ve ahlak bilgisi derslerindeki Alevilik, farklı dinlerin sınıfta öğretimi ve farklı öğrencileri dikkate alan öğretim materyalleri hazırlama konusunda hizmet içi eğitime ihtiyaç duyduklarını dile getirmektedirler. Bu konuda öğretmenlerin devletten bir destek bekledikleri ifade edilmektedir. Buna karşın farklı dinler ve mensuplarıyla ilgili içeriğin karşılaştırmalı olarak verilmesinin öğrencilerde derse ve konulara karşı ilgiyi arttırdığı da vurgulanmıştır. Ancak bu derslerde Aleviliğe yer verilmesinin hem Alevi toplumunu ve Alevi sivil toplum örgütlerini memnun etmediği ifade edilebilir.

2.1.3.4. Cem Evlerinin Durumu

Kentsel bir olgu haline gelen cemevlerinin sayıları, özellikle büyük kentlerde hızla artmaktadır. Mahalle halkının açtıklarının yanında, Alevi dernek ve vakıflarının da cemevleri bulunmaktadır. PSAKD'nin 14 şubesinde cemevi mevcuttur; Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı'nın her şube binasının bir bölümü cemevi için ayrılmıştır. Cemevlerinin bazıları yeni inşa edilmiş binalarda yer alırken (örn., Ankara'da Dikmen, Tuzluçayır, Mamak ve Şentepe; İstanbul'da Sarıgazi, Yenibosna, Kartal, Alibeyköy, Ümraniye, Okmeydanı, Gaziosmanpaşa, İkitelli), bazıları da Şahkulu, Karacaahmet ve Garip Dede dergahları gibi tarihi mekanlar üzerinde bulunmaktadır.

[344] Ahmet Yemenici , " Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Diğer Dinlere ve Mensuplarına İlişkin Yaklaşımları " , s. 162. **Toplum Bilimleri Dergisi**, Ocak 2014, 8 (15) http://www.toplumbilimleridergisi.org/index.php/1/article/view/217 (24.11.2015)

Cemevleri, cem törenlerinin yapıldığı mekanlar olmanın yanı sıra, çeşitli sosyal ve kültürel etkinliklere de ev sahipliği yapmaktadır. Cemevlerinde yürütülen çeşitli kurs etkinliklerine örnekler şunlardır: Semah, saz, Alevilik, dedelik, halk oyunları, bilgisayar, üniversite hazırlık, okuma yazma, biçki-nakış, takı tasarımı ve diğer meslek edindirme etkinlikleridir. Ayrıca cemevlerinde sık sık paneller ve konferanslar düzenlenmekte ve konser, tiyatro, halk oyunları, gezi, piknik, spor gibi sosyal etkinlikler gerçekleştirilmektedir.

Maddi durumu yerinde olmayan yurttaşlara yemek, yakacak, giyecek ve ders kitabı yardımı yapıldığı gibi, kadın ve çocuk sığınma evlerine sürekli destek sağlayan cemevleri de vardır. Aşevlerinde kesilen kurbanlar ve yapılan bağışlar ile sürekli sıcak yemek çıkmakta ve ihtiyacı olan yurttaşlar doyurulmaktadır. Cemevlerinde sağlık taramaları yapılmakta; ücretsiz tedavi, diş bakımı ve ilaç dağıtımı gibi etkinlikler yürütülmektedir. Ayrıca deprem gibi felaketlerde, cemevleri deprem bölgelerinde hem maddi destek, hem de rehberlik ve danışma hizmeti yürütmüşlerdir. Pek çok cemevinde her yıl toplu sünnet şenlikleri düzenlenmekte, gereksinimi olan gençlerin evlenmeleri için de destek sunulmaktadır.

Aleviler arasında cemevlerinin işlevi ve Alevi toplumu içindeki rolü konusunda farklılıklar olsa da, bugün Alevi sivil toplum örgütleri cemevlerinin bir ibadethane olarak devlet tarafından tanınması, bu sayede hukuki bir statüye kavuşturulması konusunda birleşmiştir. Burada "Cemevleri bir kültür merkezidir." ifadesi kullanıldığında, devlet düzeyinde hukuki bir statü ve devlet desteği elde edememe durumu etkilidir. Cemevlerinin devlet tarafından ibadethane olarak tanınmaması büyük sorunlara yol açmaktadır. Hukuki statüleri bulunmayan cemevleri bugün dernek ve vakıflar bünyesinde fiili olarak varlıklarını sürdürmekte ve sürekli kapatılma ya da yıkılma riski altında bulunmaktadırlar. [345]

[345] Tahire Erman ve Aykan Erdemir, " Aleviler ve Topluma Eklemlenme Sorunsalı " , **Türkiye'de Çoğunluk ve Azınlık Politikaları : AB Sürecinde Yurttaşlık Tartışmaları**, (Ed. Ayhan Kaya, Turgut Tarhanlı) , TESEV Yayınları, Aralık 2005, s. 177 - 178.
http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/PDF/DEMP/AH/TURKIYEDECOGUNLUKAZINLIK-3.BASKI2008.pdf (03.08.2011)

1994'te Recep Tayyip Erdoğan'ın İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı'yken Karacaahmet'teki cemevini bir gece yarısı baskınıyla dozerle yıkmaya çalışması, Alevi toplumunun cemevine yaptığı seri müdahale ve yoğun protestolarla engellense de, bu olayın yarattığı güvensizlik ve endişe hala çok yoğun biçimde hissedilmektedir. Cemevlerinin hukuki olmayan bir çerçevede varlıklarını sürdürüyor olmaları, Alevilerin siyasi konjonktür değiştiğinde Karacaahmet'te yaşanılana benzer uygulamalarla karşılaşabilecekleri endişesini arttırmaktadır.

Hukuki statü açısından cemevlerinin ibadethane olarak tanınmaması, sadece din ve vicdan özgürlüğü açısından bir sınırlama getirmekle kalmayıp, aynı zamanda Aleviliğin de Sünnilik gibi bir inanç olduğunun ve Alevi cemevlerinin de camiler kadar kutsal dinsel mekanlar olduğunun devlet düzeyinde reddi anlamına gelmektedir. Cemevlerinden, camilerin aksine, elektrik ve su paralarının tahsili devlet düzeyinde sistematik bir ayrımcılığın varlığına işaret etmektedir. İmar planlarında cemevleri için arsa ayrılmaması ve camilere sağlanan maddi desteklerin devletçe cemevlerine sunulmaması ayrımcılık olarak nitelendirilebilecek bir başka uygulamadır.[346] Sonuç olarak cemevine bir biçimde yasal statü tanınması Alevilerin ve Alevi sivil toplum örgütlerinin önem verdiği taleplerdendir.

2.1.3.5. Dedelik Sorunu

Alevilerin sorunlarından biri de Alevi dedelerinin devletin kadrolu memuru olup olamayacağıdır. Bugün dedelerin pek çoğu yaşlı, çalışmayan ve bir sosyal güvenceden yoksun durumdadırlar. Dernek ve vakıflarda görevli dedeler, çoğunlukla, örgütlerin maaşlı personeli statüsünde görev yapmaktadırlar. Örgütlerden bağımsız olarak talipleri ile ilişkiyi sürdüren ve onlardan sağladıkları katkılarla geçinen dedeler de vardır. Dedelik görevlerini yürütmeyi bırakmış dedeler de bulunmaktadır. Bu durum, dedelerin konumları ve ekonomik durumları ile ilgili olarak acil düzenleme gereksinimini gündeme getirmektedir.

---

[346] Tahire Erman ve Aykan Erdemir, " Aleviler ve Topluma Eklemlenme Sorunsalı " , **Türkiye'de Çoğunluk ve Azınlık Politikaları : AB Sürecinde Yurttaşlık Tartışmaları**, (Ed. Ayhan Kaya, Turgut Tarhanlı) , TESEV Yayınları, Aralık 2005, s. 178.
http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/PDF/DEMP/AH/TURKIYEDECOGUNLUKAZINLIK-3.BASKI2008.pdf (03.08.2011)

İstikrarlı bir gelir ve sosyal güvence olanağı, bazı dedeler için devlet görevlisi olarak hizmetlerini sürdürme seçeneğini cazip hale getirirken; devletin özellikle Diyanet İşleri Başkanlığı aracılığıyla din hizmetlerinin içeriğine ve biçimine müdahale edebileceği endişesi çoğu dede için caydırıcı olmaktadır. Her ne kadar Alevi örgütleri bugün belirli sayıda dedeye bünyesinde olanak sağlasa da, bu durum tüm dedeler için kalıcı bir çözüm getirmekten uzaktır. Dedelerin çoğunun bir sosyal güvenceye sahip olamamaları onların ileri yaşlarında mağdur olmalarına yol açmaktadır.

Dedelik ile ilgili diğer önemli sorun ise dedelik eğitimi ve bu kurumun geleceği ile ilgilidir. Günümüzde çok az sayıda dede çocuğu bu görevi bu şartlar içinde sürdürmeyi düşünmektedir. Görev yapan dedelerin yaş ortalaması çok yüksektir ve birikimlerini bir sonraki kuşağa aktarabilecekleri çerçeve oluşturulamamıştır. Dedelik eğitiminin verileceği ve sertifikasyonunun sağlanacağı hukuki bir çerçeve bulunmamaktadır. Mevcut etkinlikler fiili olarak sürdürülmektedir ve her an resmi olarak kısıtlamalarla karşı karşıya kalınabilme söz konusudur. Alevilik Enstitüleri'nin kurulması ve burada gerek dedesoylular, gerekse de talip çocukları için inanç eğitiminin verilmesi sık sık talep edilse de, bu konuda henüz bir ilerleme sağlanamamıştır.[347] İlahiyat fakültelerinde bu tür bir olanak tanınmadığı gibi bu tarz bir Enstitü'ye hukuki olarak izin verilip verilmeyeceği de bilinmemektedir.

Devletin, Aleviliğin şimdiye kadar devletin doğrudan müdahalesine maruz kalmamış inançsal yapısına ve buna uygun olarak gelişmiş, başta dedelik olmak üzere, temel kurumlarına müdahil olmasının son derece tehlikeli olduğunu [348] ve aynı kesinlikte kaçınılması gereken bir davranış olduğunu savunmak gerekmektedir.

---

[347] Tahire Erman ve Aykan Erdemir, " Aleviler ve Topluma Eklemlenme Sorunsalı " , **Türkiye'de Çoğunluk ve Azınlık Politikaları : AB Sürecinde Yurttaşlık Tartışmaları**, (Ed. Ayhan Kaya, Turgut Tarhanlı) , TESEV Yayınları, Aralık 2005, s. 180.
http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/PDF/DEMP/AH/TURKIYEDECOGUNLUKAZINLIK-3.BASKI2008.pdf (03.08.2011)

[348] **Alevi Çalıştayı : Birinci Etap Alevi Örgütleri ve Temsilcileri Toplantısı Değerlendirme İstem ve Öneri Raporu,** Alevi Kültür Dernekleri Genel Merkezi ve Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı Genel Merkezi Yayını, Hisar Ofset, Ankara, 2009, s. 45 - 46.

Dedelerin nasıl yetiştirileceği, kimlerin dedelik yapıp yapmayacağı, dedelerin yapacağı hizmetlerde aranacak ölçütler ve koşullar tümüyle Alevilik öğretisinin iç konularıdır ve orada da belirli bir düzene bağlanmış durumdadır.[349] Bu düzene müdahale edilmesi açıkça yeni bir Alevilik inşası manasına gelecek ve bu da Alevilik sorununun çözümüne hizmet etmeyeceği gibi çözülmek istenen yeni bir Alevilik sorununa neden olacaktır.

2.1.3.6. Nüfus Cüzdanlarında Din Hanesinin Bulunması Sorunu

Aleviler ve toplumun diğer bazı kesimleri, nüfus cüzdanlarında din hanesinin varlığını, kişinin inançlarını zorla açıklanması ve ifade özgürlüğünün kısıtlanması olarak görülmektedir. Ayrıca Alevilik üzerindeki farklı tanımlamaların ve özellikle Aleviliği İslam dışında bir yaşam ve felsefe olarak görenlerin olması, Alevilerin nüfus cüzdanlarındaki din hanelerine karşı tavrını güçlendirmektedir. Ancak pek çok Alevi, din hanesinin kaldırılmasını talep etse de, bazıları da din hanesine Alevi yazdırarak, inançsal kimliğini diğer inanç grupları gibi ifade edebilme özgürlüğünü talep etmektedirler. Çeşitli Alevi kişi ve örgütleri nüfus cüzdanlarındaki din hanesi meselesini çeşitli vesilelerle yargının gündemine taşıyarak mücadeleci bir tavır sergilemişlerdir.[350] Bazıları nüfus cüzdanlarındaki din hanesini boş bırakmak için hukuki yollara başvurmuş, bazıları da din hanesine Alevi yazdırmak istemiştir.

2.1.3.7. Televizyon ve Radyo Yayınlarında Ayrımcılıkla Karşılaşılması

TRT bünyesinde yayınlarını sürdüren televizyon ve radyo kanallarında din programlarının Sünnilik ağırlıklı olması ve Aleviliğe nadiren yer verilmesi bir başka ayrımcılık olarak görülmektedir. Alevilerin, farklı inanç gruplarının devlet radyo ve kanallarında kendi inançlarını sergileyebilmek için belli saatler ayrılması; özellikle dini bayram ve önemli günlerde özel programlar yapılması yönünde istekleri

---

[349] **Alevi Çalıştayı : Birinci Etap Alevi Örgütleri ve Temsilcileri Toplantısı Değerlendirme İstem ve Öneri Raporu,** Alevi Kültür Dernekleri Genel Merkezi ve Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı Genel Merkezi Yayını, Hisar Ofset, Ankara, 2009, s. 46 - 47.

[350] Tahire Erman ve Aykan Erdemir, " Aleviler ve Topluma Eklemlenme Sorunsalı " , **Türkiye'de Çoğunluk ve Azınlık Politikaları : AB Sürecinde Yurttaşlık Tartışmaları**, (Ed. Ayhan Kaya, Turgut Tarhanlı) , TESEV Yayınları, Aralık 2005, s. 180.
http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/PDF/DEMP/AH/TURKIYEDECOGUNLUKAZINLIK-3.BASKI2008.pdf (03.08.2011)

bulunmaktadır. Ayrıca Aleviler bu programlarda yer almak istemekte, kamu yayıncılığının tüm inanç gruplarına eşit mesafede olmasını talep etmektedirler.

2.1.3.8. Hacı Bektaş Veli Dergahı'nın Durumu

Alevi talepleri arasında Alevilerin inanç merkezi olan "Hacı Bektaş Veli Dergahı"nın Kültür Bakanlığı'ndan alınıp, Alevi kurumlara verilmesi de yer almaktadır. Bilindiği üzere halen Hacı Bektaş Veli Dergahı müze olarak ziyarete açıktır. 1925'te yayınlanan Tekke ve Zaviyelerin kapatılmasına ilişkin kanun ile Konya'daki Mevlana Dergahı'yla birlikte Hacı Bektaş Dergahı da kapatılmıştır. Ancak Mustafa Kemal Atatürk, Mevlana Dergahı'nın müze olarak açılması isteminde bulunmuş ve bu dergahın sahip olduğu tüm eşyalar, istisnai bir biçimde korunmuş ve 1927'de de bu dergah müze haline getirilmiştir. Hacı Bektaş Dergahı ise tüm eşyalarına ve değerli kitaplarına el konularak o günkü Vakıflar İdaresi'nin gözetimine, unutuluşa ve yıkılışa bırakılmıştır. 1958-1964 yılları arasında restore edilen dergah 16 Ağustos 1964'te müze olarak ziyarete açılmıştır. Hacı Bektaş Veli Türbesi ve bir bütün olarak dergah Alevi toplulukların tümü için önemli bir merkez olup, bir bölümü için ise Hac merkezidir. Alevilerin, Aleviliğin en önemli merkezlerine ziyaretçi statüsünde ve ücret karşılığı girmeleri kabul edilemez.[351] Dergahın asıl sahibinin Aleviler olduğu düşünülmekte ve asıl sahiplerine teslim edilmesi talep edilmektedir.

2.1.3.9. Alevi Köylerine Cami Yapılması ve Toplumsal Ayrımcılık Sorunu

Alevi talepleri arasında siyasi iktidarlar tarafında Alevi köylere cami yaptırılmasına son verilmesi de bulunmaktadır. Alevilerin "inanç" üzerinden yaşadıkları bahsedilen taleplerin yanı sıra, "Alevi" kimliklerinden dolayı toplumda karşılaştıkları sorunlar da vardır. Aleviler hem toplumsal, hem örgütsel, hem de bireysel düzeyde bazı hukuksal, siyasal, toplumsal ve kültürel yaptırımlarla karşılaşmayı sürdürmektedirler.

[351] **Alevi Çalıştayı : Birinci Etap Alevi Örgütleri ve Temsilcileri Toplantısı Değerlendirme İstem ve Öneri Raporu,** Alevi Kültür Dernekleri Genel Merkezi ve Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı Genel Merkezi Yayını, Hisar Ofset, Ankara, 2009, s. 47.

Aleviler ve farklı inanç sahiplerinin karşılaştığı ayrımcılık süreç ve uygulamaları sadece mevcut hukuki ve siyasi yapılanmadan, resmi eşitsizlikçi ve ayrımcı işlemlerden kaynaklanmamakta, aynı zamanda kamu görevlilerinin Aleviliği ve farklı inançları anlamlandırma ve algılama biçimlerinden ve görevlerini yerine getirirken, bunları temel referans olarak görmelerinden kaynaklanmaktadır.

Bu yaklaşımın en çarpıcı örneği Alevi köylerine zorla cami yaptırılması olmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı ve resmi yetkililer hiçbir köye zorla cami yapılmadığını söylerken tümüyle resmi çerçeveyi referans almakta, bu çerçevenin arkasındaki ayrımcılık uygulamasını ve baskıyı görmezden gelmektedirler. Buna göre, kamusal hizmetlerden eşit ölçüde yararlanma hakkına sahip ama camisi bulunmayan Alevi köylerine, yerel kamusal görevlilerce cami talebinde bulunmaları koşuluyla hizmet götürülmekte, gereksinimlerini karşılayabilmek için Alevi köylüler kendi rızaları hilafına cami talebinde bulunmak zorunda kalmaktadırlar.[352] Bu anlamda Alevi köylüler cami ile hizmet arasında sıkışmış durumdadırlar.

Ayrıca tarihsel süreç içinde Aleviler çeşitli ayrımcılık uygulamaları ile karşılaşmışlardır. Bunların hem üst düzey devlet görevlilerince hem de kamu görevi yapan kişilerce sergilenmiş örnekleri bulunmaktadır. 1974'te Erzincan olayları sırasında 200'e yakın Alevinin evi, dükkanı yerle bir edilmiştir. İktidardaki Sadi Irmak hükümeti'nin İçişleri Bakanı'na "Alevilere ikinci sınıf vatandaş muamelesi yapamazsınız" denildiğinde, Bakan " Birinci sınıf da değiller ya "[353] yanıtını vermiştir.

Diyanet İşleri Başkanlığı'nda Dini Yayınlar Daire Başkanlığı'nda görevli, aynı zamanda Ankara Ayrancılar Lisesi Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni A.G. ise ders sırasında; " Erkeklerle kadınların el sıkışması zinadır. Batıdaki kızlar, Kızılbaşlarda olduğu gibi, önce babaları ile yatıyorlar. "[354] sözlerini sarf edebilmiştir.

---

[352] **Alevi Çalıştayı : Birinci Etap Alevi Örgütleri ve Temsilcileri Toplantısı Değerlendirme İstem ve Öneri Raporu,** Alevi Kültür Dernekleri Genel Merkezi ve Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı Genel Merkezi Yayını, Hisar Ofset, Ankara, 2009, s. 55.

[353] Nurettin Karsu, " Gerçekler Ortaya Çıksın " **, Kimliğini Haykıran Alevilik**, (Ed. Lütfi Kaleli), Habora Kitabevi, İstanbul, 1990, s. 159.

[354] Lütfi Kaleli, " Hülle, Mum Söndü ve Gerçekler " **, Kimliğini Haykıran Alevilik**, (Ed. Lütfi Kaleli), Habora Kitabevi, İstanbul, 1990, s. 18.

Hatta, İstanbul Gaziosmanpaşa Mehmetçik İlköğretim Okulu Müdür Yardımcısı İ. D. daha da ileri giderek: " İstanbul'daki kadınların yarısı fahişedir. Alevilerin kızlarının %70'inde kızlık zarı yoktur, zira bunların aile hayatı yoktur. "[355] demiştir.

Alevilerde kadının göreli olarak daha özgür ve katılımcı bir konumda olması, bazı suçlayıcı önyargıların oluşuma da neden olmuştur. Bu önyargılardan en bilineni ise "mum söndürme" olarak tanımlanan suçlamadır. Bu tür bir toplumsal suçlama ya da karalamanın altında yatan temel gerçek kadının toplumsal konumu değildir. Karşıt olunan bir düşünce ya da akımın cinsel sapmalarla ya da aşırı cinsellik ile suçlanarak karalanması ve kamuoyu önünde küçük düşürülmeye çalışılması Doğu toplumlarında çok yaygın bir uygulama olarak gözükmektedir.[356]

Sonuç olarak Alevilik söz konusu olduğunda her ne kadar devlet pratikleri ve söylemleri düzeyinde kısmi bir iyileşme olmuşsa da, toplumsal olarak ayrımcılık yoğun bir biçimde sürmektedir. Aleviler, Sünni önyargılarına maruz kalmakta, kin ve nefret suçlarından mağdur olmaktadırlar. Kin ve nefret suçlarıyla sistematik mücadele konusunda henüz gerekli yasal düzenlemeler ve yaptırım mekanizmaları oluşturulamamış, sosyal çalışma uzmanları ve eğitmenler aracılığıyla tabana yönelik bir kampanya yürütülememiştir. Devlet, Alevi yurttaşlarının inançları yüzünden toplumda ayrımcılığa, baskıya ve kötü muameleye maruz kalmayacağı bir ortamı sağlayamamıştır. Tüm bu nedenlerle Aleviler, Alevi kimlik ve kurumlarının devlet tarafından tanınarak, Anayasal güvence altına alınmasını, Alevileri aşağılayan, horlayan, yok sayan hukuksal metinler ve uygulamalara son verilmesini talep etmektedirler.[357]

---

[355] Lütfi Kaleli, " Hülle, Mum Söndü ve Gerçekler " **, Kimliğini Haykıran Alevilik**, (Ed. Lütfi Kaleli), Habora Kitabevi, İstanbul, 1990, s. 18.

[356] Gencay Şaylan, " Aleviler ve Kadın Sorunu " **, Kimliğini Haykıran Alevilik**, (Ed. Lütfi Kaleli), Habora Kitabevi, İstanbul, 1990, s. 110.

[357] Tahire Erman ve Aykan Erdemir, " Aleviler ve Topluma Eklemlenme Sorunsalı " , **Türkiye'de Çoğunluk ve Azınlık Politikaları : AB Sürecinde Yurttaşlık Tartışmaları**, (Ed. Ayhan Kaya, Turgut Tarhanlı) , TESEV Yayınları, Aralık 2005, s. 183.
http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/PDF/DEMP/AH/TURKIYEDECOGUNLUKAZINLIK-3.BASKI2008.pdf (03.08.2011)

2.1.3.10. Kuran Kursları, İmam - Hatip Liseleri ve İlahiyat Fakülteleri Sorunu

Ülkenin siyasi ve sosyolojik olarak belirli ve egemen bir Sünni algı doğrultusunda dinselleştirilmesinde en önemli rolü üstlenen kuruluşlar olarak, tamamen Sünni doktrine yönelik olarak faaliyet yürüten imam-hatip liseleriyle, aynı yapının bir parçasını oluşturan ilahiyat fakülteleri yer almaktadır. Ayrıca Kuran kursları aracılığıyla da bu doktrin eğitimi daha küçük yaşlara kadar genişletilmektedir. Adı geçen kurumlar ve kurslar ülkede farklı inançlılar aleyhine gelişen ayrımcılığın, mikro düzeyden makro düzeye kadar yaygınlaşmasında öncü bir rol oynamışlardır. Farklı inançlardan milyonlarca yurttaşın vergileriyle kamu bütçesinden finanse edilen bu kurumlar, yalnızca ait oldukları inancın misyonerliğini üstlenmiş durumdadırlar.[358]

Türkiye'deki siyasi ve sosyolojik yapının özellikleri bu kurumların tarihi ve örgütlenme biçimleri dikkate alındığında, bu kurumların içeriden dönüştürülme olanağı olmadığı görülmektedir. Ayrıca laiklik ilkesinin geçerli olduğu bir sistemde devletin kamu bütçesiyle herhangi bir inancı finanse etmesi doğru olmayacaktır.

Bu kapsamda bu kurumların tümüyle kapatılarak, karşıladıkları ihtiyaçlar için yeni ve farklı statüde kurumlar oluşturulması bir gerekliliktir. Bu konuda her inancın o inanç sahiplerince finanse edilmesi ve öğretilmesi düşüncesi önerilerden biri olarak dile getirilmektedir. Sorunun çözümünün hükümetin farklı inançtaki yurttaşlarına eşitlik ilkesi çerçevesinde yaklaşımıyla gerçekleşebileceği öngörülmektedir.

[358] **Alevi Çalıştayı : Birinci Etap Alevi Örgütleri ve Temsilcileri Toplantısı Değerlendirme İstem ve Öneri Raporu,** Alevi Kültür Dernekleri Genel Merkezi ve Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı Genel Merkezi Yayını, Hisar Ofset, Ankara, 2009, s. 50.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
YÖNTEM, BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde araştırmanın yöntemi olan alan araştırması (tarama modeli), örneklemin seçimi, veri toplamada kullanılan ölçme araçları, verilerin çözümlenmesinde yararlanılan istatistiksel tekniklerle ilgili bilgiler ile gerçekleştirilen anket çalışması ve görüşmenin sonuçları verilecektir.

3.1. ALAN ARAŞTIRMASININ YÖNTEMİ

Bu çalışmada "geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan" [359] bir araştırma yaklaşımı olan tarama modelinden yararlanılmıştır. Bu modelde araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne kendi koşulları içerisinde tanımlanmaya çalışılır. Olay ya da durum uygun bir biçimde gözlenir ve belirlenerek değerlendirmeye çalışılır. Tarama araştırmalarında araştırmacı konuyla ilgili çeşitli kayıtları, belgeleri inceleyebileceği gibi alandaki kişilere başvurarak elde edeceği verileri bütünleştirerek yorumlayabilir.

Bu modelde "çok sayıda elemandan oluşan bir evrende evren hakkında genel bir yargıya varmak amacı ile evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek ya da örneklem üzerinde" [360] çalışılmaktadır. Tarama sürecinde de ilişkisel tarama modeli yaklaşımından yararlanılması planlanmaktadır. Böylece iki ya da çok sayıda değişkenin birlikte değişim varlığını veya derecesini belirlemek amaçlanmaktadır. Alevi Sivil Toplum Örgütü üyelerinin/sempatizanlarının AKP hükümetinin Alevi politikalarına yönelik görüşlerinin farklı değişkenlere göre (oturulan ilçe, eğitim durumu, örgüte üye olup olmama vb.) farklılaşıp farklılaşmadığını ortaya koymakta bu modelin uygun olacağı düşünülmüştür.

Ayrıca çalışmada nicel ve nitel araştırma yöntemlerinden birlikte yararlanılmıştır. Nicel araştırma süreci (Anket yolu ile verilerin toplanması ve ham veri analizinden sonra), daha detaylı ve açıklayıcı bilgiler edinebilmek için de nitel araştırma yöntemlerinden bir olan görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla her iki araştırma yönteminin bir arada olduğu karma desenlerden biri olan "açıklayıcı

[359] Niyazi Karasar, **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, Nobel Basımevi, Ankara, 2006, s. 77.
[360] Niyazi Karasar, s. 79.

desen” [361] kullanılmıştır. Anketlerden elde edilen verilerin ışığında “yarı yapılandırılmış görüşme formları ” hazırlanmış ve örneklemden seçilen kişilere uygulanmıştır. Ayrıca araştırmacı Alevi Sivil Toplum Örgütleri’nce düzenlenen çeşitli faaliyetlere katılımcı gözlemci olarak katılmıştır (toplantılar, atölye çalışmaları, cem törenleri vb.). Bu süreçte Alevi toplumunca kutsal olarak kabul edilen çeşitli yerlerde gezilerek bilgi edinilmiştir (Kemalpaşa-Hamza Baba Türbesi, Nevşehir Hacı Bektaş-ı Veli Dergah/müzesi).

3.1.1. Araştırma Amacı, Problem ve Alt Problemler

Bu araştırmanın amacı İzmir ilinde bulunan Alevi Sivil Toplum Örgütlerindeki kişilerin AKP Hükümetlerinin Alevilere ilişkin politikalarına yaklaşımını irdelemektir. Araştırmanın temel varsayımını AKP hükümetinin Alevi açılımının Alevi vatandaşlar tarafından desteklenmediği görüşü oluşturmaktadır. Bu durumu ortaya koyabilmek için İzmir ilindeki Alevi STÖ’lerine ve üyelerine yönelik hazırlanmış olan çeşitli veri toplama araçlarından yararlanılmıştır. Araştırmacı tarafından geliştirilen anket formları ve yarı yapılandırılmış görüşme formları ile STÖ’lerde örgütlü bulunan Alevilerin görüşleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Burada anketler Alevi sivil toplum örgütlerine uygulanmış olsa da onları homojen bir grup gibi almak ve onları bağlayıcı bir yorum yapmak mümkün değildir. Örneklemde İzmir’deki 21 ilçeden 28 Alevi STÖ’süne ait bulgular yer almaktadır. Toplamda 534 kişiye ulaşılmasına rağmen bunların yaklaşık 355’i üyedir. Geriye kalanlar ve gönüllü olarak katılımcı olanlar çeşitli nedenlerle üye olmayan/ olamayan/ çekinen vb. kişilerdir. Sadece STÖ üyeleri alınırsa onların görüşleri hiçe sayılmış olacaktır.

Anket uygulaması sırasında dernek veya vakıf yöneticilerine özellikle üyeleriniz ve sizler yöneticiler doldurun denmesine rağmen, çeşitli nedenlerle (çekinme, zaman yetersizliği vb.) bazılarının kendilerinin bile doldurmaktan çekindiği görülmüştür. Ancak üye olmayıp dernek ya da vakıf aracılığı ile ulaşılabilen kişilerin/sempatizanlarında o örgüt vasıtası ile görüşlerini ifade etmesi sağlandığı için görüşlerinin alınması uygun görülmüştür. Bu nedenle araştırmanın amacına uygun olarak problem ve alt problemleri belirlerken “ Alevi Sivil Toplum Örgütlülüğündeki Alevilerin ” tanımlamasından yararlanılarak bu kişilerin görüşleri

[361] Şener Büyüköztürk ve diğerleri, **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, Pegem Yayınevi , Ankara, 2012, s. 246 - 247.

de dikkate alınmıştır. Buna göre araştırmanın problem ve alt problemleri aşağıda verilmektedir.

Bu araştırmanın problem cümlesini; İzmir İli Örnekleminde, Alevi Sivil Toplum Örgütlülüğündeki Alevilerin AKP Hükümetinin Alevilere yönelik politikalarına ilişkin görüşleri nelerdir ? sorusu oluşturmaktadır.

Bu probleme bağlı olarak oluşturulan alt problemler de aşağıdadır:

1- İzmir İli Örnekleminde, Alevi Sivil Toplum Örgütlülüğündeki Alevilerin AKP Hükümetinin Alevilere yönelik politikalarına ilişkin görüşleri genel olarak nasıldır?

2-İzmir İli Örnekleminde, Alevi Sivil Toplum Örgütlülüğündeki Alevilerin AKP Hükümetinin Alevilere yönelik politikalarına ilişkin bazı görüşleri demografik değişkenlere göre (oturulan ilçe, eğitim durumu, örgüte üye olup olmamaya) göre farklılık göstermekte midir?

3- Alevi sivil toplum örgütlerinin yöneticileri, kanaat önderleri ve dedelerden oluşan katılımcıların görüşme süreci ile elde edilen görüşleri nelerdir ?

Araştırma sürecinde katılımcıların anketlerde ve görüşmede kendi görüşlerini yansıttıkları ve farklı çevresel etkenlerden etkilenmedikleri sayıltısına dayanılmıştır.

3.1.2. Veri Toplama Araçları ve Geliştirilmesi

Bu araştırmada, araştırmacı tarafından hazırlanan iki ölçme aracından (anket formu ve yarı yapılandırılmış görüşme formu) yararlanılmıştır. Bu bölümde her iki ölçme aracının hazırlanma süreci ayrı ayrı ele alınarak açıklanmaktadır.

3.1.2.1. Anketin Hazırlanma Süreci

Araştırmada önce anket hazırlanmıştır. Anket yolu ile İzmir ilinde var olan Alevi STÖ'lerinin AKP Hükümetinin kendilerine yönelik politikalarıyla ilgili görüşlerini ortaya koyabilmeleri sağlanmaya çalışılmıştır. Anket iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde katılımcıya ilişkin çeşitli demografik bilgilerin yer alacağı sorular ve ikinci bölümde ise bireylerin hükümet politikalarına ilişkin yargı ve görüşlerini ortaya koymalarını sağlayacak çeşitli ifadeler yer almaktadır. Böylece

bireylerin rahatça cevaplandırabilmeleri ve araştırmacının da kolaylıkla karşılaştırabilmesi, değerlendirebilmesi sağlanmaya çalışılacaktır.[362]

Tez çalışması kapsamında bu konuda geçmişte yapılan çalışmalardan da [363] faydalanılmış ve bir anket formu hazırlanmıştır. Anket formunun hazırlanmasında hem görüşülen bazı Alevilerin hem de konusunda uzman kişilerin fikirleri dikkate alınmıştır. Anket desenleme araştırmacılar için önemli bir sorundur. Bunun için "problemi tanımlama, soru/madde yapma, uzman görüşü alma ve ön uygulama yapma " [364] süreçlerinden yararlanılmaktadır. Böylece anketin geçerlik ve güvenirliği sağlanmaya çalışılmaktadır.

Bu amaçla araştırmacı tarafından problem tanımlanmış, taslak sorularla oluşturulan anket formu tezin danışmanı öğretim üyesince incelenmiş ve uygun bulunmuştur. Anket formu içerik düzenlenmesi, geçerlilik ve yazım formatına uygunluk vb. ilkeler açısından bu konuda çalışma yapan bazı akademisyenlere uygulanarak "Uzman görüşü" alınmıştır (Toplam 6 Öğretim elemanı). Ayrıca anket formunun uygulanması sürecinde yaşanabilecek olası sorunları ortaya koyabilmek amacıyla da bir pilot uygulama (ön uygulama) gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla anket herhangi bir Alevi sivil toplum örgütüne üye olup olmadığına bakılmaksızın Alevi kökenli bazı katılımcılara uygulanmıştır (Toplam 30 Katılımcı). Ön uygulama sonuçlarının analizi aşağıda verilmektedir;

Anket formunun uygulandığı 1 Doçent, 3 Yrd. Doç. Dr. ve Doktorasını bitirmiş 2 Araş. Gör. den oluşan uzmanların görüşleri de alınmıştır. Sosyal bilimler ve ölçme-değerlendirme alanlarında uzmanlıkları olan akademisyenler genel olarak "anketin ayrıntılı hazırlandığını" ifade etmişlerdir. Ancak çoğunun üzerinde anlaştığı nokta " Anketin çok uzun olmasıdır. ". İlk yazım formatında 6 sayfayı bulan (44 soru) anketin katılımcılara uygulanması aşamasında " katılımcıları zorlayabileceği " görüşü dile getirilmiştir. Ayrıca " demografik özelliklere yönelik bazı soruların düzeltilmesi /kısaltılması " da önerilmiştir.

---

[362] Niyazi Karasar, **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, Nobel Basımevi, Ankara, 2006, s. 140.

[363] Serap Bahadır, **1980 Sonrası İzmir'de Alevi Örgütlenmeleri ve Bu Örgütlerin Alevi Kimliği Açısından Önemi**, (2008), Stratejik Düşünce Enstitüsü; "Alevi Raporu", (2009) ve Aykan Erdemir ve diğerleri , " **Alevi Bakış Açısıyla Türkiye'de Ayrımcılık** " (2010) adlı çalışmalardan yararlanılmıştır.

[364] Şener Büyüköztürk ve diğerleri, **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, Pegem Yayınevi , Ankara, 2012, s. 125.

Özellikle " seçeneklerin sıralanmasının istendiği " soruların güçlüğüne dikkat çeken uzmanlar bu maddelerin belki sıralama değil de sadece seçme şeklinde yapılmasının uygulama sürecini kolaylaştırabileceğini önermişlerdir. Bu noktanın özellikle farklı düzeyde eğitim düzeyine sahip katılımcılar için zorluk oluşturabileceği vurgulanmıştır. Uzmanlar birbirine benzeyen seçeneklere sahip kimi maddelerin birleştirilerek sorulmasının anketin kısaltılmasına katkı sağlayabileceğini de önermişlerdir. Bazı yazım ve içerik hataları da ayrıca vurgulanmıştır. Bu hatalar ölçeğin yeniden düzenlenmesi yapılırken dikkate alınmıştır. Ancak uzmanlar çalışmanın alana katkı sağlayacağını düşündüklerini de ifade etmişlerdir. Bu araştırmacı için sevindirici bir katkı olmuştur.

30 katılımcıya uygulanan anket sonuçları da benzer şekilde analiz edilmiştir. Katılımcıların anketin uzunluğu ve seçenek sıralaması yapmada zorlandıkları belirlenmiştir. Bu sonucun uzmanlardan elde edilen bulgularla örtüştüğü görülmüştür.

Bu çalışmalardan sonra anket tez danışmanı tarafından da tekrar incelenmiştir. Danışman öğretim üyesi ve araştırmacı arasında Kasım ayında yapılan son görüşme ile uzun olan anket formu (44 soru ve yaklaşık 6 sayfa) katılımcıların cevaplamalarında yaşanabilecek sorunlar ve pilot uygulamadan elde edilen bilgilerin ışığında tekrarlayan bazı soruların çıkartılması yolu ile kısaltılmıştır. Böylece 4 sayfaya ve 30 soruya indirilen anket uygulamanın rahat yapılabilmesi amacıyla uygun punto ve büyüklükte basılarak çoğaltılmıştır. Aralık 2012 tarihi itibarı ile de uygulama sürecine başlanmıştır. Söz konusu anket formu ekte yer almaktadır. (Ek-1)

3.1.2.2. Görüşme Sorularının Hazırlanma Süreci

Araştırmada nicel araştırma (anket yolu ile verilerin toplanması ve ham veri analizi) sürecinin tamamlanmasından sonra katılımcılardan daha derinlemesine bilgiler edinebilmek için de görüşmeler yapılmıştır. Görüşme araştırmada cevabı aranan sorular çerçevesinde ilgili kişilerden bilgi toplamak olarak tanımlanmaktadır.[365] Görüşmelerden, özellikle diğer veri toplama araçlarıyla elde

[365] Şener Büyüköztürk ve diğerleri, **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, Pegem Yayınevi , Ankara, 2012, s. 150 - 152.

edilen verilerden elde edilen çıkarımların doğruluğunun ve temsil edilebilirliğinin kontrolünde yararlanılabilmektedir.

Bu araştırmada her iki araştırma yönteminin bir arada olduğu karma desenlerden biri olan " açıklayıcı desen "[366] kullanıldığından anketlerden elde edilen verilerin desteklenmesi sürecinde görüşme yapılması uygun görülmüştür. Anketlerle ulaşılan verilerden yararlanılarak " yarı yapılandırılmış görüşme formları " hazırlanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmelerin kullanılması hem sınırlı cevap almayı kolaylaştırmada hem de istendiğinde daha derinlemesine bilgiler almayı sağlayabilmesi için tercih edilmiştir. Böylece görüşmedeki katılımcı görüşlerini açıkça ifade edebilecektir. Sorular hazırlandıktan sonra tez danışmanına sunularak görüşleri alınmış ve böylece hem geçerliliği sağlanmış hem de olası eksiklikleri giderilmeye çalışılmıştır. Daha sonra da örneklemden seçilen kişilere uygulanmıştır.

Süreçte yüz yüze görüşmeler yapılmış ve yazarak kaydedilmiştir. Görüşmeler sırasında sorularla ilgili, gerekli durumlarda açıklamalar yapılmış ve daha ayrıntılı cevaplar alınmaya çalışılmıştır. Görüşme formu da ekte yer almıştır. (Ek-2)

3.1.3. Evren ve Örneklem

"Evren araştırma sonuçlarının genellenmek istendiği elemanlar bütünü olarak" [367] tanımlanmaktadır. Bu çalışmanın evrenini problem cümlesinde de vurgulandığı gibi İzmir ilindeki Alevi Sivil Toplum Örgütlerinin üyeleri oluşturmaktadır. Ancak evrenin tamamına ulaşmak araştırmacı açısından olanaklı görünmediğinden örneklem belirleme yoluna gidilmiştir. Örneklem ise, " evrenden belli kurallara göre seçilmiş ve seçildiği evreni temsil yeterliliği kabul edilen küçük küme " [368] olarak tanımlanmaktadır. Bilindiği gibi; iyi belirlenmiş küçük bir örneklem üzerinde yapılan araştırma geniş bir evrende yapılandan daha iyi sonuçlar verebilmektedir. Bu nedenle araştırmada da İzmir ilinde var olan Alevi Sivil Toplum Örgütleri (STÖ) üyelerinden belli kurallara uygun olarak yapılan örneklem üzerinde çalışma gerçekleştirilecektir. Örneklem seçimindeki temel kural olan yansızlığa uymak amacıyla evrendeki her ünitenin örnekleme girebilme olasılığı belli, bağımsız

[366] Şener Büyüköztürk ve diğerleri, **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, Pegem Yayınevi , Ankara, 2012, s. 246 - 247.
[367] Niyazi Karasar, **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, Nobel Basımevi, Ankara, 2006, s. 109.
[368] Niyazi Karasar, s. 111.

ve birbirine eşit tutulmaya çalışılacaktır. Bunun için de örneklem belirlenirken "küme örnekleme" yolunun izlenmesi planlanmaktadır. Evrende var olan her STÖ bir küme olarak kabul edilecek ve onların üyelerine anketlerin uygulanması yoluna gidilecektir.

İzmir ilinde var olan STÖ'lerinin belirlenmesinde " 1980 Sonrası İzmir'de Alevi Örgütlenmeleri ve Bu Örgütlerin Alevi Kimliği Açısından Önemi "[369] adlı tezdeki listeden ve iletişim kurulan Alevi Bektaşi Federasyonu'ndan (ABF) elde edilen isimlerden yararlanılmıştır. Tezde yer alan 57 Alevi Sivil Toplum Örgütü incelendiğinde derneklerin bir çoğunun yöresel isimli olduğu belirlenmiştir. Bu derneklerin tamamıyla " Alevi " örgütlenmesi olarak sayılamayacağı öngörüldüğünden daha çok ABF'den elde edilen vakıf veya derneklere ulaşılması kararlaştırılmıştır. Bunun yanı sıra araştırmacı çevresinden bildiği yöresel isimli ancak Alevilerin örgütlenmesi olarak kabul edilebilecek bazı STÖ'leri de uygulama sürecine dahil etmiştir. Her kurumun üye listesine ulaşılamadığı için de STÖ'lerden yaklaşık 7 yönetici ve yaklaşık 10-15 üye/katılımcı (7+15=22) ulaşılsa bu durumda evreni temsil edebilen bir örnekleme ulaşılabilmiş olacağı öngörülmüştür. Ulaşılan listelerde yaklaşık 30 civarında dernek/vakıf ismi olduğu görülmüştür. Bu durumda belirtilen sistemle ulaşılması planlanan (30 x 22 = 660) kişinin örneklemi oluşturması beklenmektedir.

Ancak bu derneklerden bazılarına ulaşılamamış, bazılarından veri geri dönüşü olmamıştır (Menderes, Kemalpaşa vb). Ayrıca Alevi örgütlenmesi içinde ismi geçen vakıflardan biri olan Cem Vakfı ise anketlere cevap vermemiştir. Sonuç olarak ulaşılabilen 28 Alevi STÖ'sünden 534 anket geri dönmüştür. Bu durumda anketlerin dönüşünün % 80.91'i olduğu söylenebilir. İzmir de yaklaşık 21 ilçede 534 katılımcıya ulaşılmasının örneklemin yeterliliğini gösterdiği düşünülmektedir.

[369] Serap Bahadır, **1980 Sonrası İzmir'de Alevi Örgütlenmeleri ve Bu Örgütlerin Alevi Kimliği Açısından Önemi**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın, 2008, s. 109 - 110.

3.1.4. Uygulama Sürecine Ait Bilgiler

Bu bölümde araştırmada uygulanan anket ve görüşme sürecine ait bilgilere yer verilmektedir.

3.1.4.1. Anketin Uygulanma Süreci

Anketlerin uygulanacağı Alevi Sivil Toplum Örgütlerinin sayılarına ulaşılma sürecinde çeşitli sıkıntılar yaşanmıştır. Araştırmacı tarafından 19 Ekim 2012 tarihinde bir dilekçe ile İzmir Valiliği Dernekler Müdürlüğü'ne başvurularak ilgili liste talep edilmiştir. 2 kez listeyi almak için gidilmesine rağmen talep olumlu karşılanmamış ve bu durum ev adresine yollanan 22 Ekim 2012 tarihli bir yazı ile araştırmacıya bildirilmiştir. Bu durum üzerine tez danışmanı ile tekrar iletişim kurularak araştırmacı tarafından YÖK tez veri tabanından elde edilmiş olan " 1980 Sonrası İzmir'de Alevi Örgütlenmeleri ve Bu Örgütlerin Alevi Kimliği Açısından Önemi " [370] adlı tezde yer alan dernek ve vakıf isimlerinin yeterli olabileceği görüşü kabul edilmiştir. Araştırmacının bu derneklere anket uygulamaya gittiğinde eğer yeni isimlere de (dernek vb.) ulaşırsa anket uygulaması planlanmıştır.

Bu süreçte uygulamalar sırasında karşılaşılan bir sorun ortaya çıkmıştır. Dernekler veya cem evlerinin bir kısmı lokal vb. gibi de hizmet verdiği için orada olan kişiler üye olmayabilmektedirler. Ankete katılım sonuçta " gönüllülük " esasına dayandığı için uygulama sırasında istekli olan ancak üye olamayan kişilere de anket uygulanması kararına varılmıştır. Bu kişilerin anketlerin analizi sırasındaki gruplandırmada anketi doldurdukları STÖ içinde ancak üye olmadıkları belirtilerek değerlendirmeye alınması uygun görülmüştür. Birçok kişinin çeşitli nedenlerle (sakıncalı görme, çekinme, baskıya uğrama, fişlenme vb.) bu tür STÖ'lere üye olamadıkları düşünüldüğü için böyle bir kabul öngörülmüştür. Ayrıca bu kabulün gönüllü olan kişilerin de görüşlerini ifade edebilmelerine olanak sağlayacağı ve çalışmanın amacı olan Alevilerin AKP Hükümetinin Alevilere İlişkin Politikalarına Yaklaşımını ortaya koymada daha fazla veri sunmasına olanak sağlayabileceği düşünülmüştür.

[370] Serap Bahadır, **1980 Sonrası İzmir'de Alevi Örgütlenmeleri ve Bu Örgütlerin Alevi Kimliği Açısından Önemi**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın, 2008, s. 109 - 110.

Anketin uygulama sürecine Kasım 2012 tarihi itibarı ile başlanmış ve Aralık 2014 tarihine dek devam edilmiştir. Sürecin bu kadar uzun sürmesi anketlerin dağıtımı ve toplanması sürecinde karşılaşılan sorunlar nedeniyle olmuştur. Bu süreçte örneğin Cem Vakfı'nın İzmir'de 2 şubesinin bulunduğu öğrenilmiş ve ulaşılmasına rağmen yanıt alınamamıştır. Son duruma göre İzmir ilinde 28 Alevi Sivil Toplum Örgütü'nden 534 katılımcıya ulaşılabilmiştir. Bu sonuç başta belirlenmiş olan örneklem sayısına göre yeterli bulunduğundan anket uygulamasına son verilerek anketlerin tamamının değerlendirilmesi sürecine başlanmıştır.

3.1.4.1.1. Anketlerin Uygulanma Biçimi ve Geri Dönüş Oranı

Anketlerin uygulanma biçimi dörde ayrılabilmektedir. " yüz yüze, posta, telefonla ya da bilgisayar "[371] ile anketler katılımcılara ulaştırılabilmekte ve cevaplandırılabilmektedir. Ayrıca karma yöntemden de söz edilmektedir. Bu durumda anketler katılımcılara elden ulaştırılırken toplama posta yolu ile yapılabilmektedir. Bu araştırma sürecinde anketlerin uygulanmasının da bir tür karma yöntemle yapıldığı söylenebilir. Çoğu ilçede/dernekte anketler direkt katılımcılara ulaştırılmasına ve aynı şekilde toplanmasına rağmen bazı durumlarda geri dönüş dernek yönetimince ya da posta yolu ile gerçekleştirilmiştir. Anketlerin geri dönüş oranının uygulama biçimiyle bağlı olduğu düşünülmektedir. Yüz yüze uygulama daha fazla dönüş oranı sağlayabilmektedir. Ancak bazı durumlarda bunu her zaman sağlamak mümkün olmayabilmektedir. Bu nedenle genelde sağlıklı yorum yapabilmek için anket geri dönüş oranının %70-80'in üzerinde olması önerilmektedir.[372]

Bu araştırmada da aşağıdaki Tablo-1 ve 2'den de görülebildiği gibi dönüş oranı %75,4'tür. Bu oran yorum yapmak için yeterli bulunmaktadır. Ayrıca Tablo 1'den açıkça görülebildiği gibi İzmir'deki 30 ilçeden 21'inden katılımcıya ulaşılabilmiştir. Bu da örneklemin yeterliliğini ortaya koymaktadır.

Anketlerin uygulandığı örneklemin dernek/vakıflara göre dağılımı Tablo 1'de verilmiştir.

---

[371] Şener Büyüköztürk ve diğerleri, **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, Pegem Yayınevi , Ankara, 2012, s. 135 - 136.

[372] Büyüköztürk ve diğerleri , s. 136.

Tablo 1 : Anketlerin STÖ'lere Göre Dağılım Durumu

No	Anketin Uygulandığı Dernek ya da Vakıf	Anketin Uygulandığı Dönem	Verilen Anket Sayısı	Dönen Anket Sayısı
1	Dersimliler Yardımlaşma ve Dersim Kültürünü Tanıtma Derneği Lokali / Narlıdere	Aralık 2012	17	17
2	Narlıdere Kültür ve Dayanışma Derneği Lokali (Malatyalılar Lokali) / Narlıdere	Aralık 2012	23	23
3	Sivas İli İslim Köylüleri Kültür ve Dayanışma Derneği / Narlıdere	Aralık 2012	22	22
4	Narlıdere Cem Evi	Aralık 2012	21	21
5	ABKTD / Narlıdere	Ocak 2013	25	24
6	Alevi Bektaşi Derneği/ Balçova	Ocak 2013	25	20
7	AKD Urla - Zeytin alanı Şubesi	Ocak 2013	25	20
8	AKD Seferihisar Şubesi	Ocak - Şubat 2013	25	24
9	Çorumlular Dernekleri Federasyonu Karşıyaka - Bayraklı	Ocak 2013	25	21
10	AKD Aliağa Şubesi	Şubat 2013	25	22
11	PSAKD Helvacı Şubesi (Aliağa)	Şubat 2013	25	20
12	PSAKD Menemen Şubesi	Şubat 2013	25	9
13	PSAKD Ulukent Şubesi / Menemen	Şubat 2013	25	12
14	AKD Bornova / Pınarbaşı Şubesi	Şubat 2013	25	9
15	AKD Foça / Bağarası Şubesi	Şubat 2013	25	6
16	PSAKD Karabağlar Şubesi	Şubat 2013	25	18
17	Ehlibeyt İnanç Vakfı Merkez Şubesi (Uzundere)	Şubat 2013	25	25
18	PSAKD Gümüldür Şubesi (Menderes)	Şubat 2013	25	12
19	PSAKD Çeşme Şubesi	Mart 2013	25	23
20	PSAKD Çiğli Şubesi	Mart 2013	25	12
21	Torbalı Anadolu Alevileri Kültür ve Dayanışma Derneği	Mart 2013	25	18
22	Tahtacı Kültür Eğitim Kalkınma ve Yardımlaşma Derneği Bergama Şubesi	Mart 2013	25	25
23	AKD Karşıyaka Şubesi / Yamanlar Cem evi	Mart 2013	25	16
24	AKD Buca Şubesi / Cem evi	Şubat - Mart 2013	50	40
25	HBVAKV Dikili Şubesi / Cem evi	Ocak - Şubat 2014	25	19
26	PSAKD Buca - Şirinyer Şubesi	Ocak - Şubat 2014	25	24
27	HBVAKV Uzundere Şubesi Karabağlar	Ocak - Şubat 2014	25	8
28	Tahtacı Kültür Eğitim Kalkınma ve Yardımlaşma Derneği Narlıdere Şubesi	Mart-Nisan 2014	25	24
	TOPLAM		**708**	**534**

İzmir ilindeki farklı ilçelerden ulaşılabilen dernek ve vakıflardan toplanan anketlerin dağılımı yukarıdaki tablodan görülebilmektedir. Anketlerin dönüş oranına ait genel durum da aşağıdaki Tablo 2'de verilmektedir.

Tablo 2 : Anketlerin Dönüş Durumu

Dağıtılan Anket Sayısı	Dönen Anket Sayısı	Dönme Yüzdesi
708	534	% 75,4

Tablodan da görüldüğü gibi dağıtılan 708 anketten % 75,4'ü toplanabilmiştir. Özellikle bazı dernek veya vakıflarda dönme oranı oldukça düşüktür. Bazılarına defalarca gidilmesine ya da telefonla ulaşılmasına rağmen katılım sınırlı sayıda ya da hiç olmamıştır (örneğin Menderes'teki STÖ ya da Cem Vakfı vb.). Bu durumun toplumdaki genel kaygıdan kaynaklandığı düşünülmektedir (fişlenme vb).

3.1.4.2. Görüşmelerin Uygulanma Süreci ve Katılımcıların Özellikleri

Görüşmeler farklı ilçelerde ve zamanlarda gerçekleştirilmiştir (Kasım ve Aralık 2015). Araştırmacı görüşme yaptığı kişilere önce araştırmayı açıklamış, onayını almış ve sonra görüşmeyi yapmıştır. Ancak katılımcılar kayıt cihazına alınma yerine yazarak / konuşarak cevaplamayı tercih etmişlerdir. Bazı katılımcılar ise cevaplarını kendileri yazmayı istemişler ve arada araştırmacıya da danışarak süreci tamamlamışlardır. Daha önceki bölümde yer alan anketlerde de görüldüğü üzere kişilerin genelde çekimser yaklaştığı, bazı bilgilerini vermek istemedikleri belirlenmiştir. Görüşmeler genelde cem evlerinde, dernek binalarında ya da uygun olan lokal vb. yerlerde gerçekleştirilmiştir. Aşağıdaki Tablo-3'te görüşmelerin yapıldığı kişilere ait bilgiler verilmektedir.

Tablo 3 : Görüşme Yapılan Kişilere Ait Bilgiler

Sayı	Niteliği	İlçe /Dernek	Yaş	Cinsiyet	Meslek/ Statü	Eğitim durumu
1	Dede	Narlıdere	60	Erkek	Emekli	Üniversite
2	Yönetici	Narlıdere	50	Kadın	İşçi	Lise
3	Üye	Narlıdere	60	Erkek	------	------
4	Yönetici	Urla (AKD)	70	Erkek	Emekli öğretmen	Önlisans
5	Yönetici	Seferihisar (AKD)	69	Erkek	İşçi	Ortaokul
6	Üye (dede)	Narlıdere	82	Erkek	Emekli öğretmen	Enstitü
7	------*	Buca (AKD)	30	Erkek	Araştırma görevlisi	Doktora
8	Üye	Buca (AKD)	40	Erkek	Serbest	Üniversite
9	Üye	Buca (AKD)	30	Erkek	------	Lise
10	Üye	Buca (AKD)	31	Kadın	Terzi	İlkokul terk
11	Yönetici	Buca (AKD)	56	Erkek	Emekli	Lise
12	Üye	Narlıdere Cemevi / ABF	64	Erkek	Eğitimci	Yüksekokul
13	Yönetici	Narlıdere Cemevi / ABF	58	Erkek	İşçi	Ortaokul
14	Yönetici	Narlıdere Cemevi / ABF	----	Erkek	Emekli	Lise
15	Yönetici	Narlıdere Cemevi / ABF	44	Kadın	Ev hanımı	Lise
16	İlkarocağı'ndan	Narlıdere	70	Erkek	Emekli eğitimci	Yüksekokul
17	Anne soyundan dede	Narlıdere	69	Erkek	Emekli Doktor	Yüksek ihtisas (Dr)
18	Tahtacı dernekleri üyesi	Narlıdere	72	Erkek	Emekli	Lise
19	Semah derneği Üyesi	Konak	38	Erkek	Öğretmen	Üniversite
20	Semah derneği Üyesi	Konak	25	Erkek	Öğrenci	Üniversite
21	Semah derneği Üyesi	Konak	23	Kadın	İşçi	Lise
22	Semah derneği Yönetici	Konak	27	Erkek	İşsiz	Üniversite

*Derneğe sıkça gelen ancak üye ol(a)mayan bir kişi/ gönüllü cevaplamıştır.

Yukarıdaki tablodan da görülebildiği gibi anketlerden sonraki süreçte 22 kişiyle de görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

3.1.5. Sınırlılıklar

1- Bu araştırma İzmir ili sınırları içerisinde tüzel kişiliği bulunan ve süreçte ulaşılabilen Alevi Sivil Toplum Örgütleri, üyeleri ve sempatizanları (STÖ) ile sınırlıdır.

2- Araştırma 2011-2016 eğitim öğretim yılları arasında araştırmacının örneklem olarak seçtiği Alevi Sivil Toplum Örgütlerinin üyeleri ve sempatizanları ile sınırlıdır.

3- Araştırma kullanılan ölçme araçları (anket ve yarı yapılandırılmış görüşme formu) ile toplanabilen verilerle sınırlıdır.

3.1.6. Varsayımlar

1- Aleviler AKP hükümetlerince gerçekleştirilen Alevi Açılımı politikasını yeterli bulmamaktadırlar.

2- Aleviler üye olmasalar bile ilişki içinde bulundukları sivil toplum örgütlerini bir sosyalleşme alanı olarak görmektedirler.

3.1.7. Verilerin Analizinde Kullanılan Teknikler

Bu bölümde araştırmada kullanılan ölçme araçlarından elde edilen verilerin analizinde ve yorumlanmasında kullanılan tekniklerle ilgili bilgiler verilmektedir.

1- Anketlerden elde edilen veriler öncelikle tablolar halinde düzenlenmiştir. Bu süreçte ankette yer alan kapalı uçlu sorular seçeneklerine göre numaralandırılarak kaydedilmiştir. Aynı numaralandırmadan daha sonraki SPSS yüklemelerinde de yararlanılmıştır. Elde edilen bu tablolardan araştırmanın 1. problemindeki genel görüşleri ortaya koymada yararlanılmıştır.

2- Bu süreçte bazı anket sorularında açık uçlu olarak bırakılan " Diğer " seçeneğine yazılan cevaplar ya da böyle bir seçenek olmadığı halde katılımcı tarafından eklenen bazı yorumlar da aynen tabloların altına eklenmiştir. Bu görüşler betimsel analiz yolu yorumlanmış ve bazı örneklerine de alıntılar şeklinde tabloların altında yer verilmiştir.

3- Anketlerden elde edilen veriler SPSS 18.00 paket programına aktarılmış ve analiz edilmiştir. Analiz sürecinde Ege Üniversitesi Biyoistatistik ve Tıbbi Bilişim Anabilim dalından da destek alınmıştır. Özellikle ikinci alt problemin analizinde frekans ve yüzdelerin hesaplanmasında, Kay kare karşılaştırmalarının yapılmasında SPSS'den yararlanılmıştır. Kay kare analizinin yapılma nedeni dağılımlar arası farkın anlamlılık çözümlemelerinde sıklıkla başvurulan bir teknik olmasından

dolayıdır.[373] Alevi katılımcıların demografik değişkenlerine göre sahip oldukları görüşleri arasındaki ilişkiyi sınamak için kay kare analizi yapılmış ve önem denetiminde de p<,05 anlamlılık düzeyi kabul edilmiştir.

4- Yarı yapılandırılmış görüşme formlarında elde edilen veriler üzerinde "betimsel analiz" [374] uygulanmıştır. Betimsel analizde, elde edilen veriler görüşme süreçlerinde kullanılan sorular dikkate alınarak sunulabilmektedir. Görüşülen kişilerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtmak için doğrudan alıntılara sıklıkla yer verilmektedir. Böylece elde edilen bulgular düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde sunulabilmektedir. Araştırmacı görüşme formlarını önce okumuş, sorunların içeriklerini düzenleyerek yorumlamıştır. Bu süreçte akademik unvanlı bir kişi de içerikleri ve yorumları tekrar okuyarak güvenirliği sağlamaya çalışmıştır.

3.2. BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın bu bölümünde öncelikle örneklemle ilgili bilgilere yer verilmektedir. Daha sonra ise uygulanan anket ve yarı yapılandırılmış görüşme formlarından elde edilen bulgular tartışılarak yorumlanmaktadır.

3.2.1. Örneklemin Demografik Özellikleri

Bu bölümde örnekleme uygulanan anket ve görüşmelerde elde edilen demografik bilgilere yer verilmektedir. Böylece katılımcıların yaş, cinsiyet, meslek durumu vb. ile ilgili özellikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

3.2.1.1. Ankete Katılan Katılımcıların Özellikleri

Araştırma sürecinde öncelikle anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Bu süreçle ilgili bilgiler bir önceki bölümde ayrıntılı olarak verildiğinden burada tekrarlanmamaktadır. Anketi cevaplayan katılımcılara ait demografik bilgiler aşağıda kısaca verilmekte ve açıklanmaktadır. Anketin ilk sorusu katılımcıların yaşlarıdır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4'te verilmektedir.

---

[373] Niyazi Karasar, **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, Nobel Basımevi, Ankara, 2006, s. 241.
[374] Ali Yıldırım ve Hasan Şimşek, **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2000, s. 158.

Tablo 4 : Ankete Katılan Kişilerin Yaş Dağılımları

Yaş Aralıkları	Frekans	Yüzde
18 - 30 Yaş	104	19,48
31 - 43 Yaş	120	22,47
44 - 56 Yaş	167	31,27
57 - 69 Yaş	115	21,54
70 yaş ve üstü	28	5,24
TOPLAM	534	100,00

Elde edilen verilere göre; katılımcıların % 31'i 44 - 56 yaş, % 22'si de 31 - 43 yaş grubundadır. Ayrıca katılımcıların % 21,5'inin de 57 - 69 yaş grubunda olduğu görülmektedir. Bu tablo bize katılımcıların çoğunluğunun orta yaş grubunda olduğunu göstermektedir. Anket uygulaması sırasında gidilen dernek ve vakıflarda da derneklerde yönetici, üye olan ya da bu sınıflandırmaların dışında kalarak dernek ve vakıfların etkinliklerine katılarak sempatizan olarak sınıflandırabileceğimiz kişilerin de bu gruplardan geldiği görülmüştür. Gençlerin dernek ve vakıflarla çok yakın ilişki içinde olmamasının onların depolitize olmalarına, Alevilik ve onun temel değerleri ile ilgili çok fazla bilgili olmamalarına ve bu tür aktivitelere çok eğilimli olmamalarına bağlı olduğu düşünülebilir. Dernek ve vakıflarda orta yaş grubunun çoğunlukta olmasının bir diğer nedeni de bu örgütlerde görev alabilmek ya da bu örgütlerde sosyalleşebilmek için belirli bir vakte ihtiyaç duyulması olabilir. Gençlerin çoğunlukla çalışma hayatı içinde yer almak zorunda olmaları nedeniyle dernek ve vakıflarda üye olan ya da sempatizan olan kişilerin çoğunlukla daha yaşlı olanlardan oluştuğu görülmektedir.

Ankette ikinci olarak katılımcıların cinsiyeti sorulmuştur. Elde edilen veriler de Tablo 5'te verilmektedir.

Tablo 5 : Ankete Katılan Kişilerin Cinsiyete Göre Dağılımları

Cinsiyet	Frekans	Yüzde
Kadın	133	24,91
Erkek	401	75,09
TOPLAM	534	100,00

Bu soruda, erkek katılımcıların sayısının kadın katılımcıların yaklaşık olarak 3 katı olduğu görülmektedir. Diğer bir deyişle her 4 katılımcıdan 3'ü erkek, 1'i kadındır. Katılımcılar arasında erkeklerin çoğunlukta olmasında onların ev dışındaki aktivitelere daha fazla zaman ayırabilmelerinin etkisi olduğu düşünülmektedir.

Ayrıca önceki tabloda görüldüğü gibi katılımcıların yaşlarının genellikle yüksek olduğu görülmektedir. Dernek ve vakıflarda görev almak ya sempatizan olarak bulunabilmek belli bir ekonomik bağımsızlığı ve boş vakti gerektirmektedir. Bu kapsamda Tablo 10'da görüleceği gibi katılımcıların % 18'i emeklidir. Yine Tablo 10'da görüleceği üzere 133 kadın katılımcının 61'i de (% 45,8'i) ev hanımıdır. Bu durumun dernek ya da vakıf çalışmalarına vakit ayırabilmelerine olanak sağladığı söylenebilir.

Katılımcılara yöneltilen diğer bir soru da oturdukları yerle ilgili olmuştur. Buna göre katılımcıların dağılımı da Tablo 6'da verilmektedir.

Tablo 6 : Ankete Katılan Kişilerin Oturdukları Yere Göre Dağılımları

Sıra No	Oturulan Semt ya da Mahalle (İlçe bazında verilmiştir)	Frekans	Yüzde
1	Aliağa (Merkez ve Helvacı)	38	7,12
2	Balçova	23	4,31
3	Bayraklı	19	3,56
4	Bergama	25	4,68
5	Bornova	11	2,06
6	Buca	47	8,80
7	Çeşme	23	4,31
8	Çiğli / B. Çiğli	17	3,18
9	Dikili	23	4,31
10	Foça	5	0,94
11	Gaziemir	2	0,37
12	Güzelbahçe	2	0,37
13	Karabağlar	55	10,30
14	Karşıyaka	22	4,12
15	Konak	12	2,25
16	Menderes	12	2,25
17	Menemen (Merkez ve Ulukent)	21	3,93
18	Narlıdere	113	21,16
19	Seferihisar	25	4,68
20	Torbalı	18	3,37
21	Urla - Zeytinalanı	21	3,93
	TOPLAM	534	100,00

Bu soruda İzmir'de Alevi nüfusun yoğun olduğu ve sivil toplum örgütü oluşturma eğiliminin güçlü olduğu Narlıdere, Karabağlar, Buca'da yoğun bir birikimin olduğu görülmektedir. Bunun yanında Balçova, Karşıyaka, Bayraklı, Çiğli gibi ilçelerden de katılımlar söz konusudur. Ayrıca kent merkezinin dışında yer alan Aliağa, Bergama, Seferihisar, Çeşme, Dikili, Menemen ve Urla gibi bölgelerden de önemli oranda katılım gerçekleşmiştir. Tablo 34'te de (s. 201) görülebileceği gibi

katılımcıların 326'sı (% 61'i) merkez ilçelerde ikamet ederken 208'i (% 39'u) çevre ilçelerde oturmaktadırlar. Merkez ilçelerde dernek ve vakıflara olan ilginin daha yoğun olduğu ifade edilebilir.

Ankette katılımcılara doğdukları iller de sorulmuştur. Bu sorunun amacı Alevilerin hangi illerden İzmir'e göç ettiklerini ortaya koyabilmektir. Bilindiği gibi son yıllarda daha yoğun olmak üzere İzmir, Ankara, İstanbul vb. şehirlere diğer illerden çeşitli nedenlerle (işsizlik, terör, çeşitli baskılar vb.) insanlar göç etmektedirler. Elde edilen veriler Tablo 7'de yer almaktadır.

Tablo 7 : Ankete Katılan Kişilerin Doğdukları İllere Göre Dağılımları

Sıra no	Doğum Yeri (İl)	Frekans	Yüzde
1	Adana	3	0,56
2	Amasya	15	2,81
3	Ankara	3	0,56
4	Antalya	3	0,56
5	Ardahan	8	1,50
6	Artvin	1	0,19
7	Balıkesir	4	0,75
8	Bayburt	1	0,19
9	Bingöl	10	1,87
10	Bitlis	1	0,19
11	Çorum	34	6,37
12	Diyarbakır	16	3,00
13	Edirne	1	0,19
14	Elazığ	22	4,12
15	Erzincan	39	7,30
16	Erzurum	25	4,68
17	Eskişehir	2	0,37
18	Gaziantep	1	0,19
19	Giresun	1	0,19
20	Gümüşhane	1	0,19
21	Hatay - İskenderun	2	0,37
22	İstanbul	2	0,37
23	İzmir	92	17,23
24	Kahraman Maraş	18	3,37
25	Kars	13	2,43
26	Kayseri	2	0,37
27	Kütahya	5	0,94
28	Malatya	21	3,93
29	Manisa	2	0,37
30	Mardin	2	0,37
31	Mersin	1	0,19
32	Muğla	1	0,19
33	Muş	14	2,62
34	Nevşehir - Hacı Bektaş	1	0,19
35	Ordu	3	0,56
36	Sakarya	1	0,19
37	Samsun	4	0,75
38	Siirt	1	0,19
39	Sivas	71	13,30
40	Tokat	25	4,68
41	Tunceli	55	10,30
42	Uşak	1	0,19
43	Yozgat	6	1,12
	TOPLAM	534	100,00

Bu soruda doğum yeri bakımından İzmir, Sivas, Tunceli, Erzincan, Çorum, Erzurum, Tokat, Elazığ, Malatya, K. Maraş, Diyarbakır, Amasya ve Muş illerinin ağırlıkta olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar Alevi toplumunun Türkiye coğrafyasındaki dağılımı ile ilgili yapılan çalışmaları ve gözlemleri de

doğrulamaktadır. İzmir dışındaki sayılan tüm bu illerde dikkate değer bir Alevi nüfusun olduğu zaten bilinmektedir. Bu kapsamda sonuçlar araştırmacının öngörülerini -göç açısından- doğrular görünmektedir.

Anketteki diğer bir soruda katılımcıların İzmir'de ne kadar süredir yaşadıkları ile ilgilidir. Bu soru bir önceki soruda yer alan doğum yeri ve göç olgusunu desteklemek amacıyla sorulmuştur. Ulaşılan bilgiler Tablo 8'de verilmektedir.

Tablo 8 : Ankete Katılan Kişilerin İzmir'de Yaşama Süresine Göre Dağılımları

İzmir'de Yaşama Süresi	**Frekans**	**Yüzde**
1 - 10 Yıl	71	13,30
11 - 20 Yıl	136	25,47
21 - 30 Yıl	207	38,76
31 ve daha fazla	120	22,47
TOPLAM	534	100,00

Bu soruda katılımcıların % 39'u 21 - 30 yıldır, % 25'i ise 11 - 20 yıldır İzmir'de yaşadıklarını ifade etmişlerdir. 1. soruda görüldüğü gibi yaş aralığının yüksek olması da (Tablo 4) dikkate alındığında bu kitlenin köylerden, diğer şehirlerden büyük şehirlere göç eden bir grup olduğunu göstermektedir. Tablo 8'e göre katılımcıların % 60'dan fazlası en az 20 yıldır İzmir'de yaşamaktadırlar. Türkiye'de 1950'li yıllardan beri devam eden büyükşehirlere olan göçün etkisi bu tabloda görünmektedir. Ulaşılan bu sonuç Tablo 7'deki bulguları da desteklemektedir. Bunun da Türkiye'nin toplumsal yapısında yaygın olarak görülen köyden kente göç olgusunun bir sonucu olduğu düşünülmektedir. Ayrıca bu durumda 1960 ve 1970'li yıllarda yaşanan Çorum, Sivas, K. Maraş ve Malatya'da Alevilere yönelik gerçekleşen olayların da bu göçe neden olduğu söylenebilir.

Katılımcılara yöneltilen diğer bir soru da onların öğrenim düzeyleri olmuştur. Böylece örneklemdeki bireylerin eğitim düzeylerinin ortaya konulması ve bu durumun AKP hükümetinin Alevilere yönelik politikalarına yaklaşımındaki etkilerinin irdelenmesi amaçlanmıştır. Öğrenim düzeylerine ait veriler Tablo 9'da verilmektedir.

Tablo 9 : Ankete Katılan Kişilerin Öğrenim Düzeylerine Göre Dağılımları

Öğrenim Düzeyi	Frekans	Yüzde
Okur Yazar	25	4,68
İlkokul Mezunu	131	24,53
Ortaokul Mezunu	95	17,79
Lise Mezunu	151	28,28
Meslek Yüksek Okul Mezunu	43	8,05
Üniversite Mezunu	82	15,36
Lisansüstü Mezunu	7	1,31
TOPLAM	534	100,00

Tablodan da görülebildiği gibi, katılımcıların % 28'inin lise mezunu, % 25'inin ilkokul mezunu, % 18'inin ise ortaokul mezunu olduğunu göstermektedir. Bu veriler de 1. ve 5. sorularda görüldüğü gibi kitlenin yaş ortalaması, köyden kente göç etmeleri ve Türkiye'nin tarihsel süreç içinde okullaşma oranındaki değişim ile doğru orantılı olduğunu göstermektedir.

Katılımcılara uygulanan anketteki 7. soruyla onların meslek durumları ya da toplumdaki statüleri ortaya koyulması amaçlanmıştır. Böylece görüşlerinin onların bu özelliklerine göre değişip değişmediği de belirlenebilecektir. Elde edilen sonuçlar Tablo 10'da verilmektedir.

Tablo 10 : Ankete Katılan Kişilerin Mesleklerine/Statülerine Göre Dağılımları

Meslekler - Statüler	Frekans	Yüzde
Memur	63	11,80
İşçi	192	35,96
Esnaf/ Tüccar	43	8,05
Serbest Meslek Sahibi	27	5,06
Çiftçi	1	0,19
Emekli	97	18,16
Öğrenci	29	5,43
Ev Hanımı	61	11,42
Diğer	21	3,93
TOPLAM	534	100,00

Yukarıdaki tablo katılımcıların % 36'sının işçi, % 18'inin emekli olduğunu göstermektedir. Ayrıca % 12'sinin memur, % 11'inin ise ev hanımı olduğu görülmektedir. Memurların azlığı katılımcıların anket uygulaması sırasında ifade ettikleri çekinceleri (fişleme vb.) destekler niteliktedir. Diğer bulgular da 1., 5. ve 6. (Tablo 4,8,9) sorularda ifade edilen verilerle uyuşmaktadır.

Anketin diğer bir sorusu da katılımcıların dernek ya da vakıflara üye olma durumlarını belirlemeye yöneliktir. Aşağıdaki Tablo 11'de sonuçlar yer almaktadır.

Tablo 11 : Ankete Katılan Kişilerin Üyelik Durumlarına Göre Dağılımları

Alevi dernek/vakıf ya da kuruluşuna üyelik durumu	**Frekans**	**Yüzde**
Evet	355	66,5
Hayır	179	33,5
TOPLAM	534	100,00

Bu soruda derneğe / vakfa üyelik oranının % 66,5 olduğu görülmektedir. Bu durum da kişilerin derneğe ya da vakfa üye olmasalar da birer sempatizan olarak dernek ya da vakfın etkinliklerine katıldıklarını göstermektedir. Kişilerin derneğe ya da vakfa üye olmamayı tercih etmelerinde Türkiye'nin siyasi hayatında yaşanan askeri darbeler ile darbeler öncesi ve sonrasında yaşanan acı olayların etkili olduğu düşünülmektedir. Serap Bahadır tarafından 2008'de yazılmış bulunan " 1980 Sonrası İzmir'de Alevi Örgütlenmeleri ve Bu Örgütlerin Alevi Kimliği Açısından Önemi " adlı tez kapsamında yapılan araştırmada da bu konuda benzer verilere [375] ulaşılmıştır. Bu soruda tablolaştırma yapılırken özetleme yoluna gidilmiştir. Bazı dernek ya da vakıfların birden çok şubesi bulunmaktadır. Bunlar tek bir başlık halinde verilmiştir. Amaç genel bir dağılımı göstermektir, tablonun ayrıntılı hali ise eklerde yer almaktadır. (Ek-3 ve Ek-4) Buna göre ulaşılan sonuçlar da Tablo 12'de verilmektedir.

[375] Bu araştırmada; "Alevi dernek ya da kuruluşuna üye misiniz ?" sorusuna evet üyeyim diyenlerin oranı % 66,5, hayır üye değilim diyenlerin oranı % 32,5, diğer yanıtını verenlerin oranı % 1,0 olmuştur. Kaynakça için bakınız; Serap Bahadır, **1980 Sonrası İzmir'de Alevi Örgütlenmeleri ve Bu Örgütlerin Alevi Kimliği Açısından Önemi**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın, 2008, s. 51.

Tablo 12 : Ankete Katılan Kişilerin Üye Oldukları Dernek ya da Vakıflar

Üye olunan dernek/ vakıf	**Frekans**	**Yüzde**
Pir Sultan Abdal Kültür Derneği (ve şubeleri)	92	17,2
Hacı Bektaş-ı Veli Kültür Derneği (ve şubeleri)	50	9,4
Hacı Bektaş-ı Veli Anadolu Kültür Vakfı	10	1,9
Cem Vakfı	15	2,8
Alevi Bektaşi Derneği	50	9,4
Alevi Bektaşi Kültür Derneği / Alevi Bektaşi Kültürünü Tanıtma Derneği / Alevi Kültür Derneği	81	15,2
Ehlibeyt İnanç Vakfı Merkez	25	4,7
Anadolu Alevileri Kültür ve Dayanışma Derneği Torbalı Şubesi	9	2,4
Tahtacı Kültür Eğitim Kalkınma ve Yardımlaşma Derneği (Bergama ve Narlıdere Şubeleri)	22	4,1
Dersimliler Yardımlaşma ve Dersim Kültürünü Tanıtma Derneği	1	0,2
Üye olmayanlar	179	33,5
TOPLAM	534	100,0

Tablodan da görülebildiği gibi katılımcılar İzmir'de bulunan 3 Alevi Vakfı'na ve diğer farklı Alevi STÖ'lerine üyedirler. Cem Vakfı kurumsal olarak ankete cevap vermese de katılımcılar içinde o vakfa üye olanların da bulunduğu görülmektedir. Bu soruda katılımcıların % 17'sinin Pir Sultan Abdal Kültür Derneklerine ve % 15'inin Alevi Bektaşi Kültür Derneklerine üye olduğu görülmektedir. Katılımcıların büyük bölümünün yani 282 kişinin (tüm üye olanların % 79,4'ü) Alevi Bektaşi Federasyonu içerisinde yer alan Alevi Kültür Derneği, Hacı Bektaş-ı Veli Kültür Derneği, Pir Sultan Abdal Kültür Derneği ve Torbalı Anadolu Alevileri Kültür ve Dayanışma Derneği'ne üye olmaları Alevi - Bektaşi sivil toplum örgütlülüğü içinde bu federasyonun önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir. Hacı Bektaş-ı Veli Anadolu Kültür Vakfı'nın da Alevi toplumunun sorunları konusunda büyük oranda ABF ile ortak hareket ettiği dikkate alındığında bu oran % 82'ye ulaşmaktadır.

Katılımcıların bu derneklerin İzmir ilinin çeşitli ilçelerinde bulunan şubelerinde örgütlendikleri görülmektedir. Ayrıca daha önce de vurgulandığı gibi bu derneklere üye olmadığı halde çalışmalarına katılan çok sayıda katılımcı bulunmaktadır. Üye olmayan 179 kişiye de bu dernekler vasıtası ile ulaşılabilmiştir. Bu durum bir sonraki soruda derneğe / vakfa gidip gelme durumlarında da açıkça görülebilmektedir.

Bir önceki soruda üye olduklarını belirten 355 kişiye dernek veya vakıftaki görevlerinin ne olduğu da sorulmuştur. Ulaşılan sonuçlar Tablo 13'te verilmektedir.

Tablo 13 : Ankete Katılan Kişilerin Dernek ya da Vakıflardaki Görevleri

Dernekteki / vakıftaki görev	Frekans	Yüzde
Yönetici	49	13,80
Yönetim Kurulu Üyesi	30	8,45
Denetici	13	3,66
Üye	263	74,08
TOPLAM	355	100,00

Bu tabloda katılımcıların % 74'ünün üye olması dernek ya da vakıf yöneticilerinin ankete katılmak konusunda çekimser kalmalarının bir sonucu olmuştur. Katılımcıların arasında az da olsa yönetici, yönetim kurulu üyesi ve deneticilerin var olduğu görülmektedir. Bu sonuçta Türkiye'nin siyasi tarihinde Alevilerin hafızasında yer alan acı olayların etkili olduğu düşünülmektedir. Özellikle 1980 öncesinde yaşanan olayların ve acı tecrübelerin insanların siyasal örgütlenmelere girme konusunda bir çekince yaşamalarına neden olduğu söylenebilir.

3.2.2. Alt Problemlere Ait Bulgular ve Yorumları

Bu bölümde araştırmada ele alınan sorunlar alt problemler bazında sunularak yorumlanmaktadır.

3.2.2.1. Birinci Alt Probleme Ait Bulgular ve Yorumları

Araştırmanın birinci alt problemi aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir. Buna göre anketteki sorulara verilen cevaplara ait bulgular tablolar halinde verilmektedir. Her tablonun altında da yorumlar ve eğer katılımcı tarafından yazılan görüşler varsa onlara yer verilmiştir.

1- İzmir İli Örnekleminde, Alevi Sivil Toplum Örgütlülüğündeki Alevilerin AKP Hükümetinin Alevilere yönelik politikalarına ilişkin görüşleri genel olarak nasıldır?

Bu bölümde öncelikle Alevi katılımcıların sivil toplum örgütlerine gitme sıklığı irdelendikten sonra onların diğer görüşleri genel olarak ele alınarak tartışılmaktadır.

Anketin 11. sorusu Alevi toplumunun dernek ve vakıflarla olan ilişkisini incelemektedir. Araştırmada katılımcılara demografik bilgilerden sonra yöneltilen ilk soru onların Alevi dernek ya da vakıflara gitme sıklıkları olmuştur. Aşağıdaki Tablo 14'te bu soruya ait bulgular yer almaktadır.

Tablo 14 : Ankete Katılan Kişilerin Dernek ya da Vakıflara Gitme Sıklıkları

Alevi dernek ya da kuruluşuna gitme sıklığı	**Frekans**	**Yüzde**
Her gün	114	21,3
Haftada üç kez	53	9,9
Haftada iki kez	39	7,3
Haftada bir	78	14,6
Ayda bir	88	16,4
Çok nadir	160	29,9
Hiç gitmem	2	0,3
TOPLAM	534	100,0

Katılımcıların dernek / vakfa üyelik durumlarıyla ilgili verilerin yer aldığı Tablo 11'de görüldüğü gibi kişiler Alevi dernek ya da vakıflarına üye olmaya çekinmektedirler (% 66,5'u üye). Ayrıca üye olanlarsa özellikle yönetici vb. olanlar anket doldurmamakta daha çok üyeleri bu işi yapmaya teşvik etmektedirler. İdarecilerin oranca azlığı (bkz. Tablo - 13) bu durumu ortaya koymaktadır. Oysa dernek ya da vakfa gitme durumları sorulduğunda sadece 2 kişi hiç gitmediğini belirtmiştir. 532 kişininse belli sıklıklarla dernek ya da vakfa gittikleri görülmektedir. Her gün gidenler % 21, % 30'u çok nadir, % 16'sı ayda bir, % 15'i ise haftada bir sıklıkla dernek ya da vakfa uğradıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların % 10'u ise haftada üç kez dernek veya vakfa uğramaktadırlar. Genel olarak bakıldığında; derneğe ya vakfa her gün giden az olsa da dernek ya da vakıfla önemli oranda bir ilişki vardır. Derneğe ya da vakfa hiç gitmeyenlerin oranı % 1 bile değildir. Bu durum Alevi sivil toplum örgütlerinin Alevi toplumunun sosyalleşme alanı olarak görüldüğünü göstermektedir.

Serap Bahadır tarafından 2008'de yazılmış bulunan " 1980 Sonrası İzmir'de Alevi Örgütlenmeleri ve Bu Örgütlerin Alevi Kimliği Açısından Önemi " adlı tez kapsamında yapılan araştırmada da bu sorunun yer aldığı [376] görülmektedir.

[376] Bu araştırmada; " Herhangi bir Alevi dernek veya kuruluşuna ne sıklıkla gidiyorsunuz ? " sorusuna verilen yanıtlarda; her gün gidenler % 25,5, iki günde bir gidenler % 14,5, haftada bir gidenler % 22,0, hafta sonları gidenler % 10,5, ayda bir gidenler % 11,0, çok nadir gidenler % 16,0 iken diğer % 0,5 oranındadır. Kaynakça için bakınız; Serap Bahadır, **1980 Sonrası İzmir'de Alevi Örgütlenmeleri ve**

Anketin 12. sorusu Aleviliğin Alevilerce nasıl tanımlandığına ilişkindir. Katılımcılara demografik bilgilerden sonra yöneltilen ikinci soru da Alevilik kavramının tarifine ilişkindir. Bu soruda onların tek seçenek işaretlemeleri istenmiştir. Elde edilen sonuçlar Tablo 15'te verilmektedir.

Tablo 15 : Ankete Katılan Kişilerin Alevilik Kavramına Yönelik Tarifleri

Size göre Alevilik kavramı birinci sırada nasıl tarif edilebilir?	**Frekans**	**Yüzde**
Alevilik bir dindir	58	10,4
Alevilik bir mezheptir	135	25,3
Alevilik bir kültürdür	**225**	**42,1**
Alevilik etnik bir kimliktir	53	9,9
Alevilik bir tarikattır	18	3,4
Diğer (yorum yazanlar)	45	8,4
TOPLAM	534	100,00

Bu soruda en fazla kabul gören seçenek % 42 ile " Alevilik bir kültürdür " olmuştur. Katılımcıların % 25'i bir Aleviliği mezhep, % 10'u ise bir din olarak görmektedir. Bu durum da katılımcıların çoğunluğunun Aleviliği bir kültür ve mezhep olarak gördüğünü göstermektedir. Bu sonuç toplumda Aleviliğin yaygın algılanış biçimiyle de uyumlu görünmektedir. Alevi toplumunun % 50'den fazlası Aleviliği bir kültür olarak değerlendirmektedir. Diğer grubun içinde yer alan yorumlar da dikkate alındığında Aleviliğin bir yaşam tarzı ve bir felsefe olarak görüldüğü söylenebilecektir**.** Stratejik Düşünce Enstitüsü'nün yaptığı araştırmada da benzer içerikli bir soru [377] yer almaktadır.

Bu soruda katılımcıların da görüşleri önem arz etmektedir. Soruda istenmemiş olmasına rağmen bazı katılımcıların kendi görüşlerini de ekledikleri görülmüştür. Yaklaşık 61 katılımcının ek olarak yazdıkları görüşleri de incelendiğinde en yoğun görüşün "Alevilik yaşam tarzıdır." olduğu görülmektedir. Yaklaşık 30 katılımcı farklı biçimlerde bu görüşü ifade etmişlerdir *("Alevilik inancıyla kültürünü buluşturan bir yaşam biçimidir.", "Yaşam tarzı kültür ve anlayıştır." , "Alevilik bir yaşayış biçimidir"* vb.). Buna ek olarak inanç ve kültür

---

Bu Örgütlerin Alevi Kimliği Açısından Önemi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın, 2008, s. 51.

[377] Bu araştırmada; " Sizce Alevilik nedir ? " sorusuna katılımcıların % 48,6'sı mezhep, % 19,1'i kültür, % 12,3'ü din, % 9,7'si ise gelenek/öğreti yanıtını vermiştir. Katılımcıların % 3,2'si fikrim yok yanıtını verirken, % 7,1'i ise diğer seçeneğini tercih etmiştir. Kaynakça için bakınız; Stratejik Düşünce Enstitüsü; "Alevi Raporu", SDE Yayınları, Kasım 2009, s. 19.
http://www.sde.org.tr/userfiles/file/aleviraporu.pdf (03.08.2011)

olduğunu yazanlar da (13 kişi) vardır. Bu kişiler "Alevilik inanç ve kültürdür." şeklinde özetlenebilecek görüşler ifade etmişlerdir *("Bir inanç kimliğidir, yaşamın tüm alanlarını örer.", "Alevilik bir inanç, bir kültür, bir düşünce şeklidir.","Alevilik inanç ve kültürdür"., "Alevilik Hem bir din Hem de kapsayıcı bir kültürdür."* vb.). Katılımcıların belirttikleri diğer bir görüşte Aleviliğin İslam'ın özü / temel taşı olduğudur (7 kişi). Genel olarak bu kişilerin toplumda Aleviliği İslam dışı olarak göstermeye çalışan yorumlara tepki açısından böyle yazdıkları düşünülebilir *("İslam'ın temel taşıdır.", "Alevilik İslamın özü, insanlığın sözüdür.", " İslamın özüdür, kendisidir. Bir yoldur."* vb.). Ayrıca kimi katılımcıların Aleviliği felsefi temellere oturtmaya çalıştıkları görülmüştür. Yaklaşık 5 kişi " Felsefi bir düşünce ve yaşam biçimidir. " olarak özetlenebilecek görüşler yazmışlardır. Bu kişiler felsefe, din ve yaşam biçimini bir araya getirerek Aleviliği tarif etmektedirler (*"Din ve felsefe." , "Yaşam biçimi ve felsefi bir anlayış." vb.*). Ayrıca Aleviliği bir " Yol ve Erkan " olarak ifade edenlerde bulunmaktadır (5 kişi). Bu soruya "Irşah" ya da " bir Mezheptir " yazanlar da bulunmaktadır. Soruya verilen ve yukarıda kısaca özetlenen görüşlerden bazı örnekler de aşağıda verilmektedir;

-" Alevilik 72 millete bir nazardan bakmak".
-"Şöyle Allah Muhammed Ali yolu İslam, İslam bütün dinlerin Tanrıya çıkan tevhit dinidir. Bütün dinlere bu doğrultuda bakıldığında Alevilik bir dindir."
-"Özgürlüğün Anahtarıdır"
-"İnanıştır. Haksızlığa başkaldırıdır."
-" ve en anlamlı bir yaşam şeklidir, Alevilik tarifi mümkün olmayan bir yaşam ve kültür abidesidir."
-" Alevilik herkese eşit biçimde yaklaşan bir inançtır."

Yukarıdaki tüm görüşler incelendiğinde katılımcıların Aleviliğin bir yaşam tarzı, kültür, inanç olduğunu vurguladıkları ve özellikle hoşgörü yaklaşımı üzerinde durulduğu görülebilmektedir.

Anketin 13. sorusu cemevlerinin mevcut durumuyla ilişkilidir. Araştırmada katılımcılara cemevlerinin statüsüne ilişkin görüşleri de sorulmuştur. Çok seçenekli olarak cevaplandırılabilen bu soruya ait sonuçlar da Tablo 16'da verilmektedir.

Tablo 16 : Ankete Katılan Kişilerin Cem Evlerinin Statüsüne Yönelik Görüşleri

Cem evlerinin statüsü hakkında ne düşünüyorsunuz?	**Frekans**	**Yüzde**
Cem evlerinin kuruluşuyla ilgili yasal engeller kaldırılarak bağımsız bir ibadethane olarak kabul edilmeli ve çoğaltılmalıdır.	**318**	**50,96**
Cem evlerine camiler gibi resmi ibadethane statüsü verilmeli ve çoğaltılmalıdır.	172	27,56
Cem evleri mevcut durumunu korumalıdır.	41	6,57
Cem evleri Alevi dernek/ vakıf ya da kuruluşuna bağlı olarak hizmet vermelidir.	76	12,18
Fikrim yok.	15	2,40
Diğer (yorum yazanlar)	2	0,32
TOPLAM	624	100,00

Bu soruda katılımcıların yaklaşık % 51'i cem evlerinin yasal engeller kaldırılarak bağımsız bir ibadethane olarak görülmesini, % 28'i resmi bir ibadethane statüsüne sahip olmasını isterken, % 12'si de Alevi dernek, vakıf ya da kuruluşuna bağlı olmasını istemektedir. Bu durum da hem yazılı hem de görsel medyada Alevi sivil toplum örgütü yöneticilerinin açıklamaları ile uyuşmaktadır.

Alevi toplumunun yaklaşık % 91'i kendi inançları için büyük bir önem arz eden cem evlerinin devlet tarafından bir biçimde tanınmasını istemektedirler. Bu tanıma resmi bir tanıma ile resmi ibadethane olarak kabul etme biçiminde olabileceği gibi cem evlerinin bağımsız bir ibadethane olarak kabul edilmesi şeklinde de olabilecektir. Çünkü mevcut durumda cem evlerinin yasal statüsü hala tartışmalıdır her an varlıklarının ortadan kaldırılması tehlikesi bulunmaktadır. Ayrıca resmi bir tanınma olmadığından cem evlerinin elektrik, su ve ısınma gibi ihtiyaçlarının karşılanması da bir problem oluşturmaktadır. Stratejik Düşünce Enstitüsü'nün yaptığı araştırmada da benzer bir soru [378] yer almaktadır.

[378] Bu araştırmada; " Sizce Cemevlerine devlet tarafından ibadethane vasfı verilmeli midir? " sorusuna katılımcıların % 74,9'u evet verilmeli, % 14,2'si verilse de olur verilmese de olur, % 4,5'i hayır verilmemelidir yanıtını vermiştir. Katılımcıların % 6,4'ü ise fikrim yok yanıtını tercih etmiştir. Stratejik Düşünce Enstitüsü; "Alevi Raporu", SDE Yayınları, Kasım 2009, s. 34. http://www.sde.org.tr/userfiles/file/aleviraporu.pdf (03.08.2011)

Bu kapsamda katılımcıların görüşlerine de ayrıca yer vermek gerekmektedir. Bu soruda sadece 2 katılımcı yazılı yorumda bulunmuştur. Onlarda görüşlerini *"Cem evleri tamamen bir kültür ve düşünce hazinesi olarak geliştirilmelidir"* ve *"Cemevlerine toplumun ihtiyacı yoktur."* şeklinde ifade etmişlerdir. Son görüşteki olumsuz yaklaşım dikkat çekicidir.

Anketin 14. sorusu Alevilerin cemevlerini değerlendirme biçimleri olmuştur. Bu soru Alevilerin cemevlerini nasıl tanımladıklarını göstermektedir. Çok seçenekli olarak cevaplandırılabilen bu soruya ait sonuçlar da Tablo 17'de verilmektedir.

Tablo 17 : Ankete Katılan Kişilerin Cem Evlerini Nasıl Tanımladıklarına Yönelik Görüşleri

Cem evlerini aşağıdaki tanımlamalara göre nasıl değerlendirirsiniz?	**Frekans**	**Yüzde**
Cem evleri sadece cem ayininin yapıldığı yerlerdir.	27	4,38
Cem evleri Alevi inancının yaşatıldığı yerlerdir.	212	34,36
Cem evleri Alevilerin sosyal ve kültürel kimliklerini yaşattıkları yerdir.	**338**	**54,94**
Cem evleri mevcut durumunu sürdürmelidir.	18	2,92
Diğer (yorum yazanlar)	21	3,40
TOPLAM	617	100,00

Tabloya göre katılımcıların % 55'inin cem evlerini Alevilerin sosyal ve kültürel kimliklerini yaşattıkları yer olarak gördükleri, % 34'ünün ise Alevi inancının yaşatıldığı bir yer olarak gördükleri görülmektedir. Bu kapsamda cem evlerine Alevilerin daha çok sosyal ve kültürel açıdan önem verdikleri görülmektedir. Cem evlerinin Alevi toplumunca bir sosyalleşme alanı ile kültür ve inançlarının korunmasını sağlayan bir mekan olarak görüldüğü ifade edilebilecektir**.** Ayrıca inançlarının yaşatılması noktasındaki görüşler de oldukça dikkat çekicidir.

Katılımcıların görüşleri de bu soruda anlam kazanmaktadır. Bu soruda da 21 katılımcı seçeneklerin altına görüşlerini yazmışlardır. Görüşlerde özellikle cem evlerinin hem ibadet yeri (15 kişi) olduğu hem de kültürün yaşatıldığı yerler olduğuna *(9 kişi) dikkat çekilmektedir. Birçok kişi bu iki ifadeyi yan yana belirtmişlerdir (" Cem ayininin yapıldığı ve kültürümüzün yaşatıldığı yerlerdir. ", "Hem ibadetin yapıldığı her alanda kendini yetiştirebildiğin kültür evi." " Cem evleri Alevi inancının yaşatıldığı, Alevi kültürünün sürdürüldüğü yerlerdir." , " Hem inancını hem kültürünü hem sosyal faaliyetlerini yaşarlar. " ," Bunları birbirinden*

ayıramayız!" vb.) . Bazı kişiler de özellikle ibadethane yeri olduğuna vurgu yapmışlardır *(" Cem evleri Alevilerin ibadet yeridir " , " irşat kapısı " " Cem evi ibadethane ve inanç yeridir. ", "Cem Evleri İBADETHANEDİR!".vb*.). Görüldüğü gibi katılımcılar cem evlerinin kendileri için önemini özellikle vurgulamaktadırlar. Ayrıca cem evleriyle ilgili bazı görüşler de aşağıda verilmektedir.

-" Ve şunuda belirtmek isterim ki asimile olmaya karşı verdiğimiz mücadele yeridir. "
-" Cem evleri bütün düşüncelerin ve inançların koruma evi olmalıdır. "
-" Cem evimizde yaptığımız Ayin değil Cem dir. "
-" İnancın yaşanıp-yaşatılıp, hak ve hukuk kavramlarının benimsendiği yer "

Yukarıdaki görüşler incelendiğinde katılımcıların cem evlerinin hem dini inançlarını yerine getirmede hem de sosyal ve kültürel yaşantılarını devam ettirmekteki yerini / önemini özellikle vurguladıkları söylenebilir.

Araştırmadaki 15. soruda katılımcılara okullarda din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde Aleviliğin öğretilmesi konusundaki görüşleri sorulmuştur. Diğer sorudaki gibi çok seçenekli olarak cevaplandırılabilen bu soruya ait sonuçlar Tablo 18'de verilmektedir.

Tablo 18 : Ankete Katılan Kişilerin Okullarda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Aleviliğin Öğretilmesi Konusundaki Görüşleri

Okullarda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde Aleviliğin öğretilmesi konusundaki görüşünüz nedir?	**Frekans**	**Yüzde**
Alevilik Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde öğretilmelidir.	163	30,0
Alevilik Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde öğretilmemelidir.	71	13,8
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi tamamen kaldırılmalıdır.	**278**	**51,2**
Diğer	31	5,7
TOPLAM	543	100,00

Bu sorudan elde edilen bulgular ilginçtir. Katılımcıların % 51'i din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin tamamen kalkmasını isterken, % 30'u bu dersin içinde Aleviliğe de yer verilmesini istemektedir. Alevi toplumunun % 60'dan fazlasının dinin eğitim sistemi içinde yer alan bir konu olmasını ve Aleviliğin din derslerinde işlenmesini istemediği söylenebilir. Ayrıca görülmektedir ki yeni müfredatta bu derste Alevilikle ilgili kısmen de olsa bilgi yer almasına karşın ya katılımcılar bu durumdan haberdar değildir ya da mevcut bilgiyi yeterli bulmamaktadır. Bu sonuçların da Alevi sivil toplum örgütlerinin medya aracılığıyla ilettikleri görüşler ile medyada yer alan anketlerde ifade edilen görüşler ile uyuştuğu görülmektedir. Stratejik Düşünce Enstitüsü'nün yaptığı araştırmada da benzer bir soru [379] bulunmaktadır.

Bu soruda ayrıca katılımcı görüşleri de yer almıştır. Katılımcılardan 31 kişi bu sorunun altına da kendi görüşlerini yazmışlardır. Bu görüşlerden en fazla üzerinde durulanı Aleviliğin Aleviler tarafından öğretilmesine yöneliktir (13 kişi). Katılımcılar bu konuda ders sırasında öğretilmesinin yanı sıra farklı ortamlarda (Cem evleri vb.) öğretilmesi üzerinde de durmuşlardır (*" A maddesi Alevi öğreticiler tarafından uygulanmalıdır. ", " Devletin hocaları Aleviliği bilmez Alevi hocalar eğitsin. ", " İhtiyaç duyan bu konuda bilgisi olan ehliyeti olandan bilgi edinmeli. ", "Dinler kültürü olarak Alevilikte öğretilmeli"," Alevilik Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde öğretilmelidir ancak doğru bilgi sahip olan kişiler tarafından öğretilmelidir ", " Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersleri zorunlu olmaktan çıkmalı. Alevi kültür ve inancı Cem evlerinde öğretilmeli...." vb*.). Ayrıca bazı katılımcılar bu derslerin öğretilmesini ancak zorunlu olmaktan çıkarılarak seçmeli hale getirilmesini belirtmişlerdir (10 kişi). Hatta farklı inançların da öğretilebilmesini önermişlerdir *("Seçmeli ders olarak anlatılmalı"., " Seçmeli din dersi olmalıdır. ", " Alevilik seçmeli ders olarak öğretilmelidir. ", " İnançlara göre verilmeli.", " Kendi inancına uymalıdır. ", " Seçmeli hale getirilmeli " vb*.). Bazı katılımcılar bu derste eşit öğreti yapılmadığını savunurken *(" Eşit öğreti yapılmadığı kanaatindeyim. "*), bazıları ise din öğretiminin kişinin kendi rızasıyla olabileceğini belirtmişlerdir *(" İnsanların*

[379] Bu araştırmada; " Sizce Alevi vatandaşlar için okullarda zorunlu din dersi uygulaması kaldırılmalı mıdır ? " sorusuna katılımcıların % 49,2'si evet kaldırılmalıdır, % 39,6'sı seçmeli hale getirilmelidir, % 8,8'i hayır kaldırılmamalıdır yanıtını vermiştir. Katılımcıların % 2,4'ü ise fikrim yok yanıtını tercih etmişlerdir. Kaynakça için bakınız; Stratejik Düşünce Enstitüsü; "Alevi Raporu", SDE Yayınları, Kasım 2009, s. 37. http://www.sde.org.tr/userfiles/file/aleviraporu.pdf (03.08.2011)

inancını reşit olduğunda belirlemeleri, okullarda küçük yaşta öğretmeleri özgür irade hakkını elinden almaktır. "). Tüm bunların yanında aşağıdaki görüşlere de yer verildiği görülmektedir.

-" Bütün dini inançlar kimseye öğretilmemelidir. "
-" Kültürel kimliklerle ilgili ders konmalı. "
-" Alevilik kültürü ve ahlak bilgisi olarak farklı ders olmalı. "
-" Alevilik ders müfredatındaki yerini almalı ve dersin zorunluluğu kaldırılmalıdır. "
-"Alevilik Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde çok kapsamlı, doğru ve anlaşılır anlatılmalıdır."
- " Alevilik Ahlak ve kültür olarak bütün bir cihanda anlatılmalıdır."

Yukarıda da özetlendiği gibi katılımcılar genel olarak okullarda din derslerinin zorunlu olmasına çok sıcak bakmamakla birlikte Aleviliğin bir şekilde öğretim süreci içinde yer almasını da kabullenmektedirler. Bu durumun nedenleri arasında cem evlerinin yaygın olmaması, yıllardır süren asimilasyon politikaları, geleneklerin eskisi kadar korunamaması vb. gibi sosyo-ekonomik nedenlerin yattığı düşünülebilir.

Araştırmada yer alan 16. soruda katılımcılara inanç / mezhepten dolayı ayrımcılığa uğradıklarını düşünüp düşünmedikleri sorulmuştur. Tek seçenekli olarak cevaplandırılabilen bu soruya ait sonuçlar Tablo 19'da verilmektedir.

Tablo 19 : Ankete Katılan Kişilerin İnanç/ Mezhepten Dolayı Ayrımcılığa Uğramaya Yönelik Görüşleri

İnancınızdan / Mezhebinizden dolayı ayrımcılığa uğradığınızı düşünüyor musunuz?	**Frekans**	**Yüzde**
Evet	**494**	**92,5**
Hayır	40	7,5
TOPLAM	534	100,00

Bu soru ankette çok belirgin olarak Alevilerin toplumda yaşadığı sorunları ortaya koymalarını sağlayan bulgulardan birini içermektedir. Katılımcıların % 92,5'i inancından / mezhebinden dolayı ayrımcılığa uğradığını düşünmektedir (494 kişi). Oranın büyüklüğü dikkat çekicidir. Bu durum da Alevilerin medyaya ve anketlere de yansıyan yaygın kanaatiyle uyuşmaktadır. Alevilerin % 90'ın üzerinde bir oranda ayrımcılıkla karşılaştıklarını beyan etmesi bu sorunun Alevilerce hayati bir önem taşıdığını düşündürmektedir. Bu durum hem hükümetlerin hem de devlet örgütlenmesinin bu konuya özel bir önem vermesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Hükümetin / devletin Alevilerin ayrımcılığa uğradıkları durumların ortadan kaldırılması ya da eğer böyle bir durum yoksa bu algının kırılmasını sağlamaları gerekmektedir.

Stratejik Düşünce Enstitüsü'nün yaptığı araştırmada da benzer soruların yer aldığı [380] görülmektedir. Alevi Kültür Derneği'nce desteklenen alan araştırması ile internet tabanlı araştırmada da benzer sorular [381] bulunmaktadır.

Bu araştırmalarda dikkat çeken bir nokta da Alevi katılımcıların ayrımcılığa maruz kalmalarının da zamana ve mekana göre artış ya da azalış göstermesi olmuştur.[382] Söz konusu araştırmada benzer başka veriler [383] de sunulmuştur.

---

[380] Bu araştırmada; " Alevi olduğunuz sebebiyle devlet kurumları tarafından baskıya uğradığınız oldu mu? " sorusuna katılımcıların % 38,8'i evet, oldu; % 61,2'si ise hayır, olmadı yanıtını vermişlerdir. Yine bu araştırmada; " Sizce devlet içinde Alevilerin devlet memuru olmasını engelleyen bir yapı var mı? " sorusuna katılımcıların % 44,5'i evet, var, % 34,0'ü hayır yok yanıtını vermiştir. Katılımcıların % 21,5'i ise fikrim yok yanıtını tercih etmişlerdir. Kaynakça için bakınız; Stratejik Düşünce Enstitüsü; "Alevi Raporu", SDE Yayınları, Kasım 2009, s. 57 - 58.
http://www.sde.org.tr/userfiles/file/aleviraporu.pdf (03.08.2011)

[381] Alevi Kültür Derneği'nce desteklenen alan araştırması ile internet tabanlı araştırmada din ya da inanç temelli bir ayrımcılıkla karşılaşılma sıklığının ne düzeyde olduğu çok yaygın, yaygın, nadir ya da çok nadir seçenekleri ile sorulmuştur. Bu seçeneklerden çok yaygın ve yaygın seçeneklerinin toplamı dikkate alınmıştır. Her iki araştırmada toplanan verilere göre Alevi katılımcılar Türkiye'de din ya da inanç temelinde ayrımcılığın yaygın olduğuna inanmaktadırlar. Her iki çalışmada da bu oran % 90'ın üzerindedir. Kaynakça için bakınız; Aykan Erdemir ve diğerleri, " **Alevi Bakış Açısıyla Türkiye'de Ayrımcılık** " Alevi Kültür Dernekleri ve Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı Yayınları, Ankara, 2010, s. 48.

[382] Bu araştırmalar kapsamında gerçekleştirilen mülakatlarda Alevi katılımcılar özellikle Ramazan ayı ve Cuma günleri daha çok ayrımcılığa ve ötekileştirmeye maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Kaynakça için bakınız; Aykan Erdemir ve diğerleri, " **Alevi Bakış Açısıyla Türkiye'de Ayrımcılık** " Alevi Kültür Dernekleri ve Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı Yayınları, Ankara, 2010, s. 49.

[383] Aynı araştırmaya göre geçtiğimiz 12 ay içinde değişik zeminlerde bir ya da birden fazla ayrımcılığa şahsen maruz kaldığını ya da rahatsız edildiğini belirtenler internet tabanlı araştırmada % 76, alan araştırmasında % 63 oranındadır. İnternet tabanlı araştırmada geçtiğimiz 12 ay içinde değişik zeminlerde bir ya da birden fazla ayrımcılığa maruz kaldığını ya da rahatsız edildiğini ifade edenlerin % 64'ü din ya da inançlarından dolayı olduğunu belirtmiştir. Alan araştırmasına göre ise son 12 ay içinde ayrımcılığa maruz kaldığını belirtenlerin % 55'i din ya da inançlarından dolayı bu durumla karşılaştığını ifade etmiştir. Alan araştırmasına göre katılımcıların % 89'u " Geçtiğimiz 12 ay

Son yıllarda yapılan bir yüksek lisans tezinde de görüşmeciler ayrımcılığa uğranıldığını ifade etmişlerdir. Maraş, Çorum ve Sivas'taki Alevi toplumuna yönelik fiziksel saldırılar devletin değişmeyen konumu ile saldırganlığın ve dışlanmanın bir kanıtı olarak Alevi katılımcılar tarafından defalarca dile getirilmiştir.[384]

Bu soruda da katılımcı görüşü bulunmaktadır. Katılımcılardan sadece bir kişi bu sorunun altına kendi görüşünü eklemiştir ("*Bazı kısımlarda evet iş, eğitim gibi durumlarda, ama kendi arkadaşlarımız tarafından hayır").* Bu sonuçta yukarıdaki tablodaki % 93'lük evet bulgusunu desteklemektedir.

Araştırmada yukarıdaki sorunun devamı olarak 17. soruda Alevilere ayrımcılığa uğrama sıklıkları da sorulmuştur. Bu sorunun cevabı bir önceki soruda (16.soru) evet şıkkını işaretleyen 494 kişinin verileri üzerinden analiz edilmiştir. Elde edilen sonuçlar Tablo 20'de verilmektedir.

Tablo 20 : Ankete Katılan Kişilerin İnanç / Mezhepten Dolayı Ayrımcılığa Uğrama Sıklıklarına Yönelik Görüşleri

Ayrımcılığa uğradığınızı düşünüyorsanız bu ne sıklıkla gerçekleşmektedir?	**Frekans**	**Yüzde**
Her zaman	177	35,8
Sıklıkla	84	17,0
Zaman Zaman	**182**	**36,8**
Nadiren	37	7,4
Çok Nadiren	14	2,8
TOPLAM	494	100,0

dahilinde değişik zeminlerde bir ya da birden fazla ayrımcılığa şahsen maruz kaldınız ya da rahatsız edilmesine şahit oldunuz mu ? " sorusuna " Evet " yanıtını vermişlerdir. Alan araştırmasına göre "Geçtiğimiz 12 ay içinde değişik zeminlerde herhangi birinin bir ya da birden fazla ayrımcılığa şahsen maruz kalmasına ya da rahatsız edilmesine şahit oldunuz mu ? " sorusuna belirtildiği gibi önemli oranda evet yanıtı verilmiştir. Bu soruya evet yanıtı verenlerin % 73'ü din ya da inançtan dolayı bu olayın gerçekleştiğini ifade etmiştir. Katılımcıların doğum yerleriyle son 12 ay içinde değişik zeminlerde bir ya da birden fazla ayrımcılığa şahsen maruz kalanlar ya da rahatsız edilenler arasındaki ilişkiye bakıldığında Kahramanmaraş, Çorum, Tunceli, Malatya doğumlu olan Alevi katılımcıların % 80'inin din veya inançlarından dolayı ayrımcılığa maruz kaldıkları belirtilmiştir. Kaynakça için bakınız; Aykan Erdemir ve diğerleri, " **Alevi Bakış Açısıyla Türkiye'de Ayrımcılık** " Alevi Kültür Dernekleri ve Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı Yayınları, Ankara, 2010, s. 55 - 81.

[384] Nazlı Pınar Kaymaz, **A Critical Assessment of The Justice and Development Party Goverment's Alevi Iniativite From The Perspectives of Alevi Organizations**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi),Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2012, s. 36.

Katılımcıların % 36'sı her zaman, % 37'si de zaman zaman, % 17'si ise sıklıkla ayrımcılıkla karşılaştığını ifade etmişlerdir. Tablo incelendiğinde her zaman ve sıklıkla ayrımcılığa uğradıklarını belirtenlerin oranının toplamda % 53'ü oluşturduğu görülmektedir. Bu sonuç 494 kişiden oluşan katılımcı grubun yarısının sıklıkla ayrımcılığa uğradığını belirlemektedir. Gruba zaman zaman şıkkını işaretleyen % 37'lik kısımda eklenirse sayı yaklaşık % 90'lara çıkmaktadır ki bu bulgu yukarıdaki Tablo 19'un sonuçları ile birlikte ele alındığında; genel olarak katılımcıların büyük bir çoğunluğunun ayrımcılıkla yüz yüze olduğunu göstermektedir. Ulaşılan bu sonuç toplumsal yaşamda Alevilerin sıklıkla dile getirdikleri sorunlardan birini açıkça ortaya koymaktadır. Ayrımcılıkla karşılaşanlardan bu durumu çok nadiren ya da nadiren olarak değerlendirenler % 10 civarındadır. Bu durum da Tablo 19'daki sonuçlarla uyumlu olarak sorunun Alevilerce ne oranda önemsendiğini göstermektedir.

Çalışmada yukarıdaki 16. ve 17. soruların devamı olarak 18. soruda Alevilere ayrımcılığa uğradıkları ortamlar da sorulmuştur. Bu soruda katılımcılar birden çok seçenek işaretleyebildikleri için cevap sayısı oldukça fazla olmuştur. Elde edilen sonuçlar Tablo 21'de verilmektedir.

Tablo 21 : Ankete Katılan Kişilerin İnanç / Mezhepten Dolayı Ayrımcılığa Uğrama Ortamlarına İlişkin Görüşleri

Ayrımcılığa maruz kaldığınızı düşünüyorsanız bu ayrımcılıkla hangi ortamlarda karşılıyorsunuz?	**Frekans**	**Yüzde**
Apartmanda ve komşuluk ilişkileri içinde	227	16,26
Sokakta - Caddede	99	7,12
Sitede	55	3,96
Mahallede	169	12,16
Mezarlıkta	109	7,84
Alış veriş merkezlerinde	36	2,59
Sinema ve tiyatroda	24	1,73
Markette (bakkal, kasap vb dahil)	31	2,23
Pazaryerinde	32	2,30
Parkta - Otoparkta	22	1,58
Öğrenim hayatı sırasında	265	19,06
İşyerinde - Çalışma sürecinde	**322**	**23,17**
TOPLAM	1390	100,00

Bu soruda birden fazla yanıt verme durumu söz konusu olduğundan toplam yanıt sayısı katılımcı sayısından fazla olmuştur. Buna göre katılımcıların % 23'ü işyerinde ve çalışma hayatında, % 19'ı öğrenim hayatı sırasında, % 16'sı apartmanda ve komşuluk ilişkileri içinde % 12'si de mahallede ayrımcılıkla karşılaştığını ifade etmiştir. Bu durum da medyada yer alan anketler ile Alevi sivil toplum örgütlerinin yöneticilerinin yaptıkları açıklamalar ile örtüşmektedir**.** Burada görüldüğü gibi ön plana çıkan ortamlar çalışma hayatı, öğrenim hayatı ile komşuluk ve mahalle ortamları olarak görülmektedir. Tüm bu ortamlar kişinin hayatında önemli bir yer işgal eden, kişinin sosyal yaşamını devam ettirdiği ve hayatını idame ettirebilmek için bulunmak zorunda olduğu mekanlardır. Bu nedenle ayrımcılık konusunun Aleviler için önemi bir defa daha ortaya çıkmaktadır. Ayrıca bir dönem oldukça gündemde olan mahalle baskısı kavramının da teorik düzeyde kalmadığını bizzat hayatın içinde gerçekleştiğini göstermektedir. Alevi Kültür Derneği'nce desteklenen araştırmada da benzer sonuçlar [385] görülmektedir.

Bu soruda da katılımcı görüşleri önem arz etmektedir. Katılımcılardan bazıları bu sorunun altına da görüşlerini yazmışlardır. Toplamda 11 kişi görüşlerini yazmıştır. Bu görüşlerden hayatın her alanında bu ayrımcılığın olduğunu belirten 5 kişi " *her yerde "* ve *" Hayatın birçok alanında gündemde olan bir olay."* şeklinde ifadeler yazmışlardır. Devlet dairelerinde ayrımcılıkla karşılaştığını belirten 4 kişi olmuştur. Bu kişiler yukarıdaki tablodaki maddelere ek olarak *"Devlet dairelerinde", " devlet tarafından; sistemli ve devletli "," siyaseten ", " Devlet tarafından "* gibi ifadelerle vurgu yapmışlardır. Katılımcı görüşlerinde dikkat çekici iki madde de yer almaktadır. Bir katılımcı *" AKD. Dernektede "* ifadesini yazarak orada bile ayrımcılığa uğradığını belirtmiştir. Diğer bir katılımcı ise gerçekten önemli bir noktaya vurgu yaparak *" Mezarlıkta ayrım olursa diğer şıklarda yazan bütün maddelerde ayrımcılık vardır "* diye yazmıştır. Bu görüşler Alevilerin toplumsal hayatta karşılaştığı ayrımcılık sorunundan oldukça etkilendiklerini ortaya koymaktadır.

[385] Bu araştırmada; Alevi katılımcıların ayrımcılığa maruz kaldığı ortak kullanım alanları arasında en çok ön plana çıkan mekan apartman (% 38,5) olmuştur. Bunu % 33,1 ile sokak, % 29,8 ile site ve % 27,1 mezarlık ve yine % 27,1 ile cadde izlemektedir. Bunun yanında katılımcıların % 18,5'i alışveriş merkezlerinde % 15,6'sı markette, % 15,5'i pazaryerinde, % 13,1'i parkta ve % 9,6'da otoparkta ayrımcılığa maruz kaldığını ifade etmiştir. Kaynakça için bakınız; Aykan Erdemir ve diğerleri, "**Alevi Bakış Açısıyla Türkiye'de Ayrımcılık** " Alevi Kültür Dernekleri ve Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı Yayınları, Ankara, 2010, s. 82.

Araştırmada katılımcılara yöneltilen diğer bir soru da Alevi Açılımları hakkındaki bilgileriyle ilgili olmuştur. 19. soruda bu konuda bilgileri olup olmadığı sorulurken 20. soruda ise bu bilgileri nereden edindikleri araştırılmıştır. 19. soruya ait bulgular Tablo 22'de verilmektedir.

Tablo 22 : Ankete Katılan Kişilerin Alevi Açılımı Hakkındaki Bilgilerine İlişkin Görüşleri

AKP Hükümetinin yürütmekte olduğu Alevi Açılımı hakkında bilginiz var mı?	**Frekans**	**Yüzde**
Evet yeterli bilgiye sahibim.	**246**	**46,1**
Evet ancak kısmi bir bilgim var.	206	38,6
Hayır bilgim yok.	78	14,6
Boş	4	0,7
TOPLAM	534	100,0

Tablodan da görülebildiği gibi 4 katılımcı soruya cevap vermemiştir. Geriye kalan 530 katılımcıdan % 46'sı yeterli bilgiye sahip olduğunu, % 39'u da kısmen bilgiye sahip olduğunu ifade etmiştir. Özetlenecek olursa bilgi sahibi olma durumu yaklaşık % 85 civarındadır. Bu durumda AKP Hükümetinin yürüttüğü çalıştaylar ve açılım sürecinin yazılı ve görsel medyada oldukça fazla yer almasının etkili olduğu düşünülmektedir. Ayrıca Alevi sivil toplum örgütlerinin bu süreçte açılımın lehinde ya da aleyhinde yaptıkları çalışmaların da belirtilen bilgilerin edinilmesinde katkıda olduğu söylenebilir. Ayrımcılık konusunda belirgin bir hassasiyeti olan Alevi toplumunun hükümetten ya da devletten bu sorunun çözülmesi konusunda önemli bir beklenti içinde olması nedeniyle konu hakkında bilgi sahibi olmaya özen gösterdiği yorumu yapılabilir. Bir sonraki soruya verilen cevapların yer aldığı Tablo 23'teki bulgular da bu görüşümüzü desteklemektedir.

Bu soruda da katılımcıların görüşlerini ifade ettiği görülmektedir. Bu sorunun altına da görüşlerini yazan 6 katılımcı olmuştur. Bunlardan 2'si soruyu boş bırakarak *"İnandırıcı ve samimi bulmuyorum." ve " Hükümet Alevi açılımı yapmamıştır. "* şeklinde yorumlar yazmışlardır. Diğer 4 kişi ise*" Bu bir tuzaktır. " ve " AKP Aleviliği kendi düşüncesi doğrultusunda şekillendirmeye çalışıyor? Ama AKP Aleviliğe en büyük zararı vermeye çalışıyor bu da Aleviliğe ihanettir. " ile " Böyle bir açılım yoktur. Reklam arası. "* diye belirtmişlerdir. Son kişi ise " *Çünkü kendilerinin de farkında olmadığı yerler var. "* şeklinde bir cümle yazmıştır.

Sonuç olarak Alevilerin Alevi açılımları ile ilgili genel olarak bilgi sahibi oldukları söylenebilir. Bu bilgilerinin kaynağı ise aşağıdaki soruya verilen cevaplarda yer almaktadır.

Ankette yukarıdaki soruya bağlı olarak yöneltilen 20. soruda ise bu bilgileri nereden edindikleri araştırılmıştır. Bu soruda da katılımcılar birden çok seçenek işaretleyebilmektedirler. Bilgilerin nereden edinildiğine dair bulgular Tablo 23'te verilmektedir.

Tablo 23 : Ankete Katılan Kişilerin Alevi Açılımı Hakkındaki Bilgileri Nereden Edindiklerine İlişkin Görüşleri

Yukarıdaki soruda a ve b seçeneklerini işaretlediyseniz bu bilgiyi nereden edindiniz?	**Frekans**	**Yüzde**
AKP'nin düzenlediği Alevi Açılımı toplantılarına katılarak bilgi edindim.	23	2,9
Derneğimiz / Vakfımız / Kuruluşumuz toplantıya katıldı ve bizleri bilgilendirdi.	97	12,5
Derneğimiz / Vakfımız / Kuruluşumuzun yaptığı toplantıya katıldım.	50	6,4
Alevi Açılımı ile ilgili bilgiyi yazılı ve görsel medyadan (TV-Radyo- Gazete vb) edindim.	**256**	**32,9**
Alevi Açılımı ile ilgili bilgiyi internetten edindim.	54	6,9
Alevi Açılımı ile ilgili kitap - makale okudum.	48	6,1
Alevi Açılımı ile ilgili tartışma, açık oturum vb izledim.	60	7,7
Alevi Açılımı ile ilgili çevremden (aile, dost, akraba, mahalle) vb. bilgi edindim.	32	4,1
Üyesi olduğum başka bir sivil toplum örgütünden bilgi edindim.	35	4,5
Cem evlerindeki konuşmalardan / tartışmalardan öğrendim.	54	6,9
Anma, şölen, şenlik vb konuşmalardan bilgi edindim.	26	3,3
Diğer (/ yorum yazanlar)	41	5,2
TOPLAM	776	100,0

Bu soruda birden fazla seçenek işaretlendiğinden toplam yanıt sayısı 776 olmuştur. Katılımcıların % 33'ü bilgiyi yazılı ve görsel medyadan, % 13'ü de söz konusu bilgiyi derneğin, vakfın ya da kuruluşun çalışmalarından edindiğini ifade etmiştir. Bu durum da 19. soruda belirttiğimiz görüşler ile uyumlu görünmektedir. Ancak yazılı ve görsel medyadan edinilen bilgilerin içeriği, doğruluğu vb. konusunda görüş bildirmek olası değildir. Bu sonuçlar yazılı ve görsel medyanın toplumu etkileme konusunda ne kadar etkili olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca Alevi toplumunun Alevi sivil toplum örgütlerinin kendilerini bilgilendirme çalışmalarına önem verdiklerini de göstermektedir.

Bu soruda da katılımcı görüşleri yer almaktadır. Bu sorunun altına görüşlerini yazan 13 katılımcı olmuştur. Bunlardan 4'ü kendi bilgi, birikimleriyle ve okuyarak görüş sahibi olduklarını belirtmişlerdir *(" Tamamen kendi görüşlerim.","Bilgi, birikim ve deneyimlerimle." ," Okuyarak "," Kendi bilgi birikimlerimden."*). Açılıma eleştirel yaklaşımda bulunan ve inanmayanlar da farklı görüşler yazmışlardır (4 kişi). Bunlar arasında özellikle *" Herhangi bir toplantıya veya bir haber okumadan bile dışarıda yapılan davranışlara konuşmalara göre 'Alevilik' inancının yoksun bırakılmaya çalışıldığı ortadadır." ," AKP'nin hiçbir açılımı somut değildir.", " Bana göre yalan yanlış şeylerle uyutuluyoruz." ve " Bu açılımı önemsemiyorum. Bizim açılıma ihtiyacımız yok "* ifadeleri oldukça dikkat çekicidir. Diğer 5 kişi ise farklı farklı görüşler belirtmişlerdir *(" yaşadığım coğrafyadan ", " Muhalif-Devrimci basın ", " Osmanlı kıyımından beri"," Kulaktan yansıtma " ve " Mücadelesini vererek ").*

Sonuç olarak 19 ve 20. sorular birlikte ele alındığında; anketi cevaplayan katılımcıların genelde Alevi açılımından haberdar oldukları söylenebilir. Ancak bu bilgilerin düzeyi hakkında yorumda bulunulamamaktadır. Bir sonraki 21. soru ise bu görüşlerin niteliğini ortaya koymaya yöneliktir.

Araştırmada yukarıdaki sorulara bağlı olarak yöneltilen 21. soruda ise Alevi açılımını nasıl buldukları sorgulanmaktadır. Bu soruda katılımcılar tek seçenek işaretleyebilmektedirler. Katılımcıların açılıma yönelik görüşlerine ait bulgular Tablo 24'te verilmektedir.

Tablo 24 : Ankete Katılan Kişilerin Alevi Açılımını Nasıl Bulduklarına Yönelik Görüşleri

AKP Hükümetinin Alevi Açılımını nasıl buluyorsunuz?	**Frekans**	**Yüzde**
Olumlu ve yeterli	6	1,1
Olumlu ancak yetersiz	91	17,0
Ne olumlu ne olumsuz	20	3,7
Olumsuz	161	30,1
Olumsuz ve yetersiz	**233**	**43,6**
Fikrim yok	21	3,9
Boş	2	0,4
TOPLAM	534	100,0

Tablodan da görüldüğü gibi sadece 2 katılımcı soruya cevap vermemiştir. Katılımcıların % 44'ü açılımı olumsuz ve yetersiz, % 30'u olumsuz olarak değerlendirmiştir. Açılımı olumlu ve yeterli bulanların oranı sadece % 1 olurken, olumlu ancak yetersiz bulanların oranı % 17 olmuştur. Olumlu ancak yetersiz bulanların varlığı devletin ilk kez Aleviler konusunda bir eylemlilik süreci içinde yer almasının en azından sempatik bulunduğunu, ancak sürecin sonuçlarından tatmin olunmadığını göstermektedir. Toplamda bakıldığında ise; olumsuz yöndeki görüşlerin oranının yaklaşık % 74 (% 73,7) olması nedeniyle eğilimin genelde bu yönde olduğu söylenebilir.

Stratejik Düşünce Enstitüsü'nün yaptığı araştırmada benzer sorular[386] yer bulmuştur. Alevi Kültür Derneği'nce desteklenen araştırmada da benzer sorular[387] bulunmaktadır. Bahsedilen araştırma sonuçlarıyla birlikte değerlendirildiğinde sorunun çözümünün ancak siyasi yollarla olabileceği görüşü ağırlık kazandığı söylenebilir.

---

[386] Bu araştırmada; " Sizce Hükümetin 'Alevi açılımı' adı altında yapmaya çalıştığı girişimler sorunun çözümü için yeterli mi? " sorusuna katılımcıların % 2,6'sı yeterli, % 19,2'si ne yeterli ne de yetersiz, % 61,1'i yeterli değil, % 7,7'si ise böyle bir girişime ihtiyaç yok yanıtını vermiştir. Katılımcıların % 9,4'ü ise fikrim yok yanıtını tercih etmiştir. Yine bu araştırmada ; " Hükümetin 'Alevi açılımı' adı altında yapmaya çalıştığı girişimlerden memnun musunuz ? " sorusuna katılımcıların % 14,9'u memnunum, % 24,6'sı ne memnunum ne de memnun değilim, % 49,2'si ise memnun değilim yanıtını vermiştir. Katılımcıların % 11,3'ü ise fikrim yok yanıtını tercih etmiştir. Ayrıca bu araştırmada; " Hükümetin son dönemde yapmayı düşündüğü hak ve özgürlük yönündeki açılımlar, Alevi Sorunu'nun çözülmesini sağlayabilir mi? " sorusuna katılımcıların % 5,7'si evet sağlar, % 44,2'si tamamen çözülmese bile büyük ölçüde başarı sağlar, % 39,5'i hayır sağlamaz ve % 3,8'i ise bu ülkede Alevi sorunu yok yanıtını vermişlerdir. Katılımcıların % 6,8'i ise fikrim yok yanıtını tercih etmiştir. Kaynakça için bakınız; Stratejik Düşünce Enstitüsü; "Alevi Raporu", SDE Yayınları, Kasım 2009, s. 50 - 52. http://www.sde.org.tr/userfiles/file/aleviraporu.pdf (03.08.2011)

[387] Bu araştırmada; Alevi katılımcıların % 90'ı ayrımcılık temelinde maruz kaldıkları sorunların çözümünün mümkün olduğuna inanmaktadır. Alan araştırmasında katılımcılara yöneltilen ayrımcılık temelli sorunlar hangi yolla çözülebilir sorusuna yanıt olarak alan araştırmasına çözümü kişinin bağlı olduğu sivil topluluklarda görenler % 80, sivil toplum kuruluşlarında görenler % 75, ulusal ya da hükümet politikalarında görenler % 71,1 iken kişinin bağlı olduğu siyasi kuruluşlarda görenler % 69,8'dir. Söz konusu araştırmaya göre ise katılımcıların büyük çoğunluğu çözümü siyasi ve demokratik yollarda bulmaktadırlar. İnternet tabanlı araştırmaya göre ise çözümü kişinin bağlı olduğu sivil topluluklar ve ulusal ve hükümet politikalarında gören % 81, kişinin bağlı olduğu siyasi kuruluşlar diyenler % 80,9 iken sivil toplumda görenlerin oranı % 71,6' dır. Bu araştırmaya göre katılımcıların büyük bir çoğunluğu ayrımcılık temelindeki sorunların sivil siyaset dışı yollarla çözüleceğine inanmamaktadır. Her iki araştırmada da sorunları polis-emniyet çözemez diyenlerin oranı % 91'dir. Ayrıca ordu çözemez diyenlerin oranı internet tabanlı araştırmada % 87,5, alan araştırmasına göre ise % 82,3' tür. Diyanet İşleri Başkanlığı çözüm yollarından biri olamaz görüşünü savunan katılımcıların oranı her iki araştırmada da % 70 olarak görülmektedir. Ocak - Şubat 2010 döneminde yapılan internet tabanlı araştırmaya göre katılımcıların % 78,8'i hükümetin açılım girişimi ve Alevi çalıştaylarının çözüm olamayacağını düşünmektedir. Kaynakça için bakınız; Aykan Erdemir ve diğerleri, " **Alevi Bakış Açısıyla Türkiye'de Ayrımcılık** " Alevi Kültür Dernekleri ve Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı Yayınları, Ankara, 2010, s. 85 - 90.

Bu konuda yazılan bir makalede de benzer bir değerlendirmeye yer verilmiştir. Makalede, "AKP'nin Alevi açılımı Alevi örgütlerine göre verimsiz geçmiştir. Bunun nedeni, AKP'nin tüm Alevi örgütlerini kucaklamaması ve bu örgütlerin arzu ettiği adımları atmamasıdır."[388] ifadeleri kullanılmıştır.

Katılımcı görüşleri burada da önem arz etmektedir. Bu sorunun altına sadece 5 kişi görüş yazmıştır. Genel olarak incelendiğine görüşlerin olumsuz yönde olduğu görülmektedir *(" Olumsuz yetersiz samimiyetsiz ", " İnkarcı ve asimilasyoncu bir hükümetin açılım yapması düşünülemez.", " samimiyetten uzak ", " Hiçbir zaman bunlar kabullenmediler oyuna gelmeyin " ve " hatta çok olumsuz "*).

Yukarıda verilen 19, 20 ve 21. soruların cevapları hep birlikte ele alınıp incelendiğinde Alevilerin AKP hükümetinin yürütmekte olduğu Alevi açılımına dair bilgilerinin olduğu, ancak açılıma çok da olumlu bakmadıkları söylenebilir. Bu yaklaşımın temelinde geçmişten gelen izlerin yattığı düşünülmektedir.

Çalışmada katılımcılara yöneltilen 22. soruda ise; Hükümetin yürüttüğü Alevi açılımı kapsamında öncelikle ele alınması gereken sorunlarla ilgili önemli gördükleri 5 seçeneği işaretlemeleri istenmiştir. Katılımcıların bu konudaki görüşlerine ait bulgular Tablo 25'te verilmektedir.

[388] Şebnem Cansun ; " Türkiye'de Aleviler ve Siyasi Partiler İlişkisi : Cumhuriyet Gazetesi Üzerinden Bir İnceleme ", **Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi** , Cilt 5, No 2, 2013, s. 462. http://dergipark.ulakbim.gov.tr/sobiadsbd/article/view/5000137207/0 (05.03.2017)

Tablo 25 : Ankete Katılan Kişilerin Alevi Açılımı Kapsamında Öncelikle Ele Alınması Gereken Sorunlarla İlgili Görüşleri

Mevcut hükümetin yürüttüğü Alevi Açılımı kapsamında sizce öncelikle ele alınması gereken sorunlar nelerdir?	**Frekans**	**Yüzde**
Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kaldırılması.	326	12,1
Cem evlerinin ibadethane olarak kabul edilmesi.	**411**	**15,3**
Zorunlu din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinin kaldırılması.	358	13,3
Alevi dedelerine maaş bağlanması.	76	2,8
Nüfus kağıdındaki din hanesinin kaldırılması.	232	8,6
Müfredatta Alevilere yönelik ayrımcı ifadelerin kaldırılması.	216	8,0
Geçmişte yaşanan acı olaylar (Maraş, Çorum, Sivas vb) konusunda özür dilenmesi ya da soruşturma yapılması.	331	12,3
Medyada (TV-Radyo ve yazılı basın) ayrımcılığa izin verilmemesi.	72	2,6
Alevi köylerine cami yapımına son verilmesi.	261	9,7
Madımak Oteli'nin müze yapılması.	190	7,1
Kamuda ve toplumsal yaşamda Alevilere yönelik ayrımcılığa son verilmesi.	127	4,7
Kuran kurslarının, imam hatip liselerinin ve ilahiyat fakültelerinin azaltılması.	65	2,3
Diğer (yorum yazanlar).	9	0,3
TOPLAM	2674	100,00

Tabloda yer alan sayıları kısaca ele açıklarsak; bu soruda 533 katılımcı 5 seçenek işaretlemiştir. Bir katılımcı ise seçenek işaretlememiş diğer seçeneğine açık uçlu görüşünü belirtmiştir. Bu soruda 8 katılımcı ise hem 5 seçenek işaretlemiş hem de diğer seçeneğini işaretlemiştir. Bu nedenle 8x1=8 ve 1 katılımcının sadece diğer seçeneğine yanıt vermesiyle fazla yanıt sayısı 9 olup, toplam yanıt sayısı 2674 olmuştur.

Soruda katılımcıların en önemli gördükleri 5 seçeneği işaretlemeleri istendiğinden sırayla incelenecek olursa ilk beş sırayı; % 15'le cem evlerinin ibadethane olmaması, % 13'le zorunlu din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinin kaldırılmasını, % 12,38'le geçmişte yaşanan acı olaylar (Maraş, Çorum, Sivas vb) konusunda özür dilenmesi ya da soruşturma yapılması, % 12,19 ile Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kaldırılması ve son olarak da % 10 oranıyla Alevi köylerine cami yapımına son verilmesi almıştır. Belirtilen bu görüşlerin Alevi sivil toplum örgütü yöneticilerinin medyaya yansıyan görüşleri, Çalıştaylarda ifade edilen talepler ve medyada yer alan anketler ile örtüştüğü söylenebilir.

Tabloya göre Alevi toplumun en fazla ön planda tuttuğu sorunlar cem evlerinin durumu, zorunlu din derslerinin varlığı, geçmişteki acı olaylardan dolayı özür dilenmesi ve Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kaldırılması gibi doğrudan hükümetleri ilgilendiren konular olduğu görülmektedir. Bu durum da Alevilerin yaşadığı mağduriyetlerin giderilmesi için öncelikle devleti ve devleti yöneten hükümetleri göreve davet ettiklerini göstermektedir. Stratejik Düşünce Enstitüsü'nün yaptığı araştırmada da bu konularla ilişkili sorular [389] bulunmaktadır.

Katılımcı görüşleri bu soruda da yer bulmuştur. Bu sorunun altına 13 kişi görüş yazmıştır. Yapılan yorumların genel olarak seçeneklerde yazılan ifadeleri destekler nitelikte olduğu, ancak daha da olumsuz görüşler içerdiği söylenebilir. Görüşler incelendiğinde 8 kişinin Hükümetin Alevilere yönelik yapılan çalışmalarını yeterli bulmadığına yönelik ifadeleri belirttikleri görülmektedir *(" Alevilerin ibadeti serbest ve Anayasaya konulmasını istiyoruz "., " AKP Alevilikten elini çekmeli ve Alevi kültürünü özgür bırakmalı ", " Dini içerikli tüm okullar kapatılmalıdır (Milli eğitime bağlı)." , " Madımak oteli için 'utanç müzesi'" , " Mevcut hükümetin bu konuda çalışmasını uygun bulmuyorum. " , " Yukarıdaki şıkların hepsi daha doğru olur ","" Bir Alevi için bunların tamamı önemli ve tamamının uygulanması gerekir.","" Kişi kendi ibadetini kendi yaşamalı ", " Asimilasyoncu politikalara son verilsin ").* Diğer 3 katılımcı ise farklı görüşler ifade etmişlerdir. Bir katılımcı; *"Allaha kulluk, vicdan ve aile terbiyesi ile oluşur."* derken diğeri " *ve kesinlikle AKP'nin bizden elini çekmesi "* yönünde düşüncesini yazmıştır. En ağır ifadeyi içeren görüş ise katılımcı tarafından Çorum olayları ile ilgili maddenin yanına eklenen " *Bu olay utanç unsurudur insanlık suçudur özür telafi etmez- özür çıktı e..kler çoğaldı "* yorumudur (alıntı yapılırken araştırmacı tarafından silinmiştir). Yukarıdaki tüm bulgular birlikte ele alındığında ankete cevap veren katılımcıların genelde Alevilerin yaşadığı / karşılaştığı sorunları açıklıkla dile getirdikleri,

[389] Bu araştırmada; " Nüfus kağıdınızda hangi dine ait olduğunuzu yazan bölümün kaldırılmasını istiyor musunuz ? " sorusuna katılımcılar % 52,2'si evet kaldırılsın, % 42,7'si hayır kaldırılmasın yanıtını vermiştir. Katılımcıların % 5,1'i ise fikrim yok yanıtı vermiştir. Yine bu araştırmada; " Sizce Alevilerin din işleri ile ilgilenen Diyanet İşleri Başkanlığı gibi bağımsız bir kurulu olmalı mı ? " sorusuna katılımcıların % 73,3'ü evet olmalıdır, % 17,2'si hayır olmamalıdır yanıtını vermiştir. Katılımcılar % 9,5'i ise fikrim yok yanıtı vermiştir. Ayrıca bu araştırmada; " Sivas olaylarının yaşandığı Madımak Oteli'nin müzeye dönüştürülmesini nasıl değerlendiriyorsunuz ? " sorusuna katılımcıların % 80,5'i olumlu, % 6,7'si ne olumlu ne olumsuz, % 6,3'ü ise olumsuz yanıtını vermişlerdir. Katılımcıların % 6,5'i ise fikrim yok yanıtı vermiştir. Kaynakça için bakınız ; Stratejik Düşünce Enstitüsü; "Alevi Raporu", SDE Yayınları, Kasım 2009, s. 36 - 55.
http://www.sde.org.tr/userfiles/file/aleviraporu.pdf (03.08.2011),

bunlardan rahatsız oldukları ve Hükümetten bunları çözmeye yönelik talepleri olduğu söylenebilir.

Araştırmadaki 23. soru ise Alevilerin hak ve özgürlükleri açısından mağduriyetlerine ilişkindir. Bu soruda katılımcılara istedikleri kadar seçeneği işaretlemeleri belirtilmiştir. Çok seçeneğin işaretlenebilmesiyle kişilerin bir önceki sorudan farklı olarak görüşlerini istedikleri gibi serbestçe ifade edebilmeleri sağlanmaya çalışılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 26'da verilmektedir.

Tablo 26 : Ankete Katılan Kişilerin Alevilerin Hak ve Özgürlükleri Açısından Mağduriyetlerine İlişkin Görüşleri

Alevilerin hak ve özgürlükler açısından bir mağduriyeti varsa bu mağduriyet hangi alanlardadır?	**Frekans**	**Yüzde**
İnanç özgürlüğü.	**437**	**20,8**
Zorunlu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin varlığı.	272	12,9
Toplumda dışlanma.	224	10,6
Kamuda işe alınma.	254	12,1
Kamuda üst yönetim kadrolarına yükselme.	194	9,2
Özel sektörde işe alınma.	77	3,6
Özel sektörde üst yönetim kadrolarına yükselme.	86	4,1
İfade özgürlüğü.	236	11,2
Cem evlerinin ibadethane olmaması.	310	14,7
Diğer (yorum yazanlar)	8	0,3
TOPLAM	2098	100,0

Bu soruda birden fazla seçenek işaretlenebildiğinden toplam yanıt sayısı 2098 olmuştur. Buna göre katılımcıların hak ve özgürlükler açısından mağduriyet yaşadığı alanlar konusunda % 21 ile inanç özgürlüğü, % 15 ile cem evlerinin ibadethane olmaması, % 13 ile zorunlu din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin varlığı, % 12 ile kamuda işe alınma ve % 11 ile ifade özgürlüğü ön plana çıkmaktadır.

Bu sonuçlar mağduriyetin daha çok inancı yaşama alanı ile ilgili olduğunu göstermektedir. Anket uygulaması sırasında karşılaşılan katılımcıların bu konudaki beyanları ve kamuoyuna da yansımış bulunan çeşitli anket sonuçları ile Alevi sivil toplum örgütü temsilcilerinin yaptıkları konuşmalarda da bu konuların öncelikli olarak yer aldığı görülmektedir.

Kamuda işe alınma konusunda ise özellikle katılımcıların bizzat yaşadıkları olayların gerek bu konuda yapılan çalışmalarda yer alması, gerek şifahen bu konuları dile getirmeleri gerekse de yazılı ve görsel medyaya yansıyan örnekler önem arz etmektedir. Toplumda dışlanma konusunda da hem çeşitli anket çalışmalarında hem

de katılımcıların ifadelerinde mahalle baskısı dediğimiz unsurun etkileri dikkate alınmalıdır.

Bu sonuçlar Alevi toplumunun taleplerinin daha çok devletle / hükümet politikaları ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Alevilerin devletin bu konuda aktif bir rol oynayarak sorun alanlarının ortadan kaldırılmasının talep ettiği ifade edilebilecektir.

Stratejik Düşünce Enstitüsü'nün yaptığı araştırmada da benzer sorular [390] yer bulmuştur. Tüm bunlar araştırmanın çıkış noktası olan Alevilerin AKP hükümetinin Alevi politikalarına yönelik görüşlerinin ortaya konmasının önemini bir kez daha vurgulamaktadır. Aleviler yaşadıkları ortamdaki sorunları açıkça belirtmektedirler.

Katılımcı görüşleri de bu soruda yer almıştır. Bu sorunun altına 8 kişi görüş yazmıştır. Görüşlerin genel olarak seçeneklerde yazılan ifadeleri destekler nitelikte olduğu söylenebilir. Katılımcıların genel olarak yaşadıkları sorunları ifade ettikleri görülmektedir *(" Bunlar dışında ek olarak Alevi mezhebine ait kesim Sünniler içinde eritilme amacıdır.","* *Aslı astarı olmayan iğrenç iftiralarla Aleviliğin karalanması"., "işyerinde", " Yaşanan her yerde Aleviliği Sünni kesim yanlış algılıyor ", "Anayasal güvencelerle yurttaşlık haklarının verilmemesi."*). Ayrıca bazı katılımcılar da (3 kişi) bu sorunun altına bir anlamda dileklerini yazmışlardır *(" Cem evleri bir dünya kültür hazinesi olarak geliştirilmelidir. ", " Herkesimin istediği gibi yaşaması " ve "Alevilik T.C.'nin temel taşıdır.").*

Tüm bu görüşler incelendiğinde katılımcıların toplumsal yaşamda yaşamakta oldukları sorunları dile getirdikleri ve çözüm bulunmasını istedikleri söylenebilir.

---

[390] Bu araştırmada ; " Ülkemizde Alevilerin, Sünnilere göre daha az hak ve özgürlüğe sahip olduğuna inanıyor musunuz ? " sorusuna katılımcıların % 60,6'sı evet inanıyorum, Alevilerin daha az hak ve özgürlüğü var, % 18,3'ü evet inanıyorum, Aleviler ve Sünniler birçok konuda eşitler fakat Alevilerin biraz daha açılıma ihtiyacı var, % 15,7'si hayır inanmıyorum, Alevi ve Sünniler eşit haklara sahip yanıtını vermiştir. Katılımcıların % 5,4'ü ise fikrim yok yanıtı vermiştir. Yine bu araştırmada "Ülkemizde Alevi'lerin, Sünni'lere göre daha az hak ve özgürlüğe sahip olduğuna inanıyor musunuz ? Cevabınız evet ise daha az olan hak ve özgürlükleri belirtir misiniz ? " sorusunda % 26,5 ile inanç özgürlüğü, % 12,1 ile eğitimde eşitsizlik (zorunlu din dersi), % 10,6 ile toplumdan dışlanma, % 9,7 ile devletin Alevilere tavrı, % 8,5 ile ifade özgürlüğü alanları ön plandadır. Bunun yanında % 7,7 ile iş hayatından dışlanma, % 7,0 ile hak ve özgürlüklerin kısıtlanması ve % 5,9 ile cemevlerinin ibadethane olmaması yanıtları da bulunmaktadır. Katılımcıların % 2,0'si diğer yanıtını verirken, % 10,0'da hayır inanmıyorum seçeneğini tercih etmiştir. Kaynakça için bakınız; Stratejik Düşünce Enstitüsü; "Alevi Raporu", SDE Yayınları, Kasım 2009, s. 31 - 32. http://www.sde.org.tr/userfiles/file/aleviraporu.pdf (03.08.2011)

Çalışmanın 24. sorusu da ders kitaplarında / müfredatta Alevilikle ilgili ayrımcı ifadelerin olup olmamasını ele almaktadır. Bu soruda katılımcılara tek seçeneği işaretlemeleri belirtilmiştir. Elde edilen bulgular Tablo 27'de verilmektedir.

Tablo 27 : Ankete Katılan Kişilerin Ders Kitaplarında / Müfredatta Alevilikle İlgili Ayrımcı İfadelerin Yer Almasına Yönelik Görüşleri

Sizce ders kitapları/müfredat içinde Alevilikle ilgili ayrımcı ifadeler yer almakta mıdır?	**Frekans**	**Yüzde**
Evet	**350**	**65,54**
Hayır	60	11,24
Fikrim yok	124	23,22
TOPLAM	534	100,00

Bu soruda katılımcıların % 66'sı ders kitapları / müfredat içinde ayrımcı ifadelerin bulunduğunu belirtmektedir. Bu kapsamda yazılı ve görsel medyaya yansıyan çeşitli örnekler ile anket sonuçlarının uyumlu olduğu düşünülmektedir. Avrupa Birliği sürecinde bulunan ve bu birliğin değerleri arasında yer alan insan hakları, demokrasi, hoşgörü gibi artık medeni dünyanın kabul ettiği değerler konusunda ülkemizin henüz istenilen düzeyde olmadığı söylenebilecektir.

Tablodan görülebilen diğer bir bulgu da fikrim yok diyenlerin de % 23 oranında olmasıdır. Bu durumun ankete cevap veren katılımcıların Tablo 4'te de görülebildiği gibi yaş ortalamasının genelde 31 yaş ve üzerinde olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Katılımcıların ders kitapları / müfredat içinde ayrımcı ifadelerin bulunup bulunmadığına yönelik kendi yaşamlarına ait deneyimlerinin olmamasının bu sonucu oluşturduğu söylenebilir. Buna karşın ders kitapları / müfredat içinde bu ifadelerin olması bu kitapların ya da eğitim materyallerinin yeniden oluşturularak içindeki ayrımcı ifadelerin kaldırılması gerektiği görüşünü düşündürmektedir.

Katılımcı görüşü bu soruda da yer almaktadır. Bu sorunun altına sadece bir kişi görüş yazmıştır. Katılımcı *" Din kültürü kitapları hariç "* diyerek diğer ders kitaplarında olmasa da din kitaplarında ayrımcı ifadelerin varlığını dile getirmiştir.

Sonuçta katılımcıların yaklaşık üçte ikisinin (% 66) ders kitapları / müfredat içinde ayrımcı ifadelerin bulunduğunu belirtmelerinin, Alevilerin toplumsal yaşamda karşılaştıkları sorunlardan biri olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır.

Ankette yer alan 25. soru da da öğrenim hayatında öğretmenlerin Alevi öğrencilere karşı ayrımcı bir tavrının olup olmadığı incelenmiştir. Katılımcılar tek seçeneği işaretlemişlerdir. Ulaşılan bulgular Tablo 28'de verilmektedir.

Tablo 28 : Ankete Katılan Kişilerin Öğretmenlerin Alevi Öğrencilere Karşı Ayrımcı Tavrına Yönelik Görüşleri

Sizce öğretim hayatı içinde öğretmenlerin Alevi öğrencilere karşı ayrımcı bir tavrı var mıdır?	**Frekans**	**Yüzde**
Evet	**400**	**74,9**
Hayır	56	10,4
Fikrim yok	75	14,0
Kısmen	1	0,1
Diğer	2	0,3
TOPLAM	534	100,0

Bu soruda katılımcıların % 75'i öğretmenlerin Alevi öğrencilere karşı ayrımcı bir tavır takındığını belirtmiştir. Bu durum da Alevilerin önemli bir bölümünün konuda özellikle hassasiyete sahip olduklarını göstermektedir. Fikrim yok yanıtının % 14 düzeyinde çıkmasının büyük oranda katılımcı kitlenin yaş ortalamasının yüksek olması ve mevcut öğrenim hayatı konusunda çok fazla fikir sahibi olmamalarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bir önceki soruda müfredattaki ayrımcı ifadelerden söz edilmiştir. Ancak sorun sadece bununla da sınırlı kalmayabilecektir çünkü müfredat kadar bunu izleyen eğitimcilerin de ayrımcı ifadelerden kaçınması gerekmektedir. Bu tabloda da söz konusu görüşü destekleyen sonuçların ortaya çıktığı görülmektedir. Öğretmen yetiştirme sürecinde de farklılıklara saygı yaklaşımının gözetilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Bu soruda da katılımcı görüşleri bulunmaktadır. Bu sorunun altına sadece iki katılımcı kişi görüş yazmışlardır. Onlar da " *Metropollere göre değişiyor "* ve *"Hepsi değil bazılarının ayrımcı olduğu doğrudur"* demişlerdir. Yorumlar ayrımcılığın bölgeye ya da öğretmenlere göre değiştiğine vurgu yapmaktadır. Katılımcıların dörtte üçünün (%75) öğretmenlerin Alevi öğrencilere karşı ayrımcı tavra sahip olduklarını belirtmeleri Alevilerin karşılaştığı önemli sorunlardan birini daha ortaya koymaktadır.

Araştırmadaki 26. soru ise eğitimden sonra medyada da bu tür ayrımcı yaklaşımların varlığını sorgulamaya yöneliktir. Katılımcılara televizyon ya da radyoda Alevilere yönelik ayrımcılık içeren programlar sorulmuştur. Bir önceki soruda olduğu gibi tek seçenek işaretlenmiştir. Elde edilen bulgular Tablo 29'da verilmektedir.

Tablo 29 : Ankete Katılan Kişilerin TV - Radyoda Aleviliğe Yönelik Ayrımcı Programların Yer Almasına Yönelik Görüşleri

TV-Radyoda Aleviliğe yönelik ayrımcılık içeren programlar var mıdır?	**Frekans**	**Yüzde**
Evet	**414**	**77,5**
Hayır	34	6,4
Fikrim yok	86	16,1
TOPLAM	534	100,0

Bu soruda katılımcıların % 78'i TV-Radyo'da Aleviliğe yönelik ayrımcılık içeren programlar bulunduğunu belirtmiştir. 24. ve 25. sorularda görüldüğü gibi bu konuda da önemli bir hassasiyet olduğu görülmektedir. Yazılı ve görsel basının kamuyu etkilemekte önemli bir payı olduğu bilinmektedir. Bu nedenle bu yayın organlarında oluşabilecek bir ayrımcılık uygulamasının kitleye yansımaları hem etkiler hem de tepkiler bakımından olumsuz olabilecektir. Daha önce televizyon ekranlarında yaşanmış bazı kötü örnekler ve bunların sonuçları (Güner Ümit olayı ve çeşitli yayınlarda gerçekleşen ayrımcılık vakaları) da bu durumu desteklemektedir. Stratejik Düşünce Enstitüsü'nün yaptığı araştırmada doğrudan bu konuyla ilişkili olmasa da Alevi toplumun devletin Alevilere yönelik yayın organları kurmasına dair sorular [391] bulunmaktadır.

Bu soruda da katılımcı görüşü bulunmaktadır. Bu sorunun altına sadece bir katılımcı kişi görüş yazmış ve " *Samanyolu tv, Kanal 7 vb."* demiştir. Burada verilen TV kanalı isimlerinin programlarında daha çok dini nitelikli programlara yer verdiği bilinmektedir. Katılımcının bu kanallarda izlediği programlardaki ifadelerden rahatsız olduğu düşünülmektedir.

[391] Bu araştırmada ; " Sizce devlet tarafından Alevilere yönelik resmi bir televizyon kurulmalı mı ? " sorusuna katılımcıların % 73,5'i evet kurulmalı, % 17,9'ı hayır kurulmamalıdır yanıtı verilmiştir. Katılımcıların % 8,6'sı ise fikrim yok yanıtını tercih etmişlerdir. Kaynakça için bakınız ; Stratejik Düşünce Enstitüsü; "Alevi Raporu", SDE Yayınları, Kasım 2009, s. 39.
http://www.sde.org.tr/userfiles/file/aleviraporu.pdf (03.08.2011)

Sonuç olarak; katılımcıların çoğunluğunun (%78) TV-Radyo'da Aleviliğe yönelik ayrımcılık içeren programlar bulunduğunu söylemeleri Alevilerin toplumsal yaşamda yaşadığı sorunlardan başka birini daha ortaya koymaktadır.

Çalışmada 26. soruya bağlı olarak yöneltilen 27. soruda da TV-Radyo'da Aleviliğe yönelik ayrımcılık içeren programlar hakkındaki görüşleri istenmiştir. Bir önceki soruda evet cevabı veren 414 katılımcı tek seçeneği işaretlemeye yönlendirilmiştir. Ancak Tablo 29'dan da görülebileceği gibi 26. soruda hayır ya da fikrim yok diyen yaklaşık 120 katılımcıdan bazıları bu sorunun altına görüşlerini yazmışlardır. Elde edilen bulgular (her iki duruma göre) Tablo 30'da ayrıntılı olarak iki sütun halinde ve altındaki görüşler bölümünde verilmektedir.

Tablo 30 : Ankete Katılan Kişilerin TV - Radyoda Aleviliğe Yönelik Ayrımcı Programlar Hakkındaki Görüşleri

26. Soruya yanıtınız evet ise TV-Radyoda Aleviliğe yönelik ayrımcılık içeren programlar hakkında ne düşünüyorsunuz?	**Frekans**	**Yüzde (N=414)**	**Yüzde (N=534)**
Bunun bir hükümet politikası olduğunu düşünüyorum.	**283**	**68,3**	53,0
Aleviliği aşağılamaya yönelik olduğunu düşünüyorum.	56	13,5	10,5
Toplumda Aleviliğe ilişkin yaygın kanaatin bir yansıması olduğunu düşünüyorum.	52	12,5	9,7
Bunların münferit hadiseler olduğunu düşünüyorum.	6	1,4	1,1
Fikrim yok.	8	1,9	1,5
Diğer (yorum yazanlar)	9	2,1	1,7
Toplam	414	100,00	
Boş (26. soruda fikrim yok ya da hayır diyenler)	120		22,5
TOPLAM	534		100,00

Tablodaki sütunlardan ilki 26. soruya evet cevabı veren 414 katılımcının bu konudaki görüşlerini yansıtmaktadır. Görüldüğü gibi katılımcıların % 68,36'sı bu durumun hükümetin politikasından kaynaklandığını ifade etmiştir. Katılımcıların % 14'ü bu programların toplumda Aleviliği aşağılamak için yapıldığını ve % 13'ü de Aleviliğe yönelik yaygın kanaatin bir yansıması olduğunu belirtmiştir. Tüm katılımcıların görüşlerinin de benzer olduğu görülmektedir (N=534 sütunundaki değerler). Ulaşılan sonuçlar Alevilerin bu tür programlardan devlet / hükümet örgütünü sorumlu olarak gördüğünü ve ayrıca bu yayınların toplumda da kendilerine karşı dışlayıcı, aşağılayıcı, kötüleyici eğilimin bir göstergesi olduğunu düşündüklerini göstermektedir. Alevi toplumu çeşitli yayınlarda gerçekleşen ayrımcılık uygulamalarını devlet / hükümet politikası olarak görmekte, bunların

incelenmesi, gerekli cezaların verilmesi ve bu tür vakaların bir daha yaşanmaması konusunda taleplerde bulunmaktadırlar.

Bu soruda da katılımcı görüşleri bulunmaktadır. Bu sorunun altına 16 katılımcı görüş yazmıştır. Bu görüşler incelendiğinde genel olarak katılımcıların (10 kişi), TV ve Radyodaki bu ayrımcı nitelikli programların bir devlet / hükümet politikası olduğunu belirttikleri görülmektedir (*" Devlet politikasıdır.", " Tümden hükümetlerin sorumluluğuna ya da güncel iktidarı suçlamak mantığı dışında bunun tamamen devletin öz faşizan yapısıdır. ", " Devlet politikası ", " Bunun hepsi hükümet politikası". ," Bunun bir devlet politikasının kurumsallaşması ", " Bunun bir devlet politikası olduğunu düşünüyorum." , " Devletin genel politikası " , "Yıllardır inkarcı ve katliamcı Politikalar devam ettirilmek isteniyor. " ," Katliamcı zihniyet değişmedi " vb.)*

Diğer 5 kişi ise farklı şekillerde görüşlerini ifade etmişlerdir *(" Aleviliği bilmeyen Sünni ve Alevi olup Aleviliği Sünni gibi anlatan kişiler Aleviliği saptırarak anlatması bir asimilasyondur.", " Bunlar insanların toplumdaki birlikteliği bozmak için yapılan bir hareket. " " Bunların insanları birbirine kırdırmak, savaştırmak amaçlı olduğunu düşünüyorum " , " A ve B seçenekleri dahil ve de Alevi kültürünü sindirememezlik, nabız ölçme politikası bence " ve " Aksi düşünenlerden üstünlüğünü kabullenince "*). Bir katılımcı ise *" Ama Alevi kültürünü anlatan Genel Tv ve Radyo yayını yok veya çok azdır. "* diyerek kendilerini ifade etme şanslarının azlığını belirtmiştir.

Yukarıdaki yanıtların ışığında sonuç olarak 24. sorudan başlamak üzere 25, 26 ve 27. sorulara verilen cevaplardan elde edilen bulguların; Alevilerin toplumsal yaşamın bir çok alanında ayrımcılıkla karşılaştıklarını gösterdiği söylenebilir.

Araştırmadaki 28. soruda ise katılımcılara Alevi köylerine cami yapılmasına ilişkin görüşleri sorulmuştur. Tek seçeneği işaretlemeleri istenmiştir. Elde edilen bulgular Tablo 31'de verilmektedir.

Tablo 31 : Ankete Katılan Kişilerin Alevi Köylerine Cami Yapılmasına İlişkin Görüşleri

Alevi köylerine cami yapılması ile ilgili ne düşünüyorsunuz ?	**Frekans**	**Yüzde**
Alevi köylerini Sünnileştirme çabasının bir ürünü olarak görüyorum.	**396**	**74,2**
Bunun bir hükümet politikası olduğunu düşünüyorum.	80	15,0
Bunların münferit hadiseler olduğunu düşünüyorum.	16	3,0
Önemli olmadığını düşünüyorum.	20	3,7
Fikrim yok.	10	1,9
Diğer (ve yorum yazanlar)	12	2,2
TOPLAM	534	100,0

Tablodan da görüldüğü gibi katılımcıların % 74'ü Alevi köylerine cami yapılmasını köyleri Sünnileştirme çabası olarak görmektedir. Katılımcıların % 15 'i ise bunun bir hükümet politikası olduğunu düşünmektedir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğunun köylerine cami yapılmasına karşı çıktığı, bunu inançlarına bir müdahale ve kendilerine bir saygısızlık olarak gördükleri sonucuna varılabilecektir. Özellikle Anadolu'da halen Alevi köyü olduğu ve içinde cami olmadığı için devletten yeterince hizmet görmeyen birçok köy bulunduğu yönünde yazılı ve görsel medyada haberlere rastlanılmaktadır. Ayrıca talep olmadığı halde Alevi köylerine cami yapılmaya yönelik çalışmalar da bilinmektedir. Alevi köylerine cami yapılması konusu Alevilerce inançlarına yönelik bir baskı, bir asimilasyon politikası olarak algılanmaktadır. Bu yolla kendi inançlarının özgünlüğüne zarar verildiğini düşünmektedirler. Stratejik Düşünce Enstitüsü'nün yaptığı araştırmada da benzer içerikte bir soru [392] bulunmaktadır.

Katılımcı görüşleri bu soruda da bulunmaktadır. Bu sorunun altına 21 katılımcı görüşlerini yazmışlardır. En yaygın görüş (7 kişi) bunun bir devlet/hükümet politikası olduğu yönündedir *(" Devlet politikasıdır. ", " Tümden hükümetlerin sorumluluğuna ya da güncel iktidarı suçlamak mantığı dışında bunun tamamen devletin öz faşizan yapısıdır. ", " Devlet politikası ", " Devlet politikası olduğunu düşünüyorum. ", " Aslında hükümet değil devlet politikası ", " Devletin genel politikası "*). Katılımcılardan 6 kişi de bunların bir asimilasyon / Sünnileştirme çalışması olduğuna vurgu yapmıştır. *(" Asimilasyon politikaları*

[392] Bu araştırmada; "Alevi köylerinde bulunan camilerden rahatsızlık duyuyor musunuz? " sorusuna katılımcıların % 47,4'ü evet duyuyorum, % 45,9'u hayır duymuyorum, % 6,7'si ise ilgilenmiyorum yanıtı vermiştir. Kaynakça için bakınız; Stratejik Düşünce Enstitüsü; "Alevi Raporu", SDE Yayınları, Kasım 2009, s. 43. http://www.sde.org.tr/userfiles/file/aleviraporu.pdf (03.08.2011)

olduğunu düşünüyorum.", "Asimilasyon politikası.", " Alevileri asimile etmeye çalışıyorlar ", " Bu bir sünnileştirmedir "," *Bunlarla bizleri asimile etmek istiyorlar" ve " Tek amaçları yekten yani tek bir din ve halk yaratmaktır."*) Bazı katılımcılar ise *" AKP kendi Alevisini yaratmaya çalışıyor."* ve " *Aleviliği Sünni mezhebine tabi gibi gösteriliyor."* görüşlerini ifade ederek benzer bir şekilde asimilasyona vurgu yapmışlardır. Alevi köylerine cami yapılması fikrine karşı olduklarını belirten 3 katılımcı da; *" Hakiki Alevi onu kabullenmez. ","* *Alevi köylerine cami yapılmasını istemiyorum. "* ve *" Aleviler istemedikçe mümkün olmayacağını düşünüyorum."* şeklinde görüş yazmışlardır. Bu soruda görüş yazan 2 katılımcı ise *" Hem cami hem cem evi olmalı"* diyerek herkesin inanç / ibadet özgürlüğünden yana bir tutum belirlemişlerdir. Bir katılımcının görüşü ise; "*İmamları nereye yerleştirecekler. Yer kalmadı. 100 bin cami var"* diyerek eğitim sürecindeki artan imam hatip mezunlarına iş alanı yaratma istemine vurgu yapılmıştır.

Sonuç olarak bakıldığında Alevilerin, Alevi köylerine cami yapılmasına yönelik görüşlerinin yaklaşık dörtte üç (%74) oranında olumlu yönde olmadığı söylenebilir.

Çalışmada yer alan 29. soruda ise katılımcılara yazılı basında Alevilere yönelik ayrımcılık içeren haber ve yorumlar hakkındaki görüşleri sorulmuştur. Bu soruda birden çok seçenek işaretlenebilmektedir. Elde edilen bulgular Tablo 32'de verilmektedir.

Tablo 32 : Ankete Katılan Kişilerin Yazılı Basında Alevilere Yönelik Ayrımcılık İçeren Haber ve Yorumlar Hakkındaki Görüşleri

Yazılı basında Aleviliğe yönelik ayrımcılık içeren haberler ve yorumlar hakkında ne düşünüyorsunuz?	**Frekans**	**Yüzde**
Bunun bir hükümet politikası olduğunu düşünüyorum.	**319**	**53,5**
Aleviliği aşağılamaya yönelik olduğunu düşünüyorum.	108	18,1
Toplumda Aleviliğe ilişkin yaygın kanaatin bir yansıması olduğunu düşünüyorum.	109	18,2
Bunların münferit hadiseler olduğunu düşünüyorum.	31	5,2
Fikrim yok.	12	2,0
Diğer (yorum yazanlar)	17	2,8
TOPLAM	596	100,0

Tablodan da açıkça görülebildiği gibi katılımcıların % 54'ü yazılı basında Aleviliğe yönelik ayrımcı ifadelerin hükümet politikası olduğunu belirlemektedir. Ayrıca katılımcıların % 18,2' si bu haber ve yorumların toplumda Aleviliğe yönelik yaygın kanaatin bir yansıması olduğunu ve yine % 18,1'i Aleviliği aşağılamaya yönelik olduğunu ifade etmişlerdir. Türkiye'de gazete ve dergilerin satış oranları Avrupa ülkelerine göre düşük olsa da yine de milyonlara ulaşan bir değere sahiptir. Türkiye'de medya organlarının büyük bir bölümünün televizyon, gazete ve radyodan oluşan birleşik bir yapısı bulunmaktadır. Bu durumda da ayrımcılık konusunda kitlelerin etkilenmesi daha kolay olabilmektedir. Bu tablodaki sonuçların 26. ve 27. sorudaki sonuçlarla benzerlik göstermesi de dikkat çekicidir. Tüm bunlar Alevi toplumunun yazılı ve görsel medyadaki ayrımcılığın önlenmesine büyük önem verdiğini göstermektedir. Burada da 28. soruda belirtilen noktaların yanında Alevi sivil toplum örgütü yöneticilerinin medyaya yansıyan beyanları ile çeşitli anket sonuçları arasında uyum olduğu görülmektedir**.**

Katılımcı görüşleri bu soruda da önem arz etmektedir. Bu sorunun altına da 17 katılımcı görüşlerini yazmıştır. En çok ifade edilen görüş (10 kişi) bunun bir devlet / hükümet politikası olduğu yönündedir *("Devlet politikasıyla ilgilidir.","Bunların hepsi hükümet politikası.", " Devlet politikası (Toplumu bölme çabası).", " Devlet politikası ". " Sistemle bağlantılı "," Çünkü en çok hükümet yetkilileri yapıyor ", " AKP Alevi kültürünü ve Alevi yaşam şeklini içine sindiremiyor." ve " a ve b seçenekleri olduğunu düşünüyorum...." vb.).* Katılımcılardan bazıları ise (4 kişi) basının bu tavrını hükümete yandaşlık / yalakacılık olarak gördüklerini vurgulamışlardır *(" Aktüel durumda hükümete yalakacılık olarak düşünüyorum.", " Yandaşlık ve yalakalık. Ne olabilirki. ", "Satılmış ve seçilmiş medya olduğunu düşünüyorum" ve " Aleviliğin yanlış lanse edilmesini sağlıyorlar.").* Diğer 2 katılımcı da farklı görüşler öne sürmüşlerdir; biri "*Dersim 38'i hatırlamak hepsine cevaptır."* derken diğeri *" Devlet dininin algılanmasının zorunda bıraktığı zihniyet "* olarak tanımlamada bulunmuştur. Sadece bir katılımcı ise bu yayınları*" Genel amaçlı yapılmamıştır."* belirterek önemsememe yoluna gitmiştir.

Sonuç olarak Alevilerin yazılı basın yayın organlarında yer alan ve Alevilere yönelik ayrımcılık içeren haber ve yorumdan rahatsız oldukları; ilk üç maddede yer alan görüşlerin toplam % 90'a varan oranlara ulaşmasından açıkça görülmektedir.

Araştırmadaki son soruda (30) ise katılımcılara mevcut hükümetin Alevi çalıştayları vasıtasıyla yürüttüğü Alevi açılımı kapsamında hangi temel sorunlara ağırlık verdiğini düşündükleri sorulmuştur. Soruyu yanıtlarken katılımcılardan önemli görülen 5 seçeneği işaretlemeleri istenmiştir.

Ancak Tablo 33 incelendiğinde de görülebileceği gibi 6 kişi bu soruya hiç yanıt vermemiş, bazı kişilerde 5 yanıtın yanı sıra görüşlerini de yazmışlardır. Bazı katılımcılar ise 5'ten az sayıda seçenek işaretlemişlerdir. Tüm bunlar tablonun altında ayrıntılı olarak açıklanmaktadır. Elde edilen tüm bulgular Tablo 33'te verilmektedir.

Tablo 33 : Ankete Katılan Kişilerin Mevcut Hükümetin Alevi Çalıştayları Vasıtasıyla Yürüttüğü Alevi Açılımı Kapsamında Hangi Temel Sorunlara Ağırlık Verdiği Hakkındaki Görüşleri

Mevcut hükümetin Alevi çalıştayları vasıtasıyla yürüttüğü Alevi Açılımı kapsamında hangi temel sorunlara ağırlık verdiğini düşünüyorsunuz?	**Frekans**	**Yüzde**
Zorunlu din dersleri.	**268**	**15,2**
Cem evlerinin statüsü.	265	15,0
Diyanet İşleri Başkanlığı'nın statüsü.	216	12,2
Madımak Oteli'nin durumu.	191	10,8
Alevilerin ve Aleviliğin tanımı.	233	13,2
Alevilerin ayrımcılıkla karşılaşması.	172	9,8
Alevileri ilgilendiren anayasal ve yasal düzenlemeler.	203	11,7
Alevi dedelerin durumu.	100	5,8
Diğer (yorum yazanlar)	100	5,8
TOPLAM	1754*	100,0
Yanıt vermeyen kişi sayısı	6	

* 1748 yanıt üzerinden % hesaplanmıştır.

Tablodaki veriler incelendiğinde 6 kişinin hiç yanıt vermediği ve bazı katılımcıların 5 ya da daha az yanıt verdiği görülebilmektedir. 528 kişi 5 yanıt vermiş olsaydı 2640 yanıt olması gerekirdi. Ancak anketin son sorusunda verilen her yanıtın önemli olduğu düşünüldüğünden bu soruda değerlendirme kapsamına alınmıştır. Ayrıca bu soruda önemli bir bulgu da diğer yanıtıyla belirtilen ve görüşlerini / yorumlarını yazanlar olmuştur. Çoğu katılımcı bu soruya o nedenle

yanıt vermediğini yazarak, özellikle olumsuz yöndeki görüşlerini (açılıma yönelik tepkilerini) ifade etmişlerdir. Ayrıca diğer yanıtı verenler içinde de seçenek işaretleyenler bulunmaktadır. Bu görüşler aşağıdaki katılımcı görüşleri kısmında ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

Yukarıdaki Tablo 33 incelendiğinde katılımcılar hükümetin Alevi çalıştayları kapsamında yürüttüğü Alevi Açılımı kapsamında en çok önem verdiği sorunlar arasında % 15,2 ile zorunlu din derslerini, % 15,0 ile cem evlerinin statüsünü, % 13,2 ile Alevilerin ve Aleviliğin tanımını % 12,2 ile Diyanet İşleri Başkanlığı'nın statüsünü ve % 11,7 ile Alevileri ilgilendiren anayasal ve yasal düzenlemeleri belirtmiştir. İlk 5 sırayı alan bu yanıtları % 10,8 ile Madımak otelinin durumu ve % 9,8'le Alevilerin ayrımcılıkla karşılaşması takip etmektedir. Alevi toplumunun taleplerinin büyük bölümünün toplumun geri kalan kısmından çok devletle / hükümetle ilişkili olduğu görülmektedir. Zaten yazılı ve görsel medyaya yansıyan haberler ile hükümetin öncelik verdiği gözlenen sorunların da genel olarak bunlarla benzerlik taşıdığı görülmektedir. Stratejik Düşünce Enstitüsü'nün yaptığı araştırmada da benzer bir soru [393] bulunmaktadır.

Son soruda da katılımcı görüşleri yer almaktadır. Çalışmadaki bu sorunun altına çok fazla görüş yazılmıştır (100 kişi). Diğer sorularda da yapıldığı gibi görüşler belli başlıklar altında toplanarak analiz edilmiş ve sunulmuştur. Sunumda önce en fazla yazılan görüşlerden başlanarak verilmektedir. Ancak sayının çokluğu nedeniyle başlıklarda dikkat çekici görülen bir kaç ifadeye yer verilmiştir.

En çok ifade edilen görüş (52 kişi) Hükümetin Alevi açılımı kapsamında yukarıda belirtilen maddelerden "Hiçbirine" yer vermediğini yazan katılımcılardan gelmiştir (*" Hiçbirine muhabbet olsun göz boyama nedeniyle yapılıyor.","Alevilerin hiçbir sorununa ağırlık verilmemiştir. Açılım adı altında Alevileri nasıl yok ederim çalışması yapmıştır." , " Tamamen yapmacık, hiçbiri.", " Hiçbir soruna ağırlık verdiğini düşünmüyorum. Alevilerin inançları, kültürleri üzerinden yapılan 'açılımlarla' kirli bir siyaset yürütülüyor, yapılan 'açılımları' samimi bulmuyorum.",*

[393]Bu araştırmada; " Sizce Ak Partinin Alevi Sorunu üzerine yaptığı açılımlar, Alevileri Sünnileştirme politikası mıdır ? " sorusuna katılımcıların % 59,8'i evet, bu açılımlar Alevileri Sünnileştirme politikasıdır, % 21,9'u hayır, bu açılımlar toplumun sorunlarını çözme politikasıdır yanıtı vermiştir. Katılımcıların % 18,3'ü ise fikrim yok yanıtını tercih etmişlerdir. Stratejik Düşünce Enstitüsü; "Alevi Raporu", SDE Yayınları, Kasım 2009, s. 56.
http://www.sde.org.tr/userfiles/file/aleviraporu.pdf (03.08.2011)

“ Hiçbir şey olarak cevaplamak tamamen doğru bir cevap olacaktır. İnançlar ve kültür bir erk ya da devlet kurumu tarafından belirlenemez. Bu toplumun kendi özünü yaşaması ile alakalıdır. Bu nedenden 100 yıllık bir devletin herhangi bir iktidarı çözüm için oluşturduğu kararları Sünnilerin ve yine asimile çabalarının güdümündedir.”, “ Alevi toplumunun bu çalıştaylar hiçbir sorununu çözmemiştir.” , “ Alevilerin hiçbir sorununa değinilmedi.”, “ Hükümet Aleviler için hiçbirşey yapmadı sadece kendi Alevisini oluşturmaya Alevileri bölmeye ve asimile etmeye çalışmıştır.”, vb. dir.).

Yapılan bu Çalıştayların, gerçekleştirilmek istenen Alevi açılımlarının göstermelik olduğunu ve bir oyalama taktiği olduğunu düşünen katılımcılar da (18 kişi) şu görüşleri belirtmişlerdir (*“ Temel sorunları çözme yerine bu çalıştayların sorunların üstünü örtme çalışması olduğunu düşünüyorum. ”,“ Çalıştaylar bir göz boyama taktiğidir. Alevilerin tepkisini pasifize etmek.”,“ Bence bu seçenektekilerin hiçbiri AKP hükümeti göstermelik yaptığı her şeyi, o yüzden hükümetin yaptığı açılımların hepsi yetersiz. ”,“ Burada yazan hiçbir seçeneği kabul etmiyorum. Göstermelik çalıştay olduğunu düşünüyorum. Her şey bir yalandan ibarettir.”, “Oyalama taktiği olduğunu düşünüyorum.”, “ Oyalama taktiği kendisini Alevi toplumu içinde dürüst görünümünü verme taktiğidir. ”, “ Bu çalıştayların; tamamen bir oyalamaca olduğunu düşünüyorum.”,“ Mevcut Hükümet Alevi çalıştayı yapmamıştır göstermelik göz boyamak için sadece lafta kalmış siyasi bir oyundur.”,“Hiç bir sonuç yok yapılanlar göstermelik.” vb.).*

Ayrıca bazı katılımcılar da (13 kişi) bu çalışmalarla Alevilerin asimile edilmeye çalışıldığını ve hükümetin “kendi Alevisini” yaratmaya çalıştığını vurgulamışlardır (*“ Tamamen asimilasyon amaçlı girişimlerdir.”,“ Alevileri asimile etme tuzağıdır.” , “ Alevi çalıştayları Alevilerin sorunlarından ziyade Aleviliğin sorunlara çevirerek teolojik olarak biçimlendirmeye çalışarak gereksiz bir asimilasyon çalıştayıdır.”,“ Bu bir asimile programı ben bu açılımı Alevileri oyalama Açılımı olarak görüyorum ”, “ AKP hükümeti Aleviliği tamamen asimilasyona uğratmaya ve silmeye çalışıyor.”, “ Devlet Aleviliği sistemin - düzenin bir parçası haline getirmekle uğraşmakta, bunun için çalıştaylar düzenlemekte, Alevilerin temel yaşamsal sorunlarını çözme gibi bir amaç gütmemektedir.”, “ Kendi Aleviliğini yaratmak.”, “ Alevileri bir şekil yapmak kendi inanç şekline izin vermeyip*

kendilerinin doğru dedikleri Aleviliği yaşatmak için uğraşıyorlar. AKP'nin yaptığı çalıştayları samimiyetsiz basit olduğunu düşünüyorum zaman kaybı ",“ Tüm çabalar Alevilerin asimile edilmesi.” , “ Devlet kendi Alevisini yaratmak için çalışıyor.” , “Kendilerinin istediği bir Aleviliği yaratmaya çalışıyorlar.”, “ Hükümet Alevi açılımı konusunda Alevilere yönelik bir katkıda bulunmayarak aksine ALEVİLERE ALEVİLİĞİ ÖĞRETMEK. Yeni gömlek diye bahsettiği için. Ve bu da ötekileştirme ve sindirip yeniden kendileriyle sünnileştirme politikasıdır.”, *“ Alevi tanımını kendi fikrine yaklaştırma çabası.”).*

İki katılımcı görüş olarak "Fikrim" ya da "bilgim yok" derken bazı katılımcılar ise farklı görüşler yazmışlardır. Hükümetin yaptığı bu çalışmaları etkili ve yararlı bulmayan 5 katılımcı şu yorumları yazmışlardır (*"Mevcut hükümet 'Padişahlık' ilan ettiği için ve tek doğru olarak kendilerini gördükleri için buna yönelik yaptığı hiçbir çalışma yoktur. Tek yaptığı '3 maymunu' oynamaktır.", "Hükümetin konu hakkında samimi olmadığı gibi sorunlar hakkında çözümleyici bir girişimi yoktur.", “ Mevcut hükümet böyle bir çalışma içinde değildir.", “ Hükümet Aleviyle ilgili somut bir öneri getirmedi.", “ Oy deposu olarak gördüğü ve taraf toplamak için suni çözümler bulduğunu düşünüyorum.").* Bazı katılımcılar da görüşlerini *“ Alevileri toplumdan dışlama çalışması. ", “ Alevileri bölmek.” ve "Sadece Alevilere şirin görünmek"* olarak belirtmişlerdir. 2 katılımcı ise *“ Diyanet işlerinin kaldırılması ”* gerektiğini yazmıştır. Sadece bir kişi *“ Eğitimsizlik.”* vurgusunu yaparken bu soruda yazılan ve ilginç olan diğer görüşlerde; "*Hükümet Alevi kurumlar üzerinden özellikle Cem Vakfı ve Ehlibeyt derneği üzerinden Türk-İslam sentezini yaymaya çalışıyor.",“ Büyük Selçuklular'dan başlayarak Osmanlılar (Yavuz Sultan Selim'le birlikte) yürütülen yok edici devlet politikadır. Alevi, Türkmen kellelerinden kuleler yapılmıştır.",“ Cumhuriyet hükümetlerin çoğu, özellikle AKP Aleviliği Kamuoyunda yanlış yönlendiriyor.” ve “ Bunlar katliamcıdır ve ayrımcıdırlar ”* şeklindedir.

Yukarıdaki görüşler incelendiğinde genel olarak yapılan çalıştaylara yönelik olumsuz yönde yaklaşımların ağır bastığı görülmektedir. Bu durum AKP Hükümetinin gerçekleştirmeye çalıştığı Alevi açılımının Alevi toplumunca benimsenmediği şeklinde özetlenebilir.

3.2.2.2. İkinci Alt Probleme Ait Bulgular ve Yorumları

Araştırmanın ikinci alt problemi de aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir. Buna göre anketteki sorulara verilen cevaplara ait bulgular tablolar halinde verilmektedir. Her tablonun altında da yorumlar yer almaktadır.

2- İzmir İli Örnekleminde, Alevi Sivil Toplum Örgütlülüğündeki Alevilerin AKP Hükümetinin Alevilere yönelik politikalarına ilişkin bazı görüşleri demografik değişkenlere göre (oturdukları ilçe, eğitim durumu ve Alevi dernek ya da vakıflarına üye olma durumuna) göre farklılık göstermekte midir?

Bu alt problemin karşılaştırmasını yapmak için belirlenen demografik faktörlere bağlı olarak incelenmek istenen görüşler tek tek ele alınarak karşılaştırılmıştır. Danışman öğretim üyesinin önerisi ile demografik değişkenler olarak oturulan ilçe, eğitim durumu ve Alevi dernek ya da vakıflarına üye olma durumu belirlenmiştir. Aynı şekilde karşılaştırmaların da 6 farklı soruyla yapılması kararlaştırılmıştır. Bunlar 12, 17, 19, 22, 23 ve 30. sorulardır.

Aşağıda karşılaştırmadan elde edilen bulgular yukarıda belirlenen sırayla yüzde ve frekans tabloları şeklinde verilmektedir. Her tablonun altında da Kay kare değeri verilerek ulaşılan bu sonuçların anlamlı olup olmadığı belirlenmektedir.

3.2.2.2.1.Oturulan İlçeye Göre Görüşler

Araştırmada sorulan demografik sorulardan biri de İzmir ilinde oturulan mahalle ya da semte (ilçe bazında ele alınmıştır) ilişkindir. Toplanan anketlerden elde edilen bu soruya ait sonuçlar Tablo 6'da verilmiştir. Tablodan da görülebildiği gibi bazı ilçelerde çok az katılımcı varken bazılarındaysa oldukça fazladır. Kay kare analizinin gerekliliklerini yerine getirebilmek amacıyla (5'ten az frekansa sahip gözenek sayısının fazlalığı), Danışman öğretim üyesinin de önerisiyle ilçeler merkez ve çevre olmak üzere 2 gruba ayrılarak karşılaştırmalar gerçekleştirilmiştir. Artık yerel yönetimler açısından böyle bir ayrım kalmamasına rağmen anketlerin uygulandığı 21 ilçe 11 ilçe merkez ve 10 ilçe çevre şeklinde sınıflandırılmıştır. Merkez ilçeler: Balçova, Bayraklı, Bornova, Buca, Çiğli, Gaziemir, Güzelbahçe, Karabağlar, Karşıyaka, Konak ve Narlıdere'dir. Çevre ilçeler ise; Aliağa, Bergama, Çeşme, Dikili, Foça, Menderes, Menemen, Seferihisar, Torbalı ve Urla'dır. Buna

göre merkez ilçelerde 326 ve çevre de ise 208 katılımcı yer almaktadır. Bu katılımcıların anketteki sorulara göre cevapları da aşağıda yer almaktadır.

Araştırmadaki 12. soru ile katılımcıların Alevilik kavramının tanımına yönelik görüşlerini belirlemeleri istenmiştir. Tablo 15'te verilmiş olan dağılıma göre katılımcılar en fazla (% 42,1) Aleviliği bir kültür olarak tanımlamışlardır. Tabloda yer alan bütün tanımlamaların katılımcıların oturdukları ilçelerin merkez ya da çevre olmasına göre farklılık gösterip göstermediğine yönelik yapılan karşılaştırmalar ve kaykare analizi sonuçları Tablo 34'te verilmektedir.

Tablo 34 : Ankete Katılan Kişilerin Oturdukları İlçeye Göre Alevilik Kavramını Tanımlamalarına İlişkin Karşılaştırmaları

Size göre Alevilik kavramı birinci sırada nasıl tarif edilebilir?	**Merkez ilçe**		**Çevre ilçe**		**Toplam ve Yüzde**
	Frekans	**Yüzde %**	**Frekans**	**Yüzde %**	
Alevilik bir dindir.	38	11,7	20	9,6	58 %10,49
Alevilik bir mezheptir.	78	23,9	57	27,4	135 %25,3
Alevilik bir kültürdür.	144	44,2	81	38,9	225 %42,1
Alevilik etnik bir kimliktir.	29	8,9	24	11,5	53 % 9,9
Alevilik bir tarikattır.	9	2,8	9	4,3	18 % 3,4
Diğer (yorumyazanlar).	28	8,6	17	8,2	45 % 8,4
TOPLAM	326	% 100	208	% 100	534 % 100

Kay kare=3,672, Sd=5, p=,584; p> ,05 olduğundan anlamlı değildir.

Tablodan da görülebildiği gibi katılımcıların görüşleri merkez ya da çevre ilçelerde oturmalarına göre çok fazla değişiklik göstermemektedir. Her bir maddeye katılan kişilerin oranları birbirine yakındır. Sayılarda küçük farklılıklar olsa da yüzde olarak oranlar benzemektedir. Aleviliği bir kültür olarak tanımlayanlar iki grupta da en yüksek oranlara (% 44,2 ve % 38,9) sahiptir. Zaten tablonun altında verilmekte olan kay kare analizi sonuçları da bu görüşümüzü desteklemektedir. İki grup açısından Alevi kavramı tanımlamasının benzer olduğu söylenebilir. Başka bir ifade ile oturulan yerin (ilçenin) Alevi katılımcıların bu konudaki görüşleri üzerinde anlamlı farklılaşmalara yol açmadığı görüşü belirtilebilir.

Çalışmadaki 16. ve 17. sorular birbirine bağlı olarak düzenlenmiştir. 16. soruda ayrımcılığa uğradığını belirten 494 kişi (% 92,5) 17. soruya cevap vermiştir. Bu nedenle oturulan ilçeye göre yapılan karşılaştırmalarda da analize belirtilen kişilerin sonuçları dahil edilmiştir. Katılımcıların oturdukları ilçelere göre ayrımcılığa uğrama sıklıklarına ait karşılaştırmalar aşağıdaki Tablo 35'te verilmektedir.

Tablo 35 : Ankete Katılan Kişilerin Oturdukları İlçeye Göre Ayrımcılığa Uğrama Sıklıklarına İlişkin Karşılaştırmaları

Ayrımcılığa uğradığınızı düşünüyorsanız bu ne sıklıkla gerçekleşmektedir?	**Merkez ilçe**		**Çevre ilçe**		**Toplam ve Yüzde**
	Frekans	**Yüzde %**	**Frekans**	**Yüzde %**	
Her zaman	100	32,8	77	40,7	177 % 35,83
Sıklıkla	52	17,0	32	16,9	84 % 17
Zaman Zaman	120	39,3	62	32,8	182 % 36,84
Nadiren	22	7,2	15	7,9	37 % 7,49
Çok Nadiren	11	3,6	3	1,6	14 %2,83
Toplam	305	100	189	100	494 % 100

Kay kare=5,176, Sd=4, p=,270; p> ,05 olduğundan anlamlı değildir.

Yukarıdaki tablodan açıkça görülebildiği gibi katılımcıların görüşleri merkez ya da çevre ilçelerde oturmalarına göre çok fazla değişiklik göstermemektedir. Maddelere katılan kişilerin görüşlerinin oranları birbirine yakın olup birinci grupta en yüksek oran % 39,3 ile " zaman zaman " seçeneğini işaretleyenlerken ikinci grupta ise % 40,7 ile " her zaman " seçeneğini işaretleyenler olmuştur. Tablonun altında yer alan kay kare analizi sonuçları da bu durumu belirlemektedir. Sonuç olarak oturulan ilçenin Alevi katılımcıların ayrımcılığa uğrama sıklıklarına ilişkin görüşleri önemli bir etkisinin olmadığı söylenebilir.

Araştırmadaki 19. soru ile katılımcılara AKP Hükümetin yürüttüğü Alevi açılımı hakkındaki bilgi durumları sorulmuştur. Bu soruda 534 katılımcıdan 4'ü cevap vermediği için karşılaştırma sürecine dahil edilmemiştir (bakınız Tablo 22). 530 kişinin oturulan ilçeye göre yapılan karşılaştırmaları da Tablo 36'da verilmektedir.

Tablo 36 : Ankete Katılan Kişilerin Oturdukları İlçeye Göre AKP Hükümetinin Yürüttüğü Alevi Açılımı Hakkındaki Bilgi Durumuna İlişkin Karşılaştırmaları

AKP Hükümetinin yürütmekte olduğu Alevi Açılımı hakkında bilginiz var mı?	**Merkez ilçe**		**Çevre ilçe**		**Toplam ve Yüzde**
	Frekans	**Yüzde %**	**Frekans**	**Yüzde %**	
Evet yeterli bilgiye sahibim.	167	51,4	79	38,5	246 % 46,4
Evet ancak kısmi bir bilgim var.	127	39,1	79	38,5	206 % 38,9
Hayır bilgim yok.	31	**9,5**	47	**22,9**	78 % 14,7
Toplam	325	100	205	100	530 % 100

Kay kare=19,791, Sd=2, p=,001; p< ,05 düzeyinde anlamlıdır.*

Tabloda cevaplar arasındaki oransal farklılaşmalar açıkça görülebilmektedir. Özellikle " Hayır bilgim yok " diyen grubun, çevre ilçelerde oran olarak merkez ilçeye göre neredeyse 2 kat daha fazla olduğu görülmektedir. Bu durum kay kare analizi sonuçlarında da p< ,05 düzeyinde anlamlılığa yol açmıştır. Ulaşılan bu sonuçlar bize grupların AKP Hükümetinin yürüttüğü Alevi açılımı hakkındaki bilgi durumlarının birbirinden farklı olduğunu göstermektedir. Çevre ilçelerde yaşayan Alevi katılımcıların Alevi açılımı hakkında bilgi edinme ortamlarının daha az olmasının bu sonuca yol açtığı düşünülmektedir. Coğrafi uzaklık ve bilgi erişim olanaklarının sınırlı olmasının bu sonuca neden olduğu söylenebilir. Ayrıca merkez ilçelerde oturanların başka STÖ'lere ulaşma, açık oturum veya düzenlenen panellere katılma ve onların vasıtası ile açılım hakkında bilgi edinmeleri de daha olanaklı görülmektedir. Bu durum Tablo 23'te de belirtilen diğer bilgi edinme kaynaklarının çevre ilçelerde daha sınırlı olabilmesi ile açıklanabilir.

Araştırmadaki diğer bir soruda katılımcılara mevcut Hükümetin yürüttüğü Alevi açılımı kapsamında yer vermediği ama öncelikli olarak ele alınması gereken sorunlarla ilgili görüşleri sorulmuştur. Katılımcılardan en önemli gördükleri 5 seçeneği işaretlemeleri istenmiştir buna göre ulaşılan bulgular Tablo 25'te verilmiştir. Buna göre ilk beş sırada; % 15'le cem evlerinin ibadethane olmaması, % 13'le zorunlu din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinin kaldırılması, % 12,3'le geçmişte yaşanan acı olaylar (Maraş, Çorum, Sivas vb) konusunda özür dilenmesi ya da soruşturma yapılması, % 12,1 ile Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kaldırılması ve son

olarak da % 9,7 oranıyla Alevi köylerine cami yapımına son verilmesi yer almıştır. Burada ise her maddeye yönelik katılımcı görüşlerinin onların merkez veya çevre ilçede oturmalarına göre değişip değişmediği ele alınmaktadır. Buna göre her madde tek tek ele alınıp karşılaştırılmış ve bir tablo halinde özetlenerek aşağıda verilmiştir. Elde edilen bulgular kay kare analizi sonuçlarıyla birlikte Tablo 37'de verilmektedir.

Tablo 37 : Ankete Katılan Kişilerin Oturdukları İlçeye Göre Mevcut Hükümetin Yürüttüğü Alevi Açılımı Kapsamında Öncelikli Olarak Ele Alınması Gereken Sorunlarla İlgili Görüşlerine Yönelik Karşılaştırmalar

Mevcut hükümetin yürüttüğü Alevi Açılımı kapsamında sizce öncelikle ele alınması gereken sorunlar nelerdir?	**Merkez ilçe**		**Çevre ilçe**		**Toplam ve Yüzde**	**Kay kare ve P değeri**
	Frekans	**Yüzde %**	**Frekans**	**Yüzde %**		
Diyanet İşleri Başkanlığının kaldırılması.	205	62,9	121	58,2	326 % 61	X^2=1,185 p=,276
Cem evlerinin ibadethane olarak kabul edilmesi.	246	75,5	165	79,3	411 %77	X^2=1,071 p=,371
Zorunlu din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinin kaldırılması.	217	66,6	141	67,8	358 % 67	X^2= ,086 p=,769
Alevi dedelerine maaş bağlanması.	55	**16,9**	21	**10,1**	76 % 14,2	**X^2=4,775 p=,029***
Nüfus kağıdındaki din hanesinin kaldırılması.	149	45,7	83	39,9	232 %43,4	X^2=1,740 p= ,187
Müfredatta Alevilere yönelik ayrımcı ifadelerin kaldırılması.	126	38,7	90	43,3	216 % 40,4	X^2=1,125 p= ,289
Geçmişte yaşanan acı olaylar (Maraş, Çorum, Sivas vb) konusunda özür dilenmesi ya da soruşturma yapılması.	207	63,5	124	59,6	331 % 62	X^2=,812 p= ,368
Medyada (TV-Radyo ve yazılı basın) ayrımcılığa izin verilmemesi.	36	**11,0**	36	**17,3**	72 % 13,5	**X^2=4,272 p= ,039***
Alevi köylerine cami yapımına son verilmesi.	153	46,9	108	51,9	261 % 48,9	X^2=1,266 p= ,261
Madımak Oteli'nin müze yapılması.	129	**39,6**	61	**29,3**	190 % 35,6	**X^2=5,813 p= ,016***
Kamuda ve toplumsal yaşamda Alevilere yönelik ayrımcılığa son verilmesi.	74	22,7	53	25,5	127 % 23,8	X^2= ,542 p= ,462
Kuran kurslarının, imam hatip liselerinin ve ilahiyat fakültelerinin azaltılması.	33	10,1	32	15,4	65 % 12,2	X^2=3,289 p= ,070

Sd=1 için, * p< ,05düzeyinde anlamlıdır.

Tabloda toplam sütununda verilen değerler belirtilen maddeye (toplam 12 madde) cevap veren katılımcı sayısını göstermektedir. kay kare analizi de bu değerler üzerinden merkez ve çevre ilçede oturma durumuna göre yapılmıştır. Bir çok maddede (9 madde) her iki grupta yer alan katılımcıların görüşlerinin birbirine benzer oranlara (%) sahip olduğu görülmektedir. Merkez veya çevre ilçede oturma durumlarına göre görüşlerde farklılaşma sadece 3 maddede görülmektedir. Bunlar da " Alevi dedelerine maaş bağlanması ", " medyada (TV-Radyo ve yazılı basın) ayrımcılığa izin verilmemesi " ve " Madımak Oteli'nin müze yapılması " dır. Her üç madde de p< ,05 düzeyinde anlamlı farklılık oluşmuştur. Bu farklılıklar oranlar bazında incelendiğinde; " medyada (TV-Radyo ve yazılı basın) ayrımcılığa izin verilmemesi " merkez ilçede oturanlar aleyhine oluştuğu görülmüştür. Buna karşın çevre ilçelerde oturan katılımcılar " Alevi dedelerine maaş bağlanması " ve "Madımak Oteli'nin müze yapılması" görüşlerine ise merkez ilçelerde oturanlara göre daha az destek vermişlerdir. Oysa merkez ilçelerde oturanların " Alevi dedelerine maaş bağlanması " görüşüne daha fazla katıldıkları görülmektedir. Bu durumun merkez ilçelerde yaşayanların ekonomik şartlar nedeniyle çevre ilçelere göre dedelerin yaşam / geçim koşullarının daha zor olabileceğini düşünmelerinden kaynaklandığı söylenebilir. Ayrıca " Madımak Oteli'nin müze yapılması " yönündeki taleplerin de daha çok merkez ilçelerde yaşayanlardan geldiği görülmektedir. Bu durumun nedeni olarak da merkez ilçelerde yaşayan katılımcıların çevrelerinde, çalışma ortamlarında, gittikleri Alevi ortamlarında bu konunun daha sık gündeme getirilmesinden dolayı duyarlılıklarının artmasına bağlı olduğu düşünülmektedir.

Diğer bir farklılığın oluştuğu madde ise; " medyada (TV-Radyo ve yazılı basın) ayrımcılığa izin verilmemesi " olmuştur. Bu maddede ise çevre ilçelerde oturanların daha yüksek yüzdeye sahip olduğu görülmektedir. Bu durumun nedeni olarak küçük yerleşim yerlerinde, insanların birbirini daha yakından tanıdığı, kahvehane ve aile ortamlarında sohbetlerin oluşabildiği kırsal bölgelerde medyanın yarattığı tartışma ortamının etkisine bağlamak olasıdır. İnsanlar bir araya geldiklerinde medyada görüp, duyduklarından etkilenerek farklı yorumlarda bulunabilmekte ya da mahalle baskısının oluşumu daha rahat gözlenebilmektedir. Farklılığın bu nedenlerle çevre ilçeler lehine oluştuğu düşünülmektedir.

Diğer maddeler açısından bakıldığında; merkez ve çevre ilçelerde yaşamanın neden olduğu bir farklılaşma görülmediğinden, her iki grubunda Alevilerin öncelikli sorunlarıyla ilgili olarak benzer görüşlere sahip oldukları söylenebilir.

Çalışmadaki diğer bir soruda ise Alevilerin hak ve özgürlükler açısından yaşadıkları mağduriyetlerin hangi alanlarda gerçekleştiği sorulmuştu. Katılımcıların birden çok seçenek işaretleyebildikleri bu soruya verilen cevaplar üzerinde oturulan ilçeye göre karşılaştırmalar yapılmıştır. Karşılaştırma sürecinde diğer ifadesiyle yorum yazanlar (8 kişi) dikkate alınmamıştır. Elde edilen bulgular Tablo 38'de verilmiştir.

Tablo 38 : Ankete Katılan Kişilerin Oturdukları İlçeye Göre Alevilerin Hak ve Özgürlükler Açısından Yaşadığı Mağduriyet Alanlarıyla İlgili Karşılaştırmalar

Alevilerin hak ve özgürlükler açısından bir mağduriyeti varsa bu mağduriyet hangi alanlardadır?	**Merkez ilçe**		**Çevre ilçe**		**Toplam ve Yüzde**	**Kay kare ve P değeri**
	Frekans	**Yüzde %**	**Frekans**	**Yüzde %**		
İnanç özgürlüğü.	269	82,5	168	80,8	437 %81,8	X^2=,260 p= ,610
Zorunlu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin varlığı.	158	48,5	114	54,8	272 % 50,9	X^2=2,043 p= ,153
Toplumda dışlanma.	142	43,6	82	39,4	224 % 41,9	X^2= ,892 p= ,345
Kamuda işe alınma.	157	48,2	97	46,6	254 % 47,6	X^2= ,118 p= ,731
Kamuda üst yönetim kadrolarına yükselme.	117	35,9	77	37,0	194 % 36,3	X^2= ,070 p= ,791
Özel sektörde işe alınma.	61	**18,7**	16	**7,7**	77 % 14,4	**X^2=12,495 p= ,001***
Özel sektörde üst yönetim kadrolarına yükselme.	60	18,4	26	12,5	86 % 16,1	X^2=3,277 p= ,070
İfade özgürlüğü.	138	42,3	98	47,1	236 % 44,2	X^2=1,178 p= ,992
Cem evlerinin ibadethane olmaması.	171	**52,5**	139	**66,8**	310 % 58,1	**X^2=10,772 p= ,001***

Sd=1 için, * p< ,05 düzeyinde anlamlıdır.

Bu tabloda da toplam sütununda verilen değerler belirtilen maddeye (toplam 9 madde) cevap veren katılımcı sayısını göstermektedir. Kay kare analizi de merkez ve çevre ilçede oturma durumuna göre bu değerler üzerinden yapılmıştır. Görüldüğü gibi merkez veya çevre ilçelerde oturmaya göre katılımcıların maddelere yönelik görüşleri genel olarak birbirine benzerlik göstermektedir. 7 maddede katılımcıların oturdukları yer (merkez ya da çevre ilçe) onların mağduriyet alanlarına yönelik görüşleri üzerinde anlamlı farklılaşmalara yol açmamıştır. Sadece 2 maddede " özel sektörde işe alınma " ve " cem evlerinin ibadethane olmaması " görüşlerinde $p< ,05$ düzeyinde anlamlı bir farklılaşma vardır. " özel sektörde işe alınma " maddesi incelendiğinde merkez ilçede oturanların % 18,7'si bu açıdan mağdur olduklarını belirtirken çevre ilçedekiler ise % 7,7 oranında bu ifadeyi desteklemişlerdir. Oranlarda iki katından fazla olan bu farklılaşmanın merkezde iş bulma olanakları ile çevre ilçelerdekiler arasındaki farklardan kaynaklandığı düşünülmektedir. Çevre ilçelerde, küçük yerlerde herkes birbirini tanıyabildiği için özel sektörde işe alınmanın daha kolay olduğu söylenebilir. Oysa merkezlerde aynı işe daha fazla kişi başvurabilmekte ve patronlar da seçici olabilmektedirler. Çevre ilçelerde nüfusun sınırlı olması kişilerin etnik, dinsel kimliklerinin çok fazla belirleyici olmamasına neden olabilir. Bu bölgelerde tanışıklığın ve güvenin ön planda olması nedeniyle kimliksel yaklaşımlar geri planda kalabilmektedir.

" Cem evlerinin ibadethane olmaması " görüşünde ise tam tersi bir durum yaşanmaktadır. Çevre ilçelerde oturan katılımcılar % 66,8 oranında bu mağduriyeti yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Oysa merkez ilçelerde oturanlarda bu oran 52,5'tur. Her iki grupta da oranların yarıdan fazla oluşu genel olarak katılımcıların bunu önemli bir mağduriyet alanı olarak gördüğünü belirlemektedir. Son yıllarda özellikle Belediyelerin cem evlerine çeşitli şekillerde destek olmasıyla bu mağduriyetlerin biraz azaldığı öngörülse de (cem evleri yapımı için destek vermek, arsa vermek, harcamalarını karşılamak vb.) yine de resmi olarak ibadethane olarak kabul edilmemesinin Aleviler açısından mağduriyet olarak görüldüğü açıktır. Çevre ilçelerdeki merkeze göre fazlalığın oranının yukarıda belirtilen belediye desteklerinden yeterince faydalanamamasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Cem evlerinin dinsel açıdan arz ettiği önem nedeniyle çevre ilçelerde Aleviliğin dinsel yanının daha çok ön plana çıktığı sonucuna varılabilecektir. Sonuç olarak

bakıldığında merkez veya çevre ilçelerde oturmaya göre katılımcıların mağduriyet alanlarına yönelik görüşlerinin genel olarak benzer olduğu söylenebilir.

Araştırmadaki son soru ise mevcut Hükümetin Alevi çalıştayları vasıtasıyla yürüttüğü Alevi açılımı kapsamında hangi temel sorunlara ağırlık verdiğidir. Bu soruda katılımcılardan önemli gördükleri 5 seçeneği işaretlemeleri istenmiştir. Ancak daha önce de (Tablo 33'te) vurgulandığı gibi katılımcıların bazıları bu soruyu boş bırakmış (6 kişi) ve bazıları ise daha az sayıda seçenek işaretlemiştir. Ayrıca 100 kişi de bu soruya görüşlerini yazmışlardır. Karşılaştırma sürecinde bu kişiler dikkate alınmamıştır. Katılımcıların yazdığı yorumlar daha önce uzun uzun tartışıldığından burada tekrar verilmesine gerek duyulmamıştır. Yorum belirten 100 kişiden 62'si merkez ve 38'i ise çevre ilçelerde oturmaktadır. Maddelere cevap veren katılımcılardan elde edilen bulgular da Tablo 39'da verilmiştir.

Tablo 39 : Ankete Katılan Kişilerin Oturdukları İlçeye Göre Mevcut Hükümetin Alevi Çalıştayları Vasıtasıyla Yürüttüğü Alevi Açılımı Kapsamında Ağırlık Verdiği Temel Sorunlarla İlgili Karşılaştırmalar

Mevcut hükümetin Alevi çalıştayları vasıtasıyla yürüttüğü Alevi Açılımı kapsamında hangi temel sorunlara ağırlık verdiğini düşünüyorsunuz?	**Merkez ilçe**		**Çevre ilçe**		**Toplam ve Yüzde**	**Kay kare ve P değeri**
	Frekans	**Yüzde %**	**Frekans**	**Yüzde %**		
Zorunlu din dersleri.	161	49,4	107	51,4	268 % 50,2	X^2= ,215 p= ,643
Cem evlerinin statüsü.	157	48,2	108	51,9	265 % 49,6	X^2= ,719 p= ,396
Diyanet İşleri Başkanlığı'nın statüsü.	129	39,6	87	41,8	216 % 40,4	X^2= ,268 p= ,604
Madımak Oteli'nin durumu.	115	35,3	76	36,5	191 % 35,8	X^2= ,088 p= ,767
Alevilerin ve Aleviliğin tanımı.	137	42,0	96	46,2	233 % 43,6	X^2= ,880 p= ,348
Alevilerin ayrımcılıkla karşılaşması.	101	31,0	71	34,1	172 % 32,2	X^2= ,578 p= ,447
Alevileri ilgilendiren anayasal ve yasal düzenlemeler.	123	37,7	80	38,5	203 % 38	X^2= ,029 p= ,865
Alevi dedelerin durumu.	57	17,5	43	20,7	100 % 18,7	X^2= ,848 p= ,357

Sd=1 için, p> ,05 olduğundan anlamlı değildir.

Daha önceki tablolarda olduğu gibi toplam sütununda verilen değerler belirtilen maddeye (toplam 8 madde) cevap veren katılımcı sayısını göstermektedir. Kay kare analizi de bu değerler üzerinden yapılmıştır. Katılımcıların frekansları farklılık gösterse de oranlar (%) genelde birbirine yakın değerlerdedir. Bu nedenle de merkez veya çevre ilçelerde oturmaya göre katılımcıların maddelere yönelik görüşlerinde farklılık bulunmadığı söylenebilir. Zaten bütün maddelerde yapılan Kay kare analizi sonucu ulaşılan p değerleri, p> ,05 olduğundan anlamlı bulunmamaktadır.

Sonuç olarak bakıldığında; katılımcıların merkez veya çevre ilçelerde oturmalarına göre, mevcut Hükümetin Alevi çalıştayları vasıtasıyla yürüttüğü Alevi açılımı kapsamında ağırlık verdikleri temel sorunlar açısından görüşlerinin genel olarak benzer olduğu söylenebilir. Bu durumda katılımcıların İzmir ilinde hangi ilçede oturduklarına bağlı olmadan Hükümetin Alevi açılımı kapsamında öncelik vermesi gereken sorunlar açısından aynı taleplere sahip oldukları belirtilebilir.

3.2.2.2.2. Katılımcıların Eğitim Durumuna Göre Görüşleri

Araştırmadaki diğer bir demografik soruda katılımcıların eğitim durumlarıdır. Buna ilişkin veriler ve dağılım daha önce Tablo 9'da verilmiştir. Ancak tablodan da görülebileceği gibi yüksek lisans (YL) ve doktora (Dr.) düzeyinde eğitim almış katılımcı sayısı sadece 7 kişidir. Katılımcıların ankete verdiği cevapların karşılaştırmaları yapılırken anlamlı farklılıklara ulaşılabilmesi amacıyla bu grup lisans mezunları ile birleştirilerek kay kare analizine tabi tutulmuştur. Her bir soru için yapılan karşılaştırmalara ait tablo ve bulgular aşağıda sunulmaktadır.

Araştırmadaki 12. soru da katılımcıların Alevilik kavramının tanımına yönelik görüşleri belirlemeleri istenmişti. Daha önce buna ait genel dağılım verildiğinden (Tablo 15) burada katılımcıların eğitim düzeyine göre yapılan karşılaştırmalar ve kay kare analizi sonuçları tartışılacaktır. Elde edilen bulgular Tablo 40'da verilmektedir.

Tablo 40 : Ankete Katılan Kişilerin Eğitim Durumlarına Göre Alevilik Kavramını Tanımlamalarına İlişkin Karşılaştırmaları

Size göre Alevilik kavramı birinci sırada nasıl tarif edilebilir?	**Okur Yazar**	**İlkokul**	**Ortaokul**	**Lise**	**Meslek Yüksek Okulu**	**Lisans , YL ve Dr.**	**Toplam**
	Frekans ve Yüzde %	**Frekans ve Yüzde %**	**Frekans ve Yüzde %**	**Frekans ve Yüzde %**	**Frekans ve Yüzde %**	**Frekans ve Yüzde %**	**Frekans ve Yüzde %**
Alevilik bir dindir.	2 8,0	16 12,2	8 8,4	21 13,9	4 9,3	7 7,9	58 10,9
Alevilik bir mezheptir.	8 32,0	28 21,4	35 36,8	34 22,5	11 25,6	19 21,3	135 25,3
Alevilik bir kültürdür.	7 28,0	52 39,7	38 40,0	65 43,0	18 41,9	45 50,6	225 42,1
Alevilik etnik bir kimliktir.	3 12,0	21 16,0	7 7,4	10 6,6	5 11,6	7 7,9	53 9,9
Alevilik bir tarikattır.	2 8,0	5 3,8	4 4,2	5 3,3	1 2,3	1 1,1	18 3,4
Diğer	3 12,0	9 6,9	3 3,2	16 10,6	4 9,3	10 11,2	45 8,4
Toplam (N)	25	131	95	151	43	89	534

Kay kare=30,078, Sd=25, p= ,221; p> ,05 olduğundan anlamlı değildir.

Yukarıdaki tabloda ortaya çıkan bulgulardan biri okur yazarlar hariç tüm katılımcıların en fazla katıldıkları tanımlama " Alevilik bir kültürdür " olmuştur. Okur yazarlar ise " Alevilik bir mezheptir " seçeneğini en çok tercih eden gruptur. Eğitim düzeyine göre katılma oranında bazı değişiklikler göze çarpsa da yapılan kay kare analizinde anlamlı bir sonuca ulaşılamamıştır (p>,05 olduğundan). Bu durumun nedeni bazı kutucuklarda yer alan değerlerin 5'ten küçük olmasıdır. Oysa yüzdeler açısından bakıldığında eğitim durumunun örneğin "Alevilik bir mezheptir " maddesini işaretleyenlerde % 21,3 ve % 36,8 gibi oldukça farklı oranlara sahip olduğu görülebilmektedir. Bu farklılaşma lisans, Y.L. ve Dr. mezunları ile ortaokul mezunları arasındadır. Daha yüksek orana sahip olan grup ikincidir. Bu durumda ortaokul mezunlarının diğerlerine göre Aleviliği bir mezhep olarak gördükleri söylenebilir. Ancak yapılan karşılaştırmalarda istatistiksel olarak farklılığın anlamlı çıkmaması kesin yorumlarda bulunmamızı güçleştirmektedir.

Bu nedenle özet olarak katılımcıların eğitim durumlarının onların Aleviliğe yönelik tanımlamalarında bariz / anlamlı farklılaşmalara yol açmadığı söylenebilir.

Araştırmadaki 17. soruda ayrımcılığa uğradığını belirten 494 katılımcının ayrımcılığa uğrama sıklıklarının eğitim durumuna göre değişip değişmediği de incelenmiştir. Bu karşılaştırmada da yukarıda belirtilen birleştirmeler yapılmış ve elde edilen bulgular Tablo 41'de verilmiştir.

Tablo 41 : Ankete Katılan Kişilerin Eğitim Durumlarına Göre Ayrımcılığa Uğrama Sıklıklarının Karşılaştırılması

Ayrımcılığa uğradığınızı düşünüyor-sanız bu ne sıklıkla gerçekleş-mektedir?	**Okur Yazar**	**İlkokul**	**Ortaokul**	**Lise**	**Meslek Yüksek Okulu**	**Lisans , YL ve Dr.**	**Toplam**
	Frekans ve Yüzde %	**Frekans ve Yüzde %**	**Frekans ve Yüzde %**	**Frekans ve Yüzde %**	**Frekans ve Yüzde %**	**Frekans ve Yüzde %**	**Frekans ve Yüzde %**
Her zaman	10 40,0	47 37,9	29 32,6	48 33,8	12 31,6	31 40,8	177 35,8
Sıklıkla	3 12,0	18 14,5	22 24,7	25 17,6	9 23,7	7 9,2	84 17,0
Zaman Zaman	8 32,0	44 35,5	30 33,7	53 37,3	13 34,2	34 44,7	182 36,8
Nadiren	2 8,0	10 8,1	6 6,7	12 8,5	3 7,9	4 5,3	37 7,5
Çok Nadiren	2 8,0	5 4,0	2 2,2	4 2,8	1 2,6	0 -	14 2,8
Toplam (N)	25	124	89	142	38	76	494

Kay kare=16,976, Sd=20, p= ,655; p> ,05 olduğundan anlamlı değildir.

Ayrımcılığa uğradığını belirten 494 katılımcının eğitim durumlarına bağlı olarak ayrımcılığa uğrama sıklıklarının anlamlı bir farklılık oluşturmadığı görülmektedir. Ancak yukarıdaki soruda olduğu gibi kay kare değerinin bazı kutucuklarda yer alan değerlerin 5'ten küçük olması nedeni ile anlamlı farklılığa yol açmadığı söylenebilir (p>,05). Katılımcıların görüşleri oranlara göre incelendiğinde ise bazı farklılaşmalar gözlenebilmektedir. Örneğin sıklıkla cevabına katılım oranları ortaokul mezunlarında % 24,7 ve meslek yüksek okulu (MYO) mezunlarında ise % 23,7 iken aynı seçenek lisans, Y.lisans ve Dr. mezunları açısından % 9,2'dir. Yaklaşık iki katından daha fazla olan bu oranların eğitim durumu yükseldikçe ayrımcılığa uğramanın azaldığını düşündürse de; seçeneğe verilen cevaplar incelendiğinde böyle bir genellemenin yapılamayacağı söylenebilir.

Bu madde için özellikle ortaokul ve yüksek okul mezunlarının eğitim gördükleri ortamlarda ayrımcılıkla daha sık karşılaştıkları belirtilebilir.

Sonuç olarak bakıldığında eğitim durumları açısından katılımcıların ayrımcılığa uğrama sıklıkları açısından çok büyük farklılaşmalar olmadığı söylenebilir.

Çalışmanın diğer bir sorusu da katılımcıların AKP Hükümetinin yürüttüğü Alevi açılımı hakkındaki bilgi durumlarıdır. Bu soruda 534 katılımcıdan 4'ü cevap vermediği için karşılaştırma sürecine dahil edilmemiştir. Eğitim durumuna göre yapılan karşılaştırmalar Tablo 42'de verilmektedir.

Tablo 42 : Ankete Katılan Kişilerin Eğitim Durumlarına Göre Alevi Açılımı Hakkındaki Bilgi Durumlarının Karşılaştırılması

AKP Hükümetinin yürütmekte olduğu Alevi Açılımı hakkında bilginiz var mı?	**Okur Yazar**	**İlkokul**	**Ortaokul**	**Lise**	**Meslek Yüksek Okulu**	**Lisans , YL ve Dr.**	**Toplam**
	Frekans ve Yüzde %	**Frekans ve Yüzde %**	**Frekans ve Yüzde %**	**Frekans ve Yüzde %**	**Frekans ve Yüzde %**	**Frekans ve Yüzde %**	**Frekans ve Yüzde %**
Evet yeterli bilgiye sahibim.	6 **24,0**	54 41,2	39 41,1	74 49,3	22 53,7	51 **58,0**	246 46,4
Evet ancak kısmi bir bilgim var.	16 64,0	57 43,5	38 40,0	51 34,0	14 34,1	30 34,1	206 38,9
Hayır bilgim yok.	3 12,0	20 15,3	18 18,9	25 16,7	5 12,2	7 8,0	78 14,7
Toplam (N)	25	131	95	150	41	88	530

Kay kare (X^2)=18,413, Sd=10, p= ,048*; p< ,05 düzeyinde anlamlıdır.

Tablodan da açıkça görülebildiği gibi katılımcıların eğitim durumları onların Alevi açılımıyla ilgili bilgi sahibi olmalarına yönelik farklılaşmalara yol açmıştır. Yapılan kay kare analizinde de elde edilen sonuçlar bu görüşümüzü desteklemektedir (p< ,05 düzeyinde anlamlıdır). Bu sonucun evet yeterli bilgiye sahibim diyen katılımcıların öğrenim düzeyleri incelendiğinde okur yazar (% 24) olanlarla lisans, Y.lisans ve Dr. düzeyindekiler (% 58) arasında olduğu söylenebilir. Bilgi sahibi olma düzeyinin eğitim seviyeleri yükseldikçe arttığı da tablodan görülebilmektedir. Bu durumun katılımcıların öğrenim düzeylerine bağlı olarak Alevi açılımı konusunda daha çok okuma, yazma, haber alma, bilgi edinme vb. olanaklarına sahip olmasına

bağlı olduğu düşünülmektedir. Kişilerin eğitim düzeyi arttıkça internet yoluyla ya da konferans, açık oturum gibi etkinliklere katılarak açılım konusunda bilgi sahibi olmaları olanaklı hale gelebilmektedir. Bu da eğitimin olumlu yöndeki etkilerinden biri olarak görülebilir. Sonuç olarak katılımcıların eğitim durumlarının onların Alevi açılımıyla ilgili bilgi sahibi olmalarına yönelik farklılaşmalar yarattığı söylenebilir.

Araştırmadaki 22. soruda katılımcılara mevcut Hükümetin yürüttüğü Alevi açılımı kapsamında yer vermediği ama öncelikli olarak ele alınması gereken sorunlarla ilgili görüşleri sorulmuştu. Bu sorunun cevaplanmasında en önemli gördükleri 5 seçeneğin seçilmesi istenmişse de bu alt problem bazında yapılacak olan karşılaştırmalar da her madde tek tek ele alınmıştır. Eğitim durumuna bağlı olarak maddelerdeki farklılaşmalara yönelik elde edilen bulgular kay kare analizi sonuçlarıyla birlikte Tablo 43'te verilmektedir.

Tablo 43 : Ankete Katılan Kişilerin Eğitim Durumlarına Göre Mevcut Hükümetin Yürüttüğü Alevi Açılımı Kapsamında Öncelikli Olarak Ele Alınması Gereken Sorunlarla İlgili Karşılaştırmalar

Mevcut hükümetin yürüttüğü Alevi Açılımı kapsamında sizce öncelikle ele alınması gereken sorunlar nelerdir?	**Okur Yazar**	**İlkokul**	**Orta-okul**	**Lise**	**MYO**	**L, YL. ve Dr.**	**Toplam**	**Kay kare ve p değeri**
	Frekans ve Yüzde %	**Frekans ve Yüzde %**	**Frekans ve Yüzde %**	**Frekans ve Yüzde %**	**Frekans ve Yüzde %**	**Frekans ve Yüzde %**	**Frekans ve Yüzde %**	
Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kaldırılması.	15 60,0	72 55,0	57 60,0	92 60,9	28 65,1	62 69,7	326 61,0	X^2=5,17 p= ,395
Cem evlerinin ibadethane olarak kabul edilmesi.	21 84,0	108 82,4	82 86,3	116 76,8	26 **60,5**	58 **65,2**	411 77,0	**X^2= 21,19 p=,001***
Zorunlu din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinin kaldırılması.	12 **48,0**	82 62,6	60 63,2	113 74,8	21 48,8	70 **78,7**	358 67,0	**X^2= 21,95 p=,001***
Alevi dedelerine maaş bağlanması.	1 4,0	31 **23,7**	19 **20,0**	19 12,6	3 7,0	3 **3,4**	76 14,2	**X^2= 25,07 p=,001***

Nüfus kağıdındaki din hanesinin kaldırılması.	10 40,0	48 36,6	34 35,8	67 44,4	19 44,2	54 **60,7**	232 43,4	**X^2= 15,67 p=,008***
Müfredatta Alevilere yönelik ayrımcı ifadelerin kaldırılması.	5 20,0	55 42,0	34 35,8	69 45,7	15 34,9	38 42,7	216 40,4	X^2= 7,789 p= ,168
Geçmişte yaşanan acı olaylar (Maraş, Çorum, Sivas vb) konusunda özür dilenmesi ya da soruşturma yapılması.	19 76,0	75 57,3	64 67,4	90 59,6	33 76,7	50 56,2	331 62,0	X^2= 10,11 p= ,072
Medyada (TV-Radyo ve yazılı basın) ayrımcılığa izin verilmemesi.	2 8,0	13 9,9	16 16,8	19 12,6	8 18,6	14 15,7	72 13,5	X^2= 4,43 p= ,488
Alevi köylerine cami yapımına son verilmesi.	17 68,0	66 50,4	51 53,7	73 48,3	23 53,5	31 34,8	261 48,9	**X^2= 12,06 p=,034***
Madımak Oteli'nin müze yapılması.	16 64,0	44 33,6	37 38,9	48 31,8	20 46,5	25 28,1	190 35,6	**X^2= 14,87 p=,011***
Kamuda ve toplumsal yaşamda Alevilere yönelik ayrımcılığa son verilmesi.	7 28,0	41 31,3	17 17,9	33 21,9	10 23,3	19 21,3	127 23,8	X^2= 6,751 p= ,240
Kuran kurslarının, imam hatip liselerinin ve ilahiyat fakülteleri-nin azaltılması.	0 -	20 15,3	4 4,2	16 10,6	4 9,3	21 23,6	65 12,2	**X^2= 21,81 p=,001***

Sd=5 için, * p< ,05 düzeyinde anlamlıdır.

Daha önceki benzer tabloda da vurgulandığı gibi, toplam sütununda verilen değerler belirtilen maddeye (toplam 12 madde) cevap veren katılımcı sayısını göstermektedir. Kay kare analizinde de bu değerler üzerinden eğitim durumları baz alınarak karşılaştırmalar yapılmıştır. Birçok maddede (7 madde) her iki grupta yer alan katılımcıların görüşlerinin birbirinden farklı olduğu verilen kay kare ve p değerlerinden anlaşılabilmektedir (p<,05 düzeyinde olduğundan).

Bu maddeleri sırayla inceleyecek olursak; cem evlerinin ibadethane olarak kabul edilmesine yönelik maddede meslek yüksekokulu mezunları ile lisans, Y.lisans ve Dr. mezunları en düşük yüzdelere sahiptirler. Buna göre; bu grupta yer alan ve öğrenim seviyeleri diğerlerine göre daha yüksek olan katılımcıların maddeye daha az destek verdikleri söylenebilir (en düşük % 60,5 ve en yüksek % 86,3). Onların cem evlerinin ibadethane olarak kabul edilmemesini çok da önemli görmedikleri düşünülebilir.

Diğer anlamlı bir farklılık görülen madde de zorunlu din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinin kaldırılmasına yöneliktir. Bu madde de okur yazar olmayan katılımcılar (% 48) ve meslek yüksek okulu mezunları (% 48,8) ile en düşük oranlara sahipken diğerleri küçük farklılıklarla da olsa benzer oranlardadırlar. Ulaşılan bu sonuç belirtilen katılımcıların derslerin kaldırılıp kaldırılmamasını diğer katılımcılara göre çok da önemli görmedikleri şeklinde yorumlanabilir.

Anlamlı farklılıklara ulaşılan diğer bir madde ise Alevi dedelerine maaş bağlanması ile ilgilidir. Bu madde zaten genel olarak çok düşük bir işaretlenme oranına sahiptir (en önemli 5 seçenek arasında değildir). Ancak bu madde de farklı bir durum görülmektedir. İlkokul ve ortaokul mezunu katılımcılar bu madde için en yüksek oranlara sahiptirler (% 23,7 ve % 20,0). Bu durumun diğer katılımcılara göre onların dedelerin maaş bağlanması sorununu önemsediklerini gösterdiği söylenebilir. Bu seçenekte en düşük oran lisans, Y. lisans ve Dr. mezunlarının oluşturduğu gruba aittir. Onlara göre Alevi dedelerine maaş bağlanmasının çokta önemli bir sorun olmadığı (% 3,4) söylenebilir.

Nüfus kağıdındaki din hanesinin kaldırılması konusundaki maddede oluşan farklılaşma ise % 60,7 oranına sahip olan lisans, Y.lisans ve Dr. mezunlarının oluşturduğu grupla diğer tüm katılımcılar arasındadır. Onlar haricinde eğitim durumlarına sahip katılımcıların görüşlerine ait oranlar genelde birbirine yakın

değerlere sahiptir. Bu durumun daha yüksek öğrenim seviyesindeki katılımcıların nüfus kağıtlarında din hanesinin bulunmasından duydukları rahatsızlığı gösterdiği düşünülmektedir.

Aleviliğin dinsel boyutunu ön plana çıkaran konuların daha çok daha alt düzey eğitim düzeylerine sahip gruplardan geldiği görülürken, Aleviliğin toplumsal boyutuyla ilgili sorunların daha üst eğitim grupları tarafından gündeme getirildiği görülmektedir.

Genel olarak özetlenecek olursa ankete cevap veren katılımcıların eğitim durumlarına bağlı olarak bazı maddelerde anlamlı farklılıklara sahip oldukları görülmektedir (12 maddeden 7'sinde farklılaşma vardır). Bu sonuca göre Alevilerin kendi sorunlarına bakışlarında eğitim düzeylerinin etkisinin olduğu söylenebilir.

Diğer bir karşılaştırma ise Alevilerin hak ve özgürlükler açısından yaşadıkları mağduriyetlerin hangi alanlarda gerçekleşmesine yönelik görüşleri açısından yapılmıştır. Katılımcıların birden çok seçenek işaretleyebildikleri bu soruya verilen cevaplar üzerinde eğitim durumlarına göre karşılaştırmalar yapılmıştır. Karşılaştırma sürecinde bir önceki analizde yapıldığı gibi; diğer ifadesiyle yorum yazanlar (8 kişi) dikkate alınmamıştır. Elde edilen bulgular Tablo 44'te verilmiştir.

Tablo 44 : Ankete Katılan Kişilerin Eğitim Durumlarına Göre Alevilerin Hak ve Özgürlükler Açısından Yaşadığı Mağduriyet Alanlarıyla İlgili Karşılaştırmalar

Alevilerin hak ve özgürlükler açısından bir mağduriyeti varsa bu mağduriyet hangi alanlarda-dır?	**Okur Yazar**	**İlkokul**	**Orta-Okul**	**Lise**	**MYO**	**L, YL ve Dr.**	**Toplam**	**Kay kare ve p değeri**
	Frekans ve Yüzde %	**Frekans ve Yüzde %**	**Frekans ve Yüzde %**	**Frekans ve Yüzde %**	**Frekans ve Yüzde %**	**Frekans ve Yüzde %**	**Frekans ve Yüzde %**	
İnanç özgürlüğü.	20 80,0	111 84,7	78 82,1	125 82,8	34 79,1	69 77,5	437 81,8	X^2=2,224 p= ,817
Zorunlu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin varlığı.	6 **24,0**	53 40,5	49 51,6	84 55,6	25 58,1	55 61,8	272 50,9	**X^2=19,45** **p= ,002***
Toplumda dışlanma.	14 56,0	58 44,3	36 37,9	61 40,4	17 39,5	38 42,7	224 41,9	X^2=3,232 p= ,664
Kamuda işe alınma.	6 24,0	61 46,6	49 51,6	67 44,4	27 55,8	47 52,8	254 47,6	X^2=9,005 p= ,109
Kamuda üst yönetim kadrolarına yükselme.	3 **12,0**	39 29,8	43 45,3	55 36,4	17 39,5	37 41,6	194 36,3	**X^2=13,36** **p= ,020***
Özel sektörde işe alınma.	2 8,0	18 13,7	12 12,6	23 15,2	8 18,6	8 15,7	77 14,4	X^2=1,945 p= ,857
Özel sektörde üst yönetim kadrolarına yükselme.	1 4,0	24 18,3	16 16,8	25 16,6	9 20,9	11 12,4	86 16,1	X^2=4,913 p= ,427
İfade özgürlüğü.	8 32,0	47 35,9	48 50,5	74 49,0	20 46,5	39 43,8	236 44,2	X^2=8,242 p= ,143
Cem evlerinin ibadethane olmaması.	12 48,0	72 55,0	59 62,1	94 62,3	24 55,8	49 55,1	310 58,1	X^2=3,702 p= ,593

Sd=5 için, * p< ,05 düzeyinde anlamlıdır.

Yukarıdaki tabloda toplam sütununda verilen değerler belirtilen maddeye (toplam 9 madde) cevap veren katılımcı sayısını göstermektedir. Kay kare analizinde bu değerler üzerinden eğitim durumlarına göre karşılaştırmalar yapılmıştır. Bir çok maddede (7 madde) gruplarda yer alan katılımcıların görüşlerinin birbirine benzer

olduğu, sadece iki maddede ise farklılaşmaların olduğu görülmektedir ($p < ,05$ düzeyinde olduğundan).

Katılımcıların " zorunlu din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin varlığı " ile "kamuda üst yönetim kadrolarına yükselme " seçeneklerinde eğitim durumlarına göre farklı görüşlere sahip oldukları söylenebilir. Özellikle her iki seçenekte de en düşük yüzdeye sahip gruplar okur-yazar olarak tanımlanmış olan yani en düşük öğrenim düzeyinde olanlardır. Zorunlu din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin varlığı seçeneğinde öğrenim düzeyinin yükselmesine bağlı olarak oranların da arttığı açıkça görülebilmektedir (% 40,5- % 51,6- % 55,6 - % 58,1 ve % 61,8). Ulaşılan bu sonuç Alevilerin öğrenim düzeyleri yükseldikçe eğitim sisteminde var olan bu zorunlu dersten daha çok rahatsız oldukları şeklinde yorumlanabilir. Zaten gerçekleştirilmiş olan Alevi Çalıştaylarında da bu sorunun sıklıkla bir talep olarak dile getirildiği gözlenmiştir.

Eğitim durumuna göre ortaya çıkan diğer bir farklılaşma ise " Kamuda üst yönetim kadrolarına yükselme " seçeneğindedir. Bu maddede yukarıdaki gibi bir oransal farklılık göze çarpmakla birlikte aynı yorumu yapmak mümkün olmayacaktır. Öğrenim düzeyi düşük olan Alevi katılımcıların kamuda yükselememeleri doğaldır. Bu yüzdende en düşük orana onlar sahiptirler. Ancak bu maddede dikkat çeken bir sonuç vardır. Öğrenim düzeyi yükselmesine rağmen lise, MYO veya lisans, Y.Lisans ve Doktora mezunlarında bile % 36 - % 41 oranları arasında kamuda üst yönetim kadrolarına yükselememeyle ilgili bir sorunun olduğuna yönelik bir yaklaşım görülebilmektedir. Bu sonuç toplumsal yaşamda Alevilerin sıklıkla dile getirdikleri sorunlardan birini de ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak katılımcıların eğitim durumlarının onların Alevilerin hak ve özgürlükler açısından yaşadıkları mağduriyetlerin gerçekleştiği alanlara yönelik görüşleri üzerinde çok fazla farklılaşma yaratmadığı söylenebilir.

Çalışmadaki diğer bir karşılaştırma da mevcut Hükümetin Alevi çalıştayları vasıtasıyla yürüttüğü Alevi açılımı kapsamında hangi temel sorunlara ağırlık verdiğine yönelik yapılmıştır. Bu soruda katılımcılardan önemli gördükleri 5 seçeneği işaretlemeleri istenmiştir. Ancak daha önce de (Tablo 33'te) vurgulandığı gibi bu soruda boş bırakan (6 kişi), daha az sayıda seçenek işaretleyen veya yorum

yazanlar olduğundan karşılaştırmalar ona göre yapılmıştır. Maddelere cevap veren katılımcılardan elde edilen bulgular da Tablo 45'te verilmiştir.

Tablo 45 : Ankete Katılan Kişilerin Eğitim Durumlarına Göre Mevcut Hükümetin Alevi Çalıştayları Vasıtasıyla Yürüttüğü Alevi Açılımı Kapsamında Ağırlık Verdiği Temel Sorunlarla İlgili Karşılaştırmalar

Mevcut hükümetin Alevi çalıştayları vasıtasıyla yürüttüğü Alevi Açılımı kapsamında hangi temel sorunlara ağırlık verdiğini düşünüyorsu-nuz?	**Okur Yazar**	**İlkokul**	**Ortaokul**	**Lise**	**MYO**	**L, YL ve Dr.**	**Toplam**	**Kay kare ve p değeri**
	Frekans ve Yüzde %	**Frekans ve Yüzde %**	**Frekans ve Yüzde %**	**Frekans ve Yüzde %**	**Frekans ve Yüzde %**	**Frekans ve Yüzde %**	**Frekans ve Yüzde %**	
Zorunlu din dersleri.	12 48,0	65 49,6	51 53,7	78 51,7	26 60,5	36 40,4	268 50,2	X^2=5,852 p= ,321
Cem evlerinin statüsü.	9 36,0	65 49,6	57 60,0	67 44,4	25 58,1	42 47,2	265 49,6	X^2=9,073 p= ,106
Diyanet İşleri Başkanlığı' nın statüsü.	9 36,0	49 37,4	37 38,9	61 40,4	15 34,9	45 50,6	216 40,4	X^2=5,130 p= ,400
Madımak Oteli'nin durumu.	5 20,0	52 39,7	40 42,1	45 29,8	19 44,2	30 33,7	191 35,8	X^2=9,076 p= ,106
Alevilerin ve Aleviliğin tanımı.	8 32,0	56 42,7	42 44,2	61 40,4	24 55,8	42 47,2	233 43,6	X^2=5,125 p= ,401
Alevilerin ayrımcılıkla karşılaşması.	5 20,0	47 35,9	35 36,8	40 26,5	18 41,9	27 30,3	172 32,2	X^2=7,687 p= ,174
Alevileri ilgilendiren anayasal ve yasal düzenlemeler.	7 28,0	59 45,0	34 35,8	51 33,8	16 37,2	16 40,4	203 38,0	X^2=5,394 p= ,370
Alevi dedelerin durumu.	1 4,0	25 19,1	14 14,7	29 19,2	6 14,0	25 28,1	100 18,7	X^2=10,360 p= ,066

Sd=5 için, p> ,05 düzeyinde olduğundan anlamlı değildir.

Daha önce de belirtildiği gibi yukarıdaki tabloda toplam sütununda verilen değerler belirtilen maddeye (toplam 8 madde) cevap veren katılımcı sayısını göstermektedir. Kay kare analizinde de bu değerler üzerinden eğitim durumlarına göre karşılaştırmalar yapılmıştır. Tablodan da görülebildiği gibi tüm maddelerde gruplarda yer alan katılımcıların görüşlerinin birbirine benzerdir. Bazı seçeneklerde eğitim durumuna göre katılımcılar arasında yüzdelerde küçük farklılıklar görülse bile bunların istatistiksel analizlerde bir farklılaşmaya yol açmadığı görülmektedir. Örneğin " Alevilerin ayrımcılıkla karşılaşması " maddesinde okur yazar olanların oranı % 20 iken MYO (Meslek Yüksek Okulu) mezunlarınınki % 41,9'dur. Oranlardaki bu farklılaşma katılımcıların bu konuda farklı görüşlere sahip olduğunu gösterse de istatistiksel analiz sonucuna göre p= ,174 yani p> ,05 düzeyinde olduğundan anlamlı bir farklılaşmadan söz edilememektedir. Benzer bir durum " Alevi dedelerin durumu " seçeneği içinde geçerlidir. Oranlardaki değişiklik (okur yazar % 4 ve lisans,YL ve Dr grubu % 28,1) bariz olmasına rağmen farklılaşma oluşmamıştır.

Bu durumda; sonuç olarak katılımcıların eğitim durumlarının mevcut Hükümetin Alevi çalıştayları vasıtasıyla yürüttüğü Alevi açılımı kapsamında ağırlık verdikleri temel sorunlara yaklaşımı açısından çok fazla farklılaşma yaratmadığı söylenebilir.

3.2.2.2.3. Katılımcıların Alevi Dernek veya Vakıflarına Üye Olma Durumuna Göre Görüşleri

Çalışmada karşılaştırma yapılması kararlaştırılan diğer bir özellik de, katılımcıların Alevi dernek ya da vakıflara üye olup olmamalarının görüşleri üzerindeki etkileridir. Bu amaçla diğerlerinde olduğu gibi; Alevilik kavramının tanımı (12.soru), Ayrımcılığa uğrama sıklığı (17.soru), Alevi açılımıyla ilgili bilgi durumları (19.soru), Alevi açılımında yer verilmesi gereken sorunlar (22.soru), Alevilerin mağdur olduğu alanlar (23.soru) ve Alevi çalıştaylarıyla ilgili sorunlara (30.soru) ile üye olma durumlarının yarattığı olası farklılaşmalar incelenmiştir. Yapılan analizler aşağıda soru sırasıyla verilmektedir.

Bu soru ile katılımcıların Alevilik kavramının tanımına yönelik görüşleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Daha önce de belirtildiği gibi katılımcıların 355'i bir dernek ya da vakfa üye iken diğerleri değildir. Karşılaştırmalar da buna göre yapılmıştır. Katılımcıların Alevi dernek ya da vakıflarına üye olma durumlarına göre görüşlerinin farklılık gösterip göstermediğine yönelik yapılan karşılaştırmalar ve Kaykare analizi sonuçları Tablo 46'da verilmektedir.

Tablo 46 : Ankete Katılan Kişilerin Alevi Dernek ya da Vakıflarına Üye Olma Durumlarına Göre Alevilik Kavramını Tanımlamalarına İlişkin Karşılaştırmaları

Size göre Alevilik kavramı birinci sırada nasıl tarif edilebilir?	**Üye olanlar**		**Üye olmayanlar**		**Toplam ve Yüzde**
	Frekans	**Yüzde %**	**Frekans**	**Yüzde %**	
Alevilik bir dindir.	45	12,7	13	7,3	58 %10,9
Alevilik bir mezheptir.	86	24,2	49	27,4	135 %25,3
Alevilik bir kültürdür.	139	39,2	86	48,0	225 %42,1
Alevilik etnik bir kimliktir.	38	10,7	15	8,4	53 %9,9
Alevilik bir tarikattır.	15	4,2	3	1,7	18 %3,4
Diğer (yorum yazanlar).	32	9,0	13	7,3	45 %8,4
TOPLAM	355	% 100	179	% 100	534 % 100

Kay kare=9,285 Sd=5, p=,098; p> ,05 olduğundan anlamlı değildir.

Yukarıdaki tablodan da görülebildiği gibi katılımcıların görüşleri Alevi bir dernek ya da vakfa üye olup olmamalarına göre çok fazla değişiklik göstermemektedir. Tanımlamalara katılan kişilerin oranları birbirine yakındır. Sayılar da küçük farklılıklar olsa da yüzde olarak oranlarda 2 - 3 puanlık oynamalar vardır. En büyük farklılık ve en yüksek oranlara (% 39,2 ve % 48) Aleviliği bir kültür olarak tanımlayanlar sahiptir. Onun dışındaki tanımlamalar üye olma durumuna bağlı olmaksızın yaklaşık oranlardadır. Tablonun altında verilen kay kare analizi sonuçları da bu görüşümüzü desteklemektedir. Katılımcıların Alevi kavramı tanımlamasının benzer olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak ankete cevap veren katılımcıların herhangi bir Alevi dernek ya da vakfa üye olup olmamalarının onların Alevilik kavramına yönelik tanımlamaları üzerinde etkili olmadığı söylenebilir.

Araştırmada ayrımcılığa uğradığını belirten 494 kişinin Alevi dernek ya da vakfa üye olup olmamalarının onların ayrımcılığa uğrama sıklıklarıyla ilgili görüşlerine olan etkileri de incelenmiştir. Buna göre yapılan karşılaştırmalar aşağıdaki Tablo 47'de verilmektedir.

Tablo 47 : Ankete Katılan Kişilerin Alevi Dernek ya da Vakıflarına Üye Olma Durumlarına Göre Ayrımcılığa Uğrama Sıklıklarına İlişkin Karşılaştırmaları

Ayrımcılığa uğradığınızı düşünüyorsanız bu ne sıklıkla gerçekleşmektedir?	**Üye olanlar**		**Üye olmayanlar**		**Toplam ve Yüzde**
	Frekans	**Yüzde %**	**Frekans**	**Yüzde %**	
Her zaman	134	39,8	43	27,4	177 %35,8
Sıklıkla	60	17,8	24	15,3	84 %17,0
Zaman Zaman	119	35,3	63	40,1	182 %36,8
Nadiren	17	**5,0**	20	**12,7**	37 %7,5
Çok Nadiren	7	**2,1**	7	**4,5**	14 %2,8
Toplam	337	100	157	100	494 % 100

Kay kare=16,260, Sd=4, p=,003; p< ,05 olduğundan anlamlıdır.

Tabloda özellikle ayrımcılığa uğrama sıklığını nadiren ve çok nadiren olarak belirleyenler arasındaki oransal farklılıklar dikkat çekmektedir. Herhangi bir Alevi dernek ya da vakfına üye olmayan katılımcılar her iki seçenekte de üye olanlara göre iki kat daha fazladırlar. Her zaman, sıklıkla ve zaman zaman gibi seçeneklerde böyle bir farklılaşma görülmemektedir. O halde yapılan kay kare analizinde de p< ,05 düzeyinde anlamlı farklılığa yol açan değişimin bu iki seçenekte üye olanlarla olmayanlar arasında var olduğu söylenebilir. Üye olmayan katılımcılar ayrımcılığa uğrama sıklığı olarak daha fazla nadiren ve çok nadiren görüşünü belirtmişlerdir. Alevi toplumunun sıklıkla gündeme getirdiği ayrımcılık sorunu konusunda üye olmayanların dernek ve vakıflarca gündeme getirilen bu konulardan haberdar olmadıkları için bu kanaate sahip oldukları söylenebilir.

Ancak tablodan ortaya çıkan diğer bir sonuçta üye olup olmamaya bağlı olmaksızın katılımcıların yaklaşık yarısının (üye olanlar % 57,6 ve üye olmayanlar % 42,7) her zaman ve sıklıkla ayrımcılığa uğradıklarını belirtmesidir. Bu durum toplumsal yaşamda Alevilerin karşılaştığı bir sorunu açıkça ortaya koymaktadır.

Diğer bir karşılaştırma da Alevi derneğine ya da vakfa üye olma durumları ile AKP Hükümetinin yürüttüğü Alevi açılımı hakkındaki bilgileri arasında yapılmıştır. Bu soruda dört kişi cevap vermediği için karşılaştırma sürecine dahil edilmemiştir. Buna göre yapılan karşılaştırmalarda Tablo 48'de verilmektedir.

Tablo 48 : Ankete Katılan Kişilerin Alevi Dernek ya da Vakıflarına Üye Olma Durumlarına Göre AKP Hükümetinin Yürüttüğü Alevi Açılımı Hakkındaki Bilgi Durumuna İlişkin Karşılaştırmaları

AKP Hükümetinin yürütmekte olduğu Alevi Açılımı hakkında bilginiz var mı?	**Üye olanlar**		**Üye olmayanlar**		**Toplam ve Yüzde**
	Frekans	**Yüzde %**	**Frekans**	**Yüzde %**	
Evet yeterli bilgiye sahibim.	188	53,1	58	33,0	246 % 46,4
Evet ancak kısmi bir bilgim var.	128	36,2	78	44,3	206 % 38,9
Hayır bilgim yok.	38	**10,7**	40	**22,7**	78 % 14,7
Toplam	354	100	176	100	530 % 100

Kay kare=23,788, Sd=2, p=,001*; p< ,05 düzeyinde anlamlıdır.

Tabloda seçeneklerdeki oransal farklılaşmalar açıkça görülebilmektedir. Özellikle üye olmayanların üye olanlara göre neredeyse 2 kat daha fazla " Hayır bilgim yok " dediği görülmektedir. Bu durum Kay kare analizi sonuçlarında da p< ,05 düzeyinde anlamlılığa yol açmıştır. Buna göre grupların AKP Hükümetinin yürüttüğü Alevi açılımı hakkındaki bilgi durumları birbirinden farklıdır. Herhangi bir Alevi dernek ya da vakfa üye olmayanların Alevi açılımı hakkında bilgi edinme ortamlarının daha az olmasının bu sonuca yol açtığı düşünülmektedir. Dernek ya da vakıflar daha önce de vurgulandığı gibi (Tablo 23) üyelerini bu konuda bilgilendirmektedirler. Üye olmayanların dernek ve vakıflar tarafından bilgilendirilemedikleri için açılım konusunda yeteri kadar bilgi sahibi olmadıkları düşünülebilir**.**

Araştırmadaki 22. soruda da katılımcılara mevcut Hükümetin yürüttüğü Alevi açılımı kapsamında yer vermediği ama öncelikli olarak ele alınması gereken sorunlarla ilgili görüşleri sorulmuş ve en önemli gördükleri 5 seçeneği işaretlemeleri istenmişti. Daha önce bu konuda elde edilen bulgulara birinci alt problemin analizi sırasında yer verilmiştir. Bu bölümde ise her maddeye yönelik katılımcı görüşlerinin onların herhangi bir Alevi dernek ya da vakfa üye olup olmamalarına göre değişip değişmediği ele alınmaktadır. Buna göre her madde tek tek ele alınıp karşılaştırılmıştır. Elde edilen bulgular kay kare analizi sonuçlarıyla birlikte özetlenerek Tablo 49'da verilmektedir.

Tablo 49 : Ankete Katılan Kişilerin Alevi Dernek ya da Vakıflarına Üye Olma Durumlarına Göre Mevcut Hükümetin Yürüttüğü Alevi Açılımı Kapsamında Öncelikli Olarak Ele Alınması Gereken Sorunlarla İlgili Karşılaştırmalar

Mevcut hükümetin yürüttüğü Alevi Açılımı kapsamında sizce öncelikle ele alınması gereken sorunlar nelerdir?	**Üye olanlar**		**Üye olmayanlar**		**Toplam ve Yüzde**	**Kay kare ve P değeri**
	Frekans	**Yüzde%**	**Frekans**	**Yüzde%**		
Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kaldırılması.	236	**66,5**	90	**50,3**	326 %61,0	**X^2=13,132 p= ,001***
Cem evlerinin ibadethane olarak kabul edilmesi.	292	**82,3**	119	**66,5**	411 %77,0	**X^2=16,700 p= ,001***
Zorunlu din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinin kaldırılması.	243	68,5	115	64,2	358 %67,0	X^2= ,952 p= ,329
Alevi dedelerine maaş bağlanması.	53	14,9	23	12,8	76 %14,2	X^2=,422 p= ,516
Nüfus kağıdındaki din hanesinin kaldırılması.	160	45,1	72	40,2	232 %43,4	X^2=1,138 p= ,286
Müfredatta Alevilere yönelik ayrımcı ifadelerin kaldırılması.	141	39,7	75	41,9	216 %40,4	X^2= ,235 p= ,628
Geçmişte yaşanan acı olaylar (Maraş, Çorum, Sivas vb) konusunda özür dilenmesi ya da soruşturma yapılması.	200	**56,3**	131	**73,2**	331 % 62,0	**X^2=14,332 p= ,001***
Medyada (TV-Radyo ve yazılı basın) ayrımcılığa izin verilmemesi.	35	**9,9**	37	**20,7**	72 % 13,5	**X^2=11,923 p= ,001***
Alevi köylerine cami yapımına son verilmesi.	171	48,2	90	50,3	261 % 48,9	X^2=,212 p= ,645
Madımak Oteli'nin müze yapılması.	130	36,6	60	33,5	190 % 35,6	X^2=,499 p= ,480
Kamuda ve toplumsal yaşamda Alevilere yönelik ayrımcılığa son verilmesi.	77	21,7	50	27,9	127 % 23,8	X^2= 2,559 p= ,110
Kuran kurslarının, imam hatip liselerinin ve ilahiyat fakültelerinin azaltılması.	37	10,4	28	15,6	65 % 12,2	X^2=3,033 p= ,082

Sd=1 için, * p< ,05 düzeyinde anlamlıdır.

Tabloda toplam sütununda verilen değerler belirtilen maddeye (toplam 12 madde) cevap veren katılımcı sayısını göstermektedir. Kay kare analizi de bu değerler üzerinden üye olma veya olmama durumuna göre yapılmıştır. Bir çok maddede (8 madde) her iki grupta yer alan katılımcıların görüşlerinin birbirine

benzer yüzdelere sahip olduğu görülmektedir. Dernek ya da vakfa üye olup olmama durumlarına göre görüşlerde farklılaşma sadece dört maddede görülmektedir. Bunlarda; " Diyanet İşleri Başkanlığının kaldırılması ","cem evlerinin ibadethane olarak kabul edilmesi ", " geçmişte yaşanan acı olaylar (Maraş, Çorum, Sivas vb) konusunda özür dilenmesi ya da soruşturma yapılması " ve " medyada (TV-Radyo ve yazılı basın) ayrımcılığa izin verilmemesi " seçenekleridir. Tüm bu maddelerde $p< ,05$ düzeyinde anlamlı farklılık oluşmuştur. Bu farklılıklar oranlar bazında incelendiğinde; " Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kaldırılması " ve " cem evlerinin ibadethane olarak kabul edilmesi " üye olanlar lehinedir. Bir Alevi derneğine ya da vakıfa üye olanlar bu iki maddeyi daha yüksek oranda işaretlemişler yani bu konudaki hassasiyetlerini vurgulamışlardır. Oysa " geçmişte yaşanan acı olaylar (Maraş, Çorum, Sivas vb) konusunda özür dilenmesi ya da soruşturma yapılması " ve " medyada (TV-Radyo ve yazılı basın) ayrımcılığa izin verilmemesi " maddelerinde ise durum tam tersidir. Bu maddelere üye olmayanlar daha yüksek oranlarda katılım göstermişlerdir. Bu durum üye olmayanların bu konularda bir şeyler yapılması konusunda daha istekli olduklarını düşündürmektedir.

Bu soruda yer alan tüm seçenekler açısından bakıldığında; üye olup olmamanın genelde çok büyük farklılaşmalara yol açmadığı söylenebilir (4 seçenek / toplam 12'de). Sonuç olarak ankete katılan tüm kişilerin Alevilerin öncelikli sorunlarıyla ilgili olarak benzer görüşlere sahip oldukları söylenebilir.

Ankete cevap veren katılımcıların herhangi bir Alevi derneğine ya da vakfına üye olup olmama durumlarının onların Alevilerin hak ve özgürlükler açısından yaşadıkları mağduriyetlerin hangi alanlarda gerçekleştiğine yönelik görüşleri üzerindeki etkileri de incelenmiştir. Katılımcıların birden çok seçenek işaretleyebildikleri bu soruya verilen cevaplar üzerinde üye olup olmamaya göre de karşılaştırmalar yapılmıştır. Karşılaştırma sürecinde bir önceki analizde yapıldığı gibi; diğer ifadesiyle yorum yazanlar (8 kişi) dikkate alınmamıştır. Elde edilen bulgular Tablo 50'de verilmiştir.

Tablo 50 : Ankete Katılan Kişilerin Alevi Dernek ya da Vakıflarına Üye Olma Durumlarına Göre Alevilerin Hak ve Özgürlükler Açısından Yaşadığı Mağduriyet Alanlarıyla İlgili Karşılaştırmalar

Alevilerin hak ve özgürlükler açısından bir mağduriyeti varsa bu mağduriyet hangi alanlardadır?	**Üye olanlar**		**Üye olmayanlar**		**Toplam ve Yüzde**	**Kay kare ve P değeri**
	Frekans	**Yüzde%**	**Frekans**	**Yüzde%**		
İnanç özgürlüğü.	303	**85,4**	134	**74,9**	437 %81,8	**X^2= 8,812 p= ,003***
Zorunlu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin varlığı.	186	52,4	86	48,0	272 % 50,9	X^2= ,901 p= ,343
Toplumda dışlanma.	144	40,6	80	44,7	224 % 41,9	X^2= ,833 p= ,361
Kamuda işe alınma.	174	49,0	80	44,7	254 % 47,6	X^2= ,891 p= ,345
Kamuda üst yönetim kadrolarına yükselme.	137	38,6	57	31,8	194 % 36,3	X^2= 2,343 p= ,126
Özel sektörde işe alınma.	50	14,1	27	15,1	77 % 14,4	X^2=,096 p= ,756
Özel sektörde üst yönetim kadrolarına yükselme.	61	17,2	25	14,0	86 % 16,1	X^2= ,911 p= ,340
İfade özgürlüğü.	163	45,9	73	40,8	236 % 44,2	X^2=1,271 p= ,259
Cem evlerinin ibadethane olmaması.	221	**62,3**	89	**49,7**	310 % 58,1	**X^2=7,676 p= ,006***

Sd=1 için, * p< ,05 düzeyinde anlamlıdır.

Tabloda toplam sütununda verilen değerler belirtilen maddeye (toplam 9 madde) cevap veren katılımcı sayısını göstermektedir. Kay kare analizi de üye olup olmamaya göre bu değerler üzerinden yapılmıştır. Görüldüğü gibi herhangi bir Alevi dernek ya da vakfına üye olup olmama durumlarına göre katılımcıların maddelere yönelik görüşleri genel olarak birbirine benzerlik göstermektedir. 7 maddede katılımcıların üyelik durumları onların mağduriyet alanlarına yönelik görüşleri üzerinde anlamlı farklılaşmalara yol açmamıştır. Sadece iki maddede " İnanç özgürlüğü " ve " cem evlerinin ibadethane olmaması " görüşlerinde p< ,05 düzeyinde anlamlı bir farklılaşma vardır. Her iki madde de üye olanların oranları üye olmayanlara göre daha yüksektir. Dernek ya da vakfa üye olan katılımcıların tüm seçenekler içinde özellikle " inanç özgürlüğü" ve " cem evlerinin ibadethane olmaması " üzerinde daha hassas oldukları söylenebilir. Onlara göre bu konulardaki mağduriyetler önemlidir (en yüksek yüzdelere sahiptirler). Tablodaki diğer bir

dikkat çekici bulgu " inanç özgürlüğü" seçeneğinin her iki grupta da en yüksek yüzdelere sahip olmasıdır. Bu sonucun Alevilerin toplumsal yaşamdaki hassasiyetlerinden birinin de inanç özgürlüklerini yaşayamamalarıyla ilgili olduğunu belirlediği söylenebilir. Genel olarak özetlenirse; Alevi dernek ya da vakfa üye olup olmamaya göre katılımcıların mağduriyet alanlarına yönelik görüşlerinin benzer olduğu söylenebilir.

Karşılaştırılması yapılan son soru ise mevcut Hükümetin Alevi çalıştayları vasıtasıyla yürüttüğü Alevi açılımı kapsamında hangi temel sorunlara ağırlık vermesinin katılımcıların herhangi bir Alevi dernek ya da vakfına üye olup olmama durumlarına göre değişmesine yöneliktir. Bu soruda da katılımcıların bazılarının soruyu boş bırakmaları (6 kişi) ya da daha az seçenek işaretlemeleri gözlenmiştir. Ancak her seçenek üye olup olmama durumuna göre tek tek karşılaştırıldığından sorun yaratmamaktadır. Seçeneklere cevap veren katılımcılardan karşılaştırma sonucu elde edilen bulgular Tablo 51'de verilmiştir.

Tablo 51 : Ankete Katılan Kişilerin Alevi Dernek ya da Vakıflarına Üye Olma Durumlarına Göre Mevcut Hükümetin Alevi Çalıştayları Vasıtasıyla Yürüttüğü Alevi Açılımı Kapsamında Ağırlık Verdiği Temel Sorunlarla İlgili Karşılaştırmalar

Mevcut hükümetin Alevi çalıştayları vasıtasıyla yürüttüğü Alevi Açılımı kapsamında hangi temel sorunlara ağırlık verdiğini düşünüyorsunuz?	**Üye olanlar**		**Üye olmayanlar**		**Toplam ve Yüzde**	**Kay kare ve P değeri**
	Frekans	**Yüzde%**	**Frekans**	**Yüzde%**		
Zorunlu din dersleri.	177	49,9	91	50,8	268 % 50,2	X^2= ,046 p= ,831
Cem evlerinin statüsü.	173	48,7	93	51,4	265 % 49,6	X^2= ,338 p= ,561
Diyanet İşleri Başkanlığı'nın statüsü.	146	41,1	70	39,1	216 % 40,4	X^2= ,202 p= ,653
Madımak Oteli'nin durumu.	115	**32,4**	76	**42,5**	191 % 35,8	**X^2= 5,246 p= ,022***
Alevilerin ve Aleviliğin tanımı.	144	**40,6**	89	**49,7**	233 % 43,6	**X^2= 4,057 p= ,044***
Alevilerin ayrımcılıkla karşılaşması.	102	**28,7**	70	**39,1**	172 % 32,2	**X^2= 5,865 p= ,015***
Alevileri ilgilendiren anayasal ve yasal düzenlemeler.	123	**34,6**	80	**44,7**	203 % 38,0	**X^2= 5,095 p= ,024***
Alevi dedelerin durumu.	71	20,0	29	16,2	100 % 18,7	X^2= 1,128 p= ,288

Sd=1 için, *p<,05 düzeyinde anlamlıdır.

Bu tabloda da toplam sütununda verilen değerler belirtilen maddeye (toplam 8 seçenek) cevap veren katılımcı sayısını göstermektedir. Kay kare analizi de bu değerler üzerinden yapılmıştır. Tablodan da açıkça görülebildiği gibi dört seçenekte iki grup arasında p<,05 düzeyinde anlamlı farklılaşmalar vardır. Bu seçeneklerin "Madımak Oteli'nin durumu ", " Alevilerin ve Aleviliğin tanımı ", " Alevilerin ayrımcılıkla karşılaşması " ve "Alevileri ilgilendiren anayasal ve yasal düzenlemeler" olduğu görülmektedir. Bu seçeneklerdeki farklılaşmaların tümünün üye olmayanlar lehine olduğu söylenebilir (yüzdeleri yüksektir). Dört seçenekten her birinde dernek ya da vakfa üye olmayanlar yaklaşık % 10'a yakın bir oranda üye olanlardan daha fazla bu görüşe katıldıklarını ifade etmişlerdir. Alevi çalıştaylarındaki tartışmalara yönelik Alevi sivil toplum örgütlerinin eleştirel görüşler raporlar incelendiğinde genelde Alevilerin çalıştay içeriğine çok da olumlu yaklaşmadıkları söylenebilir.

Ayrıca daha önceki bu konudaki analizler ve bu soruya yazılan yorumlar ve özellikle Alevi çalıştaylarıyla ilgili yapılan yayınlarda ne yazık ki çalıştayların sorunlara " fazlaca " değinmediğinin de belirtildiği görülmektedir. Diğer seçeneklerde ise dernek ya da vakfa üye olup olmamanın görüşler üzerinde bir farklılık yaratmadığı görülmektedir. Ankete cevap veren katılımcıların bu konulardaki görüşlerinin birbirine benzer olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak Alevi dernek ya da vakfına üye olup olmamaya göre bakıldığında; mevcut Hükümetin Alevi çalıştayları vasıtasıyla yürüttüğü Alevi açılımı kapsamında ağırlık verdiği temel sorunlar açısından katılımcıların bazı görüşlerinde farklılaşmalara neden olurken bazılarında ise fark yaratmadığı söylenebilir.

3.2.2.3. Üçüncü Alt Probleme Ait Bulgular ve Yorumları

Araştırmanın üçüncü alt problemi "İzmir İli Örnekleminde, Alevi Sivil Toplum Örgütlülüğündeki Alevilerin AKP Hükümetinin Alevilere yönelik politikalarına ilişkin görüşme yolu ile ulaşılan görüşleri nelerdir ?" biçiminde ifade edilmiştir. Görüşmelerin analizi sorulara göre yapılmış ve katılımcılar anonim kalabilmeleri için K-1, K-2 şeklinde kodlanmışlardır. Katılımcılarla ilgili diğer

ayrıntılar da daha önceki bölümlerde yer almıştır. Görüşmelerden elde edilen bulguların betimsel analiz sonuçları ve yorumları aşağıda verilmektedir.

1. Dernek/vakfınız ya da bağlı bulunduğunuz federasyon AKP Hükümetinin düzenlediği Alevi Açılımı toplantılarına katıldı mı? Ya da katılan kişilerin ve sivil toplum örgütlerinin sizi temsil ettiğine inanıyor musunuz? Nedenleriyle açıklayınız.

Bu soruda öncelikle katılımcılara Alevi Açılımı toplantılarına katılıp katılmadıkları sorulmuştur. 22 görüşmeciden 11 kişi bağlı bulundukları STÖ'lerin toplantılara katılmadığını söylemişlerdir. Üç kişi 1. Toplantıya katıldıklarını ancak daha sonra devam etmediklerini beyan ederken, altı kişi de katılımın sağlandığını belirtmişlerdir. İki kişi ise bu konuda görüş belirtmemiştir. İlk toplantıya katılıp daha sonraki süreçlere katılmayanlar bu durumu içerikten hoşnut olmama, niyetin açığa çıkması ve katılanların tüm Alevileri temsil etmemesine bağlamışlardır.

Toplantılara katılan kişilerin ve sivil toplum örgütlerinin kendilerini temsil ettiğine inanmayanlar 11 kişidir. Sadece iki kişi kendilerini temsil ettiğini belirtmişlerdir. Bir kişi de dernek başkanları ve dedelerin bu sorumlulukları kendi çıkarları için kullandıklarını, toplumda söz sahibi olma amacını güttüklerini ifade etmiştir. Diğer görüşmeciler ise bu konuda bir yorumda bulunmamışlardır.

Görüşmecilerin yukarıdaki ifadelerle ilgili açıklamaları ve çalıştaylara katılımla ilgili nedenlere yönelik görüşleri incelendiğinde ise;

Öncelikle en sıklıkla belirtilen ifadeler açılımın samimi olmadığı, kamuoyu yaratma, algı oluşturma, Alevileri Sünnileştirme, kendi Alevisini yaratma, asimile etme vb. yorumlarda bulunulmuştur. Örneğin K-1; " Kamuoyu yaratma ve algı oluşturma peşinde " ile " "Zorunlu din dersleri ve 4+4+4 eğitim sistemi Alevi çocuklarını Sünnileştirme çabasının ürünüdür ", " Alevi çocukları bu yolla asimile edilmektedir ", "Madımak oteli konusundaki icraatı bile bu yaklaşımın göstergesidir." yorumu ile bu durumu açıkça ifade etmiştir. K-12 ise, nedenlerini "Alevi açılımı diye bir konunun olmadığı sadece Alevileri avutmaktan ibaret" olarak ifade etmiştir.

Bazı katılımcılar ise açılımın AKP Hükümetinin güdümünde yapılan bir çalışma olduğuna vurgu yaparak şöyle yorumlarda bulunmuşlardır. K- 3 " çözüm amaçlı değil, siyasi amaçlı, bir sonuca varılamamış sözde kalmıştır " derken, K-9 "AKP Hükümeti gücü ve iktidarı temsil eder. Bizle inanç olarak aynı alanda ve

düzlemde bulunmuyoruz" ifadelerini kullanmışlardır. Aynı şekilde K-16' da "Çünkü bu toplantıları yapan yetkililer Aleviliği ve Alevi ibadetlerini ve ibadet yerlerini kabul etmiyorlar ki onların yaptıkları açılım ve toplantıların samimi olduğuna inanayım" demiştir. K-17 ise " Anayasasında laik devlet yazan bir ülkede devlet yetkililerinin dine karışmaması lazımdır, dolayısıyla devletin de böyle bir açılım yapmaması lazım " olarak gerekçelendirmiştir.

Açılıma katılan STÖ'lerle ilgili çekincelerini ve eleştirilerini belirtenler de şöyle açıklamalarda bulunmuşlardır. K-8 " hükümetin güdümünde ve ona yakın olan dernekler katıldı (Cem Vakfı, Ehlibeyt Vakfı vb.) " , K-11 " Çünkü katılan sivil toplum hiçbir durumda bizleri temsil durumları olmadığında dolayı kabul görmemiştir. " ve K-15 " Oraya katılan bizi temsil edemez. Düşünce ve fikirleri farklı kişiler katıldı " ifadelerini kullanmışlardır. Aynı şekilde K-22'de "hükümetin bizi hiçe saydığı bir yerde programa katılanlar ne kadar temsil edebilir ki !" görüşünü savunmuştur. K-19 ise kendisinin bu toplantıda temsil edildiğini ancak " o toplantılara giden dernekler genellikle AKP yandaşı dernekler olduğu için pek önemsemiyorum " yorumunu yapmıştır.

Görüşlerin tümü ele alındığında; katılımcıların bu soruya genelde toplantılara katılım olmadığı ya da toplantılarda gündeme gelen konularda kendilerini yeterince ifade edemediklerini belirttikleri söylenebilir. Ayrıca yapılan açılımların sonucunun somut bir kazanıma dönüşmediği de vurgulanmıştır.

2. a)- Alevi çalıştaylarının sonunda bir rapor açıklandı bu rapordan haberiniz var mı? Okudunuz ya da duydunuz mu?

Bu bölümde öncelikle katılımcılara Alevi çalıştaylarının sonunda açıklanan raporu okuyup okumadıkları sorulmuştur. 22 katılımcıdan 14'ü okumadığını belirtmiştir. Sekiz katılımcı ise okuduğunu ya da kısmen okuduğunu söylemiştir. Bu konuda K-3 " çözüm getirmemiş bildiri amaçlıdır " ve K-12 " Bu rapor beni hiç tatmin etmedi " demişlerdir. Ayrıca K-16 " yapılan toplantıların samimi olduğuna inanmıyorum " ve K-17'de " Basına yansıyan kadarıyla duydum, olumlu bir sonuç yok. " " Oyalama taktiği ile ortamın gazını almak " yorumlarında bulunmuşlardır.

Buna göre görüşme yapılan kişilerin açılımla ilgili genel olarak raporda yazılanlardan hoşnut olmadığı anlaşılmaktadır.

b) Rapordan haberiniz var ise; rapor ve sonrasında hükümetin bu konudaki icraatları sizce beklentilerinizi karşıladı mı? Nedenleriyle açıklayınız.

Katılımcılardan altı kişi bu bölüme yönelik bir cevap vermemişlerdir. Zaten yukarıda da vurgulandığı üzere raporu birçoğunun (14 kişi) okumadığı belirlenmiştir. Cevap verenlerden hiç kimse raporla ve sonraki icraatlarla ilgili olumlu bir görüş beyan etmemiştir. Özellikle yapılanların inandırıcı ve doyurucu olmadığı, çözüm amaçlı olmadığı, ön yargıları aşamadığı, kandırmaca olduğu ve taleplerin karşılanmadığı ifade edilmiştir. K-7' " Aleviliğe kalıp d.n biçme gayretinden öteye geçmedi. Alevilerin malum talepleri konusunda yeni bir şey söylenmiyor, istekler, haklar karşılanmıyor " şeklinde açıklamada bulunmuştur. Diğer bir katılımcı ise; K-8 " Sadece AİHM kararlarına karşı göstermelik, bir şeyler yapılıyor görüntüsü verilmeye çalışıldı. " demiştir. K-14'de " Cem evlerinin ibadet evi olarak yasal statüye kavuşması gerekir, samimi değiller. " şeklinde görüş beyan etmiştir. K-22 ise Alevilerin sorunları gündeme getirildiğinde farklı sorunlar da ön plana çıkarıldığından bu sorunun göz ardı edildiğini belirtmiş ve " En başta bizim toplumda bir kimliğimizin olduğunu hatırlamaları gerekir. " demiştir.

Yukarıda özetlenen görüşlerin ışığında; görüşme yapılan kişilerin çoğunluğunun bu konuda yapılan herhangi bir icraat olmadığı ve beklentilerin karşılanmadığı konusunda görüş bildirdiği söylenebilir (13 kişi). Bu durumun nedenleri olarak da hükümetin göstermelik bazı çalışmaları olduğu, popülist söylemlere yöneldiği ve samimi olmadığı yönünde görüşlerin ifade edildiği görülmektedir.

3. Bu icraatların siyasi, yasal mevzuat ve toplumsal açıdan hayata geçirildiğini düşünüyor musunuz? Eğer hayata geçtiyse örneklendiriniz. Eğer geçmediyse sizce neden geçmemiştir?

Bu soruya ilişkin görüşlerde bir katılımcı hiç yanıt vermezken, bir kişi de sadece hayır yanıtını vermiştir. Katılımcıların bir kısmı icraatların doyurucu ve yeterli olmadığı, göz boyama - oyalama olduğu, tatminkar olmadığı, halkı aldatmaya ve kullanmaya yönelik olduğu, samimi olmadığı ve sonuç olarak da genelde söylemle uygulamanın tutmadığını ifade etmişlerdir (yaklaşık 11 kişi). K-2 görüşünde; " Madımak otelinde yakan kişilerin de fotoğrafı yer alıyor. Hacı Bektaş dergahındaki camiyi kaldırsın. Hacı Bektaş dergahına giriş ücretsiz olsun. "

yorumunu yapmıştır. Bunun yanında K-3 ; “ Alevi inancı için eşit vatandaşlık ve hak ve özgürlükler ile ilgili yasal çözümler olmadan Alevilerin talepleri gerçekleşmez. ” ve K-7’de “ Geçmemiştir. Geçseydi bugün cem evlerinin statüsü, din dersleri, dergahlar vb. hala sorun olmazdı.” ifadelerini vurgulamışlardır. Diğer bir katılımcı da; K-12 “ Bana göre Türkiye’de Alevi diye bir kavramı hükümet kanadı kabul etmiyor. Alevilerin en kutsal saydığı mekanlardan Cem evleri bir cümbüş olarak görülüyorsa orada mesele bitmiştir. ” şeklinde görüşlerini açıklamıştır. K-22’de benzer görüşlerini savunarak devletin ve toplumun giderek Sünnileştiğini belirterek “Cem evlerinde elektrik su parası camilerde nasıl ödeniyorsa burada da destek çıkması konuşuldu ama her zamanki gibi askıda kaldı.” demiştir.

İcraatların hayata geçmesine yönelik yaşananlarla ilgili olarak da K-11 ise şöyle bir yorumda bulunmuştur; “ Düşünmüyorum. Hayata geçen karar yok. Alevilerin sorunları hala devam ediyor. Bu sorunlar devam ettikçe bizler için hayat daha da zorlaşıyor. ” Benzer bir biçimde K-18’de “insan hak ve hürriyetlerinin, yaşam özgürlüğünün en doğal hakkı olan inanç özgürlüğünü yerine getirmemesi cem evlerinin yasalaşmaması, Sünni inançla ters olan bazı literatürlerin kabul edilmemesi” konusuna vurgu yapmıştır. En ilginç ve kısa yorumlardan biri de K-16’ya aittir; “ Yapılan bu toplantıların oy alma kaygısı ile yapıldığı inancındayım. ” K-20 ise bu konuda “ Çünkü Alevi toplumunu duygu sahibi, vicdan sahibi olmayan insanlardan başka düşünen yok. ” demektedir.

Özet olarak bu soruya verilen cevaplar incelendiğinde katılımcıların çoğunun AKP hükümetinin Alevilere yönelik siyasi, yasal mevzuat ve toplumsal açıdan icraatlarının hayata geçirilmediğini düşündükleri anlaşılmaktadır. Bu durumun nedenleri olarak da yukarıda ayrıntılarıyla verilen gerekçelerin belirtildiği görülmektedir.

4. Bu süreçte Alevi Açılımı konusunda yazılı görsel medya’da (TV- Radyo, Gazete ve internet) açılımın lehinde ya da aleyhinde görüşlere yeterince yer verildiğini düşünüyor musunuz? Verilmediyse bu tavrın nedeni ya da nedenleri sizce nelerdir?

Katılımcıların tamamı Alevi Açılımı konusunda yazılı görsel medya'da (TV-Radyo, Gazete ve internet) açılımın aleyhinde görüşlere yeterince yer verilmediğini düşünmektedirler. İki kişi bu soruyu hayır diye cevaplarken bazı katılımcılar ilginç yorumlarda bulunmuşlardır. Sekiz katılımcı; toplumunun görüşlerinin yansıtılmadığı, Alevilerin dikkate alınmadığı, oyalama amaçlı çalışmalar yapıldığı, medyada yeteri kadar yer verilmediği, inanca karşı duyarlı olunmadığı ve medyanın yeterince doyurucu bilgiler vermediği ve aydınlatacak yayınlar yapmadığına vurgu yapmışlardır. Dört katılımcı ise; özgür basın olmadığını, özellikle medyanın iktidardan yana olduğunu ve onların isteğine göre hareket ederek böylece iktidara hizmet ettiğini belirtmişlerdir.

K-1 görüşlerini " Açılım bir plandı. Samimi olmadığı görüşü bulunmaktadır. Sorun çözeceği düşünülmemektedir. Medya da bu süreçte taraflı davranmıştır. Zaten hükümetin yandaş medyası var. AKP olaya seçim odaklı yaklaşıyor. Her icraatı seçim öncesine denk getiriliyor. " biçiminde ifade ederek seçimlere yönelik yatırıma dikkat çekmiştir. Bazı katılımcılarda medyanın tarafsız olmadığına ve genelde Alevi sorunlarına yer vermediğine vurgu yaparak şöyle demişlerdir; K-5 " Yol Tv, Cem Tv gibi kanallarda yer verildi. Diğerlerinde yer bulamadık. " ve K-7 " Malum belli başlı gazeteler (Evrensel, Birgün, Cumhuriyet, Atılım) gibi gazeteler dışında ana akım medya pek yer vermedi. " ifadelerini kullanmışlardır.

Ayrıca K-15'te " İnsanlarımızın biraz da bilinçlendiğini kendilerine özgüvenleri doğduğunu ve düşüncelerine özgürce TV ve radyoda olmasa da internet ve gazetelerde dile getirebiliyorlar. " ifadelerini kullanarak farklı yayın ortamlarına atıfta bulunmuştur. Aynı şekilde K- 21 ve K-22 de sadece bazı yayın organlarında yer verildiğini söylemişlerdir.

Katılımcılar bu durumun nedenleri konusunda da farklı görüşler belirmişlerdir. K-3 " Çalıştay toplantılarına Alevilikle ilgisi olmayan kişilerin katılıma çağrılması Diyanet İşleri'nin toplantıya ilgisiz kalması çalıştayların sonuna doğru ciddiyetten uzaklaşması konunun çözümsüzlüğünü doğurmuştur. " derken K-18 ise " T.C. Diyanet Başkanlığı tamamen Sünni inanca hizmet etmektedir. T.C.'de yaşayan bir Alevi Tahtacı Türkmen olarak Diyanet'te benim inancımı temsil eden bir başkanlık kurulması ve eşit miktarda (nüfusa göre) fon ayrılması gerektiğine

inanıyorum. ” demiştir. Bu iki katılımcının Diyanet’e yönelik görüşleri dikkat çekmektedir.

Diğer bir yorum ise K-7 tarafından yapılmıştır. Bu katılımcı; “ Türkiye’de din sorunu konusunda (laiklik, mezhep) bilgili insan yok, olsa tartışılsa gündemde kalabilirdi. Laik Sünni kesim sessiz kaldı. Sorun Alevilerin sorunu gibi algılandı. ” görüşünü dile getirmiştir. K-20 ise “ Çünkü Aleviler olarak içimize kapalıyız.” diyerek bir anlamda kendilerine yönelikte öz eleştiride bulunmuştur.

Sonuç olarak Alevi Açılımı konusunda yazılı görsel medyada (TV- Radyo, Gazete ve internet) açılımın lehinde görüşlere yer verilirken, medyanın iktidara yakın olması nedeniyle aleyhinde görüşlere ise değinilmediği belirtilmiştir. Bu durumun nedenleri arasında Diyanet’in yaklaşımı ile toplumun genelinin sorunlara sahip çıkmaması sayılmıştır.

5. Bu süreçte Alevi Açılımı konusunda yazılı görsel medya’da (TV- Radyo, Gazete ve internet) Alevi sivil toplum örgütleri görüşlerini kamuoyuyla yeterince paylaşabildi mi?

Alevi sivil toplum örgütlerinin Alevi Açılımı konusunda yazılı görsel medya’da (TV- Radyo, Gazete ve internet) görüşlerini kamuoyuyla yeterince paylaşamadığına vurgu yapan 18 katılımcı bulunmaktadır. Bu kişiler temsilcilerinin ekrana çıkarılmadığını, görüşlerini anlatmasına ve savunmasına fırsat tanınmadığını, dikkate alınmadığını, Yol, Cem, İMC, Hayat, Halk TV gibi kanalların dışında diğer medyada yer bulmadığını, yapılan programların yetersiz olduğunu ve eksik bilgilendirme yapıldığını ifade etmişlerdir. Ayrıca basının yanlı olduğunu ve hiçbir zaman Alevi ve sivil toplum örgütleri görüşlerini kamuoyuyla paylaşamadıklarını dile getirmiştir. K-16 ise “ Yapılan toplantılar tamamı oyalama avutma ve oy toplama için yapılan çalışmalardı. ” şeklinde görüş beyan etmiştir. K-22, Alevi sorunu gündeme geldiğinde devletin farklı olayları öne çıkararak bu konuda konuşulmasına olanak vermediğini belirterek; “ Çünkü gündemlerden onlara verilecek zamanı bir türlü bulamadı yandaş medya. ” demiştir. Bir katılımcı ise soruyu cevaplamamıştır.

Bu soruya uzun uzun cevap veren K-3 ise “ Alevi örgütleri aşağıdaki temel siyasi ve hukuksal sorunları dile getirmiş ” diyerek aşağıdaki maddeleri söylemiştir;

"1. Zorunlu din dersi uygulamalarına son verilmesi
2. Diyanet İşleri Başkanlığı kaldırılmalı.
3. Cem evlerinin ibadethane olarak kabulü
4. Negatif ayrımcılığa yol açan mevzuat hükümleri değiştirilmeli
5. Aleviliğin temel dinsel kurumlarının düzenlenmesi dedelik kurumu
6. Hacı Bektaş Dergahının durumu
7. Kuran kursları, imam hatip liseleri ve ilahiyat fakülteleri sorunu
8. İlk ve orta öğretim öğrencilerinin sorunu"

Aynı kişi yukarıdaki görüşlerine ek olarak da " Ancak açılım bu sorunların hiçbirini çözememiştir. " diyerek yaşanan sıkıntıları tekrar gündeme getirmiştir.

Sonuç olarak beşinci soruya verilen yanıtlar incelendiğinde medyanın iktidar yanlısı tutumu nedeniyle Alevi sivil toplum örgütlerinin açılımı eleştiren görüşlerini iletmesine imkan tanımadığının vurgulandığı görülmektedir. Ayrıca Alevi sivil toplum örgütleri tarafından hazırlanan eserlerde hem de medyaya yansıyan açıklamalarında belirtiği sorunların devam ettiği de vurgulanmıştır.

6. Alevi inancına sahip bir yurttaş olarak size göre öncelikle ele alınması ve çözülmesi gereken sorun ya da sorunlar nelerdir? Bu konudaki çözüm önerilerinizi açıklar mısınız?

Son soru olarak yöneltilen çözüm önerileri hakkında iki katılımcı herhangi öneride bulunmamıştır (K-12 ve K-15). Soruyu cevaplayan 20 katılımcının cevapları incelendiğinde genellikle Alevi sivil toplum örgütlerinin gündeme getirdiği sorunların ifade edildiği görülmektedir. Katılımcıların görüşlerinin büyük oranda benzerlik gösterdiği ancak bazı sorunların çözümünde farklı çözüm önerilerinin getirildiği de dikkati çekmektedir. Bu nedenle verilen cevaplar bir tablo halinde sıklık derecelerine göre aşağıda verilmiştir. Her maddenin yanında hangi katılımcıların bu görüşü desteklediği ve toplam sayısı verilmektedir.

Tablo 52 : Görüşme Yapılan Katılımcıların Çözüm Önerileri

Çözüm Önerileri	**Katılımcıların Numaraları**	**Toplam Katılımcı Sayısı**
Cem evlerine yasal statü verilmesi / ibadethane olarak kabulü	1,2,3,4,5,7,8,11,13,14,17,19,21,22	14
Eşit yurttaşlık hakkı	7,8,9,10,11,13,14,16,17,18,19,21,22	13
Cem evlerine bütçeden para verilmesi	1,3,5,13,17	5
Madımak otelinin müze yapılması	1,2,3,4	4
Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kaldırılması	2,7,8,11	4
Alevi inancının tanınması	4,5,16,20	4
Din derslerinin seçmeli olması	1,2,5	3
Alevi dergahlarının yönetiminin Alevilere devredilmesi	4,7,11	3
Zorunlu din dersinin kaldırılması	4,7,11	3
Alevilikle ilgili ders konulması (içeriğin Alevilerce belirlendiği)	1,4,5	3
Mahalle ve kamuoyu baskısına son verilmesi/kendini ifade edebilme	8,19,22	3
Alevi dedeleri için dedelik okulunun açılması	1	1
Alevi köylerine cami yapılmaması	3	1
Kamu hizmetlerinde ayrımcılığa son verilmesi	3	1
Kamusal yayında ayrımcılığa son verilmesi	3	1
Yasal ve idari düzenlemeler yapılması	3	1
Üniversitelerde Alevi kürsüsünün kurulması	4	1
Nüfus cüzdanında din hanesinin kalkması	4	1
Demokratikleşme	7	1
Din dersi kitaplarında Alevilik konusunun kendi görüşlerine göre yansıtılmaması	2	1
Dedelerin devlet memuru sayılması	19	1

Yukarıda tabloda yer alan görüşlerin bu çalışmada daha önce anketlere verilen cevaplarla da uyum içinde görülmektedir. Bu kapsamda belirtilen çözüm önerileriyle ilgili katılımcıların özel olarak vurguladığı bazı yaklaşımlarda bulunmaktadır. Örneğin K-1'in önerdiği dedelik okulu için " müfredatın Alevilerce belirlenmesini, devletin sadece paranın harcanması kısmıyla ilgilenmesini, dersin içeriğine müdahale etmemesini " vurguladığı görülmektedir. Başka bir katılımcı ise bu konuda Alevi dedelerine maaş verilirse dedelerin devletten etkileneceği görüşünü dile getirmiştir (K-2). Oysa K-19 bu konuda tam tersi bir görüşü savunarak "dedelerin devlet memuru olarak geçmesini" talep etmektedir.

İbadet ve ibadet yerine devletin müdahale etmemesi, bir tanımlama yapmamasını söyleyen K-8, devletin " her inanca eşit mesafede durması " gerektiğini ifade etmiştir. K-22 ise bu konuda " kamu spotu adı altında her mezhep ara ara gösterilmeli birlik beraberlik kardeşlik anlatılmalı " demektedir. Başka bir katılımcı ise; ibadet yerlerinin masraflarının cemaati tarafından karşılanmasını önermiştir (K-16). Görüldüğü gibi Alevilerin bile aynı konuya ilişkin farklı çözüm önerileri bulunmaktadır. Son olarak ilginç bir yorumda K-3'ten gelmiştir. Katılımcı " Alevi Sünni gençlerin evlenme sorunlarının çözümü " yönünde talepte bulunmuştur.

Sonuç olarak; katılımcıların görüşlerinin Alevi sivil toplum örgütlerinin gündeme getirdiği sorunlarla benzerlik gösterdiği görülmekte ise de bazı sorunların çözümünde farklı çözüm önerilerinin getirildiği de dikkati çekmektedir.

SONUÇ

Alevilerin tarihsel süreç içinde yaşadıkları devletlerle geçmişten bugüne kadar gelen çeşitli sorunları olmuştur. Bu sorunların arttığı ya da çözüme yönelik atılan adımların yeterli bulunmadığı dönemler de yaşanmıştır. AKP'nin iktidarı döneminde Alevilere ilişkin attığı adımlar ve açılım politikaları ve bunların yansımaları bu çalışmanın odağını oluşturmuştur.

Bu açılım sürecini Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik süreci içinde olması, dünyada ve Türkiye'de yaşanan gelişmeler tetiklemiştir. Muharrem iftarları AKP'nin açılım sürecine dair ilk işaretleri vermiştir. 2009 ve 2010 yıllarında yapılan Alevi çalıştayları ile bu süreç devam etmiştir. Ancak ne çalıştaylar, ne sonunda açıklanan nihai rapor ne de hükümetin bu konudaki icraatlarının Alevi toplumunun ve Alevi sivil toplum örgütlerinin beklentilerini tam olarak karşılayamadığı görülmektedir. Ancak bu süreç Alevi sorunun öyle ya da böyle gündeme gelmesi bakımından faydalı olmuş, en azından kitlenin talepleri ve bu taleplerin gerçekleşip gerçekleşemeyeceği konusunda bir kanaate varılmasına yardımcı olmuştur.

Aleviler monolog olarak değerlendirse de, AKP döneminde daha fazla görünürlük ve devletle diyalog kurma imkanlarına kavuşmanın haricinde Alevi hakları ve özgürlükleri için pek fazla değişme olmadığını söylemek yanlış olmayacaktır.[394] Bu süreçte Alevilerin hak ve özgürlük taleplerinin tartışılabilir bir nitelik kazanması önem arz etmektedir.

Alevi toplumunun ve Alevi sivil toplum örgütlerinin gündeme getirdikleri sorunlar arasında 1960'lı ve 1970'li yıllarda yaşanan Malatya, Sivas, K.Maraş ve Çorum olayları ile 1990'larda yaşanan Sivas-Madımak ve Gazi olaylarının etkin bir biçimde soruşturulması, gereken cezaların verilmesi ve Alevi toplumundan özür dilenmesi, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın statüsü, zorunlu din dersleri, cem evlerinin durumu, dedelik sorunu, nüfus cüzdanlarında din hanesinin bulunması sorunu, televizyon ve radyo yayınlarında ayrımcılıkla karşılaşılması, Hacı Bektaş Veli Dergahı'nın durumu, Alevi köylerine cami yapılması ve toplumsal ayrımcılık sorunu bulunmaktadır. Ancak açılım sürecinde bu sorunların önemli bir bölümünün çözümünde bir ilerleme kaydedilmediği görülmektedir.

[394] Elif Selçuk, **Political Discources on Alevis and Alevism During AKP Era**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sabancı Üniversitesi Sanat ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2014, s.75.

Din kültürü ve ahlak bilgisi dersleri konusu ve bu dersin içeriği her zaman bir tartışma konusu olmuştur. Alevilerin din kültürü ve ahlak bilgisi dersleri konusunda bu dersin tamamen kaldırılmasından, ayrı bir Alevilik dersi konulmasına, din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde Aleviliğe de yer verilmesine ve derslerin tamamen sivil toplum kuruluşlarınca verilmesine kadar değişen görüşleri ve bu görüşlere dayanan talepleri bulunmaktadır.

Türkiye ile ilgili 1998'den beri her yıl yayınlanan Avrupa Birliği İlerleme Raporları'nda Alevilerin talepleri çeşitli oranlarda yer bulmuştur. Bu raporlarda öne çıkan konular arasında, din özgürlüğü sorunu, cem evlerinin statüsü ve Diyanet İşleri Başkanlığı'na yönelik eleştiriler bulunmaktadır. AİHM de zorunlu din kültürü ve ahlak bilgisinin öğretim programları ve ders kitaplarından yola çıkarak "anne-babanın çocukları kendi felsefi inançlarına göre yetiştirme hakkı" na aykırı olduğu[395] gerekçesiyle Türkiye'nin mahkumiyetiyle sonuçlanan kararlar vermiştir. ABD Dışişleri Bakanlığı'nın 2008'deki İnsan Hakları raporunun Türkiye bölümünde AİHM kararı sonrası ders kitaplarında Aleviliğe yer verildiği ancak bunun Alevi örgütlerince yeterli bulunmadığı ifade edilmiştir. Danıştay 8. Dairesi de zorunlu din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin müfredatında objektifliğin ve çoğulculuğun sağlanamadığı için dersin mevcut haliyle zorunlu tutulamayacağı yönünde bir karar vermiştir.

Alevi sivil toplum örgütlerinin din kültürü ve ahlak bilgisinin zorunlu olmasına son verilmesi talebi karşısında ise hükümet bu derslere Alevilik konusunda da bilgiler ekleyerek yanıt vermiştir. Ancak Alevi sivil toplum örgütleri söz konusu bilgilerin Aleviliği anlamak konusunda yetersiz olduğunu düşünmektedirler. Alevilerin talepleri daha önce de belirtildiği gibi sadece bu alanla sınırlı olmayıp çok geniş bir talep listesinden oluşmaktadır. Aleviler ve Alevi sivil toplum örgütleri yıllardır dile getirdikleri ve büyük mağduriyetler yaşadıklarını belirttikleri bu sorunların hükümet tarafından yeterince ele alınmadığını, somut çözümlerin ortaya konmadığı kanaatine sahiptirler.

[395] Eyup Şimşek ve Özcan Güngör, " Alevi Yapısallaşması, Talepler ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarında Alevilik-Bektaşilik ", **Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Volume 8/3, Winter 2013, s. 546. http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423933053.pdf (25.11.2015)

Tüm bunlara karşın bu açılım sürecinin Aleviler açısından kısmen de olsa olumlu sayılabilecek sonuçları olmuştur. Haziran 2011'de Madımak Olayı'nın yaşandığı Madımak Oteli kamulaştırılmış ve Bilim ve Kültür Merkezi haline getirilmiştir. Otelin yanında bulunan ve otelden bağımsız et lokantası olarak kullanılan bina ise Bilim ve Kültür Merkezi kapsamında modern bir çocuk kütüphanesine dönüştürülmüştür. Nevşehir'in Hacıbektaş ilçesinde yer alan ve Alevilerce büyük bir öneme sahip olan Hacı Bektaş Dergahı'na girişlerin ücretsiz olması imkanı sağlanmıştır. Ayrıca Kasım 2013'te Nevşehir Üniversitesi'nin adı Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi olarak değiştirilmiştir.

Ancak AKP hükümetince atılmış olan bu adımlara karşın Alevilerin çalıştaylarda da dile getirilen taleplerinin henüz tam olarak karşılanamadığı görülmektedir. Alevilerin yaklaşımlarının ve görüşlerinin dile getirilmesi konusunda akademik çalışmaların az sayıda olması bu araştırmanın çıkış noktasını oluşturmuştur. Bu araştırma ile Alevi toplumunun ve bu toplumun görüşlerini yansıttığı kabul edilen Alevi sivil toplum örgütlerinin, AKP hükümeti döneminde Alevilere ilişkin gerçekleşen ya da gerçekleşmesi planlanan icraatlarına yönelik görüşlerinin ortaya konması amaçlanmıştır.

Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar çalışmanın 3. bölümünde ayrıntılı olarak tartışılmıştır. Bu nedenle burada sadece en dikkat çekici bulgulara kısaca değinilmekte yetinilmiştir. Alevilerin çoğunluğu cem evlerinin yasal engeller kaldırılarak bağımsız ve resmi bir ibadethane olarak görülmesini istemektedirler. Katılımcıların yarıdan fazlası cem evlerini Alevilerin sosyal ve kültürel kimliklerini yaşadıkları yer olarak tanımlamaktadır. Ayrıca 3'te 1'i ise cem evlerini Alevi inancının yaşatıldığı bir yer olarak gördüklerini belirtmişlerdir.

Katılımcıların yarısı din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin tamamen kalkmasını isterken, yaklaşık 3'te 1'i dersin içerisinde Aleviliğe de yer verilmesini talep etmişlerdir. Dersin içeriğinde son dönemde yapılan değişiklikle Aleviliğe de kısmen de olsa yer verilmesine karşın bu durumun katılımcılarca yeterli görülmediği sonucuna varılabilecektir.

Alevilerin büyük bir çoğunluğu inancından / mezhebinden dolayı çifte standartla karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Bu durum Alevi toplumunda var olan algı ile medyaya yansıyan çeşitli araştırmalar ile de örtüşmektedir. Ayrıca katılımcıların yarısından fazlası ayrımcılıkla karşılaşma sıklığı açısından çoğunlukla ayrımcılığa uğradıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılarının ayrımcılıkla karşılaştığı ortamların da büyük bir çeşitlilik gösterdiği görülmüştür. Bu durumla sadece öğrenim ve çalışma hayatında (kamu ve özel sektör) değil toplumsal hayatta da (apartman, mahalle, mezarlık vb) karşılaştıklarını ifade etmişlerdir.

Açılıma yönelik görüşler incelendiğinde ise katılımcıların büyük çoğunluğunun olumsuz ve yetersiz ile olumsuz seçeneklerini tercih ettikleri görülmüştür. Açılımı olumlu ve yeterli bulanlar çok çok düşük bir oranda kalırken olumlu ancak yetersiz bulanlar 5'te 1 oranındadır. Bu durum Alevi toplumunun açılımla ilgili hükümetin icraatlarından hoşnut olmadığını ortaya koymaktadır.

Alevilerin açılımda yer almasını istedikleri öncelikli sorunlar arasında ise; cem evlerinin ibadethane olmaması, zorunlu din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinin kaldırılması, geçmişte yaşanan acı olaylar (Maraş, Çorum, Sivas vb) konusunda özür dilenmesi ya da soruşturma yapılması, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kaldırılması ve Alevi köylerine cami yapımına son verilmesi seçenekleri yer almıştır.

Katılımcılar toplumsal hayatta karşılaştıkları mağduriyet alanları konusunda ise; inanç özgürlüğü, cem evlerinin ibadethane olmaması, zorunlu din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin varlığı, kamuda işe alınma ve ifade özgürlüğü gibi durumları tercih etmişlerdir.

Alevilerin yaklaşık 3'te 2'si ders kitapları / müfredat içinde ayrımcı ifadelerin bulunduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca katılımcıların 4'te 3'ü öğretmenlerin Alevi öğrencilere karşı ayrımcılık yaptığını belirtmişlerdir. Bu iki soru birlikte değerlendirildiğinde öğrenim hayatında ayrımcılık konusunun oldukça önemli bir sorun oluşturduğu söylenebilecektir.

Katılımcıların 4'te 3'ünden fazlası televizyon ve radyoda Aleviliğe yönelik ayrımcılık içeren programların yer aldığını ifade etmişlerdir. Bu durumun hükümet politikasından kaynaklandığını düşünen katılımcıların oranı ise 3'te 2'den fazladır. Diğer bir soruda da yazılı basındaki ayrımcılık konusunda katılımların yarısından fazlasının bu durumun kaynağı olarak hükümet politikalarını gösterdiği dikkati

çekmektedir. Ulaşılan bu sonuç Alevi toplumunun genel olarak medyada yer alan ayrımcılığın kaynağı olarak hükümet politikalarını gördüğünü ortaya çıkarmaktadır. Bu konuyla ilgili bir diğer soruda ise Alevilerin büyük çoğunluğunun Alevi köylerine cami yapılmasını köyleri Sünnileştirme çabası olarak değerlendirdiği görülmektedir.

Son olarak ankette katılımcılar hükümetin Alevi çalıştayları kapsamında yürüttüğü Alevi Açılımı kapsamında en çok önem verdiği sorunlar arasında zorunlu din derslerini, cem evlerinin statüsünü, Alevilerin ve Aleviliğin tanımını, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın statüsünü ve Alevileri ilgilendiren anayasal ve yasal düzenlemeleri ifade etmişlerdir.

Belirtilen bu alan araştırmasının dışında Alevi sivil toplum örgütlerinin yöneticileri, Alevi dedeleri ve kanaat önderlerinden oluşan 22 kişiyle görüşmeler yapılmıştır. Bu kapsamda kendilerine 6 soru sorulmuştur. Bu soruların tartışılması da önceki bölümlerde yer bulmuştur. Bu nedenle sadece çözüm önerilerinin yer aldığı sorunun değerlendirilmesi uygun görülmüştür. Katılımcıların genellikle Alevi sivil toplum örgütlerinin gündeme getirdiği sorunları dile getirdiği görülmektedir. En çok vurgulanan 5 talep sırayla; cem evlerinin yasal statü verilmesi / cemevlerinin ibadethane olarak kabulü, eşit yurttaşlık hakkı, cem evlerine bütçeden para verilmesi, Madımak otelinin müze yapılması ve Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kaldırılmasıdır. Görüldüğü gibi katılımcıların görüşlerinin büyük oranda benzerlik gösterdiği söylenebilecektir.

Sonuç olarak; AKP hükümetleri döneminde yapılan Alevi Açılımı ve Alevi Çalıştayları ile Alevi sivil toplum örgütlerinin gündeme getirdiği sorunlar konusunda bazı adımlar atılmış olsa da bu adımların Alevi toplumunca yeterli bulunmadığı söylenebilir. Bu araştırmadan elde edilen veriler de söz konusu kanaati destekleyici bir niteliktedir. Belirtilen sorunların çözüme kavuşturulamamasında Alevi toplumunun kurduğu sivil toplum örgütlerinin çok fazla olması ile kendi aralarında birlik kurma ve ortak hareket etme konusunda başarılı olamamalarının da etkili olduğu söylenebilecektir.

Ayrıca son dönemlerde AİHM kararlarının hala uygulanamamış olması, Avrupa Birliği İlerleme Raporları'nda Alevilerin sorunlarının devam ettiğine ilişkin ifadelerin yer alması sorunun çözümlenemediğinin bir göstergesi olarak düşünülebilecektir.

Toplumun önemli bir bölümünü oluşturan Alevilerin yaşadıkları sorunların gündeme getirilmesi ve çözülmesi hükümetlerin görev ve sorumluluk sahası içinde bulunmaktadır. Bu kapsamda hükümet etme görevi o ülke içinde yaşayan vatandaşların sorunlarını çözme ve onların mutlu ve huzurlu bir ortamda yaşamalarını sağlamayı da içermektedir. Vatandaşların kendilerini baskı altında ve ayrımcılığa uğradıklarını hissettikleri bir ortamda yaşamaları bu görevin yeterli düzeyde gerçekleştirilemediğini gösterebilecektir. Bu durumun belirlenmesinde, sorunların saptanmasında, olası çözüm yollarının ortaya konmasında akademik araştırmaların önemli olduğu söylenebilecektir.

Modern bir devlet tüm vatandaşlarına hizmetler sunan ve bunu yaparken de bu yüzyılda çağdaş toplumlarda kabul görmüş bulunan demokratik değerler ve insan hakları çerçevesinde uygulamaları hayata geçiren bir yapıya sahip olmalıdır. Yapılan araştırmanın sonuçları henüz bu hedefe ulaşılamadığını göstermektedir.

Sonuç olarak AKP hükümetlerinin Alevilere ilişkin attığı adımlar ve açılım süreci Alevi toplumu açısından olumlu ama yetersiz bir çaba olarak görülmektedir. Ulaşılan bulguların ışığında bu sorunların ortadan kaldırılabilmesinin, karar verme süreçlerine Alevi toplumunun da katılmasıyla mümkün olabileceği öngörülmektedir.

KAYNAKÇA

AB Çalışma Grubu; "Avrupa Komisyonu 2007 Yılı Türkiye İlerleme Raporu : Müktesebat Fasılları ", TEPAV Yayınları, Kasım 2007
http://www.tepav.org.tr/upload/files/1271250733r8995.Muktesebat_Fasillari.pdf
(03.08.2011)

Akay, Hale ; " Türk Silahlı Kuvvetleri: Kurumsal ve Askeri Boyut ", **Almanak Türkiye 2006-2008 Güvenlik Sektörü ve Demokratik Gözetim**, (Ed. Ali Bayramoğlu, Ahmet İnsel) , TESEV Yayınları, Temmuz 2009
http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/PDF/DEMP/almanak2008_02_07_09.WEB%20icin.pdf (03.08.2011)

Alevi Çalıştayı : Birinci Etap Alevi Örgütleri ve Temsilcileri Toplantısı Değerlendirme İstem ve Öneri Raporu, Alevi Kültür Dernekleri Genel Merkezi ve Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı Genel Merkezi Yayını, Hisar Ofset, Ankara, 2009

Alpaslan, Hasan Hüseyin; **Anadolu'daki Alevilik ve Kızılbaş Türkler**, Kum Saati Yayınları, İstanbul, 2011

Atalar, Tuğba; **Alevi Kimliği İçinde Farklı 'Alevilik' Algıları : Pir Sultan Abdal Kültür Derneği ve Cem Vakfı Örneği**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2011

Ateşoğulları, Kamil; " İnsan Hakları ", **Alevilik ve Günümüzdeki Sorunları**, Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı Genel Merkezi Yayını, Akademi Matbaası, Ankara, 2004

Aydın, Erdoğan ; **Kimlik Mücadelesinde Alevilik**, Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2011

Aydın İpek, Tuncay Utku, Songülen Zeynep, Tanrıkulu Göktuğ; " Türkiye 2006 Yılı İlerleme Raporu'nun Müktesebat Başlıklarına Göre Genel Değerlendirilmesi " , TEPAV Yayınları, Kasım 2006
http://www.tepav.org.tr/upload/files/1271248775r9917.Turkiye_2006_Yili_Ilerleme_Raporu___nun_Muktesebat_Basliklarina_Gore_Genel_Degerlendirilmesi.pdf
(03.08.2011)

Bahadınlı, Yusuf Ziya; **Anadolu Aleviliği- Batınilik ve İslam Fanatizmi**, Yazılama Yayınevi, İstanbul, 2014

Bahadır, Serap ; **1980 Sonrası İzmir'de Alevi Örgütlenmeleri ve Bu Örgütlerin Alevi Kimliği Açısından Önemi**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın, 2008

Başgöz, İlhan; " Köy Aleviliği'nin Özellikleri "**, Kimliğini Haykıran Alevilik**, (Ed. Lütfi Kaleli), Habora Kitabevi, İstanbul, 1990

Berksoy, Biriz; " Polis Teşkilatı " , **Almanak Türkiye 2006-2008 Güvenlik Sektörü ve Demokratik Gözetim**, (Ed. Ali Bayramoğlu, Ahmet İnsel), TESEV Yayınları, Temmuz 2009
http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/PDF/DEMP/almanak2008_02_07_09.WEB%20icin.pdf (03.08.2011)

Birdoğan, Nejat; **Anadolu'nun Gizli Kültürü Alevilik**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2010

Bozan, İrfan; " Devlet ile Toplum Arasında Bir Okul : İmam Hatip Liseleri Bir Kurum Diyanet İşleri Başkanlığı ", TESEV Yayınları, Mart 2007
http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/BirOkulBirKurum.pdf (03.08.2011)

Büyüköztürk Şener, Kılıç Çakmak Ebru, Akgün Özcan Erkan, Karadeniz Şirin ve Demirel Funda; **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, Pegem Yayınevi , Ankara, 2012

Cansun, Şebnem ; “ Türkiye’de Aleviler ve Siyasi Partiler İlişkisi : Cumhuriyet Gazetesi Üzerinden Bir İnceleme ”, **Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi** , Cilt 5, No 2, 2013
http://dergipark.ulakbim.gov.tr/sobiadsbd/article/view/5000137207/0 (05.03.2017)

Çakır, Ruşen ve Bozan, İrfan ; “ Sivil, Şeffaf ve Demokratik Bir Diyanet İşleri Başkanlığı Mümkün Mü ? ”, TESEV Yayınları, Şubat 2005 http://rusencakir.com/eKitaplar/Sivil-Seffaf-ve-Demokratik-bir-Diyanet-Isleri-Baskanligi-Mumkun-mu/23 (14.09.2015)

Çamuroğlu, Reha; “ Osmanlı - Alevi İlişkileri ”, **Din - Devlet İlişkileri ve Türkiye’de Din Hizmetlerinin Yeniden Yapılanması Uluslararası Sempozyumu**, 26-27 Mart 1996 Atatürk Kültür Merkezi - İstanbul, Cem Vakfı Yayınları: 2 Bilimsel Toplantılar Dizisi: 1, Yaylacık Matbaacılık, İstanbul, 1998

Dedeoğlu, Beril; “ Türkiye Güvenliği Açısından NATO ” , **Almanak Türkiye 2006-2008 Güvenlik Sektörü ve Demokratik Gözetim**, (Ed. Ali Bayramoğlu, Ahmet İnsel), TESEV Yayınları, Temmuz 2009
http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/PDF/DEMP/almanak2008_02_07_09.WEB%20icin.pdf (03.08.2011)

Erdemir Aykan, Korkmaz Cahit, Karaçalı Halil, Erdem Muharrem, Weizthofer Theresa ve Beşpınar Umut; **Alevi Bakış Açısıyla Türkiye’de Ayrımcılık**, Alevi Kültür Dernekleri ve Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı Yayınları, Ankara, 2010

Erman, Tahire ve Erdemir Aykan; “ Aleviler ve Topluma Eklemlenme Sorunsalı ” , **Türkiye’de Çoğunluk ve Azınlık Politikaları : AB Sürecinde Yurttaşlık Tartışmaları**, (Ed. Ayhan Kaya, Turgut Tarhanlı) , TESEV Yayınları, Aralık 2005
http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/PDF/DEMP/AH/TURKIYEDECOGUNLUKAZINLIK-3.BASKI2008.pdf (03.08.2011)

Eyuboğlu, İsmet Zeki; **Alevilik - Sünnilik İslam Düşüncesi**, Der Yayınları, İstanbul, 1989

Günay Bekir ve Türk Gökhan; " Alevi Açılımı: Türkiye'de Demokrasinin Derinleşmesi ", BİLGESAM Yayınları, 2010, http://www.setav.org/ups/dosya/28043.pdf (03.08.2011)

Kaleli, Lütfi; " Hülle, Mum Söndü ve Gerçekler " , **Kimliğini Haykıran Alevilik**, (Ed. Lütfi Kaleli), Habora Kitabevi, İstanbul, 1990

Karasar, Niyazi; **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, Nobel Basımevi, Ankara, 2006

Karsu, Nurettin; " Gerçekler Ortaya Çıksın " , **Kimliğini Haykıran Alevilik**, (Ed. Lütfi Kaleli), Habora Kitabevi, İstanbul, 1990

Kaymaz, Nazlı Pınar; **A Critical Assessment of The Justice and Development Party Goverment's Alevi Iniativite From The Perspectives of Alevi Organizations**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2012

Kurban, Dilek; " Türkiye Ayrımcılıkla Mücadelede Nerede ? Dil ve Din Eğitimi Taleplerinin Siyasaldan Yasal Alana Taşımak ", **Türkiye'de Azınlık Hakları Sorunu : Vatandaşlık ve Demokrasi Eksenli Bir Yaklaşım**, (Ed. Derya Demirler, Mert Kayhan), TESEV Yayınları, Mart 2006 http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/PDF/DEMP/Azinlik%20Haklari%20Konferans%20Tebligleri.pdf (03.08.2011)

Massicard, Elise ; **Türkiye'den Avrupa'ya Alevi Hareketinin Siyasallaşması**, Çev. Ali Berktay, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007

Melikoff, Irene; **Hacı Bektaş: Efsaneden Gerçeğe**, Çev. Turan Alptekin, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2010

Melikoff, Irene; **Uyur İdik Uyardılar**, Çev. Turan Alptekin, Demos Yayınları, İstanbul, 2011

Ocak, Ahmet Yaşar; **Alevi ve Bektaşi İnançlarının İslam Öncesi Temelleri**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012

Oran, Baskın ; " Türkiye'de Azınlıklar : Kavramlar, Lozan, İç Mevzuat, İçtihat, Uygulama", TESEV Yayınları, Haziran 2004, http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/PDF/DEMP/Turkiyede%20Azinliklar.pdf (03.08.2011)

Saraç, Necdet; **Alevilerin Siyasal Tarihi 1300 - 1971** , Cem Yayınevi, İstanbul, 2011

Selçuk, Elif ; **Political Discources on Alevis and Alevism During AKP Era**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sabancı Üniversitesi Sanat ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2014

Songülen Zeynep, Tuncay, Utku; "Türkiye'de Siyasi Reform Süreci ", TEPAV Yayınları, 2006 http://www.tepav.org.tr/upload/files/1271249729r1496.Turkiye_de_Siyasi_Reform_Sureci.pdf (03.08.2011)

Stratejik Düşünce Enstitüsü; "Alevi Raporu", SDE Yayınları, Kasım 2009 http://www.sde.org.tr/userfiles/file/aleviraporu.pdf (03.08.2011)

Subaşı, Necdet; **Alevi Çalıştayları Nihai Rapor**, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık, Başak Matbaacılık, Ankara, 2010

Şahhüseyinoğlu, Nedim; " Yakın Tarihimizdeki Olaylar " , **Alevilik ve Günümüzdeki Sorunları**, Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı Genel Merkezi Yayını, Akademi Matbaası, Ankara, 2004

Şaylan, Gencay; “ 1980 Sonrası ” , **Kimliğini Haykıran Alevilik**, (Ed. Lütfi Kaleli) , Habora Kitabevi, İstanbul, 1990

Şaylan, Gencay; “ Aleviler ve Kadın Sorunu ” **, Kimliğini Haykıran Alevilik**, (Ed. Lütfi Kaleli), Habora Kitabevi, İstanbul, 1990

Şaylan, Gencay; “ Aleviler ve Laiklik ” , **Kimliğini Haykıran Alevilik**, (Ed. Lütfi Kaleli), Habora Kitabevi, İstanbul, 1990

Şaylan, Gencay; “ Cumhuriyet’te Alevilik Tartışması ” , **Kimliğini Haykıran Alevilik**, (Ed. Lütfi Kaleli), Habora Kitabevi, İstanbul, 1990

Şen, İsmail ; **Demokratik Açılım ve Aleviler**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 2012

Şimşek, Eyup ve Güngör Özcan ; “ Alevi Yapısallaşması, Talepler ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarında Alevilik-Bektaşilik ”, **Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Volume 8/3, Winter 2013
http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423933053.pdf
(25.11.2015)

Ünlü, Ferhat; “Sivil Toplum Kuruluşları ”, **Almanak Türkiye 2005 Güvenlik Sektörü ve Demokratik Gözetim**, (Ed. Ümit Cizre), TESEV Yayınları, Mayıs 2006
http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/PDF/DEMP/Almanak-2005-Turkce-Tam%20Metin.pdf (03.08.2011)

Yağcı, Öner; “ 2 Temmuz’u Unutmak ”, **Sivas’ı Unutmak**, (Ed. Öner Yağcı), İleri Yayınları, İstanbul, 2004

Yağcı, Öner; “ Sivas Katliamının 9. Yılında ” , **Sivas’ı Unutmak**, (Ed. Öner Yağcı), İleri Yayınları, İstanbul, 2004

Yağcı, Öner ; “ Sivas : Şenlikten Katliama ” , **Sivas’ı Unutmak**, (Ed. Öner Yağcı), İleri Yayınları, İstanbul, 2004

Yağcı, Öner ; “ Şeriatın Sivas Katliamı ” , **Sivas’ı Unutmak**, (Ed. Öner Yağcı), İleri Yayınları, İstanbul, 2004

Yağcı, Öner ; “ Türkiye’yi Sevr’e Zorlayan Emperyalist Politikalar ” , **Sivas’ı Unutmak**, (Ed. Öner Yağcı), İleri Yayınları, İstanbul, 2004

Yaprak, Ömer ; **Alevi Çalıştaylarına Yansıdığı Biçimiyle Alevilerin Toplumsal Talepleri**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2015

Yeler, Abdülkadir; **Türkiye’de Aleviliğin Kurumsallaşma Süreci (Problemler ve Çözüm Önerileri),** (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2012

Yemenici, Ahmet ; “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Diğer Dinlere ve Mensuplarına İlişkin Yaklaşımları ” , **Toplum Bilimleri Dergisi**, Ocak 2014, 8 (15) http://www.toplumbilimleridergisi.org/index.php/1/article/view/217 (24.11.2015)

Yıldırım, Ali ; **Alevi Hukuku**, İtalik Kitapları, Ankara, 2013

Yıldırım, Ali ve Şimşek, Hasan; **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2000

Yıldız, Ahmet; “Türkiye Büyük Millet Meclisi ”, **Almanak Türkiye 2005 Güvenlik Sektörü ve Demokratik Gözetim**, (Ed. Ümit Cizre), TESEV Yayınları, Mayıs 2006

http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/PDF/DEMP/Almanak-2005-Turkce-Tam%20Metin.pdf (03.08.2011)

Zelyut, Rıza; **Hünkar Hacı Bektaş-ı Veli : Ali'nin Sırrı**, Kripto Yayınları, İstanbul, 2014

58. Hükümet Programı, http://www.akparti.org.tr/site/dosya/66517 (58inci-hukumet-programi.pdf) (4.12.2016)

59. Hükümet Programı, http://www.akparti.org.tr/site/dosya/66517 (59uncu-hukumet-programi.pdf) (4.12.2016)

60. Hükümet Programı, http://www.akparti.org.tr/site/dosya/66517 (60inci-hukumet-programi.pdf) (4.12.2016)

61. Hükümet Programı, http://www.akparti.org.tr/site/dosya/66517 (61inci-hukumet-programi.pdf) (4.12.2016)

62. Hükümet Programı, http://www.akparti.org.tr/site/dosya/66517 (62nci-hukumet-programi.pdf) (4.12.2016)

64. Hükümet Programı, http://www.akparti.org.tr/site/dosya/66517 (64uncu-hukumet-programi.pdf) (4.12.2016)

65. Hükümet Programı, https://www.akparti.org.tr/site/haberler/65.-hukumet-programi/84149#1 (24.06.2016)

Adalet ve Kalkınma Partisi 2002 Seçim Beyannamesi, http://www.akparti.org.tr/upload/documents/2002-beyanname.pdf (7.11.2015)

Adalet ve Kalkınma Partisi 2007 Seçim Beyannamesi,
http://www.akparti.org.tr/upload/documents/2007-beyanname.pdf (7.11.2015)

Adalet ve Kalkınma Partisi 2011 Seçim Beyannamesi,
http://www.akparti.org.tr/upload/documents/2011-beyanname.pdf (7.11.2015)

Adalet ve Kalkınma Partisi Haziran 2015 Seçim Beyannamesi,
http://www.akparti.org.tr/2015-secim-beyannamesi-20nisan.pdf (7.11.2015)

Adalet ve Kalkınma Partisi Kasım 2015 Seçim Beyannamesi,
http://www.akparti.org.tr/1-kasim-secim-beyannamesi-rgb-rev-06-10-15.pdf
(7.11.2015)

Adalet ve Kalkınma Partisi 2023 Siyasi Vizyonu,
http://www.akparti.org.tr/upload/documents/akparti2023siyasivizyonuturkce.pdf
(7.11.2015)

Adalet ve Kalkınma Partisi Programı,
http://www.akparti.org.tr/site/akparti/parti-programi (7.11.2015)

Adalet ve Kalkınma Partisi Türkiye Genel İcraatları,
http://images.teskilat.akparti.org.tr/uploads/documents/genel-icraat-kitabi.zip
(7.11.2015)

Adalet ve Kalkınma Partisi Tüzüğü,
http://www.akparti.org.tr/site/akparti/parti-tuzugu (7.11.2015)

Adalet ve Kalkınma Partisi Yeni Türkiye Sözleşmesi 2023,
http://www.akparti.org.tr/upload/documents/2023-sozlesmesi-seçim-2015.pdf
(7.11.2015)

Avrupa Birliği İlerleme Raporu (1999), http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_1999.pdf (18.11.2015)

Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2000), http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2000.pdf (18.11.2015)

Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2001), http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2001.pdf (18.11.2015)

Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2002), http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2002.pdf (18.11.2015)

Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2003), http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2003.pdf (18.11.2015)

Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2004), http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2004.pdf (18.11.2015)

Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2005), http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2005.pdf (18.11.2015)

Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2006), http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_Ilerleme_Rap_2006.pdf (18.11.2015)

Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2007), http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2007.pdf (18.11.2015)

Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2008), http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2008.pdf (18.11.2015)

Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2009), http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2009.pdf (18.11.2015)

Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2010), http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/turkiye_ilerleme_rap_2010.pdf (18.11.2015)

Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2011), http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/2011_ilerleme_raporu_tr.pdf (18.11.2015)

Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2012), http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/2012_ilerleme_raporu_tr.pdf (18.11.2015)

Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2013), http://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/2013_ilerleme_raporu_tr.pdf (18.11.2015)

Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2014), http://www.ab.gov.tr/files/ilerlemeRaporlariTR/2014_ilerleme_raporu_tr.pdf (18.11.2015)

Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2015),
http://www.ab.gov.tr/files/000files/2015/11/2015_turkiye_raporu.pdf (09.03.2016)

Avrupa Birliği İlerleme Raporu (2016) ,
http://www.ab.gov.tr/files/ceb/Progress_Reports/2016_ilerleme_raporu_tr.pdf
(23.12.2016)

Cumhuriyetçi Eğitim ve Kültür Vakfı (Cem Vakfı) Türkiye'ye Karşı Davası Kararı,
http://hudoc.echr.coe.int/tur#{"itemid":["001-158584"]} (22.08.2016)

Hasan ve Eylem Zengin Türkiye'ye Karşı Davası Kararı,
http://hudoc.echr.coe.int/tur#{"itemid":["001-121536"]} (22.08.2016)

İzzettin Doğan ve Diğerleri Türkiye'ye Karşı Davası Kararı,
http://hudoc.echr.coe.int/tur#{"itemid":["001-164217"]} (22.08.2016)

Mansur Yalçın ve Diğerleri Türkiye'ye Karşı Davası Kararı,
http://www.inhak.adalet.gov.tr/ara/karar/yalcin.pdf (22.08.2016)

Sinan Işık Türkiye'ye Karşı Davası Kararı,
http://www.fap.hsyk.gov.tr/dosyalar/aihm-karar-inceleme/m9/Isin-Karar.pdf
(22.08.2016)

Sinan Işık Türkiye'ye Karşı Davası Kararı,
web.e-baro.web.tr/uploads/00/Haberler/Belgeler/.../aihm/Sinan_Isik_Turkiye.doc
(22.08.2016)

Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri,
https://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/_Global/_Government/pg_CabinetHistory.aspx (11.12.2016)

EKLER

EK 1 : Anket Formu

Sayın Katılımcı;

Ekte sunulmakta olan anket çalışması *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Doktora programı çerçevesinde yürütülmekte olan* **" Alevi Sivil Toplum Örgütlerinin AKP Hükümetinin Alevilere İlişkin Politikalarına Yaklaşımı (İzmir İli Örneği) "** konulu tez çalışmasının verilerini toplamak amacıyla hazırlanmıştır. Bu nedenle sizlere yöneltilen soruları dikkatlice okumanız ve hiç boş bırakmadan tümünü samimiyetle yanıtlamanız çalışmanın güvenirliği ve geçerliği açısından önemli görülmektedir. Toplanan veriler tamamen bilimsel amaçla kullanılacaktır. Katkılarınız için teşekkür eder saygılar sunarız.

Yrd. Doç. Dr. A. Nazmi ÜSTE
Danışman Öğretim Üyesi
DEÜ Kamu Yönetimi
Bölümü Öğretim Üyesi

İlhan Ozan HAMURCU
Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Kamu Yönetimi
Doktora Öğrencisi

ANKET FORMU

1. Yaşınız

a) 18 - 30 yaş ( )
b) 31 - 43 yaş ( )
c) 44 - 56 yaş ( )
d) 57 - 69 yaş ( )
e) 70 yaş ve üstü ( )

2. Cinsiyetiniz

a) Kadın ( )
b) Erkek ( )

3. Oturduğunuz semt ve mahalle

……

4. Doğum yeriniz (il) ……..

5. Kaç yıldır İzmir'de yaşıyorsunuz?

a) 1-10 yıl arası ( )

b) 11-20 yıl arası ( )

c) 21-30 yıl arası ( )

d) 31 yıl ve daha fazla ( )

6. Öğrenim Düzeyiniz (en son bitirilen eğitim düzeyine göre cevaplayınız)

a) Okur - Yazar ( )

b) İlkokul mezunu ( )

c) Ortaokul mezunu ( )

d) Lise mezunu ( )

e) Meslek yüksek okul mezunu ( )

f) Üniversite mezunu ( )

g) Lisansüstü mezunu ( )

7. Mesleğiniz - Statünüz

a) Memur (öğretmen, asker, akademik personel, hakim vb) ( )

b) İşçi ( )

c)Esnaf /Tüccar ( )

d) Serbest Meslek sahibi (Doktor, avukat, muhasebeci vb) ( )

e) Çiftçi ( )

f) Emekli ( )

g) Öğrenci ( )

h) Ev Hanımı ( )

i) Diğer (lütfen belirtiniz)

……..

8. Alevi dernek/ vakıf ya da kuruluşuna üye misiniz?

a) Evet ( )

b) Hayır ( )

9. Eğer üye iseniz hangi derneğe/ vakfa üyesiniz?

a) Pir Sultan Abdal Kültür Derneği ( )

b) Hacı Bektaş Veli Kültür Derneği ( )

c) Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı ( )

d) Cem Vakfı ( )

e) Alevi Bektaşi Derneği ( )

f) Diğer (yazınız) ……..…

10. Bu dernekteki/ vakıftaki göreviniz nedir?

a) Yönetici ( )

b) Yönetim Kurulu üyesi ( )

c) Denetici ( )

d) Üye ( )

11. Herhangi bir Alevi dernek/ vakıf ya da kuruluşuna ne sıklıkla gidersiniz?

a) Her gün ( )

b) Haftada üç kez ( )

c) Haftada iki kez ( )

d) Haftada bir ( )

e) Ayda bir ( )

h) Çok nadir ( )

12. Size göre "Alevilik" kavramı birinci sırada nasıl tarif edilebilir? (Lütfen tek seçenek işaretleyiniz)

a) Alevilik bir dindir. ( )

b) Alevilik bir mezheptir. ( )

c) Alevilik bir kültürdür. ( )

d) Alevilik etnik bir kimliktir. ( )

e) Alevilik bir tarikattır. ( )

f) Diğer (Lütfen belirtiniz) .....

13. Cem evlerinin statüsü hakkında ne düşünüyorsunuz?

a) Cem evlerinin kuruluşuyla ilgili yasal engeller kaldırılarak bağımsız bir ibadethane olarak kabul edilmeli ve çoğaltılmalıdır. ( )

b) Cem evlerine camiler gibi resmi ibadethane statüsü verilmeli ve çoğaltılmalıdır. ( )

c) Cem evleri mevcut durumunu korumalıdır. ( )

d) Cem evleri Alevi dernek/vakıf ya da kuruluşlarına bağlı olarak hizmet vermelidir. ( )

e) Fikrim yok ( )

14. Cem evlerini aşağıdaki tanımlamalara göre nasıl değerlendirirsiniz?

a) Cem evleri sadece cem ayininin yapıldığı yerlerdir. ( )

b) Cem evleri Alevi inancının yaşatıldığı yerlerdir. ( )

c) Cem evleri Alevilerin sosyal ve kültürel kimliklerini yaşattıkları yerdir. ( )

d) Cem evleri mevcut durumunu sürdürmelidir. ( )

e) Diğer (belirtiniz) .....

15. Okullarda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde Aleviliğin öğretilmesi konusundaki görüşünüz nedir?

a) Alevilik Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde öğretilmelidir. ( )

b) Alevilik Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde öğretilmemelidir. ( )

c) Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi tamamen kaldırılmalıdır. ( )

d) Diğer (belirtiniz).....

16. İnancınızdan/ Mezhebinizden dolayı ayrımcılığa uğradığınızı düşünüyor musunuz?

a) Evet ( )

b) Hayır ( )

17. Ayrımcılığa uğradığınızı düşünüyorsanız bu ne sıklıkla gerçekleşmektedir?

a) Her zaman ( )

b) Sıklıkla ( )

c) Zaman zaman ( )

d) Nadiren ( )

e) Çok nadiren ( )

18. Ayrımcılığa maruz kaldığınızı düşünüyorsanız bu ayrımcılıkla hangi ortamlarda karşılaşıyorsunuz? <u>(Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)</u>

a) Apartmanda ve komşuluk ilişkileri içinde ( )
b) Sokakta – Caddede ( )
c) Sitede ( )
d) Mahallede ( )
e) Mezarlıkta ( )
f) Alış veriş merkezlerinde ( )
g) Sinema ve tiyatroda ( )
h) Markette (Bakkal, kasap vb dâhil)( )
i) Pazaryerinde ( )
j) Parkta-Otoparkta ( )
k) Öğrenim hayatı sırasında ( )
l) İşyerinde –çalışma sürecinde ( )

19. AKP Hükümetinin yürütmekte olduğu Alevi Açılımı hakkında bilginiz var mı?

a) Evet yeterli bilgiye sahibim. ( )

b) Evet ancak kısmi bir bilgim var. ( )

c) Hayır bilgim yok. ( )

20. Yukarıdaki soruda a ve b seçeneklerini işaretlediyseniz bu bilgiyi nereden edindiniz?

a) AKP'nin düzenlediği Alevi Açılımı toplantılarına katılarak bilgi edindim. ( )

b) Derneğimiz/Vakfımız/Kuruluşumuz toplantıya katıldı ve bizleri bilgilendirdi ( )

c) Derneğimiz/Vakfımız/Kuruluşumuzun bu konuyla ilgili yaptığı toplantıya katıldım. ( )

d) Alevi Açılımı ile ilgili bilgiyi yazılı ve görsel medyadan (TV-Radyo-Gazete vb) edindim. ( )

e) Alevi Açılımı ile ilgili bilgiyi internetten edindim. ( )

f) Alevi Açılımı ile ilgili kitap-makale okudum. ( )

h) Alevi Açılımı ile ilgili tartışma, açık oturum vb izledim. ( )

i) Alevi Açılımı ile ilgili çevremden (aile, dost, akraba, mahalle vb) bilgi edindim. ( )

k) Üyesi olduğum başka bir sivil toplum örgütünden bilgi edindim. ( )

l) Cem evlerindeki konuşmalardan/tartışmalardan öğrendim. ( )

m) Anma, şölen, şenlik vb konuşmalardan bilgi edindim. ( )

n) Diğer (belirtiniz) ……

21. AKP Hükümetinin Alevi açılımını nasıl buluyorsunuz?

a) Olumlu ve yeterli ( )

b) Olumlu ancak yetersiz ( )

c) Ne olumlu ne de olumsuz ( )

d) Olumsuz ( )

e) Olumsuz ve yetersiz ( )

f) Fikrim yok ( )

22. Mevcut hükümetin yürüttüğü Alevi Açılımı kapsamında yer vermediği ama sizce <u>öncelikle ele alınması gereken sorunlar</u> nelerdir? <u>(önemli gördüğünüz 5 seçeneği işaretleyiniz)</u>

a) Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kaldırılması ( )

b) Cem evlerinin ibadethane olarak kabul edilmesi ( )

c) Zorunlu Din Kültürü ve Ahlak bilgisi derslerinin kaldırılması ( )

d) Alevi dedelerine maaş bağlanması ( )

e) Nüfus kâğıdındaki din hanesinin kaldırılması ( )

f) Müfredatta Alevilere yönelik ayrımcı ifadelerin kaldırılması ( )

g) Geçmişte yaşanan acı olaylar (Maraş, Çorum, Sivas vb) konusunda özür dilenmesi ya da soruşturma yapılması ( )

h) Medyada (TV- Radyo ve yazılı basın) ayrımcılığa izin verilmemesi ( )

i) Alevi köylerine cami yapımına son verilmesi ( )

j) Madımak Oteli'nin müze yapılması ( )

k) Kamuda ve toplumsal yaşamda Alevilere yönelik ayrımcılığa son verilmesi ( )

l) Kuran kurslarının, imam-hatip liselerinin ve ilahiyat fakültelerinin azaltılması ( )

m) Diğer (belirtiniz) ……..

23. Alevilerin hak ve özgürlükler açısından bir mağduriyeti varsa bu mağduriyet hangi alanlardadır?

(Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

a) İnanç özgürlüğü ( )

b) Zorunlu Din Kültürü ve Ahlak bilgisi dersinin varlığı ( )

c) Toplumda dışlanma ( )

d) Kamuda işe alınma ( )

e) Kamuda üst yönetim kadrolarına yükselme ( )

f) Özel sektörde işe alınma ( )

g) Özel sektörde üst yönetim kadrolarına yükselme ( )

h) İfade özgürlüğü ( )

i) Cem evlerinin ibadethane olmaması ( )

j) Diğer (belirtiniz)…….

24. Sizce ders kitapları/müfredat içinde Alevilikle ilgili ayrımcı ifadeler yer almakta mıdır?

a) Evet ( )

b) Hayır ( )

c) Fikrim yok ( )

25. Sizce öğretim hayatı içinde öğretmenlerin Alevi öğrencilere karşı ayrımcı bir tavrı var mıdır?

a) Evet ( )

b) Hayır ( )

c) Fikrim yok ( )

26. TV-Radyoda Aleviliğe yönelik ayrımcılık içeren programlar var mıdır?

a) Evet ( )

b) Hayır ( )

c) Fikrim yok ( )

27. Yanıtınız evet ise TV-Radyoda Aleviliğe yönelik ayrımcılık içeren programlar hakkında ne düşünüyorsunuz? (Lütfen tek seçeneği işaretleyiniz)

a) Bunun bir hükümet politikası olduğunu düşünüyorum. ( )

b) Aleviliği aşağılamaya yönelik olduğu düşünüyorum. ( )

c) Toplumda Aleviliğe ilişkin yaygın kanaatin bir yansıması olduğunu düşünüyorum.( )

d) Bunların münferit hadiseler olduğunu düşünüyorum. ( )

e) Fikrim yok. ( )

f) Diğer (belirtiniz) ……

28. Alevi köylerine cami yapılması ile ilgili ne düşünüyorsunuz? **(Lütfen tek seçeneği işaretleyiniz)**

a) Alevi köylerini Sünnileştirme çabasının bir ürünü olduğunu düşünüyorum. ( )

b) Bunun bir hükümet politikası olduğunu düşünüyorum. ( )

c) Bunların münferit hadiseler olduğunu düşünüyorum. ( )

d) Önemli olmadığını düşünüyorum. ( )

e) Fikrim yok. ( )

f) Diğer (belirtiniz) ……

29. Yazılı basında Aleviliğe yönelik ayrımcılık içeren haberler ve yorumlar hakkında ne düşünüyorsunuz?

a) Bunun bir hükümet politikası olduğunu düşünüyorum. ( )

b) Aleviliği aşağılamaya yönelik olduğu düşünüyorum. ( )

c) Toplumda Aleviliğe ilişkin yaygın kanaatin bir yansıması olduğunu düşünüyorum. ( )

d) Bunların münferit hadiseler olduğunu düşünüyorum. ( )

e) Fikrim yok. ( )

f) Diğer (belirtiniz) ……

30. Mevcut hükümetin Alevi Çalıştayları vasıtasıyla yürüttüğü Alevi Açılımı kapsamında hangi temel sorunlara ağırlık verdiğini düşünüyorsunuz? (Sizce önemli gördüğünüz 5 seçeneği işaretleyiniz)

a) Zorunlu din dersleri ( )

b) Cem evlerinin statüsü ( )

c) Diyanet İşleri Başkanlığı'nın statüsü ( )

d) Madımak Oteli'nin durumu ( )

e) Alevilerin ve Aleviliğin tanımı ( )

f) Alevilerin ayrımcılıkla karşılaşması ( )

g) Alevileri ilgilendiren anayasal ve yasal düzenlemeler ( )

h) Alevi dedelerin durumu ( )

i) Diğer (belirtiniz) ……..

ANKETİMİZE KATILDIĞINIZ İÇİN TEŞEKKÜR EDERİZ.

EK 2 : Görüşme Formu

Sayın katılımcı:

Ekte sunulan yarı yapılandırılmış görüşme formu Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim dalında yapılmakta olan bir Doktora tezi gereği hazırlanmıştır. Tezin konusu: **"**Alevi Sivil Toplum Örgütlerinin AKP Hükümetinin Alevilere İlişkin Politikalarına Yaklaşımı (İzmir İli Örneği)" olarak belirlenmiştir. Alevi sivil toplum örgütlerine üye **olan/olmayan** vatandaşlarla görüşülmesi planlanmaktadır. Bu görüşmede amacımız, Alevi toplumunun görüşlerini belirleyebilmektir. Araştırmada ortaya çıkacak sonuçların, bundan sonra yapılacak olan çalışmalarda yol gösterici olmasını ümit ediyoruz. Verdiğiniz bilgiler, araştırma amacı dışında hiçbir kişi ya da kurum ile paylaşılmayacak ve her şartta tamamen gizli kalacaktır. Vereceğiniz her cevap araştırmamıza büyük katkı sağlayacaktır. Soruların cevaplama süresi yaklaşık 15-20 dakika sürmektedir.

Yardımlarınız için teşekkür ederim.

Yrd. Doç. Dr. A. Nazmi Üste
DEÜ İİBF
Kamu Yönetimi Bölümü
Öğretim Üyesi

İlhan Ozan Hamurcu
DEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü
Kamu Yönetimi Doktora Öğrencisi

Katılımcı Hakkında Bilgi:

Yaşınız: **Görüşme tarih ve saati:**

Cinsiyet:

Eğitim durumu:

Meslek/ Statü:

Alevi dernek/ vakfa üyelik:

Doğum yeri:

GÖRÜŞME SORULARI

1. Dernek/vakfınız ya da bağlı bulunduğunuz federasyon AKP Hükümetinin düzenlediği Alevi Açılımı toplantılarına katıldı mı? Ya da katılan kişilerin ve sivil toplum örgütlerinin sizi temsil ettiğine inanıyor musunuz? Nedenleriyle açıklayınız.

2. a)- Alevi çalıştaylarının sonunda bir Rapor açıklandı bu rapordan haberiniz var mı? Okudunuz ya da duydunuz mu?

b) Rapordan haberiniz var ise; rapor ve sonrasında hükümetin bu konudaki icraatları sizce beklentilerinizi karşıladı mı? Nedenleriyle açıklayınız.

3. Bu icraatların siyasi, yasal mevzuat ve toplumsal açıdan hayata geçirildiğini düşünüyor musunuz? Eğer hayata geçtiyse örneklendiriniz. Eğer geçmediyse sizce neden geçmemiştir?

4.Bu süreçte Alevi Açılımı konusunda yazılı görsel medya'da (TV- Radyo, Gazete ve internet) açılımın lehinde ya da aleyhinde görüşlere yeterince yer verildiğini düşünüyor musunuz? Verilmediyse bu tavrın nedeni ya da nedenleri sizce nelerdir?

5. Bu süreçte Alevi Açılımı konusunda yazılı görsel medya'da (TV- Radyo, Gazete ve internet) Alevi sivil toplum örgütleri görüşlerini kamuoyuyla yeterince paylaşabildi mi?

6. Alevi inancına sahip bir yurttaş olarak size göre öncelikle ele alınması ve çözülmesi gereken sorun ya da sorunlar nelerdir? Bu konudaki çözüm önerilerinizi açıklar mısınız?

EK 3 : İzmir'de Anket Uygulanan Alevi Sivil Toplum Örgütleri Listesi (Şubelere Göre)

Tablo 53 : İzmir'de Anket Uygulanan Alevi Sivil Toplum Örgütleri Listesi (Şubelere Göre)

Dernek ve Vakıf İsimleri (Şubelere Göre)	**Frekans**	**Yüzde**
Pir Sultan Abdal Kültür Derneği	11	3,10
Pir Sultan Abdal Kültür Derneği (Helvacı Şubesi)	15	4,23
Pir Sultan Abdal Kültür Derneği (Menemen Şubesi)	5	1,41
Pir Sultan Abdal Kültür Derneği (Ulukent Şubesi)	9	2,54
Pir Sultan Abdal Kültür Derneği (Karabağlar Şubesi)	15	4,23
Pir Sultan Abdal Kültür Derneği (Gümüldür Şubesi)	8	2,25
Pir Sultan Abdal Kültür Derneği (Çeşme Şubesi)	12	3,38
Pir Sultan Abdal Kültür Derneği (Çiğli Şubesi)	9	2,54
Pir Sultan Abdal Kültür Derneği (Buca Şubesi)	8	2,25
Hacı Bektaş Veli Kültür Derneği	45	12,68
Hacı Bektaş Veli Kültür Derneği (Dikili Şubesi / Cem evi)	5	1,41
Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı	5	1,41
Cem Vakfı	15	4,23
Alevi Bektaşi Derneği	50	14,08
İzmir Dersim Kültür ve Dayanışma Derneği	1	0,28
Alevi Bektaşi Kültür Derneği (Yurtdışı)	1	0,28
Alevi Bektaşi Kültürünü Tanıtma Derneği (Narlıdere)	6	1,69
Alevi Kültür Derneği (Yurtdışı)	1	0,28
Alevi Kültür Derneği (Urla)	11	3,10
Alevi Kültür Derneği (Seferihisar)	18	5,07
Alevi Kültür Derneği (Aliağa)	11	3,10
Alevi Kültür Derneği (Pınarbaşı / Bornova)	9	2,54
Alevi Kültür Derneği (Foça / Bağarası)	5	1,41
Alevi Kültür Derneği (Karşıyaka / Yamanlar)	7	1,97
Alevi Kültür Derneği (Buca Şubesi)	12	3,38
Ehlibeyt İnanç Vakfı Merkez (Uzundere şubesi ayrı)	25	7,04
Anadolu Alevileri Kültür ve Dayanışma Derneği Torbalı Şubesi	9	2,54
Tahtacı Kültür Eğitim Kalkınma ve Yardımlaşma Derneği Bergama Şubesi	7	1,97
Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı (Uzundere şubesi)	5	1,41
Tahtacı Kültür Eğitim Kalkınma ve Yardımlaşma Derneği (Narlıdere Şubesi)	15	4,23
TOPLAM	355	100,00

EK 4 : İzmir'de Anket Uygulanan Alevi Sivil Toplum Örgütleri Listesi

(Genel Liste)

Tablo 54 : İzmir'de Anket Uygulanan Alevi Sivil Toplum Örgütleri Listesi

(Genel Liste)

Dernek ve Vakıf İsimleri (Genel Liste)	**Frekans**	**Yüzde**
Pir Sultan Abdal Kültür Derneği (İzmir)	92	25,92
Hacı Bektaş Veli Kültür Derneği	50	14,08
Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı	10	2,82
Cem Vakfı	15	4,23
Alevi Bektaşi Derneği	50	14,08
İzmir Dersim Kültür ve Dayanışma Derneği	1	0,28
Alevi Bektaşi Kültür Derneği (Yurtdışı)	1	0,28
Alevi Bektaşi Kültürünü Tanıtma Derneği (Narlıdere)	6	1,69
Alevi Kültür Derneği (İzmir)	73	20,56
Alevi Kültür Derneği (Yurtdışı)	1	0,28
Ehlibeyt İnanç Vakfı Merkez (Uzundere şubesi ayrı)	25	7,04
Anadolu Alevileri Kültür ve Dayanışma Derneği Torbalı Şubesi	9	2,54
Tahtacı Kültür Eğitim Kalkınma ve Yardımlaşma Derneği (İzmir)	22	6,20
TOPLAM	355	100,00